

Incipit compēdiū breue et vtile. aliquarū materia rū comuniuz ad fidem et doctrinā catholicam spectantiū quod eidem cancellario ascribitur sed nō apparet esse suum.

In isto libello est quedā breuis et summaria. vtilis tamen expositio. Primo de articulis fidei. Secundo decem preceptorum legis. Tertio septem sacramentorum ecclesie. Quarto septem virtutum. Quinto de septem petitionibus cōtentis in oratione dominica. Sexto de septem donis spūs sancti. Septimo de octo beatitudinibus. Octauo. de vicijis/ tam nature q̄ voluntatis.

Tractatus primus de articulis fidei. Et primo quid sit symbolum et vnde dicatur.

Symbolum est omnium credendorū ad salutem spectantiū/ compēdiosa collectio. Quoniā vt ait cassianus libro. vi. quicquid per vniuersum diuinorum voluminum corpus immēsa diffundit copia/ totum in simbolo colligit/ breuitate perfecta. Dicit autem symbolum a syn quod est conetabile quod est sententia. quasi collectio sententiarū. Vel vt alij volunt a syn quod est con et bolum quod est frustū. quasi frustorum id est capitulorum vel particularum fidei collectio. Secundū papiam symbolum est collectio aut pactum seu placitum quod fit homini cum deo.

Quid sit articulus

Et fidei et vnde dicatur. Sciat autē articulus s̄m richardum de sancto victore. in diuisibili veritas d̄ deo. artas nos ad credendum. Dicitur in dicta descriptione veritas indiuisibilis. quia articulus nō diuiditur. sed stat in eo indiuisio credibiliū. Articulus enim de se in cōsum articulus. nō est resolubilis in articulos siue in credibilia. peruersitate tamen heresum inualecente/ quedam que cōiungebantur in simbolo apostolorū postea oportuit diuidi. Verbi gratia. Dicebāt quidam chritū non verum esse hominē neq̄ vere natum. Alij autem dicebant vere natum. sed non vere cōceptum de virgine sed corpus attulisse de celo. Vñ sancti patres vnum articulū/ in duos diuiserunt. vt vnus esset articulus de conceptōne. alius de vera eius natiuitate. Et cōsimiliter in alijs et alia causa diuisis. Et ita ly indiuisibilis/ in quibusdam articulis priuat actum diuisionis et possibilitatem. in quibusdam priuat solum actū. sic scilicet quia sunt quidā articuli qui s̄m assignatiōem apostolicam nō diuidunt. possunt tamē diuidi. Et sunt quidam articuli qui neq̄ diuiduntur neq̄ diuidi possent. Et nota q̄ in dicta descriptione dicitur de deo. cum tamē articulus aliquis prima facie videat esse de creatura. Verbi gratia. Carnis resurrectiōem. Teruntamen omnis articulus principaliter de deo est. vnde respectu articuli immediate tacti/ dicit damascus. Non credimus resurrectionem futurā. nisi diuina virtute. scilicet cooperante. Vnde et hoc credit fides catholica. scilicet promissam resurrectiōem diuina efficiendā virtute. Et sic patet quod iste articulus de deo est. quia de diuina virtute/ nostrā resurrectiōem operante. Istomodo omnes articulos qui vidētur esse de creatura. facile cōtingit reducere ad diuinam virtutē. et ita ad deum. Item in dicta descriptione dicitur artans nos ad credendum. Et tamen voluntas libera est nec potest cogi vel artari. Sed quis in volendo et consentiendo non possit voluntas cogi/ quia quo ad hoc libera est. p̄tamen alligi et trahi in p̄gnoscedo. qm̄ si intellectui bñ disposito/ infundat seueritas ip̄m intellectuz illuminās. necesse est veritatē p̄gnoscerē. et p̄sequēs alligere. et

Compendiū Theologie

tunc trahit ad consentiendū agnite veri-
rati. Unde Aug⁹. Verba trahit ouē. Hoc
modo artat nos articulo ad credēdū. Un-
de qdam artans id est trahens

Diuisio et expositio

articulorū fidei Et primo primi.

Duidit autem et distinguit sym-
bolū p̄cipue apostolorū in. xij.
articulos. fm nūez. xij. aposto-
lorū q̄ contulerūt credenda. qz
ipsi hoc symbolū composuerūt. Scdm
alios vero diuidit in. xiiij. vt patebit infra
¶ Unus articulo et prim⁹ attribuit patri
fm priorē modū. sex attribuūt filio. et
quinq̄ spiritui sancto ¶ Prim⁹ autem qui
attribuit patri est iste. Credo in deum pa-
trem omnipotentē creatorē celi et terre. Ubi
primo nota differentiā inter credere deū.
et credere deo et credere in deum. Quia fm
Aug. credere deo est verbis ei⁹ siue sc̄ptu-
re sacre fidem adhibere. Credere deum est
credere deū esse. scz quia est. Credere in de-
um est credēdo deū fide et affectōne. siue fi-
de opante p̄ dilectōnem/ tendere in ipm.
¶ Igitur expone sic. Credo in deum scilicet
singulariter. qz in vnū deum. Unde deu-
ter. vi. Audi israel domin⁹ deus tu⁹ deus
vn⁹ est. ¶ Patre. qd̄ hic p̄sonalit̄ tenetur
qz subiungit filiū eius. In oratiōe vero do-
minica tenet̄ ly pater essentialiter ubi agi-
tur de paternitate/ vel adoptōis qua pat-
nitate ipsa trinitas est pater bonorū/ vel
creatōis/ qua paternitate tota trinitas
pater est tam bonorū q̄ malorū. fm illud
deutero. xxxij. Nūquid nō ipse est pater tu-
us q̄ possedit te et fecit et creauit te. Om-
nipotentē appropriate. q̄uis enī fili⁹ sit
omnipotēs et spiritus sanctus. omnipotens
tamen q̄ndo ponit appropriate/ attribuit
patri. sicut sapiētia filio. et bonitas sp̄i-
tuis sancto ¶ Creatorē celi et terre. Ad lite-
rā summe nature/ quā designat noīe celi/
et infime. quā designat noīe terre/ et sicut
inde collige creatorē medioz. Positis
enim extremis colligūtur media. Vel per
celum et terram intelligat̄ tam sp̄ialis q̄
corp̄alis creatura p̄fecte formata/ vt celū
sit inuisibilis et sp̄ialis creatura/ terra au-
tem omne corporeū et visibile. Unde aliō
symbolū exponens dicit factorē celi et ter-
re/ visibilitū omnium et inuisibilitū. Et nota
qz creare siue creatorē esse/ poti⁹ sonat po-

tentiā q̄ sapiētiā vel bonitatem. qz ope-
ratio egredit̄ a potentia et maxime virtu-
osa. Unde Jobā. p̄mo Omnia p̄ ipsum fa-
cta sunt. Et in psal. Omnia in sapiētia fe-
cisti. Ideo appropriate attribuit creare pa-
tri sicut et potentia/ cū tamen pater omnia
creet p̄ filiū coopante sp̄i sancto/ qz indi-
uisa sunt opera trinitatis/ et tote tres p̄so-
ne/ vnus sunt creator. ¶ Et aduertēdum
hic qz per hoc qz dicit deū singulariter/ de-
struit errores quorundam gentiliū qui fin-
gunt plures esse deos qd̄ manifestissim⁹
est error/ qz illo posito/ clare patet qz nul-
lus eorū sit de⁹. Si enī plures sunt/ diffe-
runt inter se per aliquid quod habet vn⁹
qd̄ non habet alius. Sic null⁹ eorum erit
summū bonū/ qz sic null⁹ eorū habet oīa
bona/ et sic null⁹ eorū erit deus/ qz de⁹ est
summū bonū qd̄ cōtinet omnia bona. ad
rhoma. xi. ¶ Itē per h̄ qz dicit patrem/ de-
struit obstinatōem iudeoz. qui nō atten-
dūt distinctōez p̄sonalē patris et filij. ¶ Itē
per h̄ qz dicit creatorē celi et terre/ destruit
errorē phozū dicētū mundū fuisse ab et-
no et deo coeternū. sicut dicit aug. aristotele
posuisse et platonē. Itē p̄ illō idē
destruit errorē manicheoz qui dicūt oīa
corp̄alia/ creata a deo tenebrarū. ¶ Sed
ex istis oritur dubitatō. Si enim credere
in deū est tendere in eum fide opante per
dilectōnem vt dicitur supra/ cum in pctō
mortali existentes nō habeant istam fidē
sic in deū tendēt. videtur qz nō credāt
in deum/ et ita mentiūtur et peccant quan-
do dicūt symbolū. quod graue est dicere.
Ad qd̄ dicit fm q̄sdaz. qz ipse peccator di-
cit credo. et nō in p̄sona sua sed in p̄sona
ecclesie. Sicut et illō. lauabo p̄ singlas no-
ctes lectū meū et qd̄ nisi in p̄sona ecclesie
que in aliquibz mēbris per singlas no-
ctes lachrymat dicere/ esset mendaciū in
ore maloz. immo etiā et multoz iustoz.
Et similr cum mulier dicit psal. letat⁹ suz
in his que dicta sunt mihi et incongrua
eēt locutō/ nisi in p̄sona iusti generaliter
loqueret̄ siue ecclesie. Sicut hic in p̄sona ec-
clesie dicit. Credo in deum et sic nō peccat
nec menti⁹. Alij dicunt qz exis in pctō mor-
tali/ nō dicit qz credat in deū cū dicit cre-
do et sed p̄fiteat̄ articulos fidei. Et ē sensus
Credo in deū. i. p̄fiteor credēdo esse deū.
Et ita large sumit̄ hic credere August. ve-
ro supra sumit̄ magis stricte.

Expositio secundi

articuli fidei.

Secundus articulus principalis et primus eorum qui attribuuntur filio est iste. Et in **I**hm xpm fi. ei. zc. Et supple credo in **I**esum xpm. zc. Que duo nomina / frequenter in nouo testamento coniungunt. Quia vnu eorum scz **I**esus exprimit eius deitatem. interpretatur enim saluator. et in qntum deus specialiter saluator est. Et reliquum nomen scilz **ch**ristus exprimit humanitatem. quia interpretatur vnctus. et in qntum homo vnctus est precosoribus suis. **F**ilius eius vnicus id est naturalis non adoptiuus. Unde aliud symbolum / determinando dicit. Et ex patre natu. zc. Vel vnici dicit. quia non est vnus filius in qntum deus. z alius filius in qntum homo. Sed idem xps in duabus naturis. scz deitate z humanitate. z tribus substantiis. scz deitate anima z carne vnicius est filius. Unde **augustinus** in ecclesiasticis dogmatibus. Non duos filios fatemur si cut sepando naturas nestorius tradit. scz deum z hominem / vnu filium credimus. manentem in duabus substantiis. non tamen confusis naturis. quis enim duas habeat natiuitates. vnam qua nascitur de matre. z vnam qua nascitur ex deo patre / tamen est vnicus filius non duo filij. Quando ego / in conceptioe p viam generatiois pcessi a patre / z sic quadam natiuitate natus sum in vtero. Secundo natus sum de matre ex vtero. nec tamen ppter istas duas natiuitates / dicendus sum duo filij sed vnicus. **S**equitur dnm nostru. Unde ipse dicit math. vlti. Data est mihi omnis potestas in celo z in terra. zc. **P**er hoc etia q dicit **I**esum xpm quod interpretatur saluator et vnctus / deridet hebetudo iudeorum qui suu messiam id est saluatore e adhuc futurum expectant. **P**er hoc etia q dicit filium vnici / destruit heresim sabelliano / rum dicentiu eandem psonam esse patrem z filiu. quod apertissimu apparet mendacium qz fm decursum naturalis / oportet q inter patrem z filium psonalis sit distinctio licet conformitas sit nature z similitudo. Quales etenim sumus nos. tales q a nobis generantur. Unde de ipsa diuina filiatione dicit ad rom. viij. Accepistis spm adoptionis filioz. zc. Et post pauca. Si at

filij / z heredes. heredes quidem dei / coheredes autem christi. Et ad eph. i. Predestinauit nos in adoptionem filioz per **I**esum christum. Nullus enim seipm gignit. Unde cum idem sit pater quod filius in substantia. oportet q alteritas sit psonaz. **P**er hoc etia q dicit dominu nostru / destruit heresis arrianoz qui ponit inequalitatem psonaz. Unde **Johannes**. Egoz pater vnu sumus. Et ad hebre. i. qui cum sit splendor gloriez figura substantie eius. Et fm **athanasium**. Equalis patri fm diuinitate zc. Sicut enim pater dñs est omnium / z omnipotens / ita est z filius. Quod expressius determinat in alio simbolo vbi dicit. omnipotens pater. omnipotens filius. quod tamen intelligat fm diuinitatem. Quauis enim humanitati christi collata sit omnis scientia. non tamen omnipotentia.

Expositio tertii

articuli fidei.

Tertius articulus principalis et secundus eorum qui pertinent ad filium. qui determinat vtranque eius natiuitatem. scz in vtero et ex vtero. Et est iste. Qui conceptus est de spiritu sancto natus ex **M**aria virgine. **D**ic ergo. qui scilz xps / conceptus est de spu sancto id est opatione spiritus sancti. vno etenim eodemq momento / segregata fuit illa caro assumpta / a reliqua carne virginis / opatione spiritus sancti. et animata anima rationali. et deitas eis vnita. Unde non est putandum q sit conceptus de spu sancto sicut proles de semine paterno concipitur. qz sic transisset spu sancto omnino. mutat qz fuisset in carnem. sic paternum semen transit in carne p lis / amittens propria specie / qd est etiam solo cogitatu abhorrendissimu. Unde **lyde** / non denotat circumstantiam cause / materialis / sed potius cause efficientis. Quauis enim incarnatio filij dei / sit opus toti trinitatis / qz qd operatur vna persona / operantur omnes (eo q indiuisa sunt opera trinitatis) ipsa tamen gratia / mediante qua natura humani vnici diuine / est donu appropriatum spu sancto / qz hec gratia appropriate pcedit a caritate seu a benignitate dei / qua spu sancto appropat. Non ei deus in qntu potens vel in qntu sapiens / scz in qntu bonus / z benignus nostram redemptionem operatus est / per incarnationem filij dei. **D**icitur igitur. qui

Compendiū Theologie

conceptus est de spiritu sancto. non naturaliter. sed opatione spiritus sancti et quasi secundum appropriationem cause efficiētis. In quo verbo tangit natiuitas eius in utero scilicet qua natus est de patre veniens. nec tamen recedens. De qua **Dat. primo** Quod in ea natus est / de spiritu sancto est **Glosa Natum. i. conceptum.** Dicitur postea natus ex **Maria** virgine scilicet natiuitate ex utero. de qua **Luce. ij.** Et peperit filium suum primogenitum etc. **Per hoc autem** patet / qui conceptus est de spiritu sancto. i. opatione spiritus sancti et non opatione virili / destruitur heresis hebeonitarum. qui asserunt christum ex **Maria** et **Ioseph** nuptiali coitu esse conceptum. **Per hoc etiam** quod subdit. natus ex **Maria** virgine ut scilicet de vera matre de qua materia corporis assumpsit / destruit error valentini et aliorum dicentium de virgine christum nihil corporis assumpsisse. sed per eam quasi per fistulam transisse.

Expositio quarti

Quartus articulus principalis / et tertius eorum qui pertinent ad filium. et quidem describit passionem eius sacramentum secundum omnia que circumstant mortem eius. ut est flagellatio. crucifixio. sepultura. et huiusmodi. est iste **Passus** sub pontio pilato. crucifixus. mortuus et sepultus. **Qui** supplet christus / passus est sub pilato. i. sub potestate pilati. **Pilato** dicto pontio scilicet genere. quasi dicat non romano. quod forte dicit ad differentiam alicuius alterius pilati. **Crucifixus** in quo distinguit passionem suam a passione aliorum qui suspenduntur in patibulo. **Quia** secundum yfido. patibulum prope dicitur ubi homo suffocatur et statim moritur. **Crux** vero ubi diu tortus / tandem languenti morte moritur. ubi mors grauior et productior est. **Tamen** multotiens unum pro alio ponitur. **Sequitur** mortuus vera morte. per dissolutionem scilicet anime a corpore. diuinitas tamen semper coniuncta mansit utrobique. **Unde** augustinus. super **Iohannem** Verbum diuinum ex quo hominem id est carnem et animam suscepit / nunquam deposuit. **Mors** ergo / ad tempus carnem et animam sepauit. neutrum tamen a verbo. **Et** sepultus. non tamen ut alij corruptus et incineratus.

Unde in psal. **Non** dabis sanctum tuum videre corruptionem. **Per** hoc autem quod dicit passus crucifixus mortuus / ostendit veram carnem utpote sensibilem et passibilem habuisse. **In** qua eliditur error apollinaristarum. qui dicunt eum sensu et carne sensibili caruisse. cum tamen verissimam carnem habuerit. et optime complexionatam. et ideo maxime passibilem. **Nec** absorpta fuit illa passio per unionem deitatis. quia in illa unionem (ut dicit damascenus) suata fuit utriusque nature proprietas. **Nam** quod passibile / mansit passibile sicut humanitas. et quod impassibile / mansit impassibile sicut diuinitas. **Quinimo** incopabilem penam grauiorem sustinuit. quam posset purus homo sustinere. eo quod prebebat ei illa unionem robur et vires ad sustinendam tam amarum passionem / in qua purus homo qui eiusdem tenentudinis esset (ut dicunt) in initio passionis defecisset. **Destruit** in hoc etiam error illorum qui dicunt carnem illam in naturam deitatis transisse. et ideo impassibile fuisse. **Duos** confutat hieronimus in epistola ad damasum papam.

Expositio quinti

Quintus articulus principalis in numero. et quartus eorum qui spectant ad filium pertinet ad redemptionem eorum sacramentum qui erant in limbo inferni conclusi secundum quod prophetauerat zacharias. ix. capit. **Tu** quoque in sanguine testamenti tui / emisisti vincos tuos de lacu in quo non est aqua. **Et** iste. **Descendit** ad inferna tertia die resurrexit a mortuis. **Descendit** tamen. scilicet in anima deitate unita. quia corpus in sepulcro quieuit. et deitas ubique erat. **Un** sine ea descendere non potuit ad inferna. i. ad limbum. parte. scilicet inferni superioris. quod detinebant saluandi. quibus debitum hominis penitentis per mortem christi solueretur. quod ait dicit psal. eruisi animam meam ex inferno inferiori. non est infernus. **Dicit** ei ibi limbo inferni inferioris respectu aeris caliginosi in quo ut in suo inferno affliguntur modo maligni spiritus. **Un** respectu illius aeris qui ad situm. limbo hoc est superior pars inferni dicitur inferni inferioris. **Tertia** die resurrexit a mortuis. ut per synodochen per sonat per toto. ut videlicet per illius diei pasceus qui mortuus est / pro vna die computetur. et nocte sequens dominice. cuius mane resurrexit / per die tertio

Per hec autem verba destruitur error eorum qui negant resurrectionem nostram. Negare enim nostram resurrectionem est quodammodo negare resurrectionem christi. Sic enim arguit apostolus peria ad Corinthios. **Et** si christus resurrexit et nos resurgemus. Cum autem ad destructionem consequentis sequatur destructio antecedentis si nos non resurgemus neque christus resurrexit. **Et** nota quod secundum istam distinctionem articuloz hęc duo coniunguntur scilicet descensus ad inferos et resurrectio a mortuis. quia iste articulus dicit totum quod christus nobis per suam mortem meruit. hoc autem est redemptio in anima. quod completa est per fracturam inferni in descensu ad inferos. et redemptio in corpore que completa est in resurrectione per gloriam corporis.

Expositio sexti articuli fidei.

Sextus articulus principalis in numero. et quintus eorum qui spectant ad filium pertinet ad apertionem loci latitudinis. ubi per nobis precursor facit christus ascendit per pandens iter ante nos. et est iste. Ascendit ad celos se det ad dexteram dei patris omnipotentis. Ascendit igitur ad celos secundum humanitatem vel in quantum homo qui ubique est secundum deitatem. Ascendit inquam non statim post resurrectionem. sed post quadraginta dies. quibus apparuit per multas vices discipulis suis. ut fidem eorum roboraret apparitionibus. et probaret gloriosam resurrectionem sui corporis. quod oculis suis paulo ante discipuli viderant exprinctum. **Sequitur** sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. id est in eterna beatitudine. ad quam dexteram positus est electos suos. ut dicitur matthei. **Et** statuet oues quodammodo a dextris etc. Vel ad dexteram dei patris. id est in iudicaria potestate. quod dicitur iohannis. **Præ** omne iudicium dedit filio. **Et** vtrumque notat cum dicit sedet. quod sedere est descendit et iudicantium. quasi dicitur. pacifice gloriatur. et omnia quiete et pacifice cum patre iudicat et disponit. et iste articulus destruit illam heresim quod negat equalitatem patris et filii. **Et** sicut illa quod dubitat de ascensione eius in celum. et per consequens negat nostram quod causat ex sua. sic erectio membrorum sequitur ad erectionem capitis. **Ante** augustinus. **Vis** ascendere ad celum. ascendente tene. etenim

per teipsum levare non poterit. Si ergo vis ascendere. membrum illius esto quod solus ascendit Job. **iiij.** Nemo ascendit in celum nisi qui descendit de celo filius hominis qui est in celo.

Expositio septimi articuli fidei.

Septimus articulus principalis in numero. sextus vero ultimus eorum quod secundum istam assignationem pertinent ad filium. est de reditu ad iudicium. quoniam ut dicit iohannis. **Præ** omne iudicium dedit filio. ut scilicet ille qui vivus iudicat est et exinde mortuus. iudicet vivos et mortuos. et est ille. **Inde** venturum est iudicare vivos et mortuos. **Inde** scilicet. id est postmodum. **Vel** inde. id est de celis quos ascendit. venturus est scilicet in die iudicii. iudicare vivos et mortuos. **Ad** istam. quia tunc et vivi et mortui replebunt iudicandi. ut inquit apostolus peria ad thessalios. **Et** mortui qui in christo sunt resurgent primi. deinde nos qui vivimus qui relinquitur sicut raptemur cum illis in nubibus obviam christo in aera etc. **Illi** tamen vivi qui reperiunt morientur. sed statim in momento resurgent. iudicium cum resuscitatis recepturi ubi non putet per tractum et moram temporis singulorum examinationem fieri. sed uno eodemque momento et merita singulorum discurret et discussa iudicabit. **Ante** augustinus. **Non** est in illo iudicio singulorum hominum vicissim operanda discussio. sed momentaneo discussu simul omnia sic et fecit sic et iudicabit. **Vel** aliter. **Venturum** est iudicare vivos. scilicet vitæ gratie. et mortuos scilicet morte culpe. **Ubi** nota. quod aliud simbulus addit ista verba cum gloria. quia licet christus in forma servi in qua iudicatus est sit ipse se iudicaturus. tamen in forma gloriosa apparebit et in carne glorificata. **Vel** eius gloria id est cum societate gloriosa electorum simul iudicantium. quia ut dicitur ysaie. **Domine** ad iudicium veniet cum senioribus populi sui et principibus eius. **Ex** quo patet quod quidam ibi iudicabunt et non iudicabunt. ut perfecti qui omnia propter christum reliquerunt et secuti sunt eum qui christi in iudicando assessores erunt. alij non iudicabunt. sed iudicabuntur scilicet fideles qui secundum opera sua recipiant iuxta discussionem de qua habet matthei. **Esuri** et edistis mihi mandu-

Compendiū theologie

care rē. cum alijs ibidem taz respectu ele
ctorum q̄ respectu reproborum expositis
Iudicabuntur enī quidam eorū ad glo
riam / et quidā eorum ad p̄nam. aliq̄ nec
iudicabunt nec iudicabitur. scilicet infi
deles. quia iam iudicati sunt. Unde io
hannis. iij. Qui non credit / iam iudica
tus est.

Expositio octavi articuli fidei.

Quinq̄ autē articuli sequentes
pertinet ad spiritum sanctum /
tam in se q̄ in donis suis. In
se dico. quia in octavo articulo
in ordine omnium duodecim articuloꝝ
primo vero in ordine istorum quinq̄
exprimitur personalitas sua. et est iste.
Credo in spiritum sanctum. Et circumlo
cutivē loquitur. Quando enī hec vox spi
ritus sanctus / capitur dictio aliter / tunc
solam tertiam personam in trinitate re
signat. Quando autē vi orationis tene
tur / essentialiter sumit. et cōuenit toti
trinitati scz x̄o. Et nota q̄ i alio sim
bolo / ad maiore expressionem istius ar
ticuli / adduntur plura. scilicet in sp̄m
sanctū dominū et vivificantē. qui ex pa
tre filioq̄ p̄cedit. qui cū patre et filio si
adoratur et cōglorificat. qui locus est
per p̄phetas. Et hoc propter quasdam he
reticos que postea pullulauerūt. Impiissi
mi enim nestorius et euthicius dixerunt
spiritum sanctū esse seruum patris et filij et
eis obedire / sicut virtus quedam aliena
ab essentia eoz. nec dare vitā gratie / nec
inspirationē. et ideo additus est dominū
et vivificantē. Et ad equalitatē signifi
candam appositū est / qui ex patre filio
q̄ procedit. qui cū patre et filio si
adoratur et cōglorificat. Montanus autē
quidā hereticus. et porphirius quidam
alius post eū discipulis suis dixerunt. p̄
phetas nō diuino spiritu. sed tanq̄ pro
phanaticos locutos fuisse. sicut loquū
tur energumini et arrepticū. Et vt eorū
error excluderetur addiderūt / qui locu
tus est per p̄phetas. quia cum spiritu sc̄o
inspirante locuti sunt sancti dei homines.

Expositio noni ar ticuli fidei.

Donus articulus in ordine prin
cipali / et secundus eorum qui
spectat ad spiritum sanctū. s̄m
salicē q̄ signat et vnit genera
liter ecclesiam est iste. Sanctā ecclesiā
catholicā. Et nota q̄ illud q̄ sequit̄
scz sanctorū cōmunionē adiungunt aliq̄
isti articulo. aliq̄ vero adiungit articulo
sequenti. Sc̄m primū modū exponit̄
sic. Credo / supple sanctā ecclesiam catho
licam / siue militātem siue triumphantē
esse cōmunionem. id est cōgregationem
vel societate sanctorū. Vel sic. Credo san
ctam ecclesiam catholicā adhuc in ter
tis militāntē. et credo sanctorū commu
nionem. id est sanctorū societatem in ce
lo scilicet esse. hoc est eccliam triumphantē
quasi diceret. vtrancq̄ ecclesiam credo.
Vel credo sanctā ecclesiam catholicā
hoc est siue militāntē siue triumphantem
et credo sanctorū cōmunionē. id est suffra
gia ipsius ecclesie que communicamus.
Vel cōmunionē. i. eucharistiā esse. scilz
in altari. q̄ negāt albigenes. Sc̄m
vero eos q̄ tantūmō ponit istud p̄ arti
culo sanctā eccliam catholicā / exponitur
sic. i. eccliam vniuersalē. Catholicon enī
grece / latine signat vniuersalē. et dicit̄
ecclesia vniuersalē s̄m locū / duabus re
causis. Prima. s. q̄ est vniuersalē p̄ dica
ta per q̄ttuor p̄tes terre. An in psal. In
omnem terram eruit sonus eorum. Se
cunda causa quia articulos habet vniuer
saliter veros. quibz scilicet nullū falsum
potest subesse.

Expositio decimi articuli fidei.

Decimus articulus in ordine pri
cipali et tertius eorum qui spe
ctant ad sp̄m sanctū. s̄m scilicet
effectū gr̄e contra pctm̄ est iste
Remissionē pctōꝝ scilicet credo. Et in
telligat generalr̄ de remissionē pctōꝝ.
siue que fit in baptismo. siue q̄ fit extra
baptismū. sic in penitētia. Tamē aliud
symbolū nō videt loq̄ nisi de remissionē
pctōꝝ q̄ fit in baptismo. Dicit enim
confiteor vni baptismū in remissionem
peccatorū. sed hoc quod ibi specialr̄ dicit̄
de baptismo fuit contra hereticos cer
tos impugnātes sacramentū baptismi

Est ergo sensus Credo remissionem peccatorum fieri. supple per xpi. siue in baptismo triplici. scz fluminis / fluminis et sanguinis / siue post baptismum in penitentia. **S**com alios autē (qui vt supra tactū est) istud adiungūt cū articulo pcedenti vt scilicet sit vnus articulus. ecclesiam sanctā catholicam / sanctorū cōmunionē / remissionē peccatorū. sicut inferius latius dicitur. sic errone. Credo ecclesiam catholicam. id est vniuersalē ecclesiā / habetē modo vel habiturā in futuro / cōmunionem sanctorū. id est omnē vniōnem vel societatem sanctorū. quando scilz regnum militans / veniet ad regnum trīū pbans. Et credo supple hanc psecutam vel consecuturā remissionē peccatorum scilicet per ecclesiastica sacramenta et bona opera. q̄ dicat. Credo peccata dimitti his qui sunt de ecclesia fidelium et non alijs. Quāuis enim deus p se dimittat peccata / nō tamen dimittit nisi p p̄sentiam sacramentorū / nisi necessitas excluderet beneficiū sacramenti. Prior tamē mod⁹ exponēdi ouenientior apparet.

Expositio vndecimi articuli fidei.

Undecimus articulus in ordine principali / et q̄rtus eorum qui spectant ad spiritū sanctū. est de spiritu insufficiente sup interfectos veneno primi pentis. de quo p̄dicit ezechiel ezechiel. xxxvij. A quatuor ventis veni spūs et insuffla sup interfectos istos et reuiuifcant. et est iste. Carnis resurrectionem. et est sensus. Credo spiritū sanctum / per reductionem spūs creati ad corpus / facientem sua virtute carnis resurrectionē. Quod etiā innuit psal. cum dicit Emitte spūm tuū et creabuntur et renouabis faciē terre. **I**n qua resurrectione credendū est idem corpus quod per mortē cecidit / ad eundem spiritū. id est ad eandē animā reditursi siue cuiuslibet mēbri materia ad idē mēbrum in quo erat redeat vt exponit aliqui / siue eadē materia tota corporis redeat ad totū corpus / nō tamen necessario materia cuiuslibet mēbri ad idē mēbrum scōm exemplū qd ponit aug⁹. Quā de statua enea fusa / fit massa. et itē de eadem massa fit statua. vbi est om̄imoda iden-

titas materialis et numeralis inter statuam priorē et posteriorē. qz materia est eadē nūero et forma natural. scz eneitās et tñ forte qd prius fuit materia pedis i statua priori / fusa / erit materia brachij in statua posteriori. Et similt in proposito. **A**rgumētū autē infallibile qd resurrectione erit quotidie habemus. Unde dicit petrus rauennas. Crede te homo in morte posse resurgere. qui anteq̄ viueres nihil fuisti. aut q̄re dubitas qd resurgas. cū totum qd in rebus est continue sic resurgat? Sol enī occidit et resurgit. dies se pelitur et redit. mēses anni. fructus. tempus. semina cum trāseunt ipsa moriunt. cum redeunt ipsa sua morte viuescūt. Et tu etiā quotiens dormis et dormiendo euigilas / tecum q̄si moreris et resurgis.

Expositio duodecimi articuli fidei.

Duodecimus et vltimus articulus in ordine principali / et q̄ntus eorum qui spectant ad spiritū sanctū / est de spiritū sancto. eterno. electos p̄mante. et est iste. Vita eternam. et est sensus. Credo vitam eternam a spūscō in p̄miū electis collatam. **I**n h̄ etiā articulo mors eterna docetur debere credi reprobis futura. q̄si dicat. Credo vitam eternā p̄miū bonorū et mortē eternā supplicij malorū. **D**ec autē vita eterna / consistit i stola anie et corporis. Stola autē anie in tribo consistit scz in manifesta cognitiōe summe trinitatē q̄ succedit fidei. Job. xvij. Dec ē vita eterna vt cogscant te solū rex dei et quē misisti iesum xpm. Itē in p̄fecta ei⁹ fructiōe que succedit spei. Itē in p̄fecta ei⁹ dilectione. qz nō euacuabit h̄ p̄ficiet caritas ipsius dei. Stola autē corporis in q̄tuor etiā consistit. scz in agilitate. subtilitate. claritate. in impassibilitate. De quibus dicit sapiētie. ij. Fulgebunt iusti et tanq̄ scintille in arundineto discurrent. Si igitur fulgebunt / ergo habebūt claritatem. Si iusti / ergo habebunt immortalitatem seu impassibilitatē. quia sapie. i. Iusticia perpetua est et imortlis. Si sint scintille / ḡ habebunt subtilitatē. Si discurrent / ergo habebunt agilitatem. Per hunc articulū destruit heresis ponentiū

Cōpendiū theologie

teum non curate facta hominū et heresis potentium animā interire cum corpore.

Amen. Iste terminus amen / quōq; tenetur aduerbially. et sic interpretat fideliter. sicut aquilā. et sonat tantū sic ita fiat. Et ponitur venterono. xxvij. Et dicit omnis populus amen. Aliquando nominaliter aliquādo verbali. ut dari potest exemplum apocalip. iij. Hoc dicit amen. i. veritas. Vel amē. i. veritatē annunciās. Et potest hic sumi primo vel secūdo modo.

In sint alia credenda yltra articulos.

Sicut autē quera tur / an teneamur aliq̄ credere que nō sunt articuli. sicut ubi gratia. fornicationē esse peccatū mortale. et similia. Dicitur ubi q; sic. Oportet enim multa credere q̄ nō sunt articuli. maxie ea q̄ articulos p̄cedūt. Credere enī deo nō est articulus. s; articulos p̄cedit. et tñ oportet deo credere. qz antecedit articulos. Et cum credere deo sit credere x̄bis eius siue sacre scripture q̄ dicit fornicationem esse mortale peccatū. Patet qz quōvis nō sit articulus / oportet illud credere. Et sic qui negaret p̄cipia alicuius arti / diceret hereticus in illa arte. sic q̄ negaret fornicationem esse peccatū mortale / vel aliqd qd̄ afferit sacra scriptura. qd̄ quidē articulos fidei antecedit. hereticus i fide dēberet reputari.

Unde sumitur numerus et distinctio articuloꝝ fidei.

Diximus autē articuloꝝ et distinctionē sicut p̄statū modū exponēdi sic accipe.

Cum enī credere habeamus qd̄ deus i sua essentia vn̄ et simplex / trin̄ sit in p̄sonis. quib; q̄dez p̄sonis iuxta suas p̄prietates p̄sonales certe erga nos et n̄fam salutem attribuitur opatiōes p̄dicātes / q̄s etiā credere habeamus / inde insurgit nūmerus et distinctio duodecim articuloꝝ fidei. iuxta duodecim q̄ sic nobis de ipsis p̄sonis diuinis credēda inclūbūt. Et qz iuxta ip̄m modū exponēdi / vnū attribuitur p̄sonae patris. sex x̄o p̄sonae filij. et quōq; p̄sonae sp̄s sancti. ideo duodecim articuli fidei assignantur. vnus respectu p̄ris. sex respectu filij. et quōq; respectu sp̄s sancti. **D**e vnico

articulo q̄ attribuitur p̄sonae patris. **P**rimus enī articulus q̄ ut tactū est attribuitur patri. exprimit eius p̄sonalitatem et omni-

potentiam / cum dicit. Credo in vnū p̄m̄ omnipotentē creatorē celi et terre. et hunc articulum posuit petrus. **D**e primo sex articuloꝝ attributoꝝ p̄sonae filij. **P**rimus vero sex articuloꝝ q̄ attribuitur filio exprimit eius p̄sonalitatem / cum dicit. Et in iesum x̄pm̄ filium eius vn̄cū dominū nostrum. et hunc posuit andreas. **D**e secūdo et tertio. **S**ecūdo exprimit v̄tā qz eius natiuitatem / cum dicit. Qui conceptus est d̄ sp̄s sancto natus ex maria virgine. et hunc posuit iohānes euāgelista.

Tertius exprimit passionis siue facta menti / cum dicit. Passus sub pontio pylato crucifiscus mortuus et sepultus. et hūc posuit iacobus maior.

De quarto. **Q**uartus exprimit eius descensum ad inferos et p̄sequēte resurrectionē / cū dicit. Descendit ad inferna tertia die resurrexit a mortuis. et hunc posuit thomas.

De quinto. **Q**uintus exprimit ascensum suū ad superos et ianue celestis apertionem / cum dicit. Ascendit ad celos sedet ad dexterā dei patris omnipotentis et hunc posuit iacobus minor.

De sexto. **S**extus exprimit eius iudiciariā p̄tatem / cum dicit. Inde venturū ē iudicare viuos et mortuos. et hunc posuit philippus.

De quinq; articulis attributis p̄sonae spiritus sancti. **P**rimus v̄o quōq; articuloꝝ qui attribuitur spiritui sc̄to exprimit eius p̄sonalitatem / cum dicit. Credo in sp̄m̄ sanctum. et hunc posuit bartholomeus.

Secundus exprimit eius sanctificationem et vnionē qua in eo vnitur ecclesia / cum dicit. Sanctam ecclesiam catholicam sanctorū communionem. et hunc posuit matheus.

Tertius exprimit eius remissionē siue iustificationem per generalem remissionē / cum dicit. Remissionem peccatorum. et hunc posuit symon chananus.

Quartus exprimit eius viuificationem per generalem resurrectionem / cū dicit. Carnis resurrectionē. et hūc posuit iudas thadeus.

Quintus et vltimus exprimit eternam eius p̄miationem / cū dicit. Vitam eternā et hunc posuit matthias. Et clarius hęc patent in figura sequenti.

De quadam alia distinctione articuloꝝ fidei.

Hec et alia distinctio quorundam modernorum. quae symbolum in quatuordecim diuidit articulos. Diuidit enim primum et tertium et quatuor articulos supra positos / quolibet in duos. non uero et decimum redigunt in unum. prout uideatur distinguere symbolum in centum quod cantatur in missa. Et secundum hanc distinctionem ponuntur septem articuli pertinentes ad diuinitatem. et alii septem pertinentes ad humanitatem. sic scilicet. Nam symbolum autem est de deitate. aut de humanitate.

De septem articulis

pertinentibus ad deitatem. Et primo de primo.

Si autem est de deitate. tunc primus articulus est unum deum tantum esse. Et est iste. Credo in deum. Secundus articulus est patrem esse unum deum creatoremque omnium. Et est iste. Patrem omnipotentem / creatorem celi et terre. Et ut supra tactum est isti duo articuli secundum assignationem precedentem non sunt nisi unus articulus. Tertius articulus est filium eius unicum esse unum deum sibi equalē. Et est iste. Et in Iesum christum filium eius unicum dominum nostrum. Quartus articulus est spiritum sanctum esse unum deum ab utroque precedentem. Et est iste. Credo in spiritum sanctum. Quintus articulus est deum patrem dimittere / his qui sunt in ecclesia et habere communionem ecclesiae et non alijs. Et est iste. Sanctam ecclesiam catholicam / sanctorum communionem / remissionem peccatorum. Et sic ut supra tactum est coniunguntur isti duo articuli in unum scilicet non et decimum.

Sextus articulus est deum suscitatum mortuos. Et est iste. Carnis resurrectionem.

Septimus articulus est deum esse remuneratorem bonorum. Et est iste. Vitam eternam. Sub quo etiam comprehenditur deum esse punitorum malorum.

De septem articulis

pertinentibus ad humanitatem. Si autem symbolum sit de humanitate. tunc articulus primus est quod christus conceptus est de spiritu sancto. Et est iste. Qui conceptus est de spiritu sancto.

Secundus articulus est filium dei natum esse de uirgine Maria. Et est iste. Natus ex maria uirgine. Et ut supra tactum est isti duo articuli secundum assignationem precedentem

non sunt nisi unus articulus. Tertius articulus est filium dei esse passum crucifixum mortuum et sepultum. Et est iste. Passus sub pontio pilato / crucifixus / mortuus et sepultus. Quartus articulus est filium dei descendisse ad inferos. Et est iste. Descendit ad inferna. Quintus articulus est filium dei resurrexisse a mortuis. Et est iste. Tertia die resurrexit a mortuis. Sextus articulus est filium dei ascendisse ad celos sedereque ad dexteram patris. Et est iste. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Septimus articulus est filium dei iudicaturum bonos et malos. Et est iste. Inde uenturus est iudicare uiuos et mortuos.

ExPLICIT TRACTATUS PRIMUM HUIUS LIBELLI QUI EST DE EXPOSITIONE ARTICULORUM FIDEI

Incipit tractatus

secundus de decem preceptis legis et eorum expositione

Intra tractatum

de preceptis legis summarim tangenda sunt. quod est preceptum. Qualiter precepta distinguantur Expositione preceptorum. De numero et sufficientia preceptorum. Qualiter in ipsis preceptis septem capitalia. proinde alia precepta prohibeantur

De diffinitione precepti et eius expositione.

Diffinitio autem precepti ab aliquibus sic. Preceptum est impium obligans ad obseruationem rei uel actus impati. Extrahitur radicaliter hec diffinitio a diffinitione precepti

quae datur augustinus libro de uirginitate dicens. Preceptum est. cui non obedire peccatum est.

Dicitur in dicta diffinitione obligans ad obseruationem ad diuinum consilium. quod pro se nullo modo obligat. ut dicit augustinus. quibus per accidens id quod consilium uideatur obligare. ut prope si in casu preceptum non possit impleri nisi fiat consilium. ut si non possum sustinere parentes. scilicet patrem et matrem / nisi uendam omnia tunc tenerem omnia uendere. Quod quidem de se consilium. nec obligat nisi in casu pro accidens ut exemplificatum est.

Et si obijciatur quod similiter obligat uotum ad obseruationem / sic

Compendiū theologie

conuenit ei precepti diffinitio. **R**esponde
Aliquid uouere est tantū cōsiliū/ nec quēq;
obligat/ nullus enī contra suā voluntatē
obligat ad uouendū/ sed qui uouerit/ ob
ligat necessario ad reddēdum. **E**t hoc iō
est quia reddere votū est precepti/ sed uo
uere est cōsiliū.

De varia distincti one variāq; assignatiōe preceptorum in tabulis legis

Distinctio autē ponit varia p/
ceptorū. **J**oseph⁹ enī dicit qnq;
mandata esse scripta in vna ta
bula et qnq; in alia. **O**rig. autē
ponit quatuor in vna et sex in alia. **A**ugu.
autē ponit tria in vna et septē in alia/ ut po
te tria que p̄tinēt ad deū in p̄ma tabula/ et
septē que pertinent ad primū in secunda.
Et hūc modum augustinū/ seq̄tur cōmu
nis opinio. **Q**uō enī augu. ponit tria esse
in vna tabula et septē in alia/ hoc magis di
cere uidet̄ pro dignitate q̄q; p̄ scriptura. eo
q̄ tria p̄tinēt ad dilectōes dei et septem ad
dilectōem proximi. **U**nde si cōsiderētur
ipse tabule et earū scriptura in se sicut cōsi
derant hebrei et iosephus/ sic vtraq; tabu
la cōtinebat quinq; mandata seu p̄cepta.
Si autē considerent̄ fm̄ respectū et relati
onē eorū ad que dicta mādata ordinabāt
cum tria ordinētur ad deū et septē ad pri
mum/ poterit tali fine cōsiderato/ dici tria
esse in vna et septē in alia.

Expositio prece ptorum legis Et primo primi.

Nunc autē accedēdū est ad expo
sitōz singulorū p̄ceptorū. **E**t cū
lex p̄ceptorū posita sit p̄pter trās
gressiōes cōhibēdas (ut p̄ ad
Sal. iij. et tripl̄r transgressio fiat. s. corde
ore et ope. et hoc q̄dem tā quo ad deum. q̄
etiā quo ad primū/ ut p̄fecta sit cōhibitio
trāsgressiōis. p̄fecta ponit̄ lex p̄hibitio
nis et sic mandatorū seu p̄ceptorū subse
q̄tur in iūctio. **E**t primo q̄stum ad deū. p̄
hibet̄ primū p̄ceptū cor ab idolatria. ut
deus sc̄z diligatur toto corde. **E**st enī de
colendo deo. **E**t colere deū (ut dicit glosa)
est sese toto mētis affectu illi mancipare.
Et est istud. **N**on habebis deos alienos
corā me. **Q**uasi dicat **D**e hēbis deū. nō
alienū. **E**xponēs q̄ dixit deos subdit

Quid sit deū colere

Non facies tibi sculptile. i. imaginē scul
ptā. quod vocat aug⁹ idoli. neq; similitudi
nē oīm q̄ in celo sunt desup/ et que in ter
ra deorsum. et. que expositō est verbi pre
cedētis. **U**el fm̄ **O**rigi. sculptile siue ido
lū est/ q̄d nō habet similitudinē in natu
ra sicut cymera. **S**imilitudo autē est eorū
q̄ aliquāz hnt̄ in natura similitudinē. ut
imago homis vel bouis ad vey hominē
vel ad vey bouem/ q̄d videtur per hoc q̄d
seq̄tur que in celo desup et que in terra de
orsum. **S**ed hoc videtur q̄ p̄hibeātur
imagines que ad literā sculptilia sunt/ qz
sculptur. **S**ed r̄ndetur q̄ an̄ incarnatō
nem quādo data fuit hec lex/ nulla in li
gno vel i lapide sculpi potuit incorpali
dei imago. qz imago spūs/ fingi non po
test. **E**t p̄pterea ante incarnatiōem repro
bande erant imagines. **S**ed qz hoc fieri
potuit post incarnatiōem filij dei. p̄pter h
et tūc fieri concedūtur et ab ipso quidē q̄
legem tulit et disp̄sare potuit scilicet xp̄o.
Un̄ refert damas. q̄ xp̄s ab agaro regi mi
sit in p̄ano imaginē suam. eo q̄ pictor ab
eodē rege missus/ ad depingendū imagi
nē xp̄i/ nō poterat vultū eius p̄e clarita
te intueri. ut eius singula lineamenta et
membra p̄p̄e describeret. **S**ed qz hec r̄
sio/ nihil omnino ap̄d vnū populū iude
um valeret quoniā nostras imagines re
prehendūt. ideo aliter dici potest. q̄ non
simpliciter prohibētur oīno fieri imagies.
Unde beda. **I**magines fieri nulla litera
diuina vetuit. hāz etenī aspectus multū
cōpunctōnis solet p̄stare cōtūētib⁹. et eis
qui l̄ras ignorāt quasi vinā de xp̄i passio
ne exhibēt recordatiōem **S**alomon enim
instinctu dīno eas fecit in tēplo dei. **S**ed
oīno prohibētur fieri ad hūc videlicet fi
nem ut adorētur et colātur. **U**nde seq̄tur
Neq; adores neq; colas ea. **A**d adorādū
igitur et colendū p̄hibētur imagines fieri.
Mos autē nō adoramus imagines. sed re
fertur honor et adoratiō ad imaginatū. sc̄z
ad deū vel ad sanctū eius cui⁹ est imago.
ut dicit augu. lib. iij. de doctrina xp̄iana.
Seq̄tur **N**ō adorabis neq; coles **I**ntē
que sic distingue. **N**on adorabis sc̄z vene
ratōne corpis. ut inclinādo eis vel genu
flectendo. **N**eq; coles sc̄z affectōne mētis
Unde glosa **A**liō est colere aliō est adora
re. **P**otest quis inuitus vel adulādo regi
bus idolatris/ vel tormētis victus/ ado

rare. cum tamē sciat idolū nihil esse. et sic nulla mētis affectiōe ad idolū moueri. et p cōsequens nec colere. Colere enī est toto mētis affectu et studio mācipari. **S**equitur. Ego enī discretiue dicit. quasi dicat Ego nō alius. Sum dñs / et iō timēdus Deus tuus / et ideo diligēdus. Fortis zelotes. i. diligēs amator. **U**nī deit. v. Deus tuus deus emulatoz visitās. s. puniendo iniquitates patrū scilicet non custodiētium precepta data in filios. i. puniēs etiā ipos filios. si patres ista nō custodierint. **P**uniunt enī quādoq; filij p peccato patrū temporaliter / nō eternalit. Et sic intellige illud **Ezech. viij.** Filius nō portabit iniquitatem patrū. scz eternalit. **U**el visitās peccata patrū in filios etiā eternalit. Non aut quia sunt peccata patrū. sed qz sunt peccata filioz imitātū peccata patrū. **U**sq; in tertiam et quartā generatiōem. **H**oc dicit. qz quādoq; solent patres in tertā et quartā generatiōem viuere. et plerūq; filioz vel nepotū suoz molestius ferre cruciatūs q̄ propoz. **F**oz qui oderūt me. i. peccatorū et maloz. **E**t cōtra faciēs mīam in multa milia. i. in oēs. **E**t ponit ibi finitū numerū pro infinito. **D**iligētibus me et custodiētibus precepta mea. **I**ste terminus. et ponit ibi expositiue p id est custodiētibus. **Q**ui enī diligit deū / precepta eius seruat. **U**nde **Joh. viij.** Si quis diligit me sermo nē meū seruabit. **S**ed querit quātr istō posset dici primū preceptū. cū dilectō dei dicat primū mandatū. **M**atth. xxij. **H**oc est (loquēs de dilectōe dei) primū et maximū mandatū. **R**espondet q̄ illō mandatū de dilectōe dei idē est cū hoc prio precepto decalogi. **I**ubet enim primū preceptum decalogi vnū deum coli et nihil ei in amore preferri. et sic idem est. vel equipollet pmo mandato. iuxta preallegatū. xxij. capitulum. **M**atth. **U**el potest dici q̄ dilectio speciale mandatū nō est. sed radice et stipes ceteroz. ad quod scilicet cetera mandata reducuntur. **U**nde primū mandatū dicitur nō ordine sed dignitate. i. inter cetera precipuū et maximū. cum oīa cōphendat.

Expositio secundi

precepti.
Secundū preceptū cōhibz os a piurio. a blaffemia. a mendatō et istud. Non assumes in va

nū nomen dei tui. s. false vel superflue. vel dolose p nomē dei iurādo. vel mētendo. vel ipsum nomē blaffemando. vel puerse de deo sentiēdo. **E**t si obijciat q̄ fm istā expositiōem / istud prinēt ad quintū preceptum secunde tabule. s. ad illud. Non loquaris contra proximū tuū falsum testimoniu. vbi agit de piurio. **D**ic q̄ iurās falsum. duplr peccat. **P**rimo. s. cōtra primū suum. cū decipiēdo. et isto mō ex pre verbi quod ordinatū est ad primū. et quo ad hoc cadit sub dicto quinto mandato seu precepto secunde tabule. **I**tem secūdo peccat. inuocando ad cōfirmatiōem falsitatis vel deceptiōis / teste diuina veritate. et isto mō peccat i deū. et quo ad hoc habet sub isto secūdo mandato seu precepto pme tabule. scz in isto loco. **N**ec enī habebit dñs hominē infontē. i. innocentē scz quin apud deū nocētis penas exoluat. s. qui assumpserit nomē dei frustra. **U**nde deuter. v. **N**on usurpabis nomē dei frustra. qz nō erit impunitus qui sup re vanā nomē dei assumpserit. **U**el nō habebit dñs infontē id est innocentē. hoc est a culpa immunē cum q̄ assumpserit nomen dei frustra. qz vt habet ecclias. xxij. **U**ir multū iurans replebit iniquitate et non discedit a domo ei. **S**ed qd dicit de istis magnatis et secularib; q̄ cōsuetudinē hnt iurandi. nūqd trāsgrediūtur istō preceptū seu mandatū et peccāt mortalit. **A**liq̄ rident distinguēdo. dicētes q̄ piuriū multipliciter dicit. s. indiscreta iuratio. vt pote quādo q̄ inutilr iurat verū. vel q̄ sine de liberatiōe iurat. et tūc nō credunt esse mortale peccatū. **N**ā tūc fit pter preceptū. sed nō contra preceptū / nisi forsan nimia eēt assuefactio. **A**lio modo sumit piuriū. vbi vel quādo q̄ iurat cū deliberatiōe illud qd iuramēto nō esset asserendū / imo nec simpliciter dicēdū seu loquēdū. sed pot̄ oppositiū. et tūc credit esse mortale peccatū. **A**liq̄ distinguūt dicētes q̄ piuriū multipliciter dicit. **U**no modo falsa iuratio. q̄ si fiat ex ignorantia / adhibita tamē pus diligētia debita. nō est peccatū. **S**ed si fiat nō adhibita diligētia debita. peccatū quidē est sed veniale. **S**i aut falsa iuratio fiat sciēter. vt pote cū mendaciū iuramēto cōfirmatur. tūc nisi tantū iocando fieret. semp est peccatū mortale. **A**lio modo dicit piuriū trāsgressio iuramēti iā facti. qd si fuit licit

Compendiū theologie

tum. semp est ipsa trāsgressio mortale peccatū. Si vero illicitū. trāsgressio illi nō est peccatū. sed illud illicitū sciēter iurasse fuit peccatū. Tertio modo dicit per iurū indiscrētū iuramentū. qđ ponū (nisi alia aggrauaret circūstantia) veniale peccatū

Ite nomē dei patris/est filius. qz ipm patrē notificat. Nomē ergo dei in vanum assumit qui ipm xpm purā creaturam ponit seu asserit. qz sic ponit ipm esse vanū vel vanitatē. An ad romā. viij. Vanitati subiecta est ois creatura. Sed cum xps veritas sit. vñ Jo. xiiij. Ego sum via veritas et vita. nullaten⁹ poterit esse vanitas. et sic nec pura creatura. Quid ergo absurdus qđ illā firmissimā veritatē ponere vanitatē. et illud verbū virtuosum sustētans oia vt habet ad heb. i. ponere vanū et sustētātū. Deniqz tertio modo nomē dei assumit ille in vanū qđ nomē xpi. vñ dicit xpianus. p peccatū vanū reddīt et mortuū. Nomen qđpe sup hoies scriptū vt viuant ipi iuxta qđ loqitur xps apocal. iij. Et scribā sup eum nomē dei mei et nomē ciuitatis dei mei noue hierlm. que descendit de celo a deo meo. et nomen meū nouum

Expositio tertii pre

Tertiu pceptū ptinēs (ceptū ad deū/cōhibēs trāsgressiōē in ope est. Memento vt diē sabbati sanctifices. i. sanctū et seriū habēas. cessando ab omni ope seruilī. Ubi nota. qđ in qđtū sabbatū designt quietē interiorē a prauis affectiōibus/et exteriorē ab oibus seruilib⁹. pter illi⁹ diei determinatōem/ morale est hoc pceptū et scriptum in corde hūano. sicut alia decalogi mandata seu pcepta. Natura enī dicit esse vacandū aliqñ quieti. et orōni. et diuine laudi. Sed qz tali diē. sabbato. et a talib⁹ rebus grossiorib⁹ abstinere/nō dicitur cōscia. sed sola exterior iussio diuina qđtum ad hoc fuit cerimoniale hoc mādatum. et soluendū. i. solui poterat. Circa qđ est aduertendū. qđ in dñica resurrectōnis dñice/ex statuto ecclesie mutatum est sabbatū in dñicam/ ne videremur iudaisare. Quia ex quo veritas luxit. trāsiit legē ymbra. et hoc quo ad cerimonialia. Et si querat quare alie iudoz festiuitates nō pceptiebant in decalogo. Dic qđ cetera eorum festiuitates/fuerūt tantū cerimonialia

les. nec ab oibus sunt obseruāde. hoc autē pceptū/magis morale est qđ cerimoniale/ iō in decalogo ad quē oēs tenent semp precipiendū erat. Sequitur deute. v. vñ sumit hoc pceptū. Sex enī dieb⁹ facies oparua. septimo autē diē qđ est diē sabbati nō facies in ea quicqz opis. Et subdit rōem pcepti. Sex enī dieb⁹ fecit de⁹ celū et terrā. vt patz Gen. i. et requieuit diē septimo. non quasi lassus. Sed ponit ibi requieuit p cessauit. sicut dicit apoc. iij. Requiem nō hnt diē ac nocte dicētia sanctus sc̄tus. zc. i. dicere nō cessabāt. Ita sumit in dicto passu requieuit p cessauit. Nihil enī vltius fecit nouū cui⁹ nō fecerit prius materiā vt pote corpaliū. vel similitudinē. vt pote spiritaliū. Opatur tñ adhuc quotidie creatura gubernādo. vt dicit Joh. v. Pater meus vsqz modo operat⁹ et ego operor. Circa qđ dicit augu. lib. iij. sup Gen. Sic requieuit vt nouā creaturā vltius cōderet nullā. nō vt que cōdiderat cōtinere et gubernare cessaret. At bñ dicit diē septimo. qđ est diē sabbati. et pro id est sanctificauit eū. i. sanctū et celebrē cum hie voluit. vt scilicet nō fieret opus seruale in eo. et sic nō interdicit opus charitatis. nec necessitat⁹. An patz qđ poterūt exhiberi ecclesiastica sacramēta. sicut enī poterāt circūcidere sabbato. et nos etiam diē dñica sacramēta possimus exhibere. et opa charitatis. vt elemosinas. et opa necessitatis exercere. vt bibere comedere. (pcepti.

Expositio quarti

In quo ad deū tria ponūtur pcepta. Quāntū autē ad primū ponūtur septē sequētia. quozū vnū est affirmatiū/ et sex sunt negatiua. Affirmatiū autē et quartū in ordine principalī. sed primū in his qđ respiciūt proximū est illō. Honora patrem tuū et matrē tuam. Per qđ mādatū natura qđ corrupta est/ ad ordinem naturalē reuocat. Nec fuit necesse hmōi pceptū dari parētib⁹ respectu suoz filioz. Cresce te enī virtute in filijs/ decrescit virt⁹ in parentib⁹ fm naturā. et deficiētī virtuti/ debet iuste subsidiū. An quia minorat virtus seu vigor in pentib⁹/ et auget in filijs datur pceptū vt filij subueniāt parētib⁹. Nec fuit necesse dare hmōi pceptū pentib⁹ de filijs/ qđuis priō ipsi filij fuerūt im-

potentes. qz natura etiam corrupta ad id cogit. eo qz naturalr succus ascēdit a radice ad ramos z nō ecōuerso. Et Crisosto. Hoc est amor in hōib⁹ qd est humor in arboribus. **A**it ergo. Honora patrē tuum duplici. s. honore. z reuerēdo. z necessaria p̄bendo. Patrē tam spūalem q̄ carnalē. Intelligit etiā de patre deo q̄ potissime est honorādus. **U**n̄ mal. i. Fili⁹ honorat patrē z seru⁹ dñm. Si ergo p̄r ego sum ubi est honor me⁹? Et matrē tuā carnalē. necnō z spūalem. s. eccliam. De q̄ ad Gal. iij. Illa autē que sursum est hīrlm/ libera est. q̄ est mater n̄ra. Noīe etiā patrē z m̄ris oēs primi intelligunt. vt dicit augustin⁹. **U**n̄ fm̄ ipm̄ oīa vendēda sunt z danda p̄ paupib⁹ in extrema necessitate. qd si nō fit/ trāsgredit̄ istud mādatū. Si ergo noīe patris z m̄ris/ oīs primus intelligitur/ z nobilissimū inter proximos ponit p̄ oibus. s. p̄rem z matrē. claz est qz illis p̄cipue honor debet z subsidiū. **A**t vt firmitus obseruet̄ adhuc hoc p̄ceptū/ subiūgit premiū dicēs. vt sis logeu⁹ sup̄ terrā. **N**a eccl. iij. Qui honorificat patrē z matrē. vita viuet longiore. Iustu enī est vt q̄ alteri⁹ vitā sustētat. vita illius plōgetur. **S**up̄ terrā inqt̄ scz tā morietū q̄ viuentiū. eo qz pietas ad oīa vtilis est. pmissio/ nē hīs vite q̄ nūc est z future. i. ad thi. iij.

Expositio quinti

Quintū autē prece (p̄ceptū. p̄m̄ principale. z scdm̄ in ordine eoz q̄ respiciūt. p̄m̄ū z p̄m̄ū negatiuū/ est istud. **N**ō occides. **U**bi p̄cipit qz nō ledat̄ proximus in sua p̄sona. **N**ō occides igit̄ supple hōies teipm̄ videlicz. vel aliū. z duplr. videlicet aīa vel corpe. **S**ed p̄trariū huic p̄cepto videt̄ haberi exo. xxij. **A**t maleficos nō p̄tneris viuere. In quo p̄bo p̄cipit dñs fieri occisionē hic vero phibet. vñ cōtrari⁹ sibiūpi videt̄ in legislatiōe. **S**z ad hoc dicit qz p̄sonē priuate q̄ nullā habet iurisdicōem vel autoritatē/ hic phibet occidere legi autē vel ministro iusticie/ p̄cipit occidere. **E**xo. xxij. **E**t sic nō est cōtrarietas. qz nō est circa idē seu respectu eiūdē. **S**z nūquid aliquo modo priuate p̄sonē licz absqz trāsgressiōe occidere/ videt̄ qz sic. ad min⁹ in sui defensiōe. hoc ei iura p̄mittūt scz iniuriā. p̄pulsare z t̄pate vim vi repellē

re. **I**te et ordine charitatis debet eo potius subuenire vite. p̄rie. q̄ vite aliene. **U**nde volentē me p̄imere/ poti⁹ occidere debet eo q̄ p̄mittere me occidi. **S**ed cōtra hoc videt̄ esse illud math. v. **S**i q̄s te p̄cūsserit in vna maxilla/ p̄bebe ei z aliā. **E**t iō dicit quidā qz nullo mō licet occidere etiā defendendo/ maxie autē viro p̄fecto. **E**t hec videt̄ esse opinio anselmi. **N**ec fm̄ eos debet opinari qz me occisur⁹ sit/ si eū nō occidero. sed qz de⁹ prestabit mibi auxiliū/ vel euasiōis aut fugē beneficiū. **A**lij volūt/ qz in sua defensiōe liceat occidere. eo qz lex occidere iubēdo vel saltē p̄mittēdo/ talem defendentē se/ in dicto casu iudicē cōstituit in aduersariū. **U**n̄ ipm̄ vice legi interficit. vñ lex p̄bēdo autoritatē/ excusat a p̄ctō. **H**oc tñ intellige/ si necessitas ē inuitabilis. qm̄ si te p̄cūsserit aduersari⁹ us z fugerit vel p̄cutere destiterit/ eū rep̄cutere nō licet. vel seq̄ fugientē. qz hoc nō fieret ad p̄pulsatōem iniurie. sed ad vltionē. q̄ spectat ad solū iudicē. **E**t r̄ndent isti ad illud math. v. **S**i q̄s te p̄cūsserit in vna maxilla. zc. qz illud cōtinet cōsiliū non p̄ceptū. **E**t nota hic qz homicidiū multis modis fieri d̄r. **S**it enim q̄nqz sola mēte p̄odiū fraternū. **U**n̄ Joh. epla. i. ca. iij. **Q**ui odit fratē suū homicida est. **I**te prauum exemplū relinquēdo. **U**t enī dicit gregorius tot mortibus digni sunt. q̄t prauitatē excēpla reliquerūt. **I**te lingua z hoc tripliciter vel scz p̄tra legē quēqz morti adiudicando. **U**n̄. ij. reg. iij. dicit dauid v. riā p̄cūssisse gladio qz morti dolosez iniuste adiudicauit. **I**te mentiēdo. **U**n̄ Sapie. i. **D**s qd̄ mentit̄ occidit aīam. **I**te cuiqz detrahēdo. vñ dicit bernard⁹. qz detractor vno ictu tres aīas interficit. suā. s. z illi⁹ quē sua detractōe inficit. z illius de quo detrahit. qz sibi forsan p̄iudiciū mortis vel dāni irrepabilis sua detractōe parat z acq̄rit. **I**te fit homicidiū manu q̄licūqz scilz p̄emptōe exteriori. siue p̄ gladiū. siue per venenū. siue p̄ aliā penā. **I**te fit homicidiū p̄ subtractōem victus. scz corpis. **U**n̄ Amb. **P**asce fame morientē. qz si nō pascis occidis. **S**iuē victus subtractōe id ē verbi dei. **U**nde Ezech. iij. **S**i loquente me ad impiū. zc. **N**on annūciaueris ei zc. vt auertat̄ a via sua impia zc. z ipse impius iniq̄tate sua moriat̄. sanguinē eius de manu tua req̄ram. **U**nde versus. **E**xēplū

Compendiū theologie

mens. lingua. manus. subtractio victus.
Corpis et aie. dici faciunt homicidam

Exposito sexti precepti

Sextū preceptū in ordine principali et tertium eorum quae respiciunt primum est istud. Non mechaberis. Ubi precipit ut non ledatur primum in re sibi coniuncta per legem. scilicet in uxore. Et accipit hic sub nomine mechaberis omnis illicitus concubitus et quicumque coitus fornicari. quibus mechaberis magis proprie adulterium dicat. Mechaberis enim grece/adulterium dicitur latine. Et ad hanc reduci potest fornicatio spiritualis sicut ydolatria. De qua Ieremias. Mechabata est cum lapide et ligno. Potest etiam ad hanc reduci expositio prava sacre scripture. Unde. ij. ad Corin. ij. Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum dei. Unde hic nota quod fornicatio est mortale peccatum. Videatur tamen contrarium eo quod actus naturalis. Actus naturalis non est peccatum. Insuper cum coire sit necessarium ad preservationem speciei sicut comedere ad preservationem individui et in necessitate ut fame liceat etiam non suarape et comedere. quia tempore necessitatis omnia sunt comedia. videatur similiter quod in feruente desiderio coeundi/possit quis non suam rapere et cum ea coire. Ad quod dicitur quod actus fornicationis dupliciter dicitur. Uno modo dicitur naturalis eo. scilicet quod naturaliter fit. Alio modo dicitur contra naturam. Et iuxta istum secundum modum dupliciter adhuc dicitur contra naturam. Uno modo quando fit contra naturalem concubitum qui est maris cum femina. et isto modo potest dici actus innaturalis. quia contra naturalem commixtionem. Alio modo dicitur contra naturam. quia scilicet naturam in suis naturalibus vulnerat et spoliat gratuitis. scilicet bono gratie et virtutis. Et isto ultimo modo/omnis fornicatio est contra naturam sicut omne peccatum mortale. Corrupt enim naturalia et destruit omnia gratuita. Et quia isti sunt effectus mortalis peccati/ propter hoc patet fornicationem esse peccatum mortale. Et sic patet solutio argumenti/ quia licet fornicatio sit actus naturalis/ quia scilicet naturaliter fit. est tamen innaturalis quia naturam corrumpit. Nec sequitur quod sit actus naturalis quia naturaliter fit. quia propterea non sit peccatum. ubi non debito modo fit. Et intellige quod coitus qui de se naturalis est/ post contractionem peccatum primi parentis concupiscentiam/ est sicut cibus veneno

iunctus. quod quis de se naturalis sit. tamen propter veneni admixtionem interficit. nisi beneficio tyriace/ comedenti subveniat. Pari modo et animam concupiscentia carnalis inordinata interficit/ nisi beneficio matrimonij et honestate nuptiarum intercipiatur. Nec est simile de extrema necessitate famis et desiderio feruente coitus/ quia si in necessitate famis non subveniat per alienum esurienti/ periret individuum. Non sic autem periret species generis humani/ si non satisfiat per coitum alicuius cum aliena. Nam saluat in alijs. Etiam ipse possit aliter saluare scilicet cognoscendo suam propriam uxorem. Sed quare ponuntur duo precepta circa prohibitionem illiciti coitus. scilicet. Non mechaberis et non concupisces uxorem proximi tui. cum vnum sub alio possit subintelligi. Et similiter de istis duobus. Non furtum facies et non concupisces rem proximi tui. cum omnes qui furant rem proximi concupiscant/ et sic possit primum contineri sub secundo. Augustinus soluit quod in duobus preceptis. scilicet. non mechaberis et non furandi/ omnia opera interdicta sunt. in alijs autem duobus interdicitur ipsa omnis concupiscentia. Et quia utrobique est peccatum/ utrobique est mandatum prohibitorium. Nec similiter fit prohibitio de voluntate occidendi sed tamen de actu. quia naturaliter sunt prona homines ad velle luxuriam et ad actum luxuriandi. Similiter ad voluntatem habendi alienum et ad actum. sicut ad rapinam et furtum. Et ideo due sunt prohibitiones et data duo precepta prohibitoria. vnum prohibens ipsam voluntatem aliud prohibens ipsum actum. Non sic autem est in occidere. quia homo naturaliter abhorret tam voluntatem occidendi quam actum. Quilibet enim creatura suam spiritum amat et nititur eam seruare non destruere. nisi cum extra se exit per furorem ire vel temere concupiscentie (precepti.

Exposito septimi

Septimum preceptum in ordine principali et quartum in ordine eorum que respiciunt primum. quo scilicet prohibet ledi ipse proximus/ in rebus sibi non per legem coniunctis sed fortuitis. et est istud. Non furtum facies. Est autem furtum subtractio rei aliene/ inuito domino/ animo lucrandi. Notatur dicitur contractio quia quis furtum non facit nisi ope contracter. Dicitur etiam rei aliene. quia in re que plenissime mea est/ non facio furtum.

Secus aut si q̄s habeat mecū rem cōm
Dicit inuito dño. q̄ si credat dñm per
 missurū / r̄ subsit iusta causa sic credendi
 etiā si dñs nō erat cōcessurus / nō tenetur
 furto. Si autē nō subsit iusta causa sic
 credēdi / teneat furto. **C**ōtra si crederet cō
 tractare rem dño iuito licet etiā cōtractet
 dño volēre. peccat tñ mortalit̄ r̄ furtū fa
 cit. q̄ in peccatis cōtrahēdis r̄ cōmitten
 dis / intētio principaliter attendit. **D**i
 cit etiā animo lucrādi. q̄ si q̄s ancillā ali
 enā in meretricē rapuerit / nō lucrī sed li
 bidinis causa / furtū p̄rie non facit secus
 autē si eā rapiat vt vēdat. **E**t nota q̄ ex
 trema necessitate excusatur fur. q̄ tpe tan
 te necessitatis oīa sunt cōmunia. **E**t in
 tellige q̄ sub noie furti intelligit p̄hibita
 om̄is vsurpatio illicita rei aliene animo
 dico lucrādi. q̄lis est rapina. vsura. nego
 ciatio fraudulenta r̄ hmōi. **E**t nota q̄
 nō dicit. **N**ō facies rapinā / quis rape sit
 generalius q̄ furari. Nam om̄is q̄ furat̄
 rapit r̄ non ecōuerso. **Q**d fecit ideo. quia
 iudei q̄bus hmōi p̄cepta data sunt / p̄nio
 res sunt ad furtū qd̄ est occultū. q̄ ad ra
 pinā vbi testis adest. **E**t ideo occurrendo
 magis piculoso / furtū in p̄hibitōe nomi
 nauit nō rapinā. **V**oluit tamē a pte totū
 intelligi. vtpote p̄ furtū omnē rei aliene
 vsurpatōem. **P**er hoc etiā p̄hiberi vide
 tur ne fiant violētie r̄ nimie exactiones et
 tallie principū r̄ militū in pplm suū. quia
 hoc videt̄ rapina esse. r̄ species furti. **P**ro
 pter qd̄ d̄. **L**sa. i. Principes tuī infideles
 focij furum. **S**ed circa hoc distinguit̄ ab
 aliq̄bus. q̄ aut tallie illē fūt sup seruos.
 aut sup colonos terre. **S**i sup seruos. cū
 nihil habeat nisi noie dñi sui. videt̄ q̄ do
 minus seruū suū talliare possit. r̄ onera
 re q̄stumcūq̄ vult. **P**otest tamen dñs ni
 mis angariādo seruū suū / nimis q̄s exigē
 do et opprimēdo eū ita grauiter sic cōtra
 istō p̄ceptū faciēdo peccare. q̄ iusticia
 dei exigat / vt vnusquisq̄ re sua debite vta
 tur. **N**on tamen vt sit rapina dicunt. nec
 oportet de necessitate restituere. licet pie
 tas hoc exigat. **S**i autē fiat sup colonos
 terre siue inhabitātes terrā / tūc ratanda
 est illaz talliaz seu exactionū acceptatio
 fm̄ labore principis vel militis quē hnt
 in defensione illius terre. quā ipsi coloni
 sic talliati inhabitāt. r̄ etiā fm̄ expensas
 quas necesse est principi vel militi facere

fm̄ suam moderatā r̄ honestā familiam.
 r̄ si vltra exigat / rapina est. r̄ p̄ istud p̄ceptū
 ptum inhibetur. (p̄ceptū

Expositio octauū

Octauū p̄ceptū in ordie prin
 cipali r̄ quintū in ordine corū
 que respiciūt p̄mū quo. s. p̄hi
 bet̄ quis cōtra p̄mū transgre
 di ore. s. ferendo falsum testimoniū. **E**t est
 istud. **N**on loq̄ris cōtra p̄mū tuum fal
 sum testimoniū. **I**n quo r̄ p̄mū r̄ mē
 daciū p̄hibent. q̄ vt dicit aug. lib. de mē
 dacio. **O**m̄e mendaciū / hoc genere verbi
 cōplectitur. **Q**uisquis enī aliqd̄ enūciat
 p̄hibet testimoniū animo suo. vñ si men
 titur / falsum testimoniū animo suo p̄hi
 bet. **P**er hoc autē q̄ hic dicit contra p̄
 mū. vt dicit aug. de questionib⁹ erodi.
 non videt̄ prohibere mendaciū qd̄ p̄dest
 alicui r̄ nihil obest ei cui mentit̄. **E**t argu
 mentū q̄ est aliquod genus mendaciū qd̄
 non est mortale peccatū. illud scz qd̄ non
 fit cum libidine decipiendi vel nocendi.
Nec enī om̄is intentio vel libido fallēdi.
 efficit mortale peccatū. **P**redicat enī hoc
 completū intētio fallēdi / et de mendacō
 p̄nicioso r̄ de mēdacio iocoso. r̄ de mēda
 cio officioso. sed tamē p̄ prius r̄ p̄ posteri
 us. **E**t de se fm̄ suam primariā intentōez
 nō dicit nisi de mendacio p̄nicioso. **A**t id
 solum fm̄ se mendaciū p̄niciosum a mul
 tis reputat̄ esse mortale peccatū. vt videt̄
 velle prepositin⁹ r̄ magister **B**uilhelmus
 antiodorensis r̄ alij magistri magni de
 cretoz. **S**unt autē fm̄ augusti. octo ge
 nera mendacioz. quoz sufficientiā sic ac
 cipe. **T**ria enī in genere sunt mouētia
 ad mendaciū scilz nociuitas. libido men
 tiendi. r̄ vtilitas. **S**i autē nociuitas sit
 in causa hoc est si quis mentiat̄ vt noceat
Aut ergo intendit inferre alicui nocumē
 tum spūs vt. s. subuertat a fide catholica /
 aut a regulis bonoz mox. vt sunt qui di
 cunt xpm̄ non incarnatū. vel luxuriā nō
 esse peccatū mortale r̄ hmōi. **E**t tūc est p̄
 mus modus seu p̄mū genus mendaciū
 scilz mētrī in doctrina pietatis r̄ religio
 nis. r̄ hoc est mortale peccatū. **A**ut inten
 dit nocumētū totius homīs. quod p̄tin
 git dupliciē. s. vel intendēdo nocere vni
 uersalit̄ r̄ totaliter. r̄ fm̄ genus qd̄ om̄ib⁹
 nocet r̄ nulli p̄dest. vt q̄ mēdaciē p̄sequitur

Compendiū theologie

hominē ad mortē. Et est scōs modus seu scōm genus mendaciū. Et istud est pctm mortale. Aut intendēdo nocere particulariter et fm genus qd alicui nocet et alicui pdest. vt est mendaciū mercatorū et calūniatorū. Et est tertius modus seu tertium genus mendaciū. et istud similiter est pctm mortale. Et vocat qdlibet istorū triū genēz mēdaciū pniciosum. Si autē libido mentienti sit in causa. hoc est si qd mentiat ex sola libidine. tūc aut mouet tūm ex affectiōe et intētiōe mentiēdi. et non ppter aliō. Et est quartus modus seu quartum genus mendaciū. qd vocat mendaciū libidinosum. et ponit mortale pctm. Aut mouet ex intētiōe mouendi auditorē ad cōplacētiā vel risum. Et est qntus modus seu qntum genus mēdaciū qd vocat mendaciū iocosum. qd ponitur cōius veniale peccatū. Aut vtilitas aliq est in causa. hoc est si qd mentiat vt sibi vel alteri prosit. Et tūc aut vtilitas illa psistit in bonis fortune que perdi pnt. vt si quis mentiat/ne p raptorsuā pecuniā amittat. Et est sextus modus seu sextum genus mendaciū. Aut illa vtilitas psistit in bonis corpis. vt cū qd mentiat pro saluādo vitā homis. vt si homo querat pro eū occidendo aut ad mortem ducendo. et mentiēdo dicat se non vidisse vel nescire vbi sit. Et est septimus modus seu septimum genus. Aut illa vtilitas psistit in bonis anie/que tamē sic sunt in anima vt quodāmodo etiā habeāt esse in corpe. vt cum quis mentiat pro sua aut alterius pudicitia vel virginitate seruanda. Et est octauus modus seu octauum genū mēdaciū/fm debitā assignatiōem augustini. Et vocat quodlibet istorū triū vltimorū genēz mendaciū officiosum. et de se ponitur esse peccata venialia.

De triplici genere

mendaciū. In summa nota q in genere est triplex mendaciū. s. pniciosum libidinosum officiosum. Primum. s. pniciosum cōtinet sub se tria prima genera supposita et declarata. Et est semper mortale pctm. Scōm scilz libidinosum cōtinet sub se quartum genus supra positū et declaratū quod ponit mortale. Et quintū qd dicit iocosum et ab oibus ponit veniale. Tertium. s. officiosum cōtinet sub se sextū septimū et octauū genera etiā supra posi-

ta et declarata. Et est semper veniale. nisi ex accidenti efficiatur mortale.

Expositio noni et decimi preceptorum legis.

Nonū et decimū mandata in ordine principali et septimū et septimum in ordine eorum que respiciunt primū. eo q diuerso modo ordinantur fm ordinē textus exodi et deuteronomij simul ptractent. in quibus prohibet transgressio in corde cōtra primum. Fit autē transgressio in corde dupliciter videlicet qntum ad cōcupiscentiā carnis. cōtra quā ponitur nonū mandatū qd est Non desiderabis vxorē primi tui. Quod ponit nonū preceptū fm magistz in libe sententiā et fm aug. et scōm libz deuteronomij. licet aliter ordinet in exodo. Item fit transgressio contra primū in corde qntū ad cōcupiscentiā oculoꝝ. cōtra quā ponitur decimū mandatū. quod est. Nō cōcupisces domū proximī tui. qd ponitur in exodo nonū. In quibus notandum q prohibet speciali mādato cōcupiscentiā carnis et concupiscentiā oculoꝝ. potiusq cōcupiscentiā aliorum malorū actiū. qz iste due cōcupiscentie hnt delectatiōes suas etiā ante opus. et nō tūm coniūctas opī vt dicit august. Et cum hoc etiā habeāt in opē nocentiū proximī. qd nō sic est in cōcupiscentiis aliorū actiū. Et ideo propter istā turpitudinē istarū cōcupiscentiarum/que sic sunt ante opus/reprimendā data sunt ista mandata que prohibēt cordis cogitatum. Vel propter causam sup in fine sexti mandati assignatā. Porro quod subdit. Non seruū nō ancillam. et quod annectit nono mādato scōm ordinem exodi. et decimo scz de nō cōcupiscentia domū proximī. scōm ordinē deute. v. specialiter ad decimū ptnet mandatum. Ordināt tamē cum nono scōm dictū ordinē exod. eo forte q ea que ibi enumerat sunt res mobiles sicut vxor de qua est nonum mandatum.

Unde sumitur numerus seu sufficientia preceptorū legis.

Non restat videre numerum et sufficientiā istorū decem preceptorum seu mandatorū leg. Circa qd nota q sicut supra dictū

est lex preceptorum posita est propter transgressionem. Transgressio autem in primo suo genere est ad materiam presentem attingit dupliciter habet fieri scilicet directe contra deum. vel directe contra proximum.

De triplici modo

transgressionis contra deum. Contra deum autem contingit directe transgressionem fieri tripliciter. scilicet corde ore et opere. Corde autem fit contra deum transgressio. cum quis. scilicet a deo auertit per idolatriam vel homini quod per primam preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Non habebis deos alienos coram me. etc. Ore fit contra deum transgressio per nomen scilicet suum mentiendo. blasphemando. piurando. etc. Quod per secundum preceptum seu mandatum prohibetur. in quo dicitur. Non assumes nomen dei tui in vanum etc. Opere autem fit contra deum transgressio. quando scilicet tempe debito et ad dei cultum principaliter deputato fit operatio non licita vel illi cultui seu illi tempe non conueniens. Quod per tertium preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Memoro ut diem sabbati tuum sanctifices. etc. Contra proximum contingit directe transgressionem fieri dupliciter. Vel omissione scilicet boni ad quod quis erga proximum tenetur. Vel illatione mali quod quis sibi inferre non deberet. Contra primum. scilicet contra omissionem boni ad quod quis erga proximum tenetur datur quartum preceptum seu mandatum quod est. Honora patrem tuum et matrem tuam. etc. Illatione vero mali contingit tripliciter contra proximum transgressionem fieri. scilicet opere ore et corde. Opere quidem dupliciter. Vel scilicet malum proximo inferendo in se ipso id est in sua propria persona. Quod per quintum preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Non occides. Vel proximo inferendo in re sua. Et hoc iterum dupliciter. Vel scilicet licet in re sua sibi per legem conuicta ut est vxor. Quod per sextum preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Non mecha beris. Vel in re sua non sibi per legem conuicta sed omnino separata. qualia sunt bona fortuita. Quod per septimum preceptum seu mandatum prohibetur in quo dicitur. Non furtum facies. Ore fit contra proximum transgressio sibi mentiendo. fallendo. decipiendo. falsum testificando. Quod per octauum preceptum seu mandatum prohibetur in quo di-

citur. Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium. etc. Corde denique fit contra primum transgressio dupliciter. Vel scilicet estum ad concupiscentiam carnis. Contra quod datum est nonum preceptum seu mandatum. in quo dicitur. Non desiderabis uxorem proximi tui. Vel estum ad concupiscentiam oculorum. Contra quod datum est decimum et ultimum preceptum seu mandatum. in quo dicitur. Non concupisces domum proximi tui. non seruum non ancillam. etc.

Qualiter per decem

precepta legis omne peccatum mortale prohibetur.

Ultimo notandum est qualiter in decalogo fit virtualiter et effectiue omnis peccati mortalis prohibitio. Prohibent enim ibi septem capitalia peccata. In primo quippe precepto seu mandato prohibetur superbia. Ita etenim orationi. intimo debito quod cultui contrariatur. Unde ecclesiasticus. Inuitiam superbie hominis apostatate a deo. Inuidia autem prohibetur in quarto precepto seu mandato. Ibi enim ut a parte totum intelligatur precipitur unicuique honorem debitum impedere quod facere non sinit inuidia. Ira autem prohibetur in quinto precepto seu mandato. Ibi enim perfecte intelligendo prohibetur occisio seu homicidium omne quod nocentium in persona proximi. ad que inducit ira. Luxuria vero tam corporalis quam mentalis prohibetur in sexto precepto seu mandato et in nono. Ibi enim prohibetur mechia omnis quod illicitus concubitus. et etiam omnis illicita carnis concupiscentia. Bula autem que deseruit luxurie in eisdem duobus preceptis effectiue prohibetur. Sicut enim in natura nutritiua deseruit generatiue. ita in victibus gula deseruit luxurie. Vel secundum alios Bula in primo mandato prohibetur. Bulo enim ut communius deum non colunt sed ventrem suum. Unde ad phil. iij. Quorum deus venter est. etc. Acedia vero in tertio precepto seu mandato prohibetur. Ibi enim precipitur debita sabbati sanctificatio. quod proprie fit per spiritualem animi quietem in deum. feruentem quod et diligentem laudem dei. Quis contrarium omnino efficit acedia. que in se ipsa quietem extra deum querens tabescit et a laude diuina torpet. Auaricia tam realis seu exterior quam etiam mentalis prohibetur in septimo precepto seu mandato.

Compendiū theologie

z in decimo. Ibi enim phibetur furtum
omnis qz rei aliene vsurpatio in debita qz
detentio. Et etiā omnis mētalīs bonorū
z rerū illicita cōcupiscētia.

Quod effectuali

ter in primo pcepto phibet omne pecca-
tum. Potest etiā z aliter dici. qz scz in pri-
mo pcepto seu mādato phibet nō tantū
omne capitale peccatū. qn etiā omne pecca-
tū mortale. Tunc enim est pctm mortale
cū homo plus vel eque aliqua creaturam
diligat sicut deū. Quod plane in prio pre-
cepto seu mādato qd est de vno deo super
omnia diligēdo z colendo phibet. z sic ex
psequenti omne mortale pctm in illo prio
pcepto effectuali censetur phibitum

Alius modus po-

nendi prohibitionē septē peccatorū mor-
taliū p decem pcepta legis.

Sunt z alij aliter imaginantes
qui adhuc ampli⁹ ipsa septem
peccata capitalia p dicta decem
legis pcepta seu mādata phi-
beri cōcipiūt z ponūt. cōsiderādo scz ple-
nariā ipsoꝝ pceptoꝝ seu mādatoꝝ in-
tentionē. finē z effectū. Dicūt enī supbia
phiberi p primū pceptū. De phibitō-
ne supbie p primū p scdm p tertiu p qrtū.
Etenim vt dicūt iuxta quod supra tactū est
supbia facit apostatāre a deo. supbia pro-
cliuīs est ad contēnendū blasphemandū
qz nomē dei. Superbia nō se faciliter ad
debitā sabbati sanctificationē deuotū qz
cultū deo exhibendū disponit. Supbia
nō libēter debitū patri z matri ac alijs q-
bus cōuenit honorē impendit. De pro-
hibitiōe inuidie. Dicūt enī vt supra inui-
diā phiberi p quartū pceptū p quin-
tū p octauū. Etenim inuidiā nō faciliter
ad debitū tam patris matri qz alijs qbus
puenit honorē impendēdū aim inclināt
Inuidia sepe primū aio z interdū verbo
necat. eius qz mortē oprat z in ea exultat
Inuidia libēt primo detrahāt falsum qz
de eo testimoniū phibet. De phibitiōe
ire. Itē dicunt. rē p scdm pceptū p qn-
tū z octauū. Etenim ira facilis est ad nomē
dei in vanū sumendū z blasphemandū Ira
procliuīs est ad occisionē seu lesionē pri-
mo in sua propa psona inferēdū Ira eti-
am inclināta est ad primū ybis iniuriā

dū. z damnificandū. De phibitiōe du-
plicis luxurie. Per sextū pceptū z nonū
dicūt phiberi duplicē luxuriā. actualē scz
z mentalē. Luxuria etenim put in nomen
trāsīt vicij capitalis/dicit omīs illicit⁹ et
indebitus actualis z cubitus. Dicūt etiā
omīs illicita z cupiscētia carnalis. De
phibitiōe gula. Dicūt gulā phiberi p pri-
mū pceptū. p tertiu. p sextū. p nonum. Per
primū quidē eo respectu quo supra decla-
ratū est. Etenim gulosi vt cōius deū nō de-
bite colunt sed ventrē suū. Gula respectu
tertij pcepti nō faciliter inclināt ad debi-
te sanctificandū sabbatū. ea qz supportā-
dum. q ad dictā sanctificatiōem spectant.
Per sextū vero z nonū pceptū eo respectu
vt supra declaratū est prohiberi dicūt q lu-
xuria cui deseruit. De phibitiōe ace-
die. Dicūt acedia phiberi p tertiu p-
ceptū p quartū. p tertiu quidē eo respectu
quo supra declaratū est. Respectu vero q-
rti pcepti. qz acedia q de se negligēs incu-
ria z torpēs est. oino impeditiua z oppo-
sita videtur debite honoratiōis prouisio-
nis z sustentationis pentū. coz qz quib⁹
conuenit. De phibitiōe duplicis auaricie.
Duplicē auariciā. exteriorē scz z mē-
talem dicūt prohiberi p primū pceptū
p quartū p septimū p decimū. Etenim re-
spectu primi pcepti auaricia. que iuxta
dictū apli ad eph. v. pprie idolorū seruit⁹
est/deū non debite colit. Respectu quarti
pcepti manifestū est auariciā debite con-
trariari honoratiōi subuentiōi z pro-
uisioni pentū z alioꝝ quib⁹ conuenit. Re-
spectu vero septimi pcepti z decimi/ sa-
tisfacta est supra declaratiō. Possent et
alijs modis alijs qz respectib⁹ z rationib⁹
ipsa septē peccata capitalia p dicta decem
legis pcepta z mādata prohibita dici z
assignari/iuxta varios conceptus varias
qz imaginationes hominū.

**Explicit secundus tracta-
tus huius libelli q est de
expositione decem pceptoꝝ
seu mādatoꝝ legi.**

Tractatus tertius

de septē sacris ecclesie et eorum declaratiōe.

Ad compē
diosam sacramentorum
noui testamēti noti-
ciā videndū est sum-
matim in genere. qd
sit sacramētū. Quibus
de causis insti-
tuta sunt sacramēta.

In quibus consistant
An aliqua possint iterari. Quot sunt. Et
qualē ad vicia et ad virtutes cōtrarietate
et ordinē habeant. Deinde de quolibet sa-
cramēto tangendū est aliquid in speciali

Diffinitio sacramēti

et eius expositio.

Diffinitio autem sacramenti ex
verbis magistri in. iiii. sentētia-
rum elicitur que est ista. Sacra-
mentū est inuisibilis grē/visi-
bilis forma/imaginē ipsius gerēs et causa
extēris. Quā sic intellige. Sacramētū est
forma/nō intrinseca quidē/ut est accidēs
vel forma essentialis exterior. Non intri-
seca quidē ut est forma essentialis, sed ex-
terior ut est accidēs. Visibilis sic. s. ut sicut
visus p quolibet sensu/ita visibile pro q
libet sensibili. qsi dicat. Sacramētū est
sensibile signū vel sensibile signatū seu fi-
guratum. Inuisibilis grē. i. grē que nō
videt vel nō sentit sensu exteriori. Et hoc
dicit ad dām decoris corporis et hmoi. que
sunt grē visibiles. Imaginē gerens. i. si-
militudinē ipsius scz grē. Verbi grā. Pro-
prietas qdā naturalis/cōnexa est aq que
in sacramēto baptismi/grām repñtat iui-
sibilem. ut puta refrigeriū qd est in aq/re-
pñtat refrigeriū grē ab incendio fomitis.
Et vis ablutiua que est in aqua. repñtat
ablutionē a macula originali. Sequitur
et causa extēris scilz ipsius gratie. cōiter et lar-
ge sumendo causam. sic scz q illd dicat eē
causa alicui rei/sine quo res ipa nō fit. qz
uis sine eo fieri posset. De eni pprie et p se
causa est remissionis pcti et collatiōis grē.
Quia tñ hoc cōiter nō facit/nisi ad extēti-
am sacramēti vbi sacramētū haberi pōt
ideo dicit cōiter/sacramētū ipsoz causa
qsi illud sine quo hec nō fiūt. Ex si obij

ciat de corpore christi vero/ qd est sacramētum
corporis mistici. ut infra dicit. qd tñ nō est
signū sensibile. nec forma visibilis. Dic q
corp⁹ illud est sensibile et forma visibilis
in annero licz in se nō sit. licz enī in suave-
ra et propa natura nō sit visibile aut sensi-
bile. est tñ visibile et sensibile in forma vel
specie panis anxi. An cū dicitur Sacramē-
tū est inuisibilis grē visibilis forma. intel-
liges scilz in se vel hñs annexum visibile
vel sensibile.

Quibus de causis

instituta sunt sacramenta.

Secundū magistz in. iiii. sentē-
tiarū instituta sunt sacramenta
ppter humiliationē. ppter erudi-
tionē. ppter exercitiū. Propt
būiliationē videlicz ut ppter deū subijcia-
tur pctōr curādus creature. q p auersioez
a deo p inordinatū amorē creature subie-
ctus est. Equū enī est ut vbi ouis peccatū
ibi et moriat. De eruditione. Propter
eruditōem vero/ ut p ipsa exteriora sacra-
menta/ ad aliq spūalia cogitāda et consi-
deranda erudiamur et exercitemur. Excita-
mur etenī ut aduertam⁹ p ea que exterius
vident/purgationē anie intrinsecā in sa-
cramēto fieri. Si enī deus aiām curaret
nulla exteri⁹ dū purgat vel añ vel p ppo-
sita specie/nūq cogitaret rudis homo de
aliq interiori purgatione. sz p hec q exte-
ri⁹ fieri vider/instruit et exercitat ad recog-
tandū purgationē fieri interi⁹. De exer-
citiō. Propter exercitiū sō ut. s. homo in
his exerceat. ut picula ociositatis deuiter
qd non referit hic ad actū sacramēti. q in
plurib⁹ iterari non pōt/ sz ad actū grē sacra-
mētalis. q frequenter iterādus est. Alius
mod⁹. Vel pdicta fm qsdā distingue. q. s.
sacramēta data sunt clericis in exercitatio-
nē siue exercitiū. Di ei exercitiū hñt in ip-
sa scz sacramēta ministrādo. ut celebrādo
penitētiās in iūgendo. infirmos vngēdo
et tā ipos qz sanos cōicādo et alia sacra ex-
hibēdo. In qb⁹ sufficiēter poterūt occu-
pari tā sacerdotes qz alij clerici/ q tenētur
eorū esse ministri et coadiutores. Sic er-
go data sunt ipa sacra clericis in exercita-
tionē. Laicis autē data sunt in eruditōz
ut supra mōstratū est. Utisqz at tā cleri-
cis qz laicis data sunt in humiliatōnem.
quia vtriqz sacra suscipiūt. in qbus ppter

deum se creature subiiciūt. cui aī immo-
derate amando ꝑtra deū se subiecerūt.

**In quibus consi-
stunt sacramenta**

Qonsistūt autē sacramēta. vt di-
cit magister in. iij. sentētiāz in
duob⁹ scz in rebus z in verbis
Et ꝑ res intellige omīa sensibi-
lia ad sacramētū necessaria ꝑter verba. vt
aquā. oleū. linitionē. panē. vinū. impos-
itōem manūū. z cetera hūmōi. In sacro tñ
in q̄ necessaria sunt ꝑ verba at̄ intellige
oīa verba necessaria ad sacramētū. siue
sint inuocatio trinitatis. siue alia q̄cūqz
verba ad ipm sacramētū necessaria.

Unde ꝑ aquā z oleū que hic q̄si causa exē-
pli ponit/intellige oēs res necessarias in
oībus sacramētis. Et ꝑ nomē trinitatis
oīa verba necessaria ad sacramēta. **D**oc-
tamē scias q̄ nō in oībus sacramētis eq̄-
liter sunt hec duo necessaria. **P**ōt enī ma-
trimoniū cōtrahi nutu vel signo. q̄ succe-
dūt loco verborū vt in mutis. **P**oteēt etiā
vera penitētia/sine ꝑfessioē z satisfactioē
in aliquo casu haberi. **V**erūtāmē de peni-
tētia dicit aliq̄ q̄ tota virtus penitētie/
potest haberi sine ꝑfessione z satisfactioē
sed nō sacm̄ penitētie in q̄ntū sacramen-
tū. qz sic id est in q̄ntū penitētia est sacm̄
cōtrito ꝑfessio z satisfactio ad esse suū exi-
gunt/ vt ꝑtes sunt integrales. **E**t sic in ca-
su ꝑdctō habet virtus sacramēti/ sed nō
sacramētū in q̄ntū sacramētū. **U**n si ho-
mo sic ꝑtritus sine ꝑfessione z satisfactioē
decederet/ et ex post resuscitaret/ ipse tene-
ret ad ꝑfessionē z satisfactionem.

**In quib⁹ differūt
sacramenta noue legis a sacramentis ve-
teris legis.**

Notandū venit q̄liter z in q̄-
bus differāt sacramēta noue le-
gis/ a sacramētis veteris testa-
mētī. **E**t fm̄ aug. tota differētia
est timor z amor. qz veteres sua sacramē-
ta adimplebāt timore. nos vero sacramē-
ta euāgelica ex amore. **E**t ad litterā datio
veteris legis tota fuit in timore z igne et
fumo. z alijs terribilitatib⁹/ sed noua lex
tota in benignitate z gratiā. **D**ugo de
sancto victore inter sacra noue legis z sa-
cramēta veteris legis ponit triplicē drāz

Prima est q̄ nostra sacra sunt immedia-
te signa gratie/ sed illa non sic immediate
sunt signa gratie sicut nra. **S**cōda differē-
tia est q̄ nostra sacra sunt signa z cause/ il-
la ꝑo sunt signa tñ. **T**ertia differētia est
q̄ illa sacramēta veteris legis tñ promit-
tunt gratiā quā non continēt/ nostra au-
tem dant gratiā quam continēt

**Quot modis sacra-
menta iterentur**

Tribus autē modis dicit sacra-
mentū iterari. **U**no modo ex
ꝑte efficiētis vrpote conferētis
Et sic omīe sacramētū est itera-
bile qm̄ idem eps frēq̄ter confirmat/ fre-
quēter ordiat/ idē etiā sacerdos frēq̄ter
baptizat/ ꝑsecrat corp⁹ xpi z huiusmodi

Alio modo dicit sacramētū iterari re-
spectu suscipiētis/ vt cū ab eodē idē sacra-
mentū non nūero/ sed specie suscipit Et
hec iteratio est in q̄busdā sacramētis/ z in
q̄busdā non. **S**ūt enī aliqua sacramēta
instituta in remediū maloz que frēq̄ter
ꝑsone accidere solēt/ z in q̄b⁹ non imp̄mi-
tur character sic penitētia i remediū morta-
liū actiū/ z eucharistia in remediū venia-
liū/ z extrema vinctio in remediū vtrozqz
z etiā corp̄alis morbi. **E**t hec sacramenta
sicut mala in quoz remediū instituta sunt
frēq̄ter accidūt/ ita frēquēter ꝑferri z ite-
rari p̄nt. **S**unt z alia sacramēta in q̄bus
imp̄mit character/ z hec sacramēta ꝑꝑt
dignitatē characteris que sic imp̄mūt q̄
semel imp̄ssus indelebilis est/ iterari non
p̄nt. **T**ertio modo iterari dicitur sacramen-
tū sic/ scz q̄ eadē forma verborū nūero su-
ꝑ eandē materiā nūero ad eandē sc̄tificā-
dā ꝑferat. **E**t isto modo nullū sacramē-
tum iterat/ qz sic verba sanctificā seu sc̄ti-
ficātia viderētur insufficiētis efficacie re-
spectu sc̄tificatiōis illi⁹ materie. **O**xi obij-
cias de extrema vinctioe in q̄ videt eadē
forma verborū iterari sup eundē infirmū
Dic q̄ non iterat illa forma verborū sup
eundem infirmū nisi se aliter habentē/ et
sic alteratum/ hoc est nisi alia ei infirmi-
tas numero supueniat/ vel eiusdem infir-
mitatis magna fiat immutatio/ z sic ꝑꝑ-
rie non videtur sup eundem fieri.

**Assignatio numeri
sacramentoz fm̄ septē virtutes**

DE numero sacramentorum scilicet est. quod septem sunt. scilicet baptisimus confirmatio. eucharistia. penitentia. extrema unctio. ordo. matrimonium. que continentur in hoc versu. Ablutio firmo cibo pigetungit et ordinat vroz. Que convenienter septem assignantur secundum septem virtutes. ut videlicet baptisimus sit sacramentum fidei. In ipso enim incipit ipsa fides. Extrema unctio sit sacramentum spei. Qui enim inungitur sperat specialiter de meritis. ecclesie et de misericordia dei. Eucharistia sit sacramentum charitatis. Unde hilarius. lib. viij de trinitate dicit sacramentum esse amoris. Confirmatio sit sacramentum fortitudinis. que necessaria est ad pugnam spirituale ad quam quis confirmatur. Penitentia sit sacramentum iusticie propter satisfactorem. in qua unicuique reddere debet. quod suum est. Ordo sit sacramentum prudentie propter clauem scientie que conferretur ordinato. Matrimonium sit sacramentum temperantie. eo quod libido in illo sacramento honestate excipitur nuptiarum. Alia assignatur pro contrarietate ad septem peccata capitalia. Potest et aliter numerus ipsorum sacramentorum accipi secundum contrarietatem quam habent ad vicia capitalia. Videlicet baptisimus sit contra superbiam. eo quod homo ibi se maxime humiliet. Communissimo elemento scilicet aque. Eucharistia contra invidiam que contrariatur charitati. et ita eucharistie que est sacramentum amoris. Confirmatio contra acediam. eo quod homo confirmatur ut fortis efficiatur in spiritualibus in quibus deluber est acediosus. Extrema unctio contra iram. Ira enim tumere facit. et tumoris mitigatio est ab unctio. Ordo contra auariciam quod ordinati deum esse suam portionem profitentur. non aliquid mundanum. Unde in susceptioe clericatus que omnium incipit est ordinum dicit illud psalmus. Dominus pars hereditatis mee etc. Penitentia contra gulam. quod inducit abstinenciam et carnis maceracionem. Matrimonium contra luxuriam ubi turpis voluptas honestate excipitur nuptiarum.

Particularis de declaratio sacrorum. Et primo de baptisimo

Distinctio accedendum est ad ipsorum sacramentorum declarationem. et primo de baptisimo. Ubi primo videndum est quid sit. scilicet quid sit nomine et ratione. Quot modis sit seu quadruplex est. Que sit propria eius materia. Que sit eius

propria forma. Quis sit eius effectus. Quis minister. Que conditiones accedendum ad baptismum. De patrinis. et quod est eorum officium

Quid sit baptismus

nomine et ratione:

Baptismus autem est quod ad nomen idem esse quod lauare. Unde glossa ceteri. iij. Baptismus et lana crum sunt eiusdem rei nomen. sed vniuersum latinum est. alter grecum. Sic ergo baptismus dicitur generaliter sumitur idem est quod lauare. Specialiter vero aliquando ipsum designat sacramentum. Aliquando autem ipsam actionem. scilicet ipsam lotionem. Unde dicitur baptismus iohannis. id est ablutio que abluatur iohannis. Aliquando vero designat ipsam passionem seu susceptioem lotionis. Unde marci. vij. Relinquentes enim mandatum dei tenent traditiones hominum. baptismata vireorum. et calicium. id est quibus lauatur virei et calices. Aliquando autem nominatur seu designat ablutionem sacramentalem. ut cum dicitur baptismus est tinctio ut in subiuncta diffinitione exprimitur. Unde baptismus ab augustinus sic diffinitur. Baptismus est tinctio in aqua. verbo vite sanctificata. Et intellige tinctionem passiuam scilicet qua intingitur baptisatus. sicut vult magister in sententijs et multis alij. Et si obijciatur quod baptismus manet in baptisato. tinctio autem illa transit. que ut videtur non potest dici baptismus. Rnde quod quis tinctio illa in se transire videatur. manet tamen in suo effectu. scilicet in caractere que impmit. qui quidem indelibilis est. et ideo non omnino transit illa tinctio cum in suo effectu maneat. Et in dicta diffinitione dicitur tinctio supple facta in aqua verbo vite sanctificata. id est in aqua que per verbum vite. id est per inuocationem sancte trinitatis sanctificata est.

Quotuplex sit baptismus

Baptismus autem triplex baptismus scilicet fluminis flammis et sanguinis. Baptismus quod est fluminis est qui fit in aqua secundum modum ecclesie consuetum. Qui omnino a culpa liberat. tam scilicet peccati actualis. si ipsum inuenerit sicut in adultis. que originalis sicut in puulis qui tantum originale culpam habent. Liberat etiam a pena debita. Insuper impmit caracterem. Baptismus flammis est cum quis bene fidem. volens

baptisari/caret baptismo aque/non qdē p negligentia vel cōtempnū/sed ppter im-
potentia/qz. f. habere nō potest. Ubi de-
fectū supplet gratia spū sancti. Et ista li-
berat a culpa z pena debita. Baptism⁹
sanguinis est vt in martirib⁹. qui nō va-
lentes habere baptisimū aque/propo san-
guine baptisant. vel poti⁹ merito p̄cio sif-
simi sanguinis in cruce effusi. Et hic si-
militer liberat a pena z culpa. Isti duo
vltimi modi/errenso nomine dicunt baptis-
mi. quia quō ad euacuatōem culpe z pe-
ne supplent locū baptismi flumīs/sed tñ
nō imprimūt caractere. Vñ extat opinio
qz si cōtingeret aliquē taliū sic baptisato-
rū resuscitari/tēneretur denuo baptisari
baptismo aque. Nec tunc diceret baptis-
mus iterari qz nō eadē species iteraretur.

Que sit propria

materia in sacramento baptismi.

Propria materia in sacramēto
baptismi/est sola aqua. eo qz vt
dicit magister in. iij. sententia
rū hoc sacramētū tātū in aqua
celebrat. Cuius cause z rōes sunt multez
assignari pnt. Una qz aqua vim refri-
gerandi habet z abluendi. Et ideo signat
grām abluentē culpe maculā/z refrigerā-
tem in cendū/qd est in estu fomitis z cō-
cupiscētie. q̄ duo sunt principales effect⁹
baptismi. Et ideo ad designationē hui⁹ du-
plicis grē/fit in aqua. Secūda causa ē
p̄munitas hui⁹ elemēti z facilitas hñdi/
quia nullus etiā inopū phibet ab aqua.
Et ideo qz sacramētū necessitatis est/fit
in cōissimo elemēto. vt nullus a suscipiē-
do excuset. Tertia causa est p̄munitas
z facilitas aquā inueniēdi. quia vbiqz est
z in omni pre mūdi inuenit. vbi habitāt
homies. Et hoc itez competit huic sacro-
fic generalit̄ necessario. Quarta causa ē
qz non vinū vl oleū sed aqua de latere sal-
uatoz̄is fluxit. vbi fm quosdā initiū sum-
psit hoc sacramētū. Quinta causa est
qz spū sanctus viuificās primo sup aquas
apparuit. Vñ Gen. i. Spūs dñi ferebat
sup aquas. Sexta cā est qz saluator no-
ster in riuis iordanis sua mundissima ac
sanctissima carne hoc elemētū tetigit dās
ei vtutē vt spiritiferas aras facere possit
vt dicit Abryso. Sed nūquid in quo-
libet aqueo liceat baptisare. Nunqd pri-

mo in aqua marina que non videt aqua
simplex qz habet immictū adustū trestre
ob quā causam est falsa? Itē nūqd in bro-
dio vel ceruisia vel medone? Itē nūqd
in aqua calida vt in balneo? Circa hec
ab aliqbus sic distinguitur/quia vel illa
p̄mixtio aq̄/tollit speciē z p̄rietatē elemē-
ti/z ipm trahit in aliā spēm aut non. Si
aut tollit/tunc in illa p̄mixtione non po-
test fieri baptismus/sicut nec in medone.
nec in ceruisia. nec in litiuio z yrina. nec
in aqua quā alchimiste faciūt ad mutan-
da metalla. que vehemētissimā vim habz
purgandi z dissoluēdi. Si autē non tol-
lit p̄rietates z spēm aque. qui ipsa aqua
remaneat in virtute refrigerādi z abluēdi
et non dissoluēdi ad modū aquarū acuta-
rum. tūc in illis potest fieri baptism⁹. vñ
in mari z in aq̄s turbidis/potest fieri ba-
ptismus. z etiā in brodio si non sit remo-
tū z alteratū in specie elemēti p̄ illud qd
coctū est in eo. Vñ adhuc querit̄ vtrū
in aqua calida sicut in balneo possit fieri
baptismus? Constat qz sic. eo qz illa aqua
p̄ accidentalē caliditatē/nō amisit suā na-
turalem frigiditatē. q̄nimo p̄sulcius face-
rēt sacerdotes/vt dicūt aliqui si in tem-
pē frigido facerent aquā pro baptisando
calefieri quia aliquādo puuli baptisandi
adeo frigore aque penetrant. qz inde con-
trahūt mortales infirmitates z moriunt̄.

Sed quid si alius liquor admisceatur
aque. vtpote ceruisia vel vinū nūqd in
illa aqua fit baptismus. Dicitur qz sic. si
aqua in illa p̄mixtōe p̄dominet̄ alias nō.

**De forma prescri-
pta sacramenti baptismi.**

De forma p̄scripta huius sacra-
menti dicendū est quid sit quo-
ad verba proferēda. Quo ad i-
mersiones faciendas. Duo ad
quedā preparatoria que de huius sunt so-
lennitate sacramenti.

De forma sacramē

Ati baptismi quo ad verba
Orma aut verborū talis ē Ego
baptiso te in nomine patris z fi-
lij z spū sancti. Ubi nota qz hoc
pnomē ego fm oēs fere doctores etiā de-
cretistas/n̄ ē de necessitate sacri. z p̄t omitti
sñ maḡ culpa. tuti⁹ ē tñ apponere. s̄z reliq̄

verba sunt de forma quo ad necessitatem adeo qd si aliquid eoz omittatur non fiat baptisimus. ¶ Qd autē apostoli baptisauerūt in nomine xp̄i et nō expresse inuocādo trinitatē triplex cā assignatur. Una qz illo tempe odiosum erat illud nomē salutare. z tō vt homies vidētes sp̄m visibiler ad eius inuocatōem descēdere magis illud nomē reuererētur. cautiū fuit ad tēpus apud eos donec illud nomē ampli⁹ publicaretur ip̄o iuocato baptisare. Alia causa fuit significatio noīs. que ip̄licite expr̄mit trinitatē. qz in hoc noie xp̄s q̄ interpretatur vnctus/intelligitur vngēs pat̄ vnctus fili⁹. vnctio sp̄s sancti. Tertia causa fuit reuelatio diuina eis facta. que licet nō legatur. nō putatur tamē apostolos h̄ presumpsisse nisi spiritus sancti instinctu z iussione monerētur. ¶ Sed qd si modo in oie xp̄i baptisaretur. Dicūt quidā magistri doctoz. qd nō debet in nomine xp̄i baptisari. si tamē baptisatū fuerit valet baptisim⁹. Ambro. Hugo de sancto vic. lib. de sacramētis. Et magister in li. iiii. sententiarum videtur idem sentire. z etiā moderno r̄ū aliqui. ¶ Alij quidā licet pauci quos viderim sentiūt cōtrariū. eo qd fm ipsos nō fit baptisimus his diebus nisi p̄ inuocatōem trinitatē explicite. ¶ Sed qd si ex turbatione animi vna tantū p̄sona noia retur. vt si diceretur solū/baptisō te in nomine patris. Itē quid si fiat aliqua trāspositio aliquaz dictionū. vt baptisō te in nomine filij z patris. zc. Itē quid si fiat appositio aliaz dictionum. vt baptisō te in nomine patris z beate marie. Itē quid si in platione verboz fiat aliqua interpositio. vt pura baptisō te in nomine patris z interponatur. veni huc vel porta sal z huiusmodi. z postea dicatur z filij. zc. Quid si fiat corruptio verboz. vt baptisō te in noie patra z filia z huiusmodi. ¶ Responso in primo casu hugo de sancto victore baptisatū dicit. Aut ei. ¶ Vides ergo qualr̄ in fide trinitatē solo p̄re z filio nūcupato plenum fit baptisimatis sacramētū. Alij volūt qd nō sit baptisim⁹ sicut plene vult huguelin⁹ in apparatu suo sup decretales. Magister etiā albertus idē dicit. z plene cōtradicit in libro sententiarū in hac pre. vbi p̄ vnus p̄sone nomen intelligi dicit trinitatē. in quo noie apostoli baptisauerūt ratōne iam dicta. s. qd cuiuslibet isto z

trii nominū significatio implicite expr̄mit trinitatē. ¶ In secūdo casu cū fit aliqua trāspositio dictionū fm huguelinū. et fm aliquos modernoz magistroz / q̄ volūt qd ipse ordo verboz sit de forma baptisimi nō est baptisatū. Alij dicūt qd peccat qui trāsponit. tamē si nihil aliud faciat nisi trāspositōem / nec intēdit deridere vel heresim inducere baptisatū est. quod ego meli⁹ credo. ¶ In tertio casu. s. cū aliquid apponit̄ distinguūt aliq̄. qz aut apponit̄ aliquid nō corruptū. vt patz in exēplo supius posito vbi addit. z bte marie. Et tunc dicūt esse peccatū in appositōe. sed qd baptisatū est. Aut apponit̄ aliquid corruptū vt si dicat. Nō baptisō te in nomine patris. zc. z diaboli. Et tūc dicūt nō esse baptisatū nec aliqd fieri. ¶ Et eodē modo in quarto casu cū fit interpositio aliqua. maxime si casus aliqua necessitate aliqd interponat̄ qd nō corrūpit. vt patz in dicto exēplo. Et istā opinionē videt̄ confirmare augu. in de vnico baptisimo lib. vi. Alij volūt qd in isto quarto casu nō sit baptisatū maxime in p̄posito aliquo qd fit p̄ter vel cōtra formā. ¶ In vltimo casu dicūt qd si dicatur corrupte verba ex ignorātia vel impotētia recte sonādi. tamē nō intendat baptisans heresim seq̄ vel inducere. baptisatū est. Secus tamē esset si fieret corruptio in p̄ncipio dictionis. qz corruptio in principio dictionis variat z auferit signatū ipius dictionis. nec sic est dū corruptio fit in fine. Unde verbi grā. Itē dictiones sortes sortis sortē eandē p̄sonā signant z representant. nō sic autē iste dictiones sortes z mortis. Et ideo dicūt qd corruptio in p̄ncipio dictionis tollit formā baptisimi. nō autem corruptio in fine.

De forma baptis

Hmi quo ad immerfiones. Prima autē baptisimi quoad immerfionē hec est. vt accipiat̄ puer per laterā. facie eius versa. capite etiam ad orientē verso. z mergat̄. z simul mergēdo dicat̄. Ego te baptisō in nomine patris. Secundo capite ad aquilonē verso dicat̄ et filij. Tertio capite ad austrū verso / dicat̄ z spiritus sancti. Ut sic pedibus semp versus orientē tentis forme crux xp̄i in cui⁹

Compendiū theologie

morte baptisamur. Hoc tamē scito q̄ si prima mersio omnia verba p̄ferant completū est sacramentū. et p̄fectē baptisatū.

Sed q̄d si moriat̄ puer in prima mersione patre nominato. vel in secūda patre et filio nominatis: credit̄ q̄ baptisatus sit plene / quia tūc summ⁹ sacerdos supplet q̄d minister supplere nō potuit. Idem dicit̄ si sacerdos vel quicūq; baptisans vna mersione facta vel vna p̄sona nominata moriat̄. **S**ed q̄d si fiat mersio nihil dicendo p̄ turbatōe / vel ignoratiā vel si mutus sit qui baptisat. Dicit̄ ab oībus q̄ nihil tūc fit. cum ipsa trinitas nec explicite vel implicite nominet̄. **S**ed quid si nō allit tantū de aqua vt infans ex toto mergi possit. Dicit̄ q̄ tūc illud quod est principalior ps vt p̄te caput / vel mergat̄ vel aqua p̄fundat̄. Si enī vna extremitatū / vt p̄te manus vel pes immergat̄. dicunt quidā q̄ nō baptisatū est. Aliqui alij dixerūt dicit̄. q̄ si aqua in quacūq; parte corporis cadat baptisatū est. Et ponunt argumentū p̄ simile. Sicut sufficit possidere p̄tem agri ad hoc vt quis totū possidere videat̄. dū tamē eius sit animi vt totū possidere intēdat. Idem sentiūt quidam de his qui nō totalr egressi sunt vterum maternū. videlicet q̄ si principalior ps egressa fuerit poterit baptisari. Quod vtrum verū sit nescio. p̄sertim cū oporteat quēlibet nasci ad hoc vt renascatur.

De forma aliquorum que sunt de solēnitate baptismi.

Forma autē que seruari debet in baptismo que cōcernit aliqua que sunt de solēnitate baptismi in his constat. Et p̄mo scilicet cathetizet̄ baptisand⁹. **C**irca q̄d multa diuersimode fiūt fm diuersas consuetudines ecclesiarū. Sed vt frequētius primo cruciflat̄. vt virtus demonis exterius expellatur. **S**ecūdo signū crucis fit ei in pectore et fronte. vt diabolus se cognoscat pelli ab illo tam in oculo cordis q̄ in apto cōfessionis. **T**ertio accipiat sal in ore / vt sapor sapiētie p̄paretur. et fetor fomitis restringat̄. **D**einde fit linitio aurium et narium cū sputo / vt discretōem fidei habeat et grām que p̄ saluā a capite descēdentē signat̄ / vt scz sensus eius quo ad doctrinā fidei in auditu / et discretio in

naribus significata / apiantur xp̄o. **D**einde fit inunctio in pectore. p̄opt̄ cor dō prebandū / et in spatulis vt fortitudinem accipiat ad portandū onus dñi. **P**ost baptismū autē fit inunctio crismatis in vertice / vt appareat mens imputribilis deo / vel vt spiritui xp̄i p̄cipando / merito deinceps xp̄ianus appellaret̄ / heres iā regni effectus. **D**einde fit vestitio de veste cādidissima / in signū innocētie / q̄ accipit̄ in baptismo et glorie quā expectat in resurrectione. **T**andē cere⁹ accēsus sibi ponit̄ in manu / vt sic luceat vita eius coram hominib⁹ / vt glorificet̄ pat̄ qui in celis est. **E**t si adest episcopus confirmet̄. **E**t si adult⁹ est / dat̄ ei eucharistia post confirmatōnem.

Quis sit effect⁹ sacramenti baptismi

Quis autē sit effectus baptismi liquet ex doctrina magistrorū qui ponūt triplicē eius effectū. **P**rimus effect⁹ est omnimoda euacuatio culpe originalis in puulis / et tā originalis q̄ actualis in adultis / p̄ter et teriorē penitentiā. **S**ecūdos est debilitatio fomitis. **T**ertius est collatio gratie.

Quis sit idoneus minister sacramenti baptismi.

Minister autē in hoc sacramento quo ad deū et eccliaz / est habēs ordinē sacerdotale iurisdictionis et laudabile vitā. **T**pe tamē necessitat⁹ ēvel esse p̄t quilibet nec secū vire nec ordinē / nec iurisdictionem hñs. nec laudabile vitā imo etiā vetula. **L**argissima etenī pietas dei qui neminē vult p̄ire sicut ad hoc sacramentū tam necessarium / prouidit cōmunē materiā que ab oībus potest haberi / vbiq; inueniri. ita etiā in casu necessitatis de generali mīstro prouidit / voluitq; vt ipi⁹ necessitatis tpe quilibet aliū possit baptisare. **U**n̄ quis talis nō habeat p̄tatem ex ordie / habz tamē p̄tatem ex tempore. **S**ed nunqd licet aliquē in necessitate a sacerdote symonia ce recipere baptismū / maxime cū aquā ad se vel puulū suū baptisandū aliter habere non possit nisi eam emat. **I**tem nunqd ebrius q̄ iā amisit vsū lingue possit baptisare. **I**te nunqd heretic⁹ p̄t baptisare.

Anquid potest vnus duos baptizare di-
 cendo. Ego baptizo vos. &c. Et eouerso
 plures vnū dicēdo. Vos baptizam⁹ te &c.
 Item pōt ne aliq̄s in vltima necessitate
 cū nō est ali⁹ p̄ns baptizare seipm̄. Itē qd
 si iocose vel ioculatorie q̄s aliquē bap-
 tiser. nunquid baptizat⁹ est. **R**ndē in p̄io
 casu fm̄ quosdā. Q̄ si sacerdos nō vult te
 baptizare vel puulū nisi des precīū / non
 dabis. s; hoc facies q̄ si sacerdos p̄ns nō
 esset factur⁹ es. eo q̄ nullo modo faci-
 enda sunt mala vt eueniāt bona. **S**; plu-
 res aliq̄ dicūt q̄ in dicto casu possit ab eo
 baptizari. eo q̄ q̄rens baptismū / nō emit
 aquā nō emit actū baptismi. sed tēpe ne-
 cessitatis p̄t redimere vocationē sui iuris
 & pro se si ipse baptizand⁹ est / & p̄ puulo si
 quē habeat baptizandū. **E**t tūc nō fiunt
 mala vt eueniāt bona. nec cōmittit̄ symo-
 nia ex pte querētis baptismū. nec etiā cō-
 mittit̄ se discrimini p̄ salute sua vel alteri-
 us. **I**n secūdo casu scilz in ebrio. aut in
 tali ebrio suffocāt om̄ino rō. aut nō suffo-
 cāt. sed t̄m̄ patit̄ impedimētū lingue. **S**i
 autē om̄ino suffocāt ratio. dicūt q̄ bap-
 tizare nō potest. **S**i autē impedimētū tātū
 lingue patit̄ / habet q̄ discretōem / pōt ni-
 ti ad formandū dictōes cū studio. **V**n̄ si
 nō assit ali⁹. p̄t talis baptizare. **S**ed si
 nullā posset dictōem exp̄mere / secus eēt.
Sed nō videt̄ q̄ ebrietas q̄ nō ligat ratō-
 nem / t̄m̄ impedimētū p̄stet vt cū dilige-
 ti studio nō posset exp̄mere verbū. **I**n
 tertio casu. s. de heretico d̄r q̄ heretic⁹ ba-
 ptizans in forma heretica nō baptizat. s; **S**
 heretic⁹ baptizans in forma ecclie. dūmo-
 do habeat intentionē baptizandi bap-
 tizat in fide ecclie. & baptizat⁹ est. **E**t ponit̄
 de hoc aug. cōtra donatū hereticū ueni-
 ens exēplū. Quia sicut Jacob semē b̄ndi-
 ctū / nō t̄m̄ genuit p̄ vterz liberaz. sed etiā
 p̄ vterz ancillaz. ita xps nō t̄m̄ sp̄ualiter
 regenerat ministerio fidelīū / sed etiā mi-
 nisterio infidelīū. eo q̄ actus su⁹ sit nō ho-
 minis. **I**n quarto casu d̄r q̄ vnus pōt
 tot baptizare quot pōt simul mergere vel
 pfundere p̄ necessitate. **D**ico q̄ p̄ter neces-
 sitatē nullatenus est hoc faciendū. nec est
 ly te in tali casu de necessitate forme. quia
 d̄ns tradens formā baptizandi dixit eos.
 cui tantū p̄sonat vos quantū te. **S**ed se-
 cus est si duo baptisent vnum / dicēdo ba-
 ptizam⁹ te. quia fm̄ buguelinū in appa-

ratu suo sup decret. nō est baptizatus. **S**
 si plures simul mergant puez p̄oferētes
 singuli formam ecclesiasticā / ego baptizo
 te. &c. cōfertur baptismus. **N**ec est iteratū
 sacramētū p̄pter illā verboz iteratiōem
 seu multiplicatiōem vt dicūt. nisi cū hoc
 etiā iteraret̄ & mersio siml. **S**ed esto q̄
 duo sint baptizantes aliquē. quoz vnus
 sit m̄cus & dicat verba. & alius mutus &
 mergat puez. nūquid est baptizat⁹. **D**icūt
 q̄ nō. qz in omni sac̄o h̄ntē prescripam
 formā / illud qd solēnitatis est b̄n̄ diuidit̄
 sed illd̄ quod est necessitatis nequaq̄. **E**t
 ideo qz vtrūq̄ scz formaverboz & mersio
 sunt de necessitate sac̄i / diuidi non p̄nt.
 vnde nō est baptizatus. **I**n quinto ca-
 su scz vtz aliq̄s possit seipsum baptizare.
Sedm̄ canones p̄stat q̄ nō. & forte iō qz
 sub hac spe possit nimis differri bap-
 tismus. eo q̄ q̄n̄ vellet posset seipm̄ bap-
 tizare. **I**nsup sicut cōtra naturā est q̄ quis se
 ipm̄ generet. ita contra ratiōem videt̄ esse
 q̄ quis seipm̄ possit regenerare. **V**erun-
 tamē si desideret baptismū. & nō sit alius
 qui seipm̄ possit baptizare. si in illo statu
 moreret̄ / saluaret̄. eo q̄ esset baptizat⁹ ba-
 ptismo fluminis. qui supplet in necessita-
 te baptismū fluminis. **I**n vltimo casu
 d̄r q̄ si iocose cū intentōe tamē faciēdi qd
 facit ecclia / sup nō baptizatū pferat verbo-
 rum formā / mergēdo in aquā. ipso tūc vl-
 ante nō reclamāte baptizat⁹ est. qz tūc nō
 totū fuit iocosum vel ioculatoriū. eo q̄ in-
 tentio faciēdi qd facit ecclia / ioculatoria
 nō fuit. **S**i autē totū fuit ioculatoriū vel
 ipse reclamasset. tūc nihil fieret. **E**t ponit̄
 iurispiti exēplū p̄ simile in stipulatiōe.
Nam cū ludendo dicūtur hec verba spō-
 des. spondeo. nō inducitur obligatio.

De qualitatib⁹ seu

conditionib⁹ accedentiū ad baptismum.

Nunc dicendū est de cōditio-
 nib⁹ accedentiū ad baptismū.
Et primo querit̄ deficte accedē-
 te vtz baptismū recipiat. **I**tem
 vtrū dormientes possint baptizari. **I**tem
 an amētes. **I**tē an inuiti. **A**d primū d̄r
 q̄ fictus suscipit baptismi sacramētū. sed
 non rem sacramētī vel effectū. eo q̄ ponat
 obicem sp̄rituū sancto. & gratie sacramen-
 tali. **V**ult enī aliquid / quod stare nō pōt
 cum grā sac̄ali. s; cessante fictōe suscipit

Compendiū theologie

effectum. Quis autē dicat fictus /z quis fictus recipiat caracterē /z q̄s nō. Dic in effectu post Raymundū in summa q̄ ille fictus qui se simulat velle suscipere baptis- mū /z omnino suscipere nō intendit. nō reci- pit sacramentū nec rē sacramēti. Sed qui exteri⁹ suscipiēs /se simulat interi⁹ dispo- sū cum nō sit vel q̄ nō credit. vel q̄ in- deuotus. i. cū proposito peccādi accedit vel contēnit sacramentū id est nō reueret / ille nō suscipit rē sacramēti. i. grām. caracterē tñ suscipit. ¶ In scdo casu scz de dormiē- tibus distinguit. Aut q̄ ante dormitōnem habebāt voluntatē omnino cōtrariā /z re- pugnantē /z in ipsa cōtradictōe p̄stiterūt aut nō. Si sic. tñc dormientes si baptisen- tur / nihil recipiūt nec sacm̄ nec rē sacri / vt p̄z cetera de bap. c. Maiores in si. in an- tiq̄s. Si autē nō apparuerit talis volun- tas eoz. sed vigilātes institerint baptisa- ri. tñc si timeat de piculo / p̄nt dormiētes baptisari. Idē dicendū est de lerargico /z de amentibus. De amentibus tñ distinguit aliqui. Aut furia est p̄petua. aut non. Si sic. p̄ infantibus habēdi sunt. q̄ est nūq̄ voluerint baptisari. nūq̄ tamē etiā nolu- erint. q̄ sufficit ad baptismalē caracterē imprimendū. Si autē furia nō est perpe- tua. vtputa q̄ aliquis incidit in furores /z amētia. tñc distinguedū est. sicut supra distinctū est de dormiētib⁹. Ad illud autē quod querit de inuitis distinguedū est. q̄ aut omnino ita fuerūt nolētes bap- tisari vt p̄ posse suo resisterēt /z resisterēt cū vsu rōis. quod dico p̄pter amētes. /z tales nullo modo recipiūt sacramentū. nec vt priores sunt rebaptisandi.

De patrinis et ad quid tenentur.

Distremo de patrinis tangen- dum est q̄ sint. ad quid tenentur. In cuius p̄sona respondeant. An excusent a mēdacio. So- lutio fm̄ Hugonē de sancto vict. patrinis vocant qui puulos ad baptismū offerūt vt regenerent ad vitā nouā. Et scias q̄ patrinis idonei nō p̄nt esse infideles. cum teneant instruere puulū in fide catholica quod nō potest infidelis. Itē nec religi- ose p̄sonē. p̄pter suspectā familiaritatē q̄ generat p̄ talē generalē p̄p̄nitatē. Ad quid autē patrinis teneant. scias q̄ fm̄ au-

gusti. maxime tenent ad duo scilz monere ad virtutes. /z docere symbolū. /z orōnem dñicam. Dicit autē magister Albertus q̄ patrinis ad istā diligētā obligant si tamē aliter nō instruātur puuli. S; q̄z p̄ntes sunt cōiter in istis circa puulos diligētes. Credo etiā /z pater n̄ / cārant in ecclia. et mores p̄dicant. ac in bonis opib⁹ ostēdūt. in m̄gna p̄re excusant modo patrinis. Secus autē fuit in p̄mitina ecclia. q̄ndo puuli inter infideles nutriebant. Deniq̄ patrinis in p̄sona puuloz respondēt. /z tñ valet cū ipsi patrinis dicunt credo. ac si puuli mei dicerēt. sacm̄ fidei patris sum suscipere. Quod v̄z videt. cū non habeant obicē cōtrarie volūtatē vel dissensus. et ad credendū ista / non repiāt in eis vsus liberū arbitrii. Patet ergo q̄ patrinis ita p̄ puulis respondēt nō mentiūtur.

De sacramento cō-

firmatōnis /z p̄tinētibus ad ip̄m.

In materia autē sacramenti cō- firmatōis videndū ē p̄rio. Vt istud sacm̄ sit necessariū ad sa- lutē. Que sit p̄pria materia in hoc sacramto. Que sit p̄pria forma. Quis minister. Quis ei⁹ effectus. Quales ad confirmatōem accedere debēt. Et an ali- quis possit seipsum representare.

An sacramentū cō-

firmatōnis sit necessariū ad salutem.

Hautē confirmatio sit necessa- ria ad salutē dubitari p̄t. Et videt q̄ sic. loquendo etiā non quo ad esse bñ institutū. s; quo ad esse necessariū. maxime cū dicat Hugo de sancto vict. Quid p̄dest si p̄ baptismū a lapsu erigeris nisi etiā p̄ confirmatōem ad standū cōfirmeris. Ad q̄d dici potest q̄ vno modo loquēdi confirmatio necessaria est. alio modo nō. Necessitas enī duplex inuenit. quedā absoluta. /z quedā cōditō- nata. Absoluta est. q̄ illud sine quo res eē nō potest. necessariū dicit. Sic baptism⁹ necessarius est ad salutē. quia sine eo non est salus. nisi cū necessitas excluderz sacra- mentū. Sic etiā penitentia necessaria est ad salutē post lapsum in mortale culpam. Et isto modo cōfirmatio nō est ad salutē necessaria. Alio modo dicit necessitas cō- ditionata. i. fm̄ q̄d vt si homo nō debeat

debilitari/ necesse est bñ comedere. Et isto modo dici p̄t q̄ cōfirmatio/ ad salutē est necessaria. Nā ad hoc q̄ debeat vīra spīritualis z salus in baptismo adeptā/ robuste cōtra hostes spūales custodiri/ necesse habet hoc sacramēto p̄firmari z cōfortari. Datur enī hoc sacramētū ad robur. Unde dicit hugo de sancto victo. illō qd̄ supra allegatū est. Quid p̄dest. zc. Nō qz sine cōfirmatione nō valeret baptismus ad salutē. qz hoc falsum est. sed qz frequēter in pugna spūali/ ex debilitate virtutis spūalis/ accideret etiā facilitas cadēdi. et proinde dānatio. nisi esset confirmatio.

Que sit propria materia in sacramento cōfirmationis

Materia autē huius sacramenti debita est crisma. qd̄ p̄ficatur ex oleo oliuaz. z balfamo. p̄ consecrationē z sc̄rificatōem pōtifficis. Rabanus de naturis rez. Balfamus in crismatis cōfectiōe/ liquori oliue cōmisceri. z pōtifficali bñdictiōe solet cōsecrari. Unde aliō oleū q̄ oleū oliuaz vt cōiter dicit. vel oleū z balfamū nō cōsecrata/ nō sunt. nec esse p̄nt materia huius sacramētī. Nec est simile de baptismo. in quo in necessitate pōt esse materia aq̄ nō cōsecrata. qz baptism⁹ sac̄m est necessitatis. z iō in necessitate sine mora bñdictio nis. cū forma ecclīastica baptisat. Cōfirmatō autē nō est sac̄m necessitatis. eo qz multi nō cōfirmati saluant. dūmodo contemp⁹ sac̄ri nō interueniat. Nō etiā in necessitate/ oleo nō consecrato/ non potest quis confirmari.

Que sit forma in sacramento cōfirmationis.

Forma enī verborū quib⁹ vtuntur ep̄i duplex est. Et fm̄ q̄sdaz talis est. Signo te signo crucis z cōfirmo te crismate salutis in nomine patris. zc. Scdm̄ alios talis est. Firmo te signo crucis z crismate salutis in noīe patris. zc. Sed prim⁹ modus generalior est. eo qz generali⁹ dicant̄ priora verba in p̄secratione. Et nota cū hoc sacramētū ordinatū sit cōtra debilitatē ex fomite surgentē. q̄ nō tota purgat in baptismo. sed remanet debilitas ad exercitium. z sit duplex debilitas in nobis scz in

terior z exterior. indigem⁹ primo vt tollat a nobis interior que est verecūdia notia/ cōfitendi nomē xp̄i. q̄ tollit de iure in cōsignatione z imp̄ssione crucis in fronte. in qua cōscribit̄ verillo summi ip̄atoris in quo ipse de hoste triūphauit qz oēs pudorē debet euacuare. z glām sup̄inducere multiformē. Exemplū de portantib⁹ insignia regis in armis suis. Unde dicit paul⁹ ad gal. vlti. Vibi absit gloriari nisi in cruce dñi nostri iesu xp̄i. Ad absolutionē ergo hui⁹ verecūdie/ sit in cōfirmatione/ cōsignatio crucis in fronte. vbi locus est verecūdie. z dicit cōsigno te signo crucis. Indigem⁹ etiā vt tollat a nobis debilitas exterior. q̄ est flexibilitas seu instabilitas ad standū exteri⁹ in cōfessione noīis xp̄i/ corā regib⁹ z principibus mūdi. Ad hoc fit cōfirmatio crismate salutis. qd̄ designat ipsa inūctio. vt sicut inūctio per subintratōnē in substantiā corpis ministrat ei fomentū hūoris/ ne desiccet z rigeat in pugna. ita ipsa inūctio crismatis robustos z intrepidus nos efficit ad resistendū p̄tra principes hui⁹ mūdi. hoc est p̄tra pctā z p̄tra principes tenebrarū. hoc est cōtra demones. Et ad istud robur cōferendū dicit. Cōfirmo te crismate salutis. Et notandū qz quib⁹ nulla forma verborū legat̄ quib⁹ cōfirmabāt apli. imo. vt videt̄ Actū. viij. tm̄ vsi sunt p̄ cōfirmatōe impositōne manū. tm̄ credūt maiores/ eos nūq̄ sine verbis nec sine materia crismatis. determinata/ p̄firmasse. Qui⁹ argumentū est qz in lib. de ecclīast. hierarchia beati dionysij. qui cū aplis fuit/ habetur exp̄ssum capitulū de p̄ficiēdis z in tēplo offerēdis. vbi loq̄tur de sanctificatōe crismatis. P̄nt hic multa queri z s̄lū solui vt supra q̄sitū est i tractatu de baptismo.

Quis sit minister sacramenti cōfirmationis.

Et autē minister in hoc sac̄o solus ep̄s. cuius ratō assignat̄. Nam rē aliquā statuere vel facere minor est. sed factā confirmare est maior. Et ita baptisare/ oīm sacerdotū minor est. cōfirmare vero p̄ baptismū/ maiorū est scilz ep̄oz. Insup̄ res hui⁹ sacramētī/ spū sanct⁹ est. vel grā ei⁹ collata ad robur cōtra debilitatē z timiditatē ex fomite p̄cedentē. et iō cōueniēs qz

Compendiū theologie

quo ad signū sacramentale ab eo qui plenitudinē potestatis et vigetis habet descendat

Si autē obijcias. si solus ep̄s hoc facere potest. aut ergo hoc habet ex ordine aut ex iurisdictione. **S**i ex ordine. ergo hoc etiam poterit simplex sacerdos. quia ep̄scopus nullū habet ordinē quē non habeat sacerdos ad min⁹ fm̄ eos qui ep̄atum nō ponūt esse ordinē. **S**i autē ep̄s hoc habet ex iurisdictione sequit̄ q̄ electus cōfirmat̄ ante cōsecrationem om̄modā habet iurisdictionem. **T**u dic q̄ hoc sc̄z q̄ sol⁹ ep̄s potest cōfirmare nec ex ordine tm̄ nec ex iurisdictione tm̄ habet. sed ex utroq̄ simul. **C**ū hoc annexū est officio ep̄ali/ sicut cōsecratio eccl̄iaz et ordinatio clericorū. et velatō virginū et h̄mōi. **S**ed q̄d si aliq̄s ep̄us cōfirmet crismate/ nondū baptisatū siue nondū xp̄ianum. et fiant om̄ia que exiguntur ad collatōem hui⁹ sacramenti. nunq̄d sacramentū tale est isti nō baptisato collatum? **D**icūt fere om̄es q̄ nō. eo q̄ baptismus sit ianua et fundamētū om̄iū sacramentorū. **E**t sic vbi nō nisi p̄ baptismum pōt ad alia sacramēta iter haberi. sic nec ad alia sacramenta potest sine baptismo sup̄edificari. **S**unt alij qui videntur modo contrario sentire.

Quis sit effect⁹ sacramenti confirmatiōis.

Dicunt̄ effectus hui⁹ sacramenti p̄ supra dicta in pte pt̄z. **S**c̄dm̄ enī Rabanū effectus hui⁹ sacri est roboratio p̄ sp̄m̄ sc̄m̄. vt sc̄z intrepide p̄dicet aliquis q̄d ipse accepit. **E**t dicit magister in. iij. sententiāz q̄ effectus ei⁹ est donatio sp̄m̄ sc̄m̄ ad robur sc̄lz cōtra debilitatē vel instabilitatē a fomite p̄cedētē. **S**i quis autē obuiauerit dicēs q̄ idē est effectus eucharistie. sc̄z roboratio sp̄m̄ sc̄m̄. q̄ panis cor hoīs cōfirmet. et q̄ ita sup̄fluit istud vel illud sacramentū. **D**ic q̄ vario mō est robur et effectus isti⁹ et illius sacri. q̄ effectus cōfirmatiōis est per se. effectus vero eucharistie per accēs. **V**el dic quo ad duo tenemur sc̄lz ad credendū articulos fidei firmi. et cōfitendū exterius audaciter. iuxta illud ad **R**o. r. **A**nde credit̄ q̄d iusticiā. ore autē cōfessio fit ad salutē. **E**t ideo duplici indigem⁹ roboratōe. **U**na que int⁹ nutriat nos et cōfirmet ad credendū. et est panis vite q̄ cor

hoīs cōfirmat. **E**t alia q̄ cōfortet et confirmet nos ad audacius cōfitendū nomē xp̄i exterius. et hec est cōfirmatio. **C**ū q̄ntum ad hūc respectū recte recipit eucharistia interius et cōfirmatio exterius.

De qualitate accedentū ad sacramentū confirmatiōis.

De qualitate accedentū querit̄ primo q̄ etate accedere debent. **T**er̄ an ieiuni vel pransi. q̄ de cōse. di. v. d̄. vt ieiuni veniant p̄fecte etatis et moneant̄ cōfessionē pus facere. vt mundi/ donū sp̄m̄ sc̄m̄ valeat accipere. **S**ed dic q̄ vtriusq̄ etatis hoīes sc̄lz puerilis et iuuenilis simul accedere pōt. **E**t melius ac securi⁹ est q̄ pueri confirmant̄. q̄ q̄uis etas imatura/ tentationes et fortes motus concupiscētie nō sentiat/ prepanit̄ ad pugna sp̄m̄ sc̄m̄ cū xp̄i pus cōfirmationis aduenerit. et bonū ac securum est/ semp̄ paratū esse. **D**ecretū autem illud allegatū/ de adultis loq̄tur. qui tenentur ad illa que tangit̄. **A**d aliud dicitur q̄ propter sacramenti reuerentiā decet vt ieiunus recipiat et a ieiuno cōferat̄. si tamē aliter propter raritatē et carentiā ep̄orū fiat non nocet. meli⁹ est enī etiā post prandiū cōfirmari dū potest haberi ep̄s. q̄ ipso recedente sacramenti pati dilatiōem. **S**ed nunq̄d aliq̄s ad hoc sacm̄ suscipiēdum posset seipm̄ p̄ntare ep̄o? **D**ic q̄ non. q̄ cōfirmandus debet significari seu p̄ntari tanq̄ nō habēs propriā virtutē ad stādū sed indigēs vt ab alio statuaf̄ seu stabilia tur. et ideo ab alio est p̄ntandus. **I**n fine nota q̄ cōfirmatus fm̄ morē cōmunē se debet p̄ septē dies obseruare a lotionē capitis et frōris. p̄pter inunctōem crismatis et dignitatē hui⁹ sacramenti. **I**n sup̄ vt dicit hugo de sancto vict. tāto tēpe debet cōfirmatus vnctōem cōseruare in capite vt sc̄z caput nō lauet. quāto aduentus spiritus sancti celebrat̄. hoc est dieb⁹ septem. vt aduentū spiritus sancti ad se totidē diebus agat quot agit vniuersal̄ eccl̄esia aduentū spiritus sancti sup̄ ap̄los sc̄z in pentecoste. **Q**uid autē sit hic res et q̄d sacramentū? **D**ic q̄ sacramentū est ipsa cōsignatio que p̄ manus ep̄i fit in fronte cōfirmati ex crismate vt supra tactū est. sanctifico. **R**es vero sacramenti est ipsa gratie spiritualis datio ad robur. contra debilitatē

seu instabilitatē et fomite procedentē.

De sacramento eucharistie / z pertinentibus ad ipm.

Tertio loco se offert tractat^o de corpore xpi seu de eucharistia. Ubi primo tãgēdum venit tēpus institutiōis eius. Que vtilitas eius. In qua materia celebret. Que in eo sit precisa forma verbor. Quis ei⁹ effectus. Deinde tanguntur aliqua de hoc corpore christi. De conditiōe recipientiū. De conditiōe ministri.

De tempore institutiōis sacramenti eucharistie.

De sacramenti ut plures volunt in die cene plene institutū fuit / z habuerūt verba consecratiōis plenā efficaciam a tēpe illo vsq; nūc. quantā modo hnt. Alij volunt q; tūc forma verbor. perfecte tradita fuerit. sed q; virtus verbor. vsq; ad pascha suspensa est. Unde fm eos nō potuit corpus xpi confici in illo triduo eo q; verba illa virtutē suā ex passione. sepultura. lateris apertione. z resurrectione christi / ptra perūt. que omnia repñtant per signacula q; in missa fiūt. Sed credo q; prior sententia verior sit. Alioquin si xps vltimus per decē annos post cenā illā vixisset / nō confecissent apostoli virtute illoz verbor. um quod nō reputat verum.

Que sit utilitas

Signat hic plures utilitates. que cause sunt quare institutū est hoc sacramentū. Est autē prima z pñcipalis. vt sicut homo p elum ligni vetiti pdidit vitā. ita recupet p esum ligni vite. Secōda causa pñma huic est. vt hic scz sit aliqd nutrimentū hominis spūale. fm illō psal. panē angeloz manducauit homo. Tertia vt vni antē mēbra corporis xpi suo capiti. Dic enī cibus conuertit cibantē in se vnit q; sibi mēbra cibātia. Unde aug. in libro cōfessiōnū loquēs sub nomie xpi. Non me mutabis in te sicut cibū carnis tue s; tu mutaberis in me. Quarta causa est. vt auget meritū fidei que in hoc sacramento maxime meret. quā causaz tãgit magister in. iij. sentētiar. di. xij. Quinta est sub-

leuatio spei. vt recipiam⁹ in celo sua. quo hic recipimus semetipm. quā causam tãgit **A**bryst. sup ioh. Sexta est dilatio charitatis que huius sacramenti sumptione auget. eo q; sit sacramentū amoris. vt dicit hilarius. Septima diminutiō venialium sicut infra tanget. (mēti.

De materia sacra-

Materia huius sacramenti / nō est res vna sed triplex. scilz panis triticeus. z vinū aqua mixtū. q; bus xps / ea in carnem z sanguinē suū cōuertendo / cōtulit vim talem vt essent materia huius sacramenti. **U**n alexāder papa de p̄sēra. di. ij. In sacramento / rū oblatiōib; que inter missaz solemnias dño offerunt. panis tm̄ / z vinū aqua per mixtū. in sacrificiū offerant. **U**n quis nō legat in euangelio / estimat tñ aqua simul cū vino in calice dñi fuisse. **U**n damasc. Capiens calicē ex vino z aqua / tradidit eis dicēs. bibite ex hoc omēs. **I**tē de cōsecre. di. ij. **A**d dño admoniti et instructi sum⁹. vt calicē dñi cū aqua mixtū / fm q; dñs obtulit / offeram. **S**z hic plura scire oportet. **A**n. s. primo deficiente aliquo istoz / conficiat. **I**tē an possit p̄fici de pane siliginoso. **I**tē an de azimo tm̄. vel de aliquo modo fermērato. **I**tē an p̄fici poterit si vinū tam modicū fuerit. vt omnino sit ab aqua absorptū. **I**tē an sine aq; possit quis cōficere. **E**t quantū de aqua in calice sit apponēdū. **I**tē an panis trāseat in carnē z sanguinē z aiām z deitatē. z similit̄ vinū in hec etiā omnia. **I**tē an aqua trāseat tm̄ in sanguinē. vel prio trāseat in vinū z deinde illud vinū in sanguinē. **I**tē an in alio liquore liceret hoc sacramentū celebrare. **R**ñsiones. **A**d primū dicif fm opinionē eoz. qui dicūt q; in vltimo instāti platiōis p̄ie clausule scilz hoc est corpus meū sit trāssubstātiatio panis in carnē xpi. z est ibi xps p̄fectus sub specie panis. Deinde platis verbis sup vinum sit ibi sanguis xpi p̄ conuersiōnē. z est ibi totus xps. **S**cōz hāc inq; opinionē que pbabilior apud multos habet. dicēdum est q; anteq; aliqd dicat sup vinū. est facta panis trāssubstātiatio in corpus christi. **A**lioquin deciperet ecclia adorādo illam hostiam in eleuatōne. **U**nde q;uis vinū deesset / facta tamē eēt illa trāssubstātiatiō

Compendiū theologie

panis in corpus christi. Eadem ratione dicunt q̄ dictis verbis sup̄ vinū etiā absente pane fieret sanguis christi / et totus christus esset sub specie vini. Peccaret tamen mortaliter / qui sciēter p̄termissio altero / cōsecraret. nisi forte ab infidelibus / tempe consecratiōnis impediret. Si autem alias. et aliter defectum alicui⁹ predictorum / missa iā incepta / deprehēderet nō deberet consecrare. nisi ante platōem verborū consecratiōnis / posset defectū caute supplere. Si autē pane consecrato / vi ab infidelibus aut alijs / vel infirmitate. vinū consecrare impediret / tūc vnus alius sacerdos / ad verba sequētia deberet incipere scilz ad ea que p̄tinēt ad consecratiōnem sanguinis / et p̄ficere. Si vero tātum deesset aqua / dicitur q̄ omittēs grauius peccaret et grauius si sciēter cōsecraret. conficeret tamē. Quāuis enī aqua sit de necessitate sacramenti / nō tamen adeo est de necessitate / quin tūc sine ea fieret sacramentū in specie vini. Cui⁹ ratō et hoc habet. quia si aqua vino admisceat ad hoc q̄ inde cōficiatur oportet ita modicā esse vt absorbeat aqua a vino vt totū sit vinū et tunc inde cōficiatur. vnde pus trāsit aq̄ in vinum q̄ inde cōficiat. Quare ergo et hoc vino non cōmixto sicut ex illo mixto cum eiusdē speciei sint / confici nō possit non video. Verū tamen decretū quoddā de consecra. distin. ij. videt velle cōtrariū. vbi apparatus dicit / q̄ fm aliquoz opinionē / in predicto casu nō fit consecratiō

z ¶ In secundo casu. vtz scilicet de pane si lignoso possit confici. dicit q̄ non. Si cut enī non potest baptisari nisi in aqua. immo mersione facta in vino ceteris etiā omnibus alijs rite seruatis. nō est baptisatum. Sic propter institutiōem primariā huius sacramti / que statuit fieri in pane triticeo / nō potest cōfici de pane alio. Sz quid si tritico fuerit siligo admixta. Dic q̄ dūmodo maior ps sit frumentū / sufficit. Et dico maiore ptem in quantitate et virtute. vt scilicet a frumēto absorbeat quicqd est ibi de nō frumēto. alioquin nō esset panis triticeus. et p̄inde in eo cōfici non posset. ¶ In tertio casu quando scilz conficit de pane fermentato sicut conficiūt greci. dicunt fere omēs / q̄ non sine graui peccato p̄fici de fermentato. Quia tamen fermenti admixtio / speciem et virtu-

tem fermenti siue panis triticei non destruit. dicunt q̄ si conficit de fermentato / q̄ cōsecratur est. Et ponunt exēplum de baptismo. qui debet fieri in pura aqua. et tamen fm eos si aliqd de alio liquore admisceat / quod possit ab aqua omnino absorberi. et ita aliquis baptisatus fuerit. q̄ vere baptisatus est. eo q̄ adhuc remaneat aqua in specie et virtute sua. Secundum tamen Duguelinū in apparatu suo. qui de fermentato conficit nihil agit. Prior tamē opinio est probabilior. ¶ In quarto casu dicit a magnis. q̄ ex quo tam modicum apponitur de vino / vt omnino ab aqua absorbeat. cum aqua tūc magis colorata dici debeat et sit q̄ vinum / et de aq̄ confici non possit / p̄ consequēs nec de tali mixtura confici poterit. Unde fm istorum opinionē / illi nō conficiūt qui pannum lineū in vino intinctum / per totum annū cōseruant / et in tempe sacrificij / particulam eius in aqua calicis abluūt. vt legitur de consecra. distinct. secūda. ca. Cū omne. Opinio quorundā decretistarum tenet cōtrarium scilz q̄ conficiat cum vino ab aqua absorpto. sicut recitat magister Sal. in summa. ¶ Quoad quintum vero / scilz an sine aqua possit confici. et quātum sit apponendū de aqua patet p̄ antedicta respōdendo ad primum / et ad hoc p̄cedens. scilicet q̄ tam modicū vt a vino absorberi possit. ¶ Ad sextum autē in quo querit an panis trāsseat in carnem sanguinē. animā. et deitatem. et similiter vinum. Dicēdū q̄ totus christus est sub vtraq̄ specie. sed tamen tantū panis trāsit in carnem christi et vinū in sanguinem. Sed quia totus christus inseparabilis est ideo sub specie panis est caro p̄ conuersionem et transsubstantiatiōem. et sanguis et anima et deitas p̄ cōcomitantiā. eo q̄ caro eius sine sanguine anima et deitate nūq̄ sit. virtute enim verborū est principaliter ibi caro et consequēter cetera omnia xp̄i. Unde christus totus est ibi verborū virtute. sed tamen caro principaliter et cetera consequēter. Et sub specie vini tātum est sanguis christi p̄ conuersionē et transsubstantiatiōem. reliqua autē christi omnia p̄ cōcomitantiā. ¶ Ad septimū vero quo querit an aqua transeat in sanguinem vt tantum in vinū. dupliciter respondet fm duplicem opinionē. Ponit enim quedā

opinio q̄ aqua non transeat in sanguinē christi verum. sed tantū est ibi ad signifi-
candum populū s̄m q̄ dicit̄ de consecra-
tō. disti. ij. ca. Cum om̄e. Cum in calice chri-
sti aqua vino misceat̄ christo populus ad-
unat̄ id est adunari signatur. Et illa opinio
cui magis credere possum/ponit q̄ aqua
transit in sanguinē. sed hoc cum pus est a
vino absorpta et ita verum est quod amo-
do q̄ aqua nō transit in sanguinē scilicet
immediate. quia nō transit nisi prius sit
absorpta a vino et quasi facta vinū. et sic
nō contradicit priori opinioni. Ad vl-
timū scilicet an de aliquo alio liquore lice-
ret conficere. Dic q̄ nō. Sed nūquid con-
fici possit in agresta? Item nūquid de ace-
to? Ad primū istorum dic q̄ nō. nisi tūc
cum visibiliter in ipso aspectu incepit vi-
num apparere. et gustus iudicet vinū esse
vel vini saporem habere. Ad secundū isto-
rum dicendum. q̄ si acetū fuit de vino. tūc
potest de eo confici. aliter nō. quibus ego
non credo. eo q̄ (vt vult philosophus in
metaphisica sua) acetū non est vinū. neq̄
potest fieri vinū. et ideo de aceto nō potest
fieri confectō. sed de vino acido potest. li-
cet nō sit tutum de vino acido cōficere. p̄-
pter reuerentiā sacramēti. Et ita sentiunt
doctores theologi. priori verō consenti-
unt quidam decretiste.

Que sit forma ver- borū precisa in sacramēto eucharistie.

Prima autem verborū que pri-
nent ad consecratōnem hec est.
Hoc est corpus meum. et nihil
amplius. vt volūt fere omnes.
Enim additur. Accipite et comedite ad
vsum p̄inet sacramēti et nō ad cōfectōem
et ideo non dicit̄ esse de forma. Hec etiam
est forma verborū in consecratōne sangui-
nis. Hic est calix sanguinis mei. noui et
eterni testam̄ti. mysteriū fidei. qui pro vo-
bis et pro multis effundet̄ in remissionē
peccatorū. Unde q̄uis nō legant̄ omnia
verba hec seriatim in euāgelio. credendum
tamē est q̄ illa habeat̄ ecclia ex speciali tra-
ditione domini. Qd̄ patet ex verbis apo-
stoli p̄ime ad corin. xi. cap. Ego enī acce-
pi a dño quod et tradidi vobis q̄ dñs rē.
Et quia forma verborū illorum/vehemē-
ter impressa fuit cordibus discipulorū/ et
in quotidiano vsu/ideo non est adeo dili-

genter ab apostolis scriptum/sicut fuit a
christo factum et dictum. vt videt̄ velle da-
masenus. Sed tunc queres an solis
his verbis possit nunc confici. non addi-
tis oratiōibus precedētib⁹? Item an im-
mutata in aliquo ista forma possit v̄bis
illis confici corpus christi. vt potest ad-
dere aliquid vel minuerē. vel mutare.
vel corruptiue pronūciaretur? Ad pri-
mū dicitur s̄m multos et magnos/q̄ pos-
sit confici solis illis verbis dñi prolatis
a sacerdote. tamen et cū apparatu cōueni-
ente. s̄m constitutōem apostolorū et eccle-
sie. Cum his solis verbis in primaria in-
stitutōne. facta benedictōne hoc sacramē-
tum cōplete consecratū sit. Quod confir-
mare videt̄ sententia alberti in suo lib de
sacramentis qui ait. Quomodo potest q̄
panis est/corpus christi esse. Confectiōe
quidē verbis et sermonibus dñi Jesu. Nā
per omnia alia que dicuntur/laus deo defer-
tur. Verū tamen grauissime peccaret qui
aliter faceret. etiā in quacūq̄ necessitate.
hoc est qui verba precedētia sciēter omit-
teret. Et q̄ hoc sacramentū nō est simpli-
cis necessitatis. vnde sic nō poss; eum ne-
cessitas excusare. Alij estimant q̄ sine pre-
cedētib⁹ que dicuntur in secreto misse/non
fieret confectō. Et hoc propter statutum
ecclesie. Primū tamen videt̄ aliquib⁹ ve-
rius. In secūdo casu supra posito pri-
cipali distinguit̄. q̄ in tali trāsmutatōne
vel corruptōne verborū/aut intendit̄ he-
resis aut non. Si sic creditur q̄ illis ver-
bis nō cōficiatur vt supius est dictū in cō-
simili de baptisimo. Si autē nō intenditur
heresis. adhuc distinguitur. q̄ aut tali fa-
cta mutatōe seu corruptōe vel additōne/
stat adhuc sufficiēter sensus verborū. aut
nō. Si nō stat. creditur q̄ nō cōficiatur.
vt si dicatur. Nō est hoc corp⁹ meū. vel B
est corp⁹ meū sc; thome vel hmoi. Si autē
sensus v̄borū stat. creditur q̄ platis v̄bis
q̄cūq̄ etiā trāspositōe vel corruptōe/etiā
in quocūq̄ vulgari fiat/cōficiatur sacm̄
qm̄ (vt dicit huguelin⁹) nō multū curan-
dū est de mō s̄monis/dū mō res itēgra sit
Aliq̄ videt̄ur oppositū sentire. q̄s tm̄ vi-
det̄ mouere statutū ecclie. q̄ nec addendo
vel minuēdo nec trāspōnēdo pmittūt ir-
ritare. (sacramenti eucharistie)

Quis sit effectus

Compendiū theologie

Effectus autē hui⁹ sacri ponit̄ duplex fm magistrū in sententijs. Scdm ipm enī duo efficit scilicet charitatis augmentū. et infirmitatis hoc est venialis peccati diminutionē. Possunt et aliū assignari hui⁹ sacramti effectus iuxta eius supra tactas et declaratas utilitates. Hos autē effect⁹ seu utilitates/ibi recitat. qz isti sunt notabiliores. **S**ed ex quo ponit̄ qd valet ad diminutionē venialiu. **Q**ueres an e.⁹ sumptio/in aliquo casu debeat omnia venialia. **I**te an in aliquo casu valeat ad deletioē peccati mortalis. **I**te an si debeat veniale debeat ei debitas penas. **A**d primū dicit̄ fm illos qui dicūt. **S**ine veniali non possit hic quis viuere. qd nūq̄ delet omne veniale quin aliqd relinquat. **S**emp enī relinquit in aīma minor amor dei q̄ esse debeat. **E**o qd in via fm Augusti. nō impleat̄ ex toto hoc preceptū. **D**iliges dñm deum tuū ex toto corde tuo etc. **E**t minor amor dei est peccatū veniale fm Augusti.

Ad scdm scilicet an debeat mortale peccatū. dicit̄ qd nō. qz istud sacramtū non ordinat̄ cōtra mortale peccatū. **A**um enī triplex sit culpa. scz originalis cōtra quā specialr̄ baptismus ordinat̄. et actualis. q̄ duplex est. scz mortalis cōtra quā specialr̄ liter ordinat̄ penitentia. et venialis cōtra quā ordinat̄ eucharistia. **P**ater qd de se tātum veniale delet. **A**d tertiū dicit̄ qd delect veniale. et penā ei debitā. hoc tñ intellige fm magis et min⁹. fm scz qd magis aut minus afficit̄ conficiēs vel recipiēs hoc sacramtū ad mortē et ad passionem christi. que in ipsius eucharistie sacramento representātur.

Aliqua de vero corpore christi.

Hic breuiter tangunt̄ aliqua de ipso corpore christi. **P**rimo scilicet qualiter post fractionem factam in speciebus panis/ totus christus sit sub qualibet particula. qui prius totus fuit sub tota hostia. **I**tem an corp⁹ christi ventrem intret. etsi sic/ q̄d diu ibi existat.

Ad intelligendū autē qualiter tot⁹ christus est sub qualibet parte hostie qui prius fuit totus sub tota hostia. datur aliquale exemplū de speculo. **I**n speculo enī integro/ apparet vnica imago scz inspicietis.

si tamē sit solus vnus inspicies. fracto autem speculo. in qualibet parte fractionis/ eadem apparebit imago. si tamē inspicies easdem particulas inspiciat. **I**ta xps q̄ est imago dei patris/ sub hostia integra tot⁹ est. et post fractionē hostie/ imago eadem/ idemq̄ xps/ sub qualibet fractionū particula remanet. **A**d scdm scilicet vtrū in ventrem vadat. **D**icit̄ fm quosdā qd dum est in ore adhuc presens est sub illis speciebus sed statim cū glutitur corpus christi transit in mentē. et species ille panis et vini in ventrē. **A**lii quibus magis credendū est dicunt qd intrat in ventrē. et ibi tam diu remanet q̄d diu species ille sunt incorrupte. et cum species desinūt ibi esse panis et vini/ desinit etiā ibi esse caro et sanguis christi. **Q**uod etiā cōtingeret in p̄tate si per diutinā conseruationē corrūperetur et p̄irent ille species. **N**ec obstat verbū Augustini qd videtur mouere eos q̄ sunt in p̄tate opinione. scilicet qd q̄d diu est in ore/ tandiū est in mēte. nec datur in secessum. sed rapitur in excessum. **P**er hoc enī non negat Augustinus quin vadat in ventrem. sed negat qd traiciat̄ in alimentū corporis et qd digeratur in stomacho. et qd pars trahatur ad ep̄ar. et formetur in sanguinem quo restaurēt̄ur deperdita corporis. et ps impuri⁹ in secessum vadat. sicut est videre in cibo corporali. **N**ec enim nefas esset dicere. immo etiā cum assensione cogitare.

De qualitate seu conditione recipientium.

Unc de conditione recipientium restat aliquid tangendum. **A**t primo querit̄. **A**n possit sumi ab illo q̄ est in peccato mortali. **E**t an debeat hoc sacramtū in aliquo casu existenti in peccato mortali dari. **I**tem an existenti in peccato mortali/ possit loco eucharistie dari hostia nō consecrata. **I**tem an possit sumi ab eo qui nocturna illusionē pollutus est. **E**t an a mēstruata. **I**tem an ab eo qui nocte precedentē cognouit uxorem suā/ die receptionis. **I**tem querit̄ quare nō datur eucharistia populo sub vtraq̄ specie. **R**ñdēt̄ in p̄mo casu et dō qd aut aliq̄s scit se eē i peccato mortali an nō. **S**i scit. peccat mortali sumendo

nec debet aliquo modo sumere. Si non scit se esse in peccato mortali / sit tamē / sed post sufficiēs conscientie sue scrutinium hoc dephendere nō pōt. z tūc sumere potest. nec peccat si sumat. **A**n autē debeat erūti in pctō mortali dari si petat. **D**istingue. qz aut ille q̄ petit est in mortali p̄bli co aut in occulto. Si in occulto quis illō certissime sciat sacerdos / petēti tamen in publico debet dari. Alioquin peccatū secretū publicaret. quod fieri nō debet. Si autem petat in secreto verare potest sacerdos z debet. Si autē sit in peccato mortali publico. tūc publice negare d̄z. vt publicis meretricibus. z histrionibus. z huiusmodi. petētibz z nō perentibus. quibz negare debet. vt plene dicit canon de cōse. di. ij.

De hoc autē qd̄ scdo querit scz. **A**n existenti in peccato mortali debeat dari simplex hostia loco eucharistie. **D**icunt maiores q̄ nō. tum qz hoc nō videt̄ deus facto suo approbare. immo contrariū. Nam corpus suū dedit inde. quē sciebat esse in mortali peccato. tum quia nescit an visitauerit eū dominus. quia nescit tarda molimina spiritus sancti gratia. tum quia simulatio talis / esset ei cui daretur inutilis. **E**t quo enī corpus xp̄i petit. per eum nō stat quin accipiat. et sic equaliter peccat. **S**ecus si expresse peteret sibi hostiā non consecratā dari. tunc enim ei dare posset. ita tamē q̄ illa hostia seorsum poneret a cōsecratā / ne ecclesia deciperet / dando ei nō consecratā. ac si consecrata foret. **P**ropter quā etiam causam reprobat̄ cōsciū sibi mortalis criminis. simulās se cōficere vbi nō conficit. **E**t habet̄ extra de missa. celeb. ca. ab homie. **A**d tertū quo scz querit. **A**n pollutio nocturna impediāt sumptōem. **R**espōdet̄ aut quia venit pollutio ex supfluitate humor. v̄l ex infirmitate nature. vel ex illusiōe diabolica. z tūc nullus dicit̄ ibi esse reatus culpe / nec cogitur q̄s propter talem pollutiōem abstinere a ministerio altaris. vel a sumptōne eucharistie. **E**t dico notāter nō cogit̄. qz causa reuerētie a tali celebratiōe aut sumptione abstinere laudabile est. **S**i autem cōtingat dicta pollutio nocturna ex crapula. vel ex aliqua fede delectatiōnis p̄meditatōne. tunc si potest fieri sine scandalo debet abstinere. nisi necessitas cogat. vt pote vbi alius qui celebrat nō inuenitur.

Magna enī reuerentia exhiberi d̄z sumptioni. etsi fieri potest / multo maior cōsecrationi. **C**eterz menstruata nō est arcēda a p̄muniōne. eo q̄ passio sit. z pena sit hoc pati. z nō culpa. **E**t propter penā q̄s arcendus nō est. **A**d aliō sequēs quod est quartū. **A**n scilicet ab eo qui nocte precedēt cognouit vxorē suā / suscipi possit eucharistia. **D**icitur q̄ reddens debitū propter fidem thori et iusticiā / vel etiam exigens propter bonū prolis. nō debet p̄hiberi a cōmuniōe. sed suo iudicio est circa hoc relinquendus. **A**n velit scilicet abstinere ex humilitate. vel accipere ex deuotiōne. **S**ecus autem est si ex infirmitate carnis hoc exigat. quia iste monendus est ne accipiat. et nō est suo iudicio quo ad hoc relinquendus. **S**i autē omnibz modis ex deuotiōne se ingerat / nō est prohibendus. **H**oc etiā seruandum est respectu quinti. q̄ die scilicet cōmunicatiōnis / causa reuerentie nullo modo reddēdum est debitū. nisi alter coniugū instanter petat. **S**i etiā aliter reddat. vel etiam si petat peccat quidē sed nō mortaliter. **A**d vltimum q̄o scilicet sextum quare non datur populo sub vtraqz specie. **D**icit̄ q̄ triplex est ratio. **U**na quia nō legitur **C**hristus / corpus suum sanguini intinctū prebuisse. **N**ec est contrariū de iuda cui videtur dominus intinctum panem porrexisse. **Q**uia s̄m Augustinū prius verū corpus dedit. z postea panem vsualem intinctū. **A**lia causa est imminēs piculuz. quia scilicet facilius caderet gutta sanguinis. q̄s mica hostie. quia in hostia pres coheret sibi. non sicut in sanguine. **T**ertia causa est precedens signum. quia in lege qua in sacrificijs offerrebant libamina. de libamine nihil habebant offerentes. sed sacerdotes tantū. licet de alijs haberent. **E**t ergo cōgruat veritas signo / non datur populo eucharistia cum sanguine.

De qualitate seu conditione ministri sacramēti.

Ultimo restat dicere de ministro scilicet quis possit consecrare. **E**t scias q̄ habens ordinem sacerdotalem z solus talis / p̄t cōsecrare eucharistiā. z corpus xp̄i cōficere. **Q**uāto z si male vite fuerit z hereticus d̄z

Compendiū theologie

modo formā ecclesie teneat. et interōez ha
beat cōsecrādi. cōficere p̄t corp⁹ xpi. q̄uis
magister ī sentētijs videatur sentire p̄riū
nisi intelligat de his qui p̄cisi ab ecclesia
nō obseruāt ritū celebrādi ab ecclesia tra
ditum. qz tūc cōstat q̄ nō conficiūt. Nec
obstat q̄ fm canones prohibet q̄ missa
aut aliqua sacra recipiant ab hereticis. si
moniacis. scismaticis. fornicarijs. qz per
hoc nō dicit quin cōficiant. Solus ergo
vt dixi h̄is ordinem sacerdotalē cōficere
potest. Sed querit vtz nō ieiunus po
test cōficere. Itē an post sumptōem medi
cinaliū vel potū aque. Itē si nō debito lo
co. vtpote in altari nō consecrato. vel sup
terrā vbi nō est altare. vel sine sacris vesti
bus possit celebrari. Ad primū dicēdū
est q̄ propter institutōem ecclesie aplice/
peccat mortaliter. qui p̄asus celebrat. cō
ficit tamē dūmodo intentōnē habeat ser
uandi formā et debitā materiā. Qd autē a
ieiuno cōficiat nō est de sacramēti eētia

Ad scdm dicit q̄ p̄ medicinaliū sum
ptionē vel etiā potū aque nō est celebra
dum. eo q̄ om̄is cib⁹ quē vsualiter cibū
vocalimus. hoc est q̄ trās it in ventrē. si nō
couertat in corpus. frangit ieiuniū. et im
pedit celebratōem. In sup h̄mōi medici
nalia in hoc impediūt. qz frequēter indu
cunt abominatiōem. Si tamen isti de fa
cto cōfecerint. consecratū est. sed grauiter
peccāt. In. iij. articulo siue casu dicit q̄
huiusmodi. si tamē habēt intentōem cō
ficiendi cōficiūt. sed mortalissime scz qui
in nō debito loco vel sine sacris vestibus
celebrat. Et si possz inuēiri. foret de ḡdā?

De sacramēto pe nitentie et p̄nētib⁹ ad ipsum.

Quoniam de sacramēto peniten
tie sufficienter in summa Ray
mūdi tractat. que passim ap̄
fratres habet. ideo pauca hic de
hoc penitētie sacramēto dicēda sunt. Et
primo de ipso sacramēto in genere aliq̄
dicant. Secundo aliqua de eius p̄tib⁹
tangātur. In genere ergo prius vidēdū
venit. Quid est penitētia. Quot et que ei⁹
species. Quid in ea sit sacramētū. Et qd
res. Et quis sit eius effect⁹. An necesse sit
q̄ fiat in caritate et volūtarie. Et an quis
possit pro vno peccato mortali penitere.
nō penitendo de om̄ibus. An penitentiā

pro se factam teneat quis dum qualuerit
iterum facere. An penitētie hic diminute
a cōfessore iniūcte. sup adder deus qd de
est in purgatorio. Que sunt penitētie re
gulares et canonicę. Et quare pro peccato
mortali teneat quis ad septennē peniten
tiam. An penitētie sint arbitrarie. Quis
sit minister in hoc sacramento.

Quid est peniten tia in generali.

Et autē penitētia fm Ambro.
mala p̄terita plangere et iterum
plangēda nō p̄mittere. i. nō ha
bere p̄positum iterū cōmittē
di. Et nota q̄ fm magistz in li. iij. sentē
tiar. est penitētia interior scz cōtritiō. et
exterior scz cōfessio et satisfactio. Interior
p̄o penitētia quodāmodo radicalit̄ om
nis penitētia est. Ipse enī dolor ererit se
in ore p̄ confessionē ererit etiā se in ope p̄
satisfactōem. Et hec interior penitētia id
est cōtritiō. habet specialit̄ fm Ambros.
quia ipsa p̄ncipaliter est pe
nitētia radicaliterqz omnis penitētia.

Quot et que sint penitentie species.

Distinguūtur at tres species pe
nitentie. scilz solēnis que fit in
capite ieiuniū cū illa solēnitare
de q̄ habet de penitētia dist. v.
ca. In capite. Item publica cū iniungit
scilz alicui pegrinatio per mūdum cū ba
culo cubitali. et cum aliqua veste religio
sa. tali penitētie apta. Item priuata. que
quotidie imponit̄ his qui secreti⁹ sua cō
fitētur peccata. Cetera circa hec. quere in
summa Raymūdi titu. de penitentijs.

Quid in peniten tia sit res et quid sacramentum et decius effectū.

Quid autē in ea sit res. et quid sa
cramētū. Dicitur q̄ sicut in sa
cramēto eucharistie species pa
nis et vini sunt sacramētū ge
mine rei. scilz corpis Christi veri et mysti
ci. ita hic confessio et satisfactio sunt sacra
mentū contritiōnis et remissionis peccati.
Unde virtute contritiōnis efficiūt quod
figurāt scilz remissionē peccati. Sic er
go intelligendo patet q̄ cōtritiō diuersis

respectibus / et res est. et sacramentū. Res scilicet confessionis et satisfactio: que sunt eius sacramentū. Et sacramentū remissionis peccati quod est eius res. Et quo in preceptis quis sit effectus penitētie. scilicet remissio peccatorum. et commutatio pene eterne in tēpale. Et ex consequenti collatio vite eterne.

An quis possit de vno peccato penitere et non penitēdo de oib.

H autē existēs in vno mortali peccato possit agere penitētiā fructuosam de alijs. Prius est inquirendū. Et dic qd nō. Quia etiā am apud hoies remanētibus in inimicitijs nō recipit satisfactio ledentis. Unde cum retento vno mortali peccato inimic⁹ dei fiat peccator et ab eo auersus / patz qd vale re non p̄t penitētia pro plurib⁹ commissis. vno tantū retento. qz in illo vno inimicatur deo. Et hoc satis clamat ap̄ls. i. ad corin. xij. dicens. Si habuero p̄phetiā etc. et corpus meū tradidero ita vt ardeā. charitatem autē non habuero / nihil mihi prodest. Vñ opinio que in. iij. sentētiarū ponit contrariū / manifeste heretica est. **S**i iuxta hoc q̄ras an oporteat qd penitētia sit volūtaria ad hoc qd satisfaciatur. Dic qd sic. Distingue tū qd aliqd dicat volūtariū dupl̄r. Aut p̄pter se. vt sanū esse / est volūtariū p̄pter se. i. p̄pter ip̄am sanitatē. qz enī bonū est sanū esse. ideo sanari volo. Aut p̄pter aliud scilicet p̄pter bonū exinde se quēs. sicut secari volūtariū est. non qdē p̄pter se sed p̄pter p̄sequētem sanitatē. Sic ad p̄positū dico penā que est in penitētia oportere volūtariā eē. non qdē p̄pter se. qz null⁹ p̄pter se. i. p̄pter ip̄am penitētiā vel penā / eā vult aut libenter accipit. sed bene ex consequēti scilicet p̄pter salutē anime consequendam.

An penitentiam p se factā / teneat hō dū conualuerit iterare.

Quēz cū querit an penitētiā p alios factā / teneat qd dū conualuerit iterum facere. Puta egrot⁹ aliq⁹ dū adhuc san⁹ erat. penitētiā cōdignā suscepit a sacerdote. Deinde de vita sua desperās. ip̄am amicis ip̄onit qd eā pagūt anteq̄ plene cōualuerit. Querit vtrū iste post suā cōualentiā / ad penitētiā iniunctā sic p̄ amicos suos pactā / te

neat. Rñdēf. qd qz p̄t apud talē dubiū esse vtz illi sui amici / ipsant penitētiā ex charitate fecerint. que talis nō sufficeret. Insuper qz nō tam efficaciter satisfaciē penitētia ab alijs facta. sicut illa qd ab ip̄omet penitēte fit. Ideo secuz est qd iste de eā iterū satisfaciatur. postq̄ fuerit redditus sanitati. Imo et eā facere tenet. ne incertō se discrimini cōmittat. Et expedit qdē. qm̄ si prior penitētia per alios facta satisfecit pro culpa secunda / quā ip̄se faciet. cedit ei in augmentum glorie.

An penitentie diminute adder de⁹ in purgatorio qd deest

Sequenti vero articulo q̄stiois scilicet An penitētie diminute in statu adder de⁹ qd deest in purgatorio. Dicit magister in li. sentētiarū qd sic. Aut enī. Si interior penitētia scilicet p̄tritio in vindictā peccati nō sufficit nec exterior penitētia hic implet. De⁹ qd modus et mēsuras peccatorū nouit. penā sufficientē addet. Vñ qm̄ cōdignā penā nō iniūgit sacerdos vel si iniūgit. nō tū implet nō absoluit penitēs a cōdignā vel tota pena corrūdente. s. a tāta. s. quātā facit hic. Vñ de tāta erit absolut⁹ nō at de residua. qn. s. in purgatorio cōpleat. Tū magnitudo cōtritionis et feruor implēdi qd iniūgitur / multū poterit facere ad hoc qd cōdignā reputet. Vñ dicit hugo de sancto vict. lib. suo de sacris. Sepe qd min⁹ foris agitur / efficacit⁹ intus opat. In aliq̄ enī opere apparentia exteriori / maḡ pōt deuotō esse.

Que sunt penitentie canonice et quare pro peccato mortali

agi debet penitentia septennalis.

Que autē penitētie canonice sint et hoc accipe. qd regularit⁹ p peccato mortali debz agi septēnis penitētia. vt d̄t Canō. xxxij. q. ij. Qui dicitur multiplex ponit rō p̄ter eā quā ponit canō de Maria. s. sorore moisi que iubet excludi p septē dies extra castra. Videlicet p̄pter septēplicē grām sp̄scti recuperandā quā peccādo pdidim⁹. Itē p̄pter septēplicē cōcursum peccatorū. quia vno peccato p̄perato / cōcurrūt omnia septem capitalia. s. m̄ opinionē dicentiū qd habito vno habentur omnia. Iuxta illō pro sexdecim. septemdecim nequicie in

corde eius. Item propter recuperationē se-
ptem dotū. qz p penitentiā septem dotes
recupamus. quattuor scz corporis. 7 tres
anime. De quibus supra in fine tractat^r de
symbolo fidei. in declaratiōe scz duodeci-
mi articuli. Item propter recuperationē se-
ptem illoz ex quibz cōstat homo scz quat-
tuor elemētōz. quo ad corpus. 7 triū vi-
rium scz rationalis irascibilis 7 concupisci-
bilis quo ad spiritū. Pro enormitate ta-
men criminis debet quādoqz maior penitē-
tia qz septēnis infligi. De qua materia re-
quire i summa Raymūdi ti. de penitētia.

Utrum penitētie sunt arbitrarie vel non.

Utrum etiā penitentie arbitra-
rie sint nec ne. Et qualiter sic 7 q̄
liter nō. Dicit idē Raymūdus
eodē titulo de penitētia. Nota
tamē circa hoc duplex ē opinio. Una po-
nit qz omnes penitētie arbitrarie sunt. id ē
quia in voluntate sacerdotis est dare. vel
plus vel minus. 7 hoc ex potestate vi cla-
uium. Et huic opinioni fere omnes p̄fesso-
res innituntur. Alia ponit qz ita arbitrarie
sunt qz sacerdotū est iudicare de omnibz
circūstantijs contingentibz. 7 tamē a cano-
nibus nō recedere. id est a penitētijs/a ca-
none iniunctis. Consideratis enī circūstā-
tijs si grauiorēs fuerint penā canonicam
aggrauāre possunt. Si vero leuiorēs fue-
rint sic scz qz factū diminuāt. tūc de pena
canonica poterunt diminuerē. Et hec est
opinio securior.

Quis sit idoneus minister in sacramento penitentie.

Minister autē huius sacramen-
ti est sacerdos. Nā solis sacerdo-
tibus dedit dñs potestatem ligandi
7 soluendi. Et licet quilibet sa-
cerdos ex vi ordinis/huius sacramēti mi-
nister sit. nō tamē cui libet sacerdoti indi-
stincte pmissum est ista potestatem uti. imō re-
spectu aliquoz est huius potestatis ligata. Ut
tangit Raymūdus in summa sua ti. de pe-
nitētia di. ij. q̄ est de p̄fessione. pag. tenet
penitēs. Et pluribus pagaphis sequēti-
bus vsqz in finē dicte secūde distinctiōis
Et infra aliq̄liter etiā tanget ybi de ipsa
confessione agatur.

De partibus sacra- menti penitentie in generali.

Unc ad p̄tes penitētie attēde-
dum est qz sunt tres. scz triplex
p̄ctm. cordis. oris. 7 opis. Vel
scz triplex allecitiuz ad p̄ctm
scilz concupiscentiā carnis. concupiscentiā
oculoz. 7 supbiā vite. Et sunt iste cōtritō
p̄fessio 7 satisfactio. Hec est triplex dicta:
qua deuenit in celū. De qua ero. ij. ybi
mus viā triū diez. 7c. De prima. scz de con-
tritione tangendū est p̄io qd sit. An do-
lor minim⁹ sufficiat ad hoc qz quis virtu-
tem habeat cōtritōis. An oporteat p̄tri-
tionē cum tota vita protendi?

De prima parte pe- nitentie. Quid sit contritio.

Diffinitur autē contritio ab ali-
quibz sic. Contritio ē dolor vo-
luntari⁹ pro peccatis. semp in
se puniens qd dolet admisisse.
Que diffinitio licet generalit^r penitentie
cōuenire videat. tamē maxime cōuenit p̄-
pter contritionē. In contritione enī/esse ip-
sius penitētie maxime saluat. eo qz oportet
semp illā actu cū penitētia esse. Alias
autē partes penitētie in casu sufficit ut as-
sint fm votū 7 voluntatē. Diffinit etiā
7 ab alijs sic. Contritio est dolor pro pec-
catis assumptus cū proposito confitēdi 7 sa-
tisfaciēdi. Quoniā nisi assit p̄positū con-
fitēdi 7 satisfaciēdi non est contritio. sed
poti⁹ attritio nominatur. Et si obijcias qz
in valida p̄tritione deletur culpa 7 pena.
Unde cū confessio 7 satisfactio pene sint.
tam intēsa poterit eē p̄tritio. qz neqz oportet
ut adesse confessionē neqz satisfactionē.
Ad quod dici potest qz nemo nouit se ta-
lem p̄tritionē habere q̄ delere possit ymū-
qz. Unde ut non committat se q̄s discrimi-
ni. oportet qz quis habeat validā p̄tritio-
nem. habeat nihilomin⁹ p̄positū p̄fitēdi
7 satisfaciēdi. maxime cū ista sint in p̄ce-
pto ecclesie. 7 non parere p̄cepto/trāsgres-
sio 7 peccatū mortale sit. Hoc tamē scito
qz p̄tritio sola in articulo mortis ybi non
apparet cui possit fieri p̄fessio/sufficit ad
salutē. sed quoniā incertū est ytrū tūc con-
tritio possit haberi. stultum est illud tem-
pus expectare. et tanto se discrimini refer-
uare.

An minimus dolor

sufficiat ad habendum virtutem contritionis.

Adolor minimus possit esse contritio vel sufficiat ad deletionem culpe precipue cum dicatur **Tre no. ij.** Magna velut mare contritio tua dubitari potest. Sed dicitur magistri quod minimus dolor sufficit ad deletionem culpe dummodo informat fuerit charitate. ut pote qui ererat a se propositum confitendi et satisfaciendi. quia talis dolor contritio dicitur. Est ergo talis dolor contritio minima. et hec delet tantum culpam et reatum seu debitum pene eterne. Qui si maior fuerit delet partem pene temporalis debite. Si vero maximus fuerit totam penam et totam culpam delet. Que autem talis sit nescio. deus scit. Et dicitur magna vel maior vel maxima contritio finem quod ad maiorem dolorem mouetur. Et quod proxiimus ad dolorem minore debito qui non liberat a gehenna. Et quod per maiorem dolorem euacuatur culpa et tota pena. hinc contritio dicitur minor et maior et maxima. **S**ed nunc quid oportet quod tantus sit dolor vel pigentia ut nolle homo pro toto mundo vel pro vita obseruanda ite mortaliter peccare. Plane dicitur quod sic. eo quod minus bonum semper debet velle amittere ne maius amittat. Deus enim in infinitum maius bonum est toto mundo. qui tamen amittitur in mortali peccato. Unde si penitens profiteatur se esse in tali proposito amplectendus est quia bene valida habet contritionem. Si autem profiteatur se in ambiguo esse utrum cederet vel sustineret mortem antequam peccaret mortaliter ad huc fouendus est non abiectus. Sufficit enim aliquo modo istud ambiguum. Et quod nullus certus est utrum cederet vel sustineret. Ut dicit Augustinus in libro de virginitate. Sed si ex deliberata conscientia dicat se certum esse quod prius peccaret quam cederet toti mundo vel morti patere. Istum dicitur non esse contritum. nec ullam recipere remissionem peccatorum. Et quod nullam habet contritionem. Hanc tamen quantitatem contritionis non debet confessor erigere ut coram se confiteatur penitens. Sed per signa debet eam in ipso supponere. Si ita tamen de facto profiteatur tenendum est quod dicitur

An contritione oportet cum tota vita protendi.

teat cum tota vita protendi.

De excessione contritionis utrum videlicet oporteat ipsam cum tota vita protendi maxime cum medicina non predaat ultra mortem dubitari potest. Sed dicitur quod dolor contritionis non finitur nec finire debet in hac vita. imo sicut infinita est offensa in peccando. quia in deum quod est infinitus. ita erigitur ut dolor de offensa per modo possibili sit infinitus. ut scilicet eternitatem saltem virtutis hominis habeat. cum eternitatem simpliciter habere non possit. Et quod nemo sit qui semper viuat. Hoc est si in eternum in hac vita viueret in eternum de peccato dolere deberet. Insuper morbus peccati quod uis euacuatus sit quantum ad culpam et reatum semper tamen manet et manere debet quantum ad detestacionem in memoriam perpetrati delicti. ut dicit Hugo de sancto Victore. Cum quod morbo protendit dolor ut eius medicina. qui non est curas morbum preteritum. sed preseruans a futuro. **D**e effectu vero contritionis. et an in contritione deleatur peccatum antequam deueniat ad confessionem. inuenies in summa Raymundi titulo de penitentia distinctio. i. que est de contritione pag. 1. Sequitur quis sit effectus. Et paragra. qualiter autem hoc sit intelligendum.

De secunda parte

penitentie scilicet de confessione in generali.

De confessione et satisfactione non est opus multa tractare eo quod diffuse de his tractetur in summa Raymundi. Nota tamen quod sit confessio. An sit necessaria ad salutem. Et an cadat sub precepto. Et sub quo. Cui facienda est. Quantum differri possit

Quid sit confessio

in speciali.

Diffinit autem sic confessio. Confessio est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio. Dicitur in ista diffinitione peccatorum declaratio. contra illos qui peccata sua celando vel ea excusando occultant. Dicitur peccatorum contra eos qui recitant bona sua in confessione. vel qui confitentur per abnegationem peccatorum. ut non sum adulter. non sum homicida et huiusmodi. Dicitur coram sacerdote. scilicet qui clauem habet et potestatem soluendi. non coram quolibet

Compendiū theologie

de populo. poterit tamen in necessitate. vt in piculo mortis/ coram nō sacerdote fieri. Legitima dicit quod importat omnes cōditōnes que exiguntur ad verā confessionē. quas querere in summa Raymundi titu. de pe. distinct. ij. que est de cōfessione pagra. sequit que sunt necessaria ad veram confessionem.

An confessio sit necessaria ad salutem:

Propter eos qui dicunt cōfessionem nō esse necessariā ad salutem/ eo q nō cadat sub aliquo precepto diuino. Ut pater discurrendo pcepta decalogi. Etodi. xx. Notandū est z inuolabiliter obseruandū: q absq vocali cōfessione vel signo quod loco vocis sufficiat. non est salus. dūmodo cōfessor haberi possit. **Et** q dicit Amb. Non potest quis a peccato iustificari/ nisi peccatū fuerit cōfessus. Et cōcedendū est q sub precepto cadat sicut omne necessariū ad salutē. Sed attendendū est aliquid sub pcepto cadere dupliciter scilz vel principaliter explicite. vel secundario z implicite. Primo modo cōfessio non cadit sub pcepto. **Et** q nō inueniat expresse in aliquo decē mandatoz seu pceptorū. Adit tamen secundario z implicite sub pcepto. z dici potest q sub illo pcepto. Honora patrē tuū z matrē tuam. Ubi precipitur honor z obediētia faciēda matri ecclie. Quia igitur ecclesia statuit z pcepit confessionē homini fieri. Et cōsequēti. in mādato illo picipi videtur. vt homi fiat confessio. Ubi autē confessio instituta sit z precipiatur ab ecclia. Require in summa Raymundi tit. de peni. disti. ij. que est de cōfessione pagra. Qui sit. (fessio

Qui sit faciēda cōfessio

Qui autē faciēda sit confessio. in summa pdicta Raymundi dicitur. Verū tamen breuiter dici potest q soli pprio sacerdoti est faciēda. qz ille solus habet potestātē ab soluendi suos subditos. preterqz in casibus specialibus. scz cum dñs papa vel eps in dyocesi sua/ dat proprio sacerdoti adiutores. sicut facit cū trāffert prātem suā in penitentiarios suos. vel ordinat aliqz qui predicādo/ z exemplū bone vite dan-

do/ moneāt populū z eos quos monuerint audiant z absoluant. Vel cum plebs multa est z nō sufficit proprii omnes audire. tunc pōt episcopus dare coadiutores. Sunt z alij casus. scz cum sacerdos licentiat suū subditū vt alij cōfiteatur. Et creditur q tenet licētiare in sequētibz casibz subditos. Et si nō licētiauerit/ potest sub rati habitōne alicui peti. Scilz cū quis habet indiscretū sacerdotē. Item cū pbabiliter credit q reuelat confessionē suam. Item cū quis fornicatus fuerit cum filia sorore matre vel cōcubina proprii sacerdotis. propter qd incurrere credit ei odium si confiteatur ei. Et cum pbabiliter credit q velit inclinare animū cōfidentis ad cōsensum mortalis peccati. Et cū quis occultus hereticus deprehenditur. Et fm aliquos cū propria ouem agnouerit In huiusmodi casibz peti potest licētia proprii sacerdotis. ne cōtemni videat. Et si nō dederit/ credit vel q maior ad eundem sit. vel aliquibus illorū qui a superiore suo vel dño papa potestātē absoluēdi acceperūt/ confiteri possit. Et q fatuitas indicaretur cōmittere se discrimini. pferim cum omnibus cōtradicentibus possim cauere piculum in corpe. Et fatūū esset dicere q aliquo casu tenerer sequi eū qui me vult precipitare in mente. Sūt z alij casus in quibus non oportet expectare nec adire propriū sacerdotē. Ut cū quis peccauerit in parochia alterius. vbi ratōne delicti efficitur de iurisdictione eius in cuius parochia peccauit. Et cū quis mutauerit domiciliū. z in alterius parochia habitat. Item si est vagabundus p terras. Item cū est in articulo mortis. In q casu siue habenti clauēs ligatas. siue solutas licet cōfiteri. Sed hic attende q Raymundus z alij valde magni dicūt q cum pprius sacerdos dat suo parochiano licentiā/ vbi voluerit confitēdi. oportet illū parochianum aliquē adire habentē generalē potestātē confessionē audiendi. Et q ipse pprius sacerdos parochianū suū licet possit de confitēdo alteri licētiare. Non potest tamen illū alienū sacerdotē licētiare q talem possit confessionē audire. nisi accepta ab ordinario potestate. Et tamē nos passim videmus q plebanī assumūt sibi in adiutorū multos qui nūq licētiati fuerunt ab aliquo ordinario. Unde vult

et scribit Magister. vi. de trano in summa sua de titulis. q. a iure in ordinatōe data est eis potestas absoluēdi. et hanc recipit quilibet in sui ordinatōe. Unde cū assumūtur a plebanis in adiutorū/posunt fm ipm confessiōes audire. Nam cū a iure licentiā habent. nō egēt licentiā ordinarioꝝ. **C**eterū de verbo quodā qd dicit ipse. vi. de trano ti. de penitentiā

de gradibus peccatoꝝ. videlicet q. vsus contra naturā/ execrabiliū fit in meretricē. sed execrabilius in yroze. **D**ubio oritur apud magnos eo q. ipse. vi. per verbū predictū videtur velle/ q. ille vsus etiā cum yroze propria. semp mortale sit quod aliqibus nō placet. **D**icunt enī quidam q. propē necessitatē vtpote propter nimiam pinguedinē/ vel apostema vel vultus in ventre/ dum nō fieret in debito vase si cognosceret vir yroze nō incōsuetō. excusabilē vir a peccato. dūmodo causa prolis habēde hoc fieret. **E**t vocant illi vsū cōtra naturā solum quādo q. nō ea parte corpis vritur que ad generandū instituta est sed alia. **M**agister **A**lexāder de **A**les dicit q. peccat vir si yroze suā modo brutali cognoscēdo. nec necessitas excusat a toto licet dimīnuat quātitatē peccati. **U**nde grauitē peccat et vt creditur mortaliter fm ipm q. sic cognosceret/ nulla existēte necessitate. **M**agister **A**lbertus dicit q. nihil eorū que facit maritus cum yroze/ seruato vase debito/ est fm se mortale peccatū. sed potest esse signū cōcupiscētie mortalis scz quādo nō sufficit modus quē natura dēterminat. sed habēt modos brutorū animalū. nulla existēte necessitate. **U**nde fm ipm quādo alter eorū nimis pinguis est. vel quādo cōtingit yē trem mulieris apostemari vel impregnari. ita q. anteq. nō est membrū applicabile. tūc causa plis habēde. vel causa reddendi debitū. vel causa fornicatōnis vitā de/ nō est prohibendū aliter cōuenire. nisi dumtaxat vbi nulla precedēte necessitate. sed tantū ex libidine fieret. **I**stud tamē non expedit populū scire.

Quantū possit cō-

Quod differri. **Q**uāto autem differri possit confessio/ apud aliquos dubitatur. **D**icunt enim aliqui q. cō-

fessio differri potest sine peccato vsq. in tēpus dēterminatū. **E**t q. confessiōe face- re nō sic est preceptū q. oporteat quolibz tempore fieri. **S**unt q. distinguūt. **Q**uia aut ille qui peccauit/ nondū est cōtritus sed manet adhuc in mortali peccato. **A**t tūc non cōfiteri data oportunitate. sicut nō cōueri. vel non cōteri. est ei omni hora peccatū. **S**ed nō nouum peccatū. immo aggravatō prioris. **E**t q. diuturnitas sit circūstantia aggravās peccatum. **S**i autem ille q. peccauit iam p̄tritus est. **D**ic q. tenetur cōfiteri aliquādo. sed nō tunc. vl̄ tunc. **E**t ex precepto ecclie infra annū iuxta formā decretalis. **D**ñs vtriusq. **Q**uod si nō confiteat/ peccat mortaliter. propter inobediētiā factam matris ecclie. **U**nde illud preceptū de confitēdo non obligat sub pena mortal. dūmodo fiat infra tempus statutū. si tamē homo semp conteratur. **S**ed qd si ante tempus sic ad cōfitendū statutū/ contingat aliquē anteq. cōfiteatur subito mori. nec habuerit tempus cōterendi de trāsgressiōe diuini precepti. quo iubet aliquando cōfessionem facere. eo q. sit morte preuentus. **P**ura q. damnat tanq. legis diuine trāsgressor. **E**t q. in quo instāti prius fuit soluendo id est potēs soluere confessiōe. quia potuit cōfiteri vel dolere q. nō fuit cōfessus. **S**ed in vltimo instanti iā factus est trāsgressor. **H**oc tamē non intelligat de eo q. ex causa confessiōe differit. vt scz habeat confessorē discretiorē. vel alia vtili causa dūmodo diligentia apponat vt habeat.

De tertia parte

Denitentie scilicet satisfactōe. **E**t satisfactōe breuiter dicendum est. **E**t primo qd sit. **Q**ue eius partes. **A**n necesse sit ipsam fieri in charitate:

Quid sit satisfactō

Diffinitur autem sic satisfactō/ fm **G**rego. a magistro in quarto libro sentētiarū. **S**atisfacere est causas peccatorū excidere. et earū suggestionibus aditū non indulgere. **E**t vocat causas peccati/ occasiōes alliciētes ad peccandū. **Q**uarū quedā propinque sunt peccato. **E**t he sunt in nostra prate.

Compendiū theologie

I vt eas possumus amouere vel excidere. **U**t
bi gratia. **C**ena splendida/ causa propin-
qua est luxurie. vt Jerem. vi. Saturauit
eos et mechati sunt. Et hanc causam seu oc-
casionem/ possumus amouere et excidere.
Sunt et alie cause seu occasiones pecca-
ti/remotiores. que in nostra potestate non
sunt. vt puta oblatio talis cene. vel alicuius
rei delectabilis oculis cordis nostri.
vel suggestio diabolica de tali splendida
cena. Non est enim in nostra potestate arcere dya-
bolum. quin talia oculis mentis nostre of-
ferat. **O**ccasionem ergo peccatorum propin-
quos debemus excidere quia in nostra potestate sunt.
Sed occasiōibus peccatorum remotiori-
bus si veniat a pre diaboli. vel carnis vel
mundi/ non debemus consentiendo aditum in-
dulgere. eo quod in nostra potestate sit eas non re-
cipere. **A**lter autem diffinit sic. **S**atisfactio
est damni/ vel iniurie illate recōpensatio
secundum iudiciū et ordinem iuris.

Quot et que sint

Partes satisfactōnis.
Satisfactōnis autem ponunt tres
partes. scilicet oratio. elemosyna. ie-
iunium. **Q**ue generaliora sunt in
satisfactōne cuiuslibet peccati. **U**m enim
quis peccat/ delinquit in deum. et contra hoc
specialiter satisfacit oratio. **I**te delinquit
in ecclesiam hoc est in proximum. et contra hoc
specialiter satisfacit elemosyna. **I**te delinquit
in seipsum. et contra hoc specialiter facit ieiunium.
De quibus illud dicit. **B**ona est ora-
tio cum ieiunio et elemosyna.

An necesse sit con- fessione et satisfactōnem/ fieri in caritate

Ultimo querit causa breuitatis
de confessione et satisfactōne simi-
liter. necesse sit quod fiat in caritate.
Et an qui confitetur et satisfacit
extra caritatem. teneat iterum confiteri. et ite-
rum satisfacere. **E**t dicunt hic plures quod
vtriusque debet fieri in caritate. **E**t repeti si fi-
at extra caritatem. **A**lij circa vtriusque distin-
guunt. **E**t primo de confessione dicit quod oportet
quod fiat in caritate. ex quodam tamen conse-
quenti. ita quod oportet quod fiat illud quod sta-
tutum est ab ecclesia. **E**t oportet etiam quod dum fit
quod caritas habeat. quia semper siue confiteamur
siue non/ nos tenemur habere carita-
tem. **E**t sic vt tactum est/ nos tenemur ex qua-

dam consequenti confiteri in caritate. **S**ed
si fiat extra caritatem non oportet (vt di-
cunt) eam repetere. sed solum satisfacere con-
fiteri quod confitendo prius ficti fuerim/ id est
extra caritatem. dum tamen idem sit prior
et posterior confessor et memoriā habeat pec-
catorum confitentis. **A**lioquin oporteret re-
petere. quia integra debet esse confessio. **E**t
isti dicti sui ponunt rationes quod scilicet ad hoc duo
scilicet confiteri et caritatem habere/ tenemur di-
uisim. **N**am propter statutum ecclesie tenemur
confiteri siue habeamus caritatem siue non.
Et similiter tenemur habere caritatem si-
ue confiteamur siue non. **E**t ideo potest vnum
solum sine alio. **U**t gratia exempli. **S**i tene-
or ire ad ecclesiam. et cum hoc teneor tota die
esse capatus in ecclesia. **S**i vado ad ecclesiam
sine capa non oportet me iterato ire ad ec-
clesiam. sed solum satisfacere de eo quod non fui
tota die in ecclesia capatus. **C**onfinit in
proposito. **D**e satisfactōne autem dicit quod
in satisfactōne duo sunt consideranda. scilicet
ipsa solutio debiti. et ipse modus soluendi.
ita vt per datum siue factum fiat solutio de-
biti. et per modum soluendi placeat solutio.
Si autem per aliquem fiat extra caritatem so-
lutio debiti. puta pene taxate a sacerdote
sicut ieiunare per annum et huiusmodi. dicit
quod de rigore non exigitur quod iterato reddat/
cum caritate et gratia adeptus fuerit. **S**ed
solum quod illud quod defuerit in modo. ipse pe-
nitendo soluat. **U**m qui tenebat deo iniuriam
etiam penitentiam facere quod respicit debitum
et cum hoc in caritate et bene ordinata vo-
luntate facere. quod respicit modum soluendi
debitum soluet sed non modo debito. oportet
tebit talem confiteri et satisfacere de indebi-
to modo soluendi. **E**t tunc erit debita satis-
factio. **Q**uia scilicet exigit satisfactum plus quam
tantum ad debitum. **N**unc vero postquam satisfactum
quantum ad debitum modum. **R**eliqua ple-
ne tractant in summa Ray. xi. de penitentia
propter quod multa causa breuitatis trāseo.

De sacramento ex- treme vntionis et penitentibus ad ipsum.

Equit aliqua tangere de sacra-
mento vltime vntionis. **E**t primo
quid sit. **D**e eius institutio-
ne. **Q**uid sit eius materia. **Q**ue
forma. **Q**uis debitus minister. **Q**uis eius
effectus. **Q**uid hic res. et quid sacramen-
tum. **Q**uis sit perceptibilis huius sacramenti.

Et quo ad morbum Et quo ad etatē. De loco vntionis.

Quid sit extrema

Diffinit autē sic exte (vntō) ma vntio a quibusdā. Extre- ma vntio est linitio olei sancti ficati. facta ad releuatōem vtri usq; infirmitatis. scz mentis z corpis Et ponit vntio extrema pro nomine vnico diffiniti. quod qz nō habem⁹. circūloqui mur p duo. Iste vero termin⁹ linitio qui ponit in diffinitōe sonat in actū vel in passiōē que est in suscipiēte ipm sacra- mētū. sicut cū dicitur baptisim⁹ est tictio zc. Designat tinctio passiuā. quia intrinsec⁹ baptisatus. Verūtāme si quis totum eē extreme vntionis vellet diffinire. posset ita notificare. Extrema vntio est sacram- tum ex vntōne infirmis p oleū sanctifi- catū facta conferēs infirmis remediū cō- tra peccati reliqas. eisi expedit alleniatō- nem ferens corporis infirmitati.

De ei⁹ institutione

Quando autē z vbi sit hoc sacra- mentū institutū est duplex opi- nio. Una dicit ab apostolis hoc sacramentū esse institutū/ que videt confirmari p glosam sup illud Marci. vi. Angebāt oleo multos egro- tos z sanabant. Que glosa sic dicit Ab apo- stolis patet hūc morē esse traditū vt ener- gumini z alijs egroti / certo loco vngātur oleo / a pontifice consecrato. Scdm hoc ergo dicendū est qz apostoli a deo inspira- ti. diuina auctoritate z volūtate instituere potuerūt istud sacramentū. immo ipse de- us in ipsis licet forsan tūc non yngerent modo z forma qua nūc fm ordinatiōem ecclie sit vntio. Sed forsan ad tempus istam formā ex causa nō seruauerūt. sicut ipsi (vt supra tactū est) ad tēpus ex causa ratōnabili formā baptisimi mutauerunt. vt scz baptisaret in nomine christi. Alij volūt qz istud sacramentū tps p se institu- erit quoniā iuxta pallegatū capitulū. vi. Marci. Narrato quō christus suos mī- sit discipulos ad predicandū statim seq- tur. Et erēites predicabāt vt penitentiā agerēt z demonia multa eijciebāt z ynge- bāt oleo mltos egros z sanabātur. quod nō credit sine institutiōe dñi fuisse. Nec si

mile est de immutatōne baptisimi. qz aliō est mutare formā sacramēti. z aliud insti- tuere totū sacramentū de nouo celebran- dum. Nam z forte nūc per ecclie auctori- tatē aut aliquā sibi datā inspiratiōem si- cut apostoli habuerūt/possent aliqua ad temp⁹ iusta de causa circa formaz alicni⁹ sacramenti. immutari. sed totū sacm in- stituere/nūc posset vt credit. nisi sol⁹ de⁹

Que sit materia sa

Materia extreme vntionis Ateria huius sacramēti est ole- um simplex ab epō benedictuz sine alterius rei admittōne. Cū enim oleū significet nitorem consciētie z balsamū suauitatē fame. z moritur⁹ maxi- me indiget nitore cōscientie. z nō multū suauitate fame/apparet qz morituri sim- plici oleo cōueniēter pungūtur. Nō cris- mate. quod ppositū est et oleo z balsamo Et quoniā in exitu constitut⁹. indiget gratia sanāte. nō tantū cor sed etiam alia membra qbus abusus est/indiget nō tā- tum vntōne cordis. sed etia aliorū mem- brorū quibz maxime peccauit. vt sicut tri- na mersio in baptisimo signat submersio- nē trium peccatorū que in mūdo regnāt scz pcupiscentie carnis. cōcupiscētie ocu- lorum et supbie vite. Sic hīc multiplex inunctō signat eliminatōez ex diuina mi- sericordia mebrorū singulorum.

Que sit forma hu-

Dius sacramenti. Forma autē sciēdum est qz si- cut forma alioz sacramtoz cō- sistit in sermone z ope vt bap- tisimus in verbis illis/baptisote zc. Et in ope scilz in mersione baptisati. Et sic de alijs sacramētis. Sic hui⁹ sacramēti for- ma cōsistit in ope z sermone. In ope qui- dem. in illa scz signatōne mebrorū in for- ma crucis. In sermone vero in platōe ho- rum verborū. Per istā suauissimā vntō- nez/z suā pūssimā misericordiā dimittat tibi deus quicqd p visum peccasti. Et sic de ceteris mebris Nec iterat ista forma su- p eandē materiā p replicatiōem verborū. quia nō omīno sunt eadē verba vt patet licet in preeadē esse videant. Sed cum multiplex sit vntio z multiplex verborū prolatō qz ad singula mebra singule fiūt

Compendiū theologie

unctiones. et propria verba dicuntur. **Q**uid ad inunctionem oculorum dimittuntur eorum peccata. Et similiter ad alias inunctiones aliorum membrorum/alia eorum peccata. vel an omnia peccata simul dimittantur. **D**icitur quod omnes alie ille inunctiones licet fiat diuersis temporibus/tamen pro eodem tempore pro ultimo instanti platonis et complete inunctionis facte censeant. sicut in simili dictum est supra in consecratione eucharistie. Nam sic hic est tunc enim omnia peccata simul dimittuntur scilicet in ultimo instanti totius inunctionis et prolationis verborum pro quo fiunt omnes inunctiones.

Quis sit debitor minister in sacramento extreme unctionis.

De ministro autem hoc est tenendum quod solus sacerdos potest hoc sacramentum conferre. et solus episcopus hoc oleum consecrare. Quod patet tunc ex autoritate beati Jacobi qui in sua canonica capitulo ultimo dicit. Infirmatur aliis in vobis inducat presbiteros ecclesie. et orient super eum. ungentes eum oleo in nomine domini. etc. Tum quia istud sacramentum consummationis est penitentie. Et ideo pertinet ad claves que solis sacerdotibus conferuntur.

Quis sit effectus istius

Effectus autem huius sacramenti secundum magistros in libro sententiarum ponitur duplex scilicet sanatio corporis et spiritus. ut sicut homo ex duobus constat scilicet ex corpore et anima. Ita sit effectus huius sacramenti sanatio utriusque. sed principaliter mentis. quia iste effectus semper sequitur in vere penitentie. Et ista sanitas mentis in duobus consistit. scilicet in peccatorum remissione. et in virtutum ampliatione.

Quid hic res et

Quid sacramentum sit. **R**es autem est ipsa gratia spiritus sancti. que dicto modo efficit sanationem mentis. et etiam quoniam corporis. quando scilicet expedit fuerit. **S**ecundum alios autem sacramentum est ipsum oleum. **R**es autem gratia spiritus sancti. etc. Est autem in-

uenire inter illa plurimum similitudine. quia gratia spiritus sancti ad modum olei lenitiam est morbi spiritualis. lenificat etiam et consolatur ab hac vita exeuntem. **U**n in psalmo. Ut erubesceret faciem in oleo id est mentem que facies interior est in oleo extreme unctionis. Et panis id est eucharistia que inunctis exhibetur cor hominis confirmet.

Quis sit perceptibilis

Quis autem perceptibilis sit huius sacramenti. **D**icitur quod non omni morbo veratus sed solum morbo grauiori in quo timeatur periculum mortis. **E**t quia omnis egritudo corporis crescendo potest reducere hominem ad obitum in omni morbo cum cepit imminere periculum mortis potest istud sacramentum dari. **S**ed nunquid puuli et ignorantes et amentes possunt inungi. **D**icitur quod non. **T**um enim hoc sacramentum non debet dari nisi non recognoscantibus. et non postulantes ipsi. **T**ales autem sunt puuli et ignorantes. qui omnino usum rationis amiserunt. **E**t furiosi nisi habuerint dilucida intervalla. **D**icitur quod huiusmodi inungendi non sunt. **P**osset enim esse periculum tam in irreuerentia. quam etiam in imundicijs que hominibus homines comitantur. **S**i tamen furiosi habuerint lucida intervalla possunt illi inungi si immineret periculum mortis.

De loco unctionis

De locis autem unctionis est variatio apud diuersas ecclesias. **D**ocet tamen semper tenendum est quod loca quoniam sensuum principaliter inungenda sunt sicut oculi. aures. nares. pedes et manus. **Q**uidam autem addunt pectus et renes. etymbilicum in quibus delectatio est venerea licet non oporteat. **S**ed ubi inungendi sunt mutilati. **D**icitur quod in loco mutilationis. quia licet membro careat. non tamen caret potentia que propter actus peccati ab intra. licet non ab extra. **E**t idem ut exprimitur peccatum cum membrum non supplet. in loco incisionis vel in loco illi membro maxime vicino inungendus est.

De sacramento ordinis et pertinentibus ad ipsum in generali.

In sacro ordinis primo occurrit dicendum. **Q**uid sit ordo. **Q**uid ibi pro materia et quod pro forma. **Q**uot sunt gradus et sufficientia

eorum. Quot sunt de necessitate huius sacramenti. Qui ordines sacri. et quare sic dicantur.

Quid sit ordo et

quomodo diffinitur.

Diffinit autem sic a magistro in libro sententiarum. Ordo est signum cuiusmodam sacramenti. quo spiritualis potestas traditur ordinato et officium. Item quidam antiquorum magistrorum ita diffiniunt. Ordo est sacramentum spiritualis potestatis ad aliquod officium in ecclesia ordinatum.

Quid in sacramen-

to ordinis sit materia. Et quid res sacramenti

Quid autem sit hic pro materia et quid pro sacramenti a quibusdam dicitur quod sicut in baptismo / tria sunt. Unum scilicet quod tamen est sacramentum. scilicet aqua vel tinctio cum verbo. Et aliud quod est res tantum scilicet remissio peccati. vel collatio gratie. Et tertium quod est res et sacramentum. scilicet character baptismalis. Sic hic est aliquid quod est sacramentum tamen. scilicet illa signa visibilia cum verbis. quibus spiritualis potestas traditur ordinis. Ut in hostiarum traditio clauium cum verbis ad beatum petrum. In lectoribus traditio libri prophetarum cum verbis ad hoc institutis. Et sic de aliis. Et aliquid quod est res tamen scilicet gratia spiritualis infusa. vel potestas spiritualis. Est et aliquid quod est sacramentum et res scilicet character qui imprimitur. Alij ponunt duo pro parte sacro et re.

Sed tunc circa hoc oritur dubium cum dicatur quod hoc sacramentum sit aliquid sacramentum signum exterius cum verbis ad hoc ordinatis. Et in quibusdam ordinibus sicut in sacerdotio sit pro sacro impositio manuum cum forma verborum. An si ab uno verba profertur et ab alio manus imponatur ordo conferatur. Et patet quod non. Ut in decreto distinctio. cxxij. ca. quorundam clericorum et ex textu et ex glossa.

Quot sunt ordinum

gradus et unde eorum numerus et sufficientia

Quot autem sunt ordinum gradus dicit magister in. iij. sententiarum quod sunt. vij. scilicet hostiarum. lectoris. exorciste. acoliti. subdiaconi. diaconi et presbiteri. Quorum est conferere corpus christi quod est excellentissimum officiorum humanorum. Et ideo supra sacerdotium non est ordo superior. imo nec episcopus. nec archiepiscopus.

Quorum numerus et sufficientia sic poteris

accipere. Ordinum unum est summus et principalis scilicet sacerdotium. Alij scolarum et huic defunctores. Summus ordo / duos habet actus. scilicet principalis qui est conferere corpus christi. Et secundum darium qui est populum preparare idonee conferret. Scolari autem ordines et huic summo ordini defunctores. Aut defunctores ei quod actum suum principale aut quod actum suum scolarium. Si quod ad actum suum principale qui est conferere corpus christi tunc est potestas super hostias et quibus conferret corpus christi. Et hoc potest esse dupliciter. Quia aut in comparatione quod ad populum qui eas offerunt templo. Et sic est ordo subdiaconatus. Subdiaconi enim interest accipere hostias a populo et reponere in presbiterio. ut ipsas ministrare possit diacono ut dicit ysidorus. Aut est potestas super hostias in comparatione quod ad sacerdotem. et sic est ordo diaconatus cuius est hostias oblatas ponere super altare et ordinare ut eas ibi consecret sacerdos. Si autem est ordo defunctores sacerdotio qui ad actum suum secundum darium scilicet ad preparandum populum tunc aut defuit ei in amovendo malum. aut in ordine ad bonum. Si prior modo tunc iterum contingit habere dupliciter. scilicet aut amovendo malum quod est ab extra. et sic est ordo hostiarum quorum officium est indignos et viles excludere. ne violent locum communionis fidelium. aut amovendo malum quod est ab intra. et tunc est ordo exorcistarum qui est arcere vim demonis per adiurationes ne impediatur perceptio sacramentorum. Si autem ordo defuit sacerdotio in ordine ad bonum. tunc potest esse dupliciter. Aut ex parte intellectus et tunc est ordo lectorum quorum officium est legere aperte et disticte ad illuminationem intellectus. Aut ex parte affectus. et tunc est ordo ceterosolariorum qui in signum ignis spiritualis accedendi in cordibus nostris cereos flammiferos deferunt. Et hi sunt acoliti. Acoliti enim grece ceterosolarii dicitur latine. Alij volunt quod novem sunt ordines in ecclesia militate sicut sunt novem ordines angelorum in ecclesia triumphante. Et secundum quosdam illorum episcopus et archiepiscopus constituit duos gradus. qui additi septem precedentiibus faciunt novem. Secundum alios corona est primus ordo et episcopus ultimus. et sic sunt novem cum septem nominatis. Sed prior sententia potior est in conspectu modernorum.

Quot et que sunt

de necessitate huius sacramenti. Equit dicere quot et que sunt de necessitate huius sacramenti. Et dicitur quod

Compendiū theologie

fer precipue. scilz ferus virilis. Unde mu-
lier nō est susceptibilis ordinis. Itē pre-
cedēs baptisimus qui etiā est fundamen-
tū ceterorū sacrorū ex cepto cōiugio. Un-
si aliqs nō baptisatus ordinare/ nihil re-
ciperet. vñ oporteret post baptisimū si vel-
let aliquē ordinē erequi/ q̄ itez ordinare-
tur. ¶ Itē potestas ordinātis. qz qui nō
est eps ordines cōferre nō potest. Itē in-
tentiō recta. vt scilz ordinās intendat fa-
cere qd̄ facit ecclesia. et similiter ordinan-
dus s̄m quosdā. Itē materia seu sacramē-
tū vt traditio libz et similiū cū forma ver-
borū. Item temp⁹ seu etas s̄m aliqs qm̄ si
puulus ordinē etiā precedētibz alijs gra-
dibz nihil recipet cū s̄m eos in hoc sacra-
mento erigat tam intētiō recipiētis ordi-
nē q̄s p̄ferētis. ¶ Paruul⁹ autē qz non habz
ysum liberi arbitrii nō habz intētionem.
Alij volūt qz etas sit de cōgruitate et nō de
necessitate hui⁹ sacramēti. Et iō in p̄dicto
casu puulus s̄m eos recipit caracterē nec
s̄m eos est reordināndus. Frater albertus
vult. qz in alijs ordinibz/ etas sit de p̄grui-
tate. sed qz in vltimo ordine qui est sacer-
dotiū/ est de necessitate. Un̄ plane vult qz
ordo sacerdotij nō possit puulo conferri.
Itē ieiuniū s̄m aliqs. eo qz s̄m eos pran-
sus nō cōferret ordinē nec suscipet. Alij fe-
re om̄es volūt cōtrariū. ¶ Multa p̄reca
sunt de honestate et cōgruitate tam ex pre-
cōferentiū ordines q̄s ex pte tempis. que
reperies expresse in summa Raymū. libro
tertio in principio et consequēter.

Qui ordines sint

D sacri et quare sacri dicuntur.
¶ Ostremo notandū qz licet oēs
p̄dicti septē gradus sacri sint
quorū tñ primi minores ordi-
nes/ nō dicuntur sacri. s̄z solū tres maiores
scz ordo subdiaconat⁹. ordo diaconat⁹. et
ordo p̄sbiterat⁹. Et hoc p̄pter dignitatē q̄
inducit ministratibz in tribz maioribz or-
dinibz. oportet enī eos vouere cōtinenti-
am vel simplicitē vel s̄m temp⁹. Simpli-
citer in tota ecclesia occidentali. vbi nō dā-
tur isti tres ordines/ nisi vouētibz ipso fa-
cto p̄petuā castitatē. Secundū temp⁹. vt
in orientali ecclesia. vbi q̄ in matrimonio or-
dinē recipiūt/ in matrimonio p̄manent.
¶ S̄z tñ/ dū ministrāt/ abstinēt ab vxoribz
Insup ill⁹ mortuis/ alias ducere nō p̄nt.

De sacramento cō-

D iugij et pertinentibus ad ipm.
¶ Sacramento cōiugij nō mul-
ta necesse est hic dicere eo qz in
summa Raymūdi libro. iij. de
hoc sacramēto sufficiēter tractet. Sunt q̄
dam tñ que ibidē nō tangūt de quibz hic
aliqua breuiter memorāda sunt videlicet.
¶ An istud sacramētū sicut alia sacramen-
ta cōferat grāz et efficiat qd̄ figurat. Quis
sit eius effectus. An opus cōiugale possit
fieri sine pctō. An debeat reddi debitū cō-
iugale tpe impregnatiōis. Itē an debeat
reddi temp⁹ loco sacro. Item an semper
debeat reddi cū petitur. Quid hic sit ma-
teria et forma. et qd̄ res et sacramētum.

An sacramētū cō-

iugij p̄ferat gratiā et efficiat quod figurat

D Resupposito qz matrimonij est
viri et mulieris coniunctio legi-
tima/ in diuina vite consuetu-
dinē retinēs. que diffinitio dā-
t s̄m naturā optime institutā. qz tūc vna et
pura fuit. ¶ Pretermisso etiā tractatu de cā
institutōis hui⁹ sacramēti. vbi institut⁹
fuit. et qui p̄nt cōtrahere et qui nō cū aliq-
bus alijs circa hoc sacramētū necessarijs
que exp̄sse libro quarto summe Raymū.
inuenies. nūc querendū venit an hoc sa-
cramētū sicut alia/ cōfert grām et efficiat
quod figurat. Ubi triplex cadit opinio.
¶ Prima dicit qz nō cōfert aliquā gratiā
sed cū alia sacramēta significēt gratiam et
p̄ferant. istud tantū signat gratiā sed non
cōfert. Hec est opinio magistrī in li. sentē-
tiarū. et p̄positi antisydori. ¶ Secunda
opinio dicit qz cōfert grām scz recessum a
pctō. nō tñ in ordine ad bonū. Et dicunt
qz gratia illa est/ qz virtute hui⁹ sacramētū
mitigat p̄cupiscentia. ne serueat vltra nu-
ptiarū honestatē. Et hec opinio p̄babili-
or videt. ¶ Tertiā satis peritorū opinio
est qz cōfert grām etiā in ordine ad bonū.
¶ Non quidē generalit̄ se ad bonū hoc tñ.
qd̄ debet facere cōiugatus. Et istō bonū
est vt fideliter coniugi assistat. opa sua illi
cōmunicet. plem susceptā religiose nutri-
at et huiusmōi. Et s̄m hoc patet qz efficit
gratiā quā figurat. sed non oēm quā figu-
rat. sicut nec oportet. Figuratur quippe cō-
iunctōem fidelis anime cum christo. que

quidem est effectus eius nō contēns q̄/
dem sed significatus.

Quid sit ei' effect'?

Ex premissis igitur habes q̄ du-
plex est effect' matrimonij. Un'
scz nō contētus sed tantū signi-
ficatus. scz cōiunctio fidelis ani-
me cum christo. Alius cōtētus et signifi-
catus. gratia scilicet qua mitigat fomes. et
qua fideliter cōiugi assistitur.

An amplexus ma-

Utilis possit fieri sine peccato.
Arum autē fieri possit ample-
xus matrimonialis sine pecca-
to vel meritorie post hec venit
dicendū. Et dicit q̄ cause quatuor preci-
pue sunt p̄pter quas fit cōmixtio cōiuga-
lis. Aut enī fit causa suscipiende prolis.
et hoc dupliciter. Aut scilicet ad cultum diui-
num ampliandū. et hec causa sic agnoscē-
di vxorē/ ab omni peccato excusat et red-
dit opus meritorij. dūmodo ista intētio
ante finē opis per delectatōem nō corrū-
patur. Vel fit causa prolis vt scilz habeat
successor hereditatis et hec causa nō excu-
sat a veniali sed a mortali. Aut fit cā red-
dendi debitū et hec causa excusat a culpa
et fm aliquos meret sic faciēs. dum tamē
ista intētio p̄ inordinatā voluptatē ante
finem opis nō supplantet. Aut fit causa
fornicatiōis vitāde et hec causa excusata
mortali. Aut fit causa exsaturande libidi-
nis et hec causa nō excusat a mortali. Vel
fm alios in hoc ultimo casu distingue. qz
aut illa libido causa cuius exsaturāde fit
cōmixtio cōiugalis/ tantū rep̄ssa erat/ q̄
eam nōllet alter cōiugum cū alio vel alia
explere. et tūc dicunt q̄ adhuc est peccatū
veniale. Aut intantū creuerat illa libido
vt indifferēter vellet quis eā siue cum sua
siue cum nō sua explere. Et tūc dicūt esse
mortale peccatum.

An tēpore impre-

gnatiōis debeat reddi debitū coniugale.
Et tēpore impregnatiōis dicit
q̄ p̄pter periculū nō debet in tē-
pore impregnatiōis vxor cog-
nosci. Unde si vir eo tēpore mo-
ueatur ad cōiū. debet ratōne/ talem mo-
tum p̄pter timorem p̄dicti periculi/ refrē-

nare. maxime quatuor primis mēsis.
Si tamē vir vxorem dicto tēpore cogno-
uerit/ nō propter hoc peccat mortalit'. Ve-
rum etiā qz mulier illo tēpore maxime coi-
tum vt frequēter appetit. si ipsa petat et ip-
se vir exactus reddat sic reddens leu' pec-
cat. exigēs vō graui'. vterqz tū venialit' tū

An tempore et lo-

Dico sacris/ debeat reddi debitū.
Et tēpore sacro similiter dicit'
q̄ tēpore quadragesime et qua-
tuor temporū et rogationū/ et p̄-
cipuarū solennitatū/ nō debet alter cōi-
ugum debitū petere. Si tamen petierit cū
pigentia tamē animi q̄ sine coniugij vsu
esse non possit/ venialiter peccat. Si autē
alter petierit/ reddat. et actū tamē iusticie
et fidei thori excusat a peccato. nisi in his
casibus preter temporū huiusmodi solē-
nitatem aliquid iuxta distinctōes supra-
positas grauius incidere quod peccatū
aggrauaret. Sed secus est de loco vxo-
lunt aliqui q̄ scilz nō tenētur in loco sa-
cro reddere debitū si aliquis alius locus
haberi possit. Si autē ali' locus nō pos-
sit haberi/ vt cōtingit in tempore guerre/
vbi multis noctib' in locis sacris iacent
viri cum vxorib' suis. tunc si alter coniu-
gum soluat exactus. habēs de hoc dolore
cordis/ peccat tantū venialiter. imo si eri-
gat cum planctu et pigentia quod sine vsu
cōiugij esse nō potest. nō credit multi q̄
peccat mortaliter. Nec credas q̄ tūc cō-
tamine locus/ ita q̄ recōciliatiōe indige-
at. quia cōtaminatio sacri loci distingui-
tur dupliciter. Una que procedit ex incō-
gruitate operis. quod fit in ipso respectu
dicti operis in se. Et alia que procedit ex
incōgruitate operis non quo ad se. sed quo
ad consecratōem seu actum ipsius loci in
quo fit. Nam illa que procedit ex incō-
gruitate respectu loci tantū et nō operis
in se/ non cōtaminat locum in tantum q̄
indigeat reconciliatiōe. Sed illa vero q̄
procedit ex incōgruitate ad sanctificatiō-
nem loci/ respectu operis in se vt est in ma-
gnis facinoribus. sicut in stupro adul-
terio homicidioz huiusmodi. et hec locum
cōtaminat in tantū q̄ recōciliatiōe indi-
get maxime respectu aliquorum facinorū
vbi sunt manifesta.

An semper debeat

reddi debitum cōiugale cum petitur.

Desolutōne autē debiti cōiugalis hoc tenēt aliqui q̄ om̄i tempore petenti debitū est reddendū s̄m oportunitatē loci. **Q**uō ideo dicit̄ quia ille act⁹ verecūdiā q̄ndā habet sibi annexā. **U**n̄ nō oportet q̄ solvatur in publico. sed in om̄i hora om̄iq; dimisso negotio. si scit alterū esse in piculo sa cōcupiscētia. tenet̄ captare secretū cubile ⁊ debitū reddere. **A**lij distinguūt q̄ si cur in preceptis affirmatiuis semp ad ea tenētur sed nō p̄ semp vt verbi gratia **S**e p̄ teneor honorare parētes meos / sed nō pro semp sed solū pro locor tempore. Ita hic vt dicit̄ quis ad semp tenet̄ reddere debitū. sed nō tenet̄ pro semp. sed solū cū oportunitas loci ⁊ tempis hoc eegerit.

Et nota duos versus qui determinant quinq; casus. in q̄bus quis potest reddere debitum sine peccato sed nō petere. **F**esta sacerq; locus ieiunia mēstrua partus. **S**i petis his peccas reddis q̄nq; licenter

Quid sit materia ⁊

quid forma in sacramento coniugij:

Quid autē sit materia ⁊ quid forma. dicitur q̄ materia sunt / legitime p̄sone / in potentia cōmitionis seruū ecclētes. **C**irca quod multi difficiles ⁊ diuersi casus occurrūt hoc sacramētū matrimonij impediētes q̄ sufficienter in summa Raymū di determinātur. quare hic causa breuitatis non exprīmūtur. sed solū pro quada; compēdiōsa annotatiōe. ponūtur seruer sus sequētes. **E**cclēsie retitū necnō tempus feriatū. **I**mpediūt fieri. permittūt facta teneri. **E**rroz. cōditio. votum. cognatio. crimen. **C**ultus disparitas vis ordo ligamē. honestas. **S**i sis affinis si forte coire neq;bis. **D**ec sociāda verāt cōnubia iuncta retractāt. **F**orma autē est cōsensus p̄ vba exp̄ssus. vt accipio te in meā ⁊c vel huiusmodi. **S**ecūdū alios cōsensus animorū est materia in iugio. forma autem est debita verborū platorū forma scz **A**ccipio te in meā. ⁊c. **S**ed nunq̄d et iste cōsensus debeat ferri ⁊ esse ad carnalē copulam. **E**t dicit magister in libro sentētiarū q̄ nō in carnalē copulā nec in cōba

bitatōem corpalem sed in societate cōiugalem. quod sic exponit hoc est in carnale debitum. nō in carnalem actū. **N**ec obstat illud de matrimonio beate virginis que s̄m beatū August. ita in matrimonio cōsensit / q̄ nisi aliter deus iuberet. debitum cōiugale nō redderet. **A**it enim sic **C**ōmittens autē virginitatē suam diuine dispensatōni / ⁊ cōsensit in carnalē copulā nō illā appetendo sed diuine inspirationi in vtroq; scilz ⁊ virginitate ⁊ cōmitione obediēdo. **S**ed virginitatē quā nondū vouerat / in desiderio habuit ⁊ cū firmo proposito. cōmitionē vero illam nisi deus aliter disponderet in sufficientia. **E**x his satis patet quid hic sit sacramentum ⁊ quid res. **N**am sacramētū est cōsensus animorū ⁊ cōiunctō corporū. **R**es autē duplex est scilz vnio christi ⁊ ecclēsie. **I**tem vnio duarum naturarū in christo. **N**am sicut in matrimonio cōiunctio est animorū vnus cum vna ita vnus christ⁹ cum ecclēsia que vna est vt dicit̄ **A**ntiē. vi. vna est colūba mea. ⁊c. **D**e qua etiam vniōe dicit̄ prime **A**d corin. vi. **Q**ui adheret deo / vnus spirit⁹ est cum eo. **I**tem sicut in matrimonio est cōmictio diuersorum seruū / ita in christo est vnio duarum diuersarū naturaz scz diuine ⁊ humane.

Explicit tractatus tertius de expolitiōe septem sacramentorum.

Incipit tractatus
eiusdem quartus de septem virtutibus
earum declaratione.

Hinc aliqua
tangenda sunt de virtutibus
Et primo quid sit virtus in ge-
nere. Quot sunt in numero. et
de earum sufficientia. Deinde de singu-
lis in speciali erit aliquid dicendum.

Quid sit virtus in

Est autem virtus secundum (generali
August. bona qualitas mentis.
qua recte vivit et quod nullus male
vivit. quam solus deus in homine operatur.
Notatur dicitur bona qualitas ad deum mala
rationalitatis cuiusmodi sunt prodigalitas aua-
ritia. Addit mentis. ad deum corporaliu[m] quali-
tatu[m]. quales sunt albedo nigredo. Et sub-
iungit. quia scilicet virtute. recte vivit. ad dif-
ferentiam scientie que quibus sit bona quali-
tas mentis. non tamen necessario ea recte vi-
vitur sed potest ea recte intelligi. Et addi-
tur quod nullus male vivit ad differentiam po-
tentiarum naturalium quibus contingit et bene
vivit et male vivit. cuiusmodi sunt rationalitas
et concupiscibilitas. et irascibilitas. que pro-
prie potentie dicuntur. Dicitur etiam quod solus
deus operatur in homine. quod ponit ad diffe-
rentiam virtutum politicarum. que (ut vult phi-
losophus in Ethicis) generantur et frequen-
ti bene agere. cum virtutes theologice a deo
infundantur. Ex quo apparet quod procedens
diffinitio est proprie virtutis theologice.
Sed prout virtus comprehendit et quat-
tuor virtutes cardinales et tres theologi-
cas sic potest diffiniri. Virtus est amor ha-
bendi se ad omnia ut debet. Unde August. in
libro de moribus ecclesie. singulas diffinitio-
nes virtutes. in omnibus diffinitionibus ponit
amorem tanquam genus. et adiungit diversos
actus quasi diversas differentias.

Quot sunt virtu-

tes et de earum sufficientia.
Et dicta autem diffinitio de extra-
bi potest numerus septem virtutum
scilicet quatuor cardinalium et trium
theologicarum. Cum enim virtus sit amor ha-
bendi se ad omnia ut debet. aut erit amor

hominis se ut debet ad creatorem. aut ad creatu-
ram. Si primo modo tunc vel erit amor
ad creatorem ut recognoscat et sic erit fides
que est illuminatio mentis ad cognoscendum
deum. Aut erit amor ad creatorem ut possi-
deat. et hoc dupliciter scilicet. Vel ut habendus
in futuro. et sic est spes. Vel ut quod habenda
habitus et tenet. et sic est caritas qua quis li-
cet per quandam modum imperfectum habet de-
um. Quia quod manet in caritate in deo ma-
net et deus in eo. i. Ioh. iij. Si autem sit
amor hominis se ut debet ad creaturam. tunc vel
ad creaturam que sub nobis est ut caro. et ta-
lis amor sic habendi se ad eam ut debet est
temporalis. Aut ad creaturam que iuxta nos
est. sicut est proximus. et talis amor sic se re-
cte habendi ad eum est iustitia. Aut ad crea-
turam que contra nos est. et tunc aut illa creatu-
ra est nobis insidiosa. et talis amor sic se ha-
bendi ad eam ut debet est prudentia. Aut
illa creatura est nos molestans. et talis amor
sic se habendi ad eam ut debet est fortitudo.

De tribus virtuti-
bus theologis. Et primo de fide.

In speciali tangendum est de virtutibus
theologis. Et primo de fide. De qua pri-
mo dicendum quod sit. Quot modis di-
cat. Que sit fides informis et que formata.
Et utrum una sit alia. Et an demones habeant
fidem. Utrum pueri baptisati habeant fidem. Utrum
in aliquo casu sufficiat suare fidem cordis dif-
fiteri ore. Utrum fidei possit subesse falsum.
An omnes teneantur ad fidem explicitam.

Quid sit fides et

quomodo diffinitur.
Secundum autem apostolum ad hebr. Fi-
des est res sperandarum substan-
tia. argumentum non apparentium.
Et diffinitur hic fides prout est fundamentum
in edificio spirituali. Subsistit ei omnibus alijs
virtutibus et eas collocat in nobis. id est. facit eas
in nobis collocari. Et hac sic intellige dif-
finitionem. Fides est sperandarum rerum substā-
tia. id est. fides facit modo res speratas subsi-
stere in nobis spe. que tandem subsistet re. Fi-
des dicitur argumentum. id est. ostensio vel promon-
stratio non apparentium rerum. Sed nonne
apostoli crediderunt christum passum. utique.
quod in eorum symbolo hoc per articulo ponitur.
et tamen apparuit eis passio sua. Sed dicitur quod
aliud viderunt et aliud crediderunt quod hominem

Compendiū theologie

passum viderūt z deū passum crediderūt
Deum autē passum esse/est articul⁹ fidei
fm August. Non hominē illum passum
esse Quia hoc crediderūt iudei qui fidem
nō habent catholicā. Secundu autem
Augustinū. Fides est illuminatio mentis
ad videndum deum.

Quot modis fides

R **D**icitur autē fides mul (dicat
tipliciter. Aliquādo enī accipi
tur pro habitu fidei informis
Un̄ Jacobi. ij. Fides sine opi
bus. Aliquādo accipit̄ pro habitu fidei
formate. Unde ad hebreos. xi. Sancti p
fidem vicerūt regna. Aliquā pro actu fidei
formate fm q̄ dicit̄ Augu. Fides est cre
dere quod nō vides. Aliquā pro facilitate
credendi. Unde Math. viij. Nō inueni
tantā fidē in israhel. Aliquando p obiecto
fidei scilz pro eo qd̄ creditur. cuiusmodi
sunt articli fidei Unde in simbolo atha
nasij dicit̄. Hec est fides catholica. qd̄ in
telligit̄ de articulis ibi positis.

Quid sit formata z

qd̄ iformis. z vtz vna possit fieri sine alia
A fides autē formata est fides q̄
opatur p dilectōem que scilicet
informat̄ gratia z caritate. Fi
des autē informis est huic con
traria vtraqz formabilitate priuata q̄lem
hñt existētes in pctō mortali. q̄ nihil ali
ud est qz potētia naturalis assentiēdi veri
tati vtili. **U**trū autē fides informis fi
at qñqz formata vel nō z an quotiēs pec
cat mortalit̄/ om̄ino pereat fides forma
ta. z cū ad statū gratie p penitentiā redit̄/
vtrū noua fides creat. **M**ulti vidētur
dubitare. Dicit̄ enī aliqui q̄ fides infor
mis eadē est in essentia cum fide formata
sed differūt fm intēsionē maiorē z mino
rem. vt assensus veritati aliq̄ illustratiōe
gratie irradiatus sit fides iformis. assen
sus autē vehemēs/ multa illustratiōe gra
tie illuminatus. sit fides formata. **E**t volūt
isti q̄ fides informis hic finiri possit. for
mata vero nō. **A**lij dicūt q̄ nō sunt ea
dem in substātia sed euacuata siue recedē
re fide formata/ totū perit. **E**t relinqtur tā
tum modica quedā lux in anima/ que nō
facit hominē gratū que dicit̄ fides infor
mis. **A**lij distinguūt q̄ dupliciter dicitur

fides informis. **U**no modo p priuatiōes
actualement forme debite. **E**t p hunc modū
dicitur fides informis esse in pctōribus.
quia nō est in eis gratia gratificās vel ca
ritas. **A**lio modo dicit̄ fides informis p
priuatiōem possibilitatis ad formā debi
tam. z hec fides informis est in demoni
bus q̄ nō habent possibilitatē ad gratiā.
Et primo modo dicta fides informis/ sic
differt a formata/ q̄ tñ formata fieri pos
sit. scz q̄ illud qd̄ fidei informi subiacer/
potest formari. **U**nde materialit̄ loq̄ndo
hec potest fieri illa. sicut cecitas in oculo
potest fieri visus p miraculū. **S**ed secū
do mō dicta fides informis oīno differt
a fide formata sic q̄ nullo mō fieri potest
formata. **E**t illud plus placet aliq̄bus
Et his patet an demones habeāt fidem
Habeūt enī fidē informē vt dicit̄ sancti
Sed vt dixi multo aliter qz pctōres. quo
niā fides informis demonū nō est possi
bilis ad formā debitā sicut fides pctōrū
in q̄ est aliq̄ q̄uis modica illustratiō gra
tie. **I**n fide vero demonū nulla sed tantū
credulitas quedā ex cogitatiōe naturali
erorta.

Utrū paruuli ba

ptisati habeant fidem.
Hid quod q̄ritur vtrū puuli
baptisati fidē habeāt. **D**icunt
quidā q̄ nec fidē habeāt. nec ce
teras virtutes. eo q̄ he nō pferuntur eis in
baptismo sed tāntū purgatio ab originali
peccato. **D**icit̄ tñ q̄ si anima puuli post
baptismū separet. in illa separatōe illi in
fundit̄ fidē. ceteras qz virtutes ab ipō deo
Et similiter cū adultus efficiat̄ si tamē re
tineat innocentia baptismalē. **D**e hac
opinionē est **D**ugutō qui fecit apparatū
super decreta. **A**lij dicunt puulis plene
fidem z ceteras virtutes in baptismo in
fundit̄ sed nō vsus earum. **Q**uā opinio
nem tenet magister in libro sententiarū z
alij plures. **E**st z alia opinio inter has
duas media. que ponit q̄ paruuli nec ha
bent completū habitū virtutū. neqz actū
quia nondū sunt capaces virtutis com
plete vt est habitus vel actus. **S**ed acci
piunt virtutes ad potentiā. que potentia
aliquid habz de natura habitus. et fit ha
bitus cōpletus si anima separet. vel cum
veniūt ad etatem adultam.

Utrum in aliquo ca

su sufficiat corde suare fide z ore diffiteri
Utrum autem in aliquo casu suffi-
 ciat veram fide corde tenere.
 z pro vita saluanda ore negare.
 nullus discretus dubitat. **A**re-

gans enim fide ore quantumcumque retineat
 firmiter corde precipue requisitus peccat
 mortaliter. Corde enim ut ait apostolus cre-
 ditur ad iusticiam. ore autem confessio fit ad
 salutem. Unde sine confessione fidei non vide-
 tur esse salus. quatomini cum negatione. In
 supralis impugnat fidei veritatem agnitam
 Et sic videtur quodammodo peccare in spi-
 ritu sancto. Unde hec est heresis piscillia/
 nistax qui dicunt quod pro vita saluanda licet si-
 de ore negare si tamen vere teneat in corde

Utrum falsum pos

sit subesse fidei.
Dubitat utrum falsum pos-
 sit subesse fidei. Hoc est utrum
 falsum possit credi. vel id quod

non est. puta cum sacerdos eleuat hostiam
 non consecratam utrum sit vera fides qua a
 toto populo creditur ibi esse vel illud esse cor-
 pus christi. Et dicitur ad hoc quod fidei nun-
 quam potest subesse falsum nec dubium. immo
 necesse est potest quicquid credi. nisi sit infalli-
 biliter verum. Unde in predicto casu crede-
 re quod illud siue illa hostia sit corpus christi
 non est fides sed opinio tamen que potest
 esse de falso. Sed credere quod sub illa hostia
 si in forma debita consecrata fuerit sit cor-
 pus christi est fides. z hoc semper infallibi-
 liter est verum. Unde illa conditio semper ap-
 ponenda vel ad minus supponenda est. quando
 hostia adoratur vel sumitur. scilicet si rite conse-
 crata fuerit. Hostia rite consecrata infalli-
 biliter est corpus christi.

An oēs teneantur

ad fidem explicite credendam.
Dubium est apud quosdam. Dicunt enim aliquid quod
 nec ante aduentum nec post aduentum christi
 tenebantur homines scire omnes articu-
 los fidei explicite. nec etiam omnes explicite
 credere nisi in quantum docti erant a maiori-
 bus. Et illam doctrinam in intellectu capere

poterant. Sed tamen adhuc illi qui precesse-
 runt minus tenebantur propter ymbra que
 tunc erat. Isti autem plus propter doctri-
 nam z veritatem expressam. Unde nunc quilibet
 quantumcumque simplex qui humanam ha-
 bet discretionem teneat ad minus explicite
 te scire z credere primum articulum. Et reli-
 quos nullatenus diffiteri. sed in generali
 credere quod sancta z vniuersalis credit
 ecclesia. Et teneat preter hoc se partem exhibere
 ad amplius descendendum cum doctorem ca-
 tholicum habuerit. Et quoniam obtusum sensum
 habent simpliciores non credo quod teneant
 ita explicite scire sicut explanat eis. quia
 sufficit quod ipsi accipiant explanationem secundum
 suam partem intelligendi. z non secundum volun-
 tatem aut facultatem explanatoris. Si autem
 primum articulum vel plures etiam alios expli-
 cite crederent. vni tamen pertinaciter contradic-
 erent heretici iudicarentur. Quia hoc fi-
 eri non posset nisi egressi iudicium ecclesie/
 pueruli hereticorum iam per doctrinam puer-
 sam esse incipient. Secus tamen est de sapi-
 entioribus qui tenentur explicite omnes arti-
 culos scire. Et maxime prelati aut quicumque
 alij qui se fatent doctores. cum ignorantia
 iuris non cadat in principem aut doctorem

De virtute spei et

ptinentibus ad ipsam
Sequitur aliquid dicere de spe. Pri-
 mo quod sit spes. An spes possit
 esse malorum rerum. Quorum sit spes
 habere. An ipsa simul cum fide euacuabit.
 Et quid succedit eis.

Quid sit spes et

diffinitur sic (quod diffinitur.
Diffinitur sic (quod diffinitur.
 spes ab aug. spes est certa expe-
 ctatio future beatitudinis pueniens
 ex gratia z meritis precedentibus. Quam
 sic expone. spes est certa quod dicitur propter hesita-
 tionem. Nam spes versus quod absque fluctuatione
 hesitationis est. Expectatio quod dicitur ad dicitur con-
 prehensiois que erit in patria. ubi nihil expe-
 ctabitur sed omnia presentia habebunt. future beati-
 tudinis quod dicitur ad dicitur tioris finalis. que est
 expectatio future miserie. Expectatio dico
 pueniens ex gratia id est benignitate dei desi-
 derata. Quod enim dicitur ex benignitate dei desi-
 derata dicitur ad dicitur desperationis que seuerita-
 tem tantum dei considerat. Et ex meritis pre-
 cedentibus. quod dicitur ad differentiam pre-

Compendiū theologie

sumptionis: que ex dei benignitate tantū
cōsiderata ē et nō cum hoc et meritis bea/
tudinē ad ip̄sci credit. Et sic diffinitur
hic motus spei. **A**lter sic cōmuniter a
magistris diffinit. Spes est audacia mē/
tis de largitate dei cōcepta/habendi vitā
eternam p̄ bona merita. (malay rez)

An spes possit esse

Aurē spes possit esse malarū
rerū: Dicit magister in. iij. sen/
tentiariū q̄ spes est tantū bona
rum rez. et earum que ad eū spe/
ctant qui earū spem genere videt. quia p̄/
prie spem habem⁹ de bonis nostris. non
de alienis. **U**n̄ ad hoc q̄ sit proprie spes
tria cōcurrere debent. scilz q̄ sit respectu
boni. et proprie. et futuri. **U**nde si aliquā/
do legatur. Spes dici malay sicut apud
poetā. **D**unc ego si potui tm̄ sperare labo/
rem. **U**el etiā bonoy et cōmuniū. sicut spe/
ramus salutē bonoy qui sunt in via. vel
etiā boni p̄ntis. itellige in talibus spem
non proprie accipi sed largo modo.

Quorū sit habere

Dspem seu sperare.
Eo autē q̄ querit quorū sit
sperare scz an sit angeloy. **A**n
animarū beatay in celo. **E**t an
ips̄s spem habuerit. **E**t etiā an antiqui pa/
tres in limbo. vel an̄e nūc detente in pur/
gatorio spem habuerit aut habeāt. **D**i/
cēdū est ad tria priora q̄ pprie sumpto no/
mine spei. neq̄ angeli neq̄ aie beate neq̄
ips̄s/spem habuerit. **C**uius ratō est quia
pprie nō est nisi de substāiali beatitudie
quā nunc hnt angeli et aie beate. eo q̄ sto/
la corpis nō sit fm̄ doctores de substātia
li p̄mio ipsay. sed tm̄ ipsa cōtemplatō di/
uinitatis et humanitatis xp̄i. **Q**uia vt ha/
bet **Joh. xvij.** **H**ec est vita eterna vt cog/
noscat te solum rex deū. et quē misisti ie/
sum xp̄m. **E**t qm̄ ips̄s beatitudinē substā/
tialē in via habuit. qz p̄prehēsor fuit iō
spem pprie nō habuit. **E**t si aliqñ legatur
ip̄m spem habuisse. intelligēdū est de im/
proprie dicta. s. de aliq̄ spe de accidentali
beatitudie. vt pote de gloriificatiōe corpo/
ris sui. cui⁹ nō est spes nisi p̄ posteri⁹. vel
de ip̄so loq̄tur scriptura gratia mēbrozū.
De patrib⁹ aut in limbo. et de aiab⁹ in
purgatorio cōm̄ibus dicit q̄ spem habu

erunt et habēt aliquātulū/extenso nomie
Cum enī spes sit boni futuri expectatio.
potest esse expectatio cū om̄imoda hesita/
tione. **E**t tūc nō est spes. vel cū certitudi/
ne opinionis. et tunc proprie est spes. q̄le
habent electi in via. **U**el potest esse cū cer/
titudine scientie. q̄ scz sciant se bonū eter/
num adepturos. **E**t sic min⁹ proprie dici/
tur spes. **E**t sic isto modo sumendi spem
dicit q̄ patres in limbo et purgatorio ani/
me spem habuerunt et habent.

An spes et fides

euacuabūtur et quid eis succedet.

Dultimo quod ponebat in q̄/
stione. scilz an spes et fides eua/
cuabūtur. **E**t qd̄ ipsis succedet
Dicitur q̄ vtray euacuabitur
Cum enī venerit quod p̄fectū est euacua/
bitur qd̄ ex pte est. **E**t ideo qz fides et spes
imp̄fectōem habent/euacuabūt. nec erūt
sanctis in celo s; loco fidei succedet visio
loco autē spei/succedet amplex⁹ vbi vide/
bit⁹ et gustabitur q̄ bonus est dominus.

De virtute carita

Itis et p̄inentibus ad ipsam.
An de charitate aliqd̄ dicatur
Et primo qd̄ sit caritas. **Q**ue
sint diligenda charitate. **E**t q̄s
ordo sit obseruādus in diligēdis. **A**n oēs
teneant ad dilectōem inimicoy. **E**t uter⁹
de quodā alio ordine diligēdorū.

Quid est caritas

Caritas fm̄ magistray in. iij. sen/
tentiay est dilectio qua diligi/
tur deus propter se. et proxim⁹
propter deū vel in deo. **N**ec hic
diffinitur idē per seipm̄ scilz caritas per
dilectōem. quia dilectio quodāmodo ge/
nus est ad charitatē. et ea quidē cōior. q̄/
uis in frequēti vsu scripture/vnū p̄ alio
aliquoties ponat. **A**lia datur ab augu/
stino in libro de morib⁹ ecclie. **C**haritas
est affectō animi recta/siungēs nos deo.
Et sciendū q̄ q̄ntū ad priorē diffinitō
nem/eadē est dilectio q̄ deus et proxim⁹
diligit. quia quādo vnū propt̄ aliō ama/
tur/vnico vtrūq̄ amore amat. **S**icut idē
est amor quo amat vinum et dulcedo vi/
ni. **S**emina: a dicit⁹ hec dilectio propt̄ duo
dilecta. scz deū et proximū. propter quod

etiam dicunt duo mandata de dilectione. Primum de dilectione dei quod continet tria precepta seu mandata decalogi pertinentia ad deum vel quibus ordinamur ad deum. Secundum est de dilectione proximi. pertinentes septem alia decalogi precepta seu mandata. quae nos ordinant ad proximum. sicut in superioribus declaratum est.

Que caritate diligenda sint et quo ordine.

Primum ut sciamus que caritate diligenda sunt. Attendamus doctrinam augustini. lib. primo de doctrina christiana. Quatuor enim sunt eum diligenda sunt. Unum quod supra nos est scilicet deus. Alterum quod nos sumus scilicet anima. Tertium quod iuxta nos est scilicet proximus. Quartum quod infra nos est scilicet corpus.

De secundo autem et quarto nulla precepta specialia data sunt. Quotiescumque enim homo excidat a charitate semper tamen illi remanet affectio ad seipsum et ad carnem suam.

Sed quis ordo servandus est in his diligendis. Unum videlicet in aliquo casu extranei preponendi sunt consanguineis. Item an filii parentibus? Item an vxor parentibus? In primo quidem casu distinguunt quidam. quia aut beneficium conferendum est spirituale aut temporale. Si est spirituale cum beneficium spirituale ad neminem iure consanguinitatis deuoluatur debet extraneus melior preferri consanguineo minus bono.

Si autem sit temporale puta de bonis acquisitis iure hereditario possessis. Dicunt quod consanguineo pariter indigenti etiam minus bono propter est subueniendum quam extraneo. Unde si vnus est consanguineus et alter non et vnus dandum non sufficeret. tunc dandum est consanguineo.

Si vero vnus sufficiat. vnusque accipiat. sed consanguineus prior. Respectu vero secundum scilicet an filii preponendi sunt parentibus. scilicet patri et matri. Dicunt plures. quod pater et filio in eadem necessitate constitutis prius est subueniendum patri quam filio cuius ad hoc nos cogat ratio nature quam dominicum preceptum. Unde aliquos sentire contrarium. et aliquos distinguere de dilectione affectuali et effectuali. Dicendo quod dilectione affectuali. plus diligendi sunt parentes propter prebita beneficia. Affectuali vero plus diligendi sunt filii. quia vnus plurimum plus indigent. Sed po-

ne equaliter vtrobius indigentia. tunc pater plus subueniendum esse parentibus scilicet patri et matri quam filiis. De vxore autem quod erat tertium dicitur quod preferenda est parentibus quantum ad cohabitacionem. non quantum ad dilectionem. Unde illud. Relinquit homo patrem et matrem suam. et adhaerebit vxori suae. Intelligendum est quod magis adherendum est eis quam parentibus cohabitacione. non tamen magis dilectione. eo quod multa plura beneficia a parentibus exhibita sunt quam ab vxore.

An omnes teneantur

ad dilectionem inimicorum. De dilectione autem inimicorum an teneamur omnes ad eorum dilectionem? et an teneamur eis omnes ostendere signa familiaritatis? Et dicitur quod sic scilicet quod omnes tenentur inimicos diligere. eo quod super hoc extat preceptum diuinum. Mathei. v. Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros. benefacite his qui oderunt vos. Sed hoc quo ad affectum dilectionis quo simpliciter tenentur omnes inimicos diligere. quo vero ad signa dilectionis et ad effectum non tenentur omnes (vt dicitur) inimicum diligere. nisi viderint eum necessitate patientem. vel veniam non fictam seu irrisorie sed veraciter postulantem. vnde si saluat non irrisorie saluatus est. Perfecti vero saltem religiosi ad amplius tenentur. Propter scandalum enim cuiusdam coram his precipue qui sciunt quod offensi sunt tenentur offerre signum dilectionis. Nec tamen intelligas de tali inimico qui fide christiana et fidem catholicam impugnat. quia sic impugnari nisi in vltima necessitate non est subueniendum.

De quodam alio ordine diligendorum

A summa nota secundum Augustinum. et Ambrosium. et alios expositores quod primo diligendum est deus. deinde anima propria. deinde anima proximi. deinde corpus proprium. et postea corpus proximi. Intelligimus autem prius parentes. scilicet patrem et matrem. secundo filium. deinde alium cognatum. Vnde autem vxor sit preferenda filiis certum non habeo. pro filiis et vxore domesticis. scilicet noti deum extranei non inimici. deum inimici. Quod autem iubemur diligere prius sic nosmetipsos sic intelligendum est quod si eorum optatum est eis bonum eternum sicut nobis. Ad eum tenemur temporalia

Compendiū theologie

equaliter eis vt nobis ministrare. sed no-
bis primo postea autem ipsis.

De quatuor virtu- tibus cardinalibus in generali.

Requirit breuiter aliquid dicere
de virtutibus cardinalibus / scilicet de
iusticia que secundum Augustinum est in sub-
ueniendo miseris. de prudentia
que est in cauendis insidijs. de fortitudine
que est in pferendis molestijs. et de tem-
perantia que est in prauis delectationibus
coercendis. De quibus primo dicendum est quod
re dicantur cardinales et ciuiles et politice.
Deinde de singulis que sit quilibet virtus
in se. Et quod sunt proprii earum actus tam in via
quam in patria. Postremo de ordine earum
ad septem vicia capitalia.

Quare dicte virtu- tes dicuntur cardinales ciuiles et politice.

Dicuntur autem secundum quosdam virtu-
tes cardinales quasi cordiales
ad differentiam virtutum corpora-
lium. Tardo enim secundum ysidorum
a corde deriuatur. quia a cordian grece quod est
cor latine. Vel vt alij volunt dicitur cardi-
nales quia in eis sicut in cardinibus / ois alia
virtus maxime ciuilis voluit. Secundum
autem philosophos qui de ipsis tractauerunt dicitur
tur cardinales / quia in his sicut in cardine
est reuolutio totius vite humane secundum status
honestum et ciuilem. Ciuiles autem dicuntur
quia constituunt bonum statum vniuersi cum al-
tero in ordine ciuili. his enim virtutibus secundum
Plotinum philosophum et macrobium. boni viri rei-
publice consulunt. vrbes tuentur parietes ve-
nerant. primos amant. Politice autem di-
cuntur / eadem de causa / quia idem est polis gre-
ce quod est ciuitas latine. et ideo politice
dicuntur quasi ciuiles.

De virtute iusti- cie in speciali.

Est autem iusticia secundum Augustinum.
virtus tribuens unicuique quod su-
um est. Que diffinitio conuenit
iusticie tam secundum statum vite quam secundum
statum patrie. Alia autem diffinitio que po-
nitur quod iusticia est subuenire miseris / conue-
nit iusticie tantum secundum statum vite. Ponitur
autem secundum magistrum in tertio li. sententiarum
duo eius actus scilicet actus eius in patria. qui

est deo regenti subesse. et actus eius in via qui
est miseris subuenire. Hi sunt actus gene-
rales ad quos tenentur omnes. Sunt autem
et alij actus eius speciales ad quos non ita
indifferenter omnes tenentur. qui sic (quantum
ad propositum presens sufficere poterunt) distin-
guuntur. Jam tactum est quod actus generalis
iusticie est unicuique tribuere quod suum est
hoc est superioribus paribus et inferioribus. Su-
prioribus quidem preeminentiatur hoc dupli-
citer. Quia vel generaliter et sic dicitur actus
eius in ferioza potioribus subdere. quam po-
nit Augustinus de libero arbitrio. lib. ij. Vel
specialiter. et sic dicitur actus eius soli deo des-
uere. De quo Augustinus. vi. lib. sue musice.
Si autem sit in tribuendo quod suum est paribus
sic est triplex actus eius. Unus paria sibi met
copulare. de quo augustinus de libero arbitrio
li. i. Alius nullis coequari / nisi purificatis
animis. Tertius nullis dominari appetere ni-
si nature corporali vel bestiali. de quibus duo
bus Augustinus in. vi. sue musice. Si autem in
tribuendo quod suum est inferioribus hoc est
dupliciter. Vel quoad penam subleuandam
et sic eius actus est miseris subuenire. secundum ma-
gistrum in. iij. li. sententiarum. Vel quoad culpam
corrigendam et sic eius actus est iniuris mor-
tibus corrigere et punire. De quo Augustinus
sup. Beati. libro. xij. ad litteram.

De virtute prudē- tie in speciali.

Prudencia secundum magistrum in. iij.
sententiarum est in precauendis in-
sidijs. vnde sic aptius diffinitur.
Prudencia est virtus reum bona-
rum vel malorum neutrumque discretio / cum fu-
ga mali et electioe boni. Et dicitur neutrumque
quia hoc est indifferentiū. que scilicet neque bone
neque male sunt. quale est frangere festucam.
vel huiusmodi. Et trahitur diffinitio presens et ver-
bis Augustini. li. vbi dicitur quod prudē-
tia est bonorum reum et neutrumque scientia. Po-
nuntur autem plures prudencie actus. Actus
eius in patria duplex est. Unus nullum bo-
num deo preponere vel eque. qui ponitur per
magistrum in. iij. li. sententiarum. Alius ipsam concu-
piscere veritatem. de quo Augustinus in. vi. sue
musice. Actus prudencie vite ponuntur quin-
que. scilicet precauere insidias. qui ponuntur per ma-
gistrum in. iij. li. sententiarum. Item mala deuolare. de
quo Augustinus. sup. gen. li. xij. ad litteram. Item
in corruptioem corruptioni preponere. de quo

Aug. de libero arbitrio. li. i. Itē discerne-
re bonū a malo. de quo Augu. de ci. dei. li.
i. Item eterna preponere temporalib'. de
quo August. in vi. sue musice.

De virtute forti

Fortitudo autē est in-
trepiditas in
pferendis molestiis. Unde fm
quosdā sic aptius diffinit. For-
titudō est immobilis animi in-
ter aduersa laborū z periculorū equa susce-
ptio. Cui' q̄druplex assignat' actus vie
Un' firmare animū cōtra t'pales molesti-
as. de q̄ Augu. Ali' nō aduersi-
tate nec mortē t'palem formidare. de quo
August. in. vi. sue musice. Ali' a sapiēter
electo nullis terrorib' nullisq; penis de-
pellit. de quo Augu. de libero arbitrio. li. i.
Alius p dilecto habēdo aduersa tolerare
de quo August. sup. Beñ. li. xij. Actus
patrie duplex est. Un' firmissime deo ad-
herere. qui ponit p magistrū in. iij. sentē.
Alius nihil moleste pati q̄ ponit per Au-
gusti. in. vi. sue musice.

De virtute tempe

Temperantia in speciali.
Temperantia est i prauis delecta-
tionib' coercedis. Diffinit' at
sic ab Augu. in li. i. de libero ar-
bitrio. Temperantia est affectio/ coercens
appetitū ab his reb' q̄ turpiter delectant
Cui' actus assignant' in via. Subtra-
here se ab amore inferioris pulcritudis.
de quo August. in. vi. sue musice Itē coer-
cere cogitatōes prauas de quo in. iij. sen.
Itē libidinē refrenare. de quo augu. sup.
Beñ. xij. Itē refrenare cupiditates ab his
que t'paliter delectāt. de q̄ augu. de libero
arbitrio. Actus autē patrie est nullo re-
spectu noxiō delectari. de q̄ in. iij. sen. Itē
immaculatū manere. de quo augustinus
in. vi. sue musice.

De effectū dicta

Irum virtutū z an sint in patria.
Sēte q̄tuor virtutes/ hoiem ad vir-
tutes theologicas hūdas/ habilitāt
Dis nihil vili' est in vita dūmodo ifor-
ment caritate. Tūc enī eq̄ merito rie sunt
vite eterne/ sicut theologice. An autē he
virtutes future sint in patria. dicit magi-
ster in li. sentē. q̄ sic fm aliquos earū act'

vt patet p singulas iuxta supra tacta:

De ordine dictarū

virtutū ad septem vicia capitalia.

Ultimo dicēdū qualiter p has se-
ptem virtutes septē vicia capi-
talia expellant. Fides enī que
mentē illuminat expellit supbiā
que cor excecatur. Spes q̄ gaudio futuroz
cor letificat/ expellit irā que pñti miseria
mentē conturbat. Charitas q̄ gaudet de
primi prosperitate/ delet inuidiā q̄ est odiū
felicitatis aliene. Fortitudo p quā in ac-
tus viriles cōsurgimus expellit acidiā p
quā desidia tabescim'. Iusticia q̄ sua vni-
cuiq; tribuit/ elimiat auariciā q̄ aliena re-
tinet z rapit. Temperantia q̄ excessum rep-
mit. expellit gulā que modū excedit. Pru-
dentia que fm augu. incorruptōem cor-
ruptioni preponit/ euacuat luxuriā qua
corruptitur corpus z anima.

Explicet quartus tractatus hui' libel-
li qui est de explanatōne virtutum:

Incipit tractatus

quintus de septē petitiōib' contentis in
oratōne dōminica z earum expositōne.

Tractatū de

septē petitiōib' q̄ in ora-
tione dñica cōtinent' aliq̄
fm or dñicē hui' libelli po-
nūt. scz imediate post tra-
ctatū de articulis fidei. z ante tractatū de
decem pceptis legis. Dic vero q̄nto loco
poni placuit. s. inter tractatū de septē vir-
tutib'. z tractatū de septē donis spūs san-
cti. ea scz consideratōe q̄ in ipsis septē pe-
titiōib' sic in ipsa oratōne dñica cōtētis
effectualiter/ ipse septē virtutes/ ipsaq; se-
ptē dona spūs sancti/ peti videant'. Cir-
ca quē tractatū primo videndū venit de
efficacia modi petendi q̄ describit' in pro-
hemio dicte oratōnis dñicē. De distinctō-
ne z expositōne ipsaz petitiōnū pticula-
riter. De numero z sufficiētia earū. De or-
dine earū ad septē vicia capitalia.

De efficacia modi

petendi p̄tenti in probemio dicte orōis

Compendiū theologie

Pater noster. **A**um hec orō a sapiētissimo vtpote ab eo qui est ipsa sapiētia infinita. & veracissimo vtpote ab eo qui est fons & origo totius veritatis/cōdita sit. Patz q̄ nihil ei deesse poterit. siue quo ad petēdi modū. siue quo ad sufficientiā bonorum petēdoz. **M**odus autē petēdi efficacissim⁹ describit̄ in trib⁹ primis v̄bis petitiōnes p̄cedentib⁹. q̄bus ad misericordiā flectit̄ anim⁹ patris misericordiarū. ideoq̄ ea his septē petitiōib⁹ p̄misit quasi q̄dam phemiū. in quo oñdit orantē in cōsequēter petēdis fore exaudiendū. **A**ū enī ad sufficientē agentē tria cōcurrere debent. scilicet q̄ sit sciens volēs & potēs. in hoc q̄ dicit̄ pat. oñdit eū scire & aduertere nostrā. i. filioz suoz indigētiā. iuxta illō **Matth. vi.** Scit enī pater vester qz his oībus indiget. **I**n hoc autē q̄ dicit noster. ostendit eū subuenire volentē. suis enim omēs boni diligēt subueniūt/aliouin boni nō essent. **1. ad corin. v.** Si q̄s autē suoz & maxime domesticoz curā nō habet/fidē negauit. & est infideli deterior. **I**n hoc etiā q̄ dicit. q̄ es in celis. ostēdit ipm potētem. **Qui vt habet **Matth. iij.** De celo fortitudo est.** **A**um igit̄ his verbis oñderim⁹ ipm scientē nostrā indigētiā & subuenire potētem. necessario flecremus ipm ad misericordiā. **A**it ergo p̄ noster. **E**t hic stat hoc nomē. pat. essentia liter siue p̄ essentia & nō p̄sonalit̄ siue p̄sona. **D**icit̄ enī isto modo de⁹ pater oīm. **Q**uod & adhuc pōt̄ tripliciter dici. scilicet cōiter. proprie. & magis pprie. **C**ōiter. p̄ creatōem & sic nō tm̄ p̄sona patris sed tota trinitas d̄: pat̄ oīmum. & nō tantū electoz. sed etiā p̄uersoz. **Uñ deutron. xxxij.** **P**opule stulte & insipiēs. nūquid nō ipse est pater tu⁹ qui possedit te. fecit te & creauit te. **P**roprie autē dicit̄ pater p̄ adoptōnem. & sic tm̄ dicit̄ pater bonoz. **Uñ ad **Rhoma. viij.** Accepistis spūm adoptōis filioz in quo clamatis abba p̄. proprie siue autē dicit̄ pater p̄ generatōem & sic p̄sona patris tantū dicit̄ pat̄ v̄nigeniti filij sui. **D**uob⁹ primis modis dicit̄ pater noster tota trinitas. sed tertio modo nō dicitur pat̄ noster de⁹. sed tantū filij sui. **E**t q̄ patet q̄ hec orō nō dirigit̄ ad patris p̄sonā tantū. sed ad totā trinitatē. **S**equitur qui es in celis. **N**on excludit̄ tamē p̄ hoc**

quin sit vbiq̄. **E**t q̄uis vbiq̄ sit essentia liter potēntialiter & p̄ntialiter. magis tm̄ in celis dicit̄ esse. qz vbi magis videt̄ reluce re virtus sua & opatio/ ibi dicit̄ potēntialiter esse q̄ alibi. **S**icut anima licet vbiq̄ sit in corpore. tamen magis dicit̄ esse in corde fm̄ aliquos. vel in capite fm̄ alios. qz ibi nobiliores apparent opatiōes sue. **E**t hoc est quod dicit̄ **August. de spū & anima.** **S**icut deus vbiq̄ totus est in toto mūdo et in oīmī creatura sua/ sic tota anima in toto corpore suo tanq̄ in quodā mūdo suo ē & in oīmī eius pte. **I**ntensius tamē in corde & cerebro. quē ad modū de⁹ est & dicitur precipue esse in celo. **I**n his autē septē petitiōib⁹/ omē bonū generi hūano necesse faciū petis. **E**t enim dicit̄ glosa **August.** **N**ihil homini deest qd̄ his septē petitiōibus nō cōtineat̄ siue ad presentē siue ad futurā p̄tineat vitam. **P**etis enī in eis accessus omīs boni. tam creati q̄ increati. **I**tem recessus omīs mali. tam scz p̄ntis/ p̄teriti/ q̄ futuri. vt patebit inferius.

De effectu prime

Prima ergo petitiō (petitiōis est vt cōfirmetur in nobis noticia siue cognitō veri dei. q̄ habet p̄ fidē orthodoxā. **E**t h̄ est quod dicit̄. **N**omen tuū. i. noticia tua vel notamē tuū/ sanctificet. i. cōfirmet in nobis. **S**anctū enī idem qd̄ firmū & sc̄ifica re idem qd̄ confirmare est. **S**c̄dm̄ papia enī dicit̄ sanctū a sancio sancis quod idē est qd̄ confirmare. **Q**uasi diceret firmet̄ in nobis p̄ fidē verā/ noticia tua. vt sicut tu semp in te firmus es. qz etern⁹ & incōmutabilis/ ita da qz te firmiter cognoscā. **U**el nomē tuū scz paternitatis/ quo p̄ noster diceris. sanctificet. i. firmet̄ in nobis scilicet vt filij tui p̄ gratiā semp maneam⁹. **U**nde glosa. **O**ram⁹ ne a sanctificatōe nominis in aliquo discrepem⁹. ne patris nomen in filijs/ moribus & vita offendatur. **U**el nomē tuū quod in se venerabile & sanctū est. sanctificet id est sanctū in nobis ostēdat̄. sic qz sicut sanctū est in se ita nos sanctificet. **U**nde glosa. **N**omen patris petimus sanctificari in nobis. nō vt ipm sanctius sit. sed vt in nobis augmentum sue sanctificatōis operetur.

De effectu secūde

petitionis.

Secūda petitio est qua petitur regnū seu gaudiū futurum. siue etiā speciale dei regimē quo ad p̄sentem statū cum ait. *Adueniat regnū tuū. scilz in nobis. id est ad nos veniat. Unde August. Per hoc desiderū nostrū excitam' vt regnū suū nobis veniat et in eo regnare mereamur. Et signāter dicit adueniat. i. ad nos vēiat. quia virtute meritoꝝ nostrorū ex cōdigno ad ipm puenire non possum'. sed oportet vt gratuito ad nos accedat Unde ad roma. vi. Gratia dei vita eterna. Sile. Bath. iij. penitentiā. agite appropinq̄bit enī regnū celoz. Vel sic. regnū tuū. i. ecclia tua adhuc in terris militans. De quo regno. Luce. xvij. Ecce regnū dei intra vos est. Adueniat. i. ad aliud regnū tuū veniat. s. ad eccliam triūphantē. Vel adueniat. id ē ad te veniat. scilz vt te videat p sp̄m sicut nūc videt p fidem. Vel regnū tuū. id est sp̄iale vel speciale regnū tuum / adueniat nobis. vt scz in nobis p speciale effectum regnare cognoscaris et percipiaris Unde glosa. Regnū dei semp presto est. sed petimus vt veniat. i. vt manifestet hominib' a quibus velut lux a cecis nō videtur.*

De effectū tertie

Tertia petitio est (petitionis qua petim' vt cōformis fiat voluntas nostra / volūtati diuine Et est hec. fiat voluntas tua sic in celo et in terra. Sicut supple fit in celo ab electis. Hoc est. da vt cōformes tibi fiamus in terris. sicut conformes tibi facti sunt sancti in celis. Vel fm alios. Voluntas. i. volūtū tuū scz illud qd vis fieri circa nos / qd specialit' est iustificatio nostra. Unde ad Thessa. iij. Hoc est enī voluntas dei sanctificatio nostra. Fiat id ē adimpleat. Non volūtas qdē in se q fieri vis. qz illa eterna est. nec in se alit' fieri potest. sed fiat p executōem et effect' adhibitōnem. fieriqz cognoscat. Vel sic. fiat voluntas tua in terra. i. in homine q terra ē. An. Sen. ij. Formauit igif dñs deus hoiez de limo terre. Et ecclia. xvij. Deus creauit hominē de terra Et itez. Omnis homo terra et cinis. Quod proprie pōt intelligi in homie peccatore. Quertendo. sicut supple fit in celo id est in homie sancto iā cō-

uerso et iustificato. quasi dicat. **C**ōuertāt mali et faciāt que tibi placita sunt. scilz iusta et bona opa. sicut faciūt boni iā cōuersi. Que tamē intelligēda sunt de volūt' q procedūt a volūtate bñplaciti que semp bona sunt. et nō de his que pcedūt de voluntate pmissionis que mala plex qz sūt. **N**ec ei erit malū in ciuitate quod dñs nō fecerit Amos. iij. **E**xpōit etiā sic. fiat voluntas tua in terra. i. i ecclia. sicut supple fit in celo. i. in xpo qui celū dicit quia i eo deitas celata est. Unde Isa. xlv. Vere tu es deus absconditus.

De effectū quarte

Quarta petitio est (petitionis qua petit tempale subsidū ad sustentatiōem vite. Et est hec. Panem nostrū quotidianū da nobis hodie. Quatē hec petitio ptineat ad corpalem necessitatē specialit' testatur **A**thysost. sup Bath. ita inq̄ns. Quia hominib' loq̄batur carne indutis et necessitati nature subiectis / docuit subsidium peti nature infirmitati. Dicit igif panē nostrū quotidianū. i. corpalem vel vsualē id est nobis quotidie necessariū. **U**n. **B**a. thei. vi. loco quotidianū habet supersubstantialē. Ante enī peccatū / fuit panis. i. cibus homi substantialis. sed post peccatū. factus est sibi supsubstantialis. i. necessarius ad hoc vt sustentet in vigore. **U**n. nec p diem naturalē / sine languore viriū potest homo eo carere. Et ideo subdit da nobis hodie. **E**t ponit hic panis p omni genere sustentamēti corpis. vnde panis dicit a pan qd est totū fm **I**sidor. **E**t ponit etiā de pane spirituali. scilz de corpore christi seu de eucharistia. sic scilz panem nostrū. christū scilz. vel eucharistiā q verissim' panis est / et efficacissim' anime cibus **J**oh. vi. Ego sum panis viu' q de celo descendi. quotidianū. i. quotidie necessariū. **D**a nobis hodie. **S**z nūquid fm hoc debet qlibet de ecclia quotidie cōmunicare. **D**ic q tripliciter cōtingit cōicare scilz corporaliter seu sacramentaliter tātum. et isto modo cōicant mali quādo in peccato mortali sumūt corp' christi. **I**te spiritualiter tantū scilz credendo sacramentum. **T**redere enī / est spiritualit' manducare fm illud **A**ugust. **T**rede et manducasti. **E**t isto modo cōmunicant quotidie

Compendiū theologie

omnes boni Item corporaliter seu sacraliter et spūaliter. et isto modo comunicant quotidie boni sacerdotes q̄ celebrāt. et alij boni de ecclesia dñi cōmunicāt. Qd̄ quilibet christian⁹ debite etatis tenet facere ad minus semel in anno scz in pascha. Sed cū cōpleta refectiōe corporali vel spūali habeam⁹ quod in ista petitiōe petim⁹. vt quid post prandiū istā orōnē iteramus? Ad quod dicit q̄ sensus hui⁹ petitiōis duplex est. scz vt panis detur et vt in comedētis nutrimentū. non autē in detrimentū cōuertat. Et ratōne primi habet locū hec oratio añ susceptiōem cibi. Rōne vero secundi habet locū post susceptiōem.

De effectu quinte

petitiōis oratiōis predictae.

¶ Quatuor igitur precedētib⁹ petitiōnib⁹ petit accessus omnis boni In tribus vero sequētib⁹ / ponit amotio omnis mali. In hac igitur quinta petitiōe petim⁹ absolui a malo preterito. Et est hec Dimitte nobis debita nostra. i. peccata que nos / pene debitores constituāt. Sicut et nos dimittim⁹ debitoribus nostris. Quasi dicat. Sicut te velis habere ad nos in debita nostra dimittēdo. sicut nos habem⁹ nos erga debitores nostros q̄b⁹ debita dimittimus. Et intelligas q̄ hec oratio pferatur in persona totius ecclie que in bonis stat. qui peccātib⁹ in se debita dimittūt. Alioquin si in psona sua intentiōem imputando diceret peccator in se peccantibus nō dimittēs. mentiret. sibi met impcans malū fm̄ quod dicit August. Si nō dimittis mētris. et ei mentiris quem nō fallis. Sed fm̄ aliq̄s istud in pctōre videtur posse saluari orādo iuxta priorē modū. p hoc q̄ ly nos. et ly nobis / supponāt p diuersis. Et hic sit sensus Dimitte nobis infirmis debita nostra. sicut et nos boni et pfecti dimittim⁹ debitoribus nostris. Sed istā expositiōnē vt nimis extortā credo derelinquendā. Expone sic igitur. Dimitte nobis debita nostra id est peccata que nos cōstituūt debitores. Vel debita nostra. i. penas nobis pro pdictis peccatis nostris debitas. cōmutando saltem eternas quas peccādo meruim⁹ / in temporales. sicut et nos dimittim⁹ id est iuste dimittere debem⁹ / debitoribus nostris. vt saltem eos nolimus vel hic vel in futuro ob

ligari. cum aliqd̄ scilicet fecerint quare ob ligare desiderint. vtpote cū satisfecerint si possint. vel saltem cū petierint veniam / si nō possint. Unde hic nota q̄ dupliciter cōtingit alicui dimittere. Vno modo dimittēdo rancorē. sic. s. q̄ nec malū inimici velis pcurari. nec eius bonū minui. bñ tamen velis illud qd̄ in re deliquit aliquaten⁹ satisfieri. Et ad hoc tenent omnes indifferēter. quia hoc om̄ino pceptū est saltem sub intellectu. Alio modo dimittere contingit. nō solum dimittēdo rancorē sed om̄ino sine satisfactiōe iniuriarū / sine q̄ restitutiōe rerum. nec nō sine interuētū p̄cum omnia dimittere ac et puro corde diligere. et ad hoc tenēt tantū pfecti. quia isto modo solum cōsiliū est.

De effectu serte

¶ Extra petitiō est re (petitiōis) spectu amotiois mali futuri. in quod / varijs t̄pibus / ex carnis mundi et demonis tentatōib⁹ / incidere formidam⁹. Et ē hec. Et ne nos inducas in tentatōem. Quod intelligepmissiue. id est nō induci sinas in tentatōnem. hoc est ne pmittas nos succūbere tērationi. Aliud est enī in tentatōem duci. et aliud induci. In tentatōem enī ducitur qui a tentatiōe pulsatur. sed nō deijcitur. In tentatōem vero inducitur / qui a tentatiōe pulsatur eo q̄ a gratia nō supportatur sed sibi relinq̄tur. a tentatōe frangitur et absorbetur. Quia ergo nō est malū a tentatiōne probatiōis vel etiā suggestiōis duci. q̄nimo est occasio exercende virtutis. qz beatus vir qui suffert tentatiōem Jaco. primo. Non petimus hic vt nō ducamur in tentatōem. sed ne inducamur id est ne interius inducamur et succūbamur. Unde glosa. Nō precamur nō tentari. sed nec etiā modicū a tentatōnibus vinci. Tentatiō enī necessaria est ad coronā. Et cū duplex sit tentatiō scilicet probatiōis et suggestiōis. nō dicitur deus proprie inducere in tentatiōes suggestiōis. quia vt dicitur Jacob. p̄mo. Ipse enī deus neminē tentat. Sed ideo (vt dicit Augustinus) dicitur aliquē inducere in tentatiōes. nō qz ipse inducit. sed qz aliquādo induci pmittit. vel saltem quod inducat non impedit.

De effectu septi

me petitionis:

Sextima et ultima petitio est respectu amotionis mali presentis siue instantis. Unde glosa ordinaria sup isto passu dicitur: **S**ed libera nos a malo. In illam que nondum est supple tentatione; ne nos sinas induci quod intellige petitione precedenti petiti est. et ab ea in qua inducti sumus libera nos. Et hoc est quod dicitur libera nos a malo. tam scilicet visibili quam invisibili. et tam peccati quam culpe. Unde simpliciter dicitur a malo nihil determinando. dans hoc de omni malo intelligi posse et debere. Unde sic intelligendo petit amotionem omnis mali instantis. Est autem quadruplex malum. Unum originale. aliud actuale. quod est duplex. Nam aliud est mortale. aliud veniale. Quartum malum est pena peccati consequens. Primum autem malum est in actum. duo sequentia sunt malum additum. Quartum est malum inflictum. Et ab omnibus his petimus liberari. Dum in persona ecclesie orantes et loquendo dicimus. Sed libera nos a malo. etc.

De numero et sufficientia predictarum petitionum.

Numerus vero et sufficientia predictarum petitionum sic accipitur. Omne quod rationabiliter peti potest. aut est collatio boni. aut amotio mali. Si est collatio boni. aut boni creati scilicet dei. aut boni creati. Si est collatio boni increati. hoc potest esse dupliciter. Vel scilicet per eam fide confirmet eius notitia in nostro aspectu. et hoc petitur ibi. Sanctificet nomen tuum. Vel ut sua voluntas confirmet in nostro affectu et hoc petitur ibi. fiat voluntas tua etc. Si vero petatur collatio boni creati. hoc iterum potest esse dupliciter. Vel scilicet ut conferat bonum eternum aut ut est regnum celorum. Et hoc petitur ibi. Adveniat regnum tuum. Vel ut conferat bonum temporale ad sustentationem. Et hoc petitur ibi. Panem nostrum quotidianum. Si autem fiat petitio per amotionem mali. hoc potest esse tripliciter. Vel scilicet ut amoveat malum preteritum siue in preterito commissum. Et hoc petitur ibi. Et dimitte nobis debita nostra. Vel petitur ut amoveat malum futurum. Et hoc petitur ibi. Et ne nos inducas in tentationem. Vel petitur ut amoveat malum presentis et hoc petitur ibi. Sed libera

nos a malo.

De ordine ipsarum

petitionum ad septem vicia capitalia.

Nunc videndum venit qualiter in his septem petitionibus cohiberi petuntur septem capitalia vicia. In prima igitur petitione cohibetur superbia. Superbi enim non sanctificant nomen dei. sed nomen suum proprium. sicut quod dicitur psalms. Vocaverunt nomina sua in terris suis. In secunda petitione eliditur invidia que est dolor alieni boni. Unde non desiderat ut proximo adveniat bonum sed potius malum. et contrario in ista petitione petitur commune omnium bonum. In tertia petitione refecatur ira. que voluntate dei non sequitur sed proprium imperium. et contrario in ista petitione petitur voluntate dei fieri. Vel aliter sicut aliquos dicitur potest quod in secunda petitione eliditur ira que bonum homini non patitur evenire. Ibi enim advenire petitur. Et tunc in tertia refecatur invidia. que specialiter sanctam dei persequitur voluntatem. ut dicit Hieronymus. Quis contrarium in dicta petitione orat. Et sicut istum sicut modum ponendi. ordinantur petitiones ad vicia in secunda tabula per aliquos circa hec confecta. In quarta autem petitione expellitur acedia. Ibi enim petitur robur tam spirituale quam corporale quod conferat in pane corporali et spiritu ali. quod quidem evacuat acediam que est ignavia et tedium vite. In quinta petitione eliditur avaricia que est imoderatus amor congregandi et retinendi temporalia. Unde et debita semper erigit nec dimittit. Quis contrarium ibi petitur et offert. In sexta petitione extirpatur gula. ex qua ortum habuit primaria hominis tentatio. cum ibi petatur amotio tentationis future. In ultima petitione refecatur luxuria que specialiter semper habet secum malum tam corporis quod ipsa debilitat. quod qui fornicatur in corpore suo peccat. quod etiam spiritus cuius vires enervat. Unde ibi petitur amotio omnis mali presentis

Explicit quintus tractatus huius libelli qui est de explanatione septem petitionum in oratione dominica contrariorum.

Compendiū theologie

Incipit tractatus secundus de septē donis spiritus sancti et eorū declaratione.

De modo dō
de donis spiritus sancti
sub cōpendio agendū
est. Ubi primo dicēdū
erit. vtrū idem sint qđ
septē virtutes denoia/
te. Et si nō. in quo ab eis differūt. Quod
sunt dona. et que sint. Deinde de singulis
donis in se aliqua tangēda erūt. Postre/
mo qualiter per ipsa dona/ excludūtur se/
prem peccata capitalia.

Vtrū septem do/ na spiritus sancti sint idem quod septem virtutes. Et in quo differunt.

Omniū autē fere opinio est/ qđ
dona nō sunt virtutes. Sed
differentiā inter virtutes et do/
na assignādo/ magna est diuer/
sitas. Quidā enim dicunt qđ virtutes/
principalit̄ sunt ad agendū et qđ ideo dif/
finiūtur p̄ actus et opatiōes suas. Dona
vero principaliter sunt ad resistendū ten/
tatiōibus. que viā iam habite virtutis i/
pugnāt. Alij sic dicūt et melius. qđ vtu/
tes simpliciter sunt ad agendū. sed dona
sunt ipsaz expeditiōes virtutū. et sic sunt
ad magis expedite agendū. Sunt alij
qui distinguūt dicētes qđ in donis illa qđ
p̄tinēt ad affectū sunt vtutes. Illa vero qđ
p̄tinēt ad aspectū rez/ sunt p̄prie dona.
Et hi solūt facile que ex vtraq; p̄te obij/
ci possunt. scz vtz sunt virtutes vel non.
Et quia opinio media/ in nitit̄ sententie
br̄i Greg. a plurib; probabilior habetur.

Quot sint dona

spiritus sancti et que sint.
Quot et que dona sint patet per
Isaiā. xi. capitulo vbi tangunt̄
septē dona spūs sancti hoc or/
dine. Requiescet sup eum. scz xpm. spūs
sapiētie et intellectus. spūs consilij et forti/
tudinis. spūs scientie et pietatis. et reple/
bit eū spiritus timoris dñi. Duo autē p̄/
ma digniora sunt que regūt vitā cōtem/
platiuā scz sapia et intellectus. Alia autē qñ

qđ sufficiēter regūt vitā actiuā. Et fm hoc
sumit̄ ab aliquib; numerus et sufficiētia ip/
soz septē donoz sic scz. Nā aut ipsa dona
que (vt tactū est) sunt quedā ipaz expedi/
tiones seu p̄fectiōes virtutū. ipam virtu/
tem p̄ficiūt respectu vite cōtemplatiue vel
respectu vite actiue. Si respectu vite con/
tēplatiue qđ circa diuina et celestia versat̄.
aut ipsam virtutē p̄ficiūt per modum
cuiusdā expiētie et gustus et hoc fit p̄ do/
num sapiētie. aut p̄ modū cuiusdā itime
inuestigatiōis et speculatiōis. et hoc fit p̄
donū intellectus. Si respectu vite actiue
que circa agibilia versat̄. aut p̄ficiūt ipam
virtutē q̄stū ad recessum a malo. et hoc fit
p̄ donū timoris. aut ipsam virtutē p̄ficiūt
q̄stum ad opatiōem boni. et tunc vel boni
ad quod oēs tenent et quod est in cōmu/
ni opatiōe. Vel boni ad quod nō oēs
tenent. vt est bonū arduū. Si quantū ad
opatiōem boni ad quod oēs tenent. Hoc
cōtingit duplicit̄. Nam vel donū in tali
opatiōe virtutē p̄ficiūt tanq̄s ipm opus ere/
quēs. Et tūc est donū pietatis. vel tanq̄s
ipm opus regens et dirigens. et tūc est do/
num sciētie. Si quantū ad opatiōem bo/
ni ad quod nō oēs tenentur. hoc itēz cō/
tingit duplicit̄. nam vel donū in tali ope/
ratione virtutē p̄ficiūt tanq̄s opus ipm ar/
duū erequēs. et tūc est donū fortitudinis.
Vel tanq̄s ipm opus arduū regens et dir/
gens. et tūc est donū consilij. Alij p̄ ali/
os sumit̄ iste numerus et sufficiētia p̄dicto/
rum donoz fm alijs ipsorū donoz ra/
tiones. et hic inserere visum est causa bre/
uitatis nō expedire. Nota insup qđ illd
donū qđ in p̄dicta Isaiē assignatōe vlti/
mo loco ponit scz donū timoris/ est p̄mū
in ascēdendo. iuxta illud psalmiste. Ini/
tium sapientie timor dñi. A quo timoris
dono/ fit qđdam p̄ alia dona gradalis ascē/
sus. Ne eni timor cōceptus/ gelidus foret
aut aridus. seq̄tur donū pietatis que ad
oia vtilis est. Et ne pietas ipsa/ nimis re/
missa aut nimis p̄diga aut aliquo modo
inordinata esset/ adiungit̄ ei donū scientie
que opa pietatis regat vt discrete fiāt. Et
ne scientia inualida foret/ addit̄ ei donū
fortitudinis vt quod alijs p̄ scientiā bñ
facere nouit/ p̄ fortitudinē ereq̄ facto pos/
sit. Et ne fortitudo p̄sumptuosa vel im/
petuosa esset/ adiungit̄ ei donū consilij qđ
regi possit opus fortitudinis et debito mo/
do

do cōp̄r̄mi. quia s̄m **B**ezzo. fortitudo si ne consilio precipitat. Et ne consiliū in cautū foret. adiungit ei donū intellectū. q̄ est cognitio bonorū spūalium/ quo cōsiliū in ipsa spūalia dirigi possit. Et vt intellectus modo debito tempetur z ordine datur ei sapientia que est cognitō per gustum diuine dulcedinis. Que sapientia a sapore non a sapere dicta est.

De dictis septē donis in speciali.

Et primo de dono timoris.

Nunc breuiter de singulis donis in se/ aliqua tāgenda sunt. Et priō de dono timoris. vbi priō dicit. Quid sit timor. De inde dicit sunt ei spēs. Et q̄ eaz sit donum

Quid sit timor et quot sunt eius species.

Timor s̄m August. sup Johā. sic diffinitur. Timor est fuga animi: ne perdat quod diligit

Idē in li. de ci. dei. Timor est affectio vel amor fugiēs quod ei aduersat. Species autē timoris ponūtur. vi. Est enim timor mūdan⁹. hūan⁹. naturalis. seruilis. inicalis. filialis. Timor mūdan⁹ est q̄s timet amittere que mūdi sunt z iō nō peccat si ea amittat. Humanus est quo q̄s ex deliberatiōe tm̄ timet penā sui corporis.

Naturalis est quo q̄s naturalr̄ timz morte siue horribile aliquid añ deliberatiōez rōnis. q̄ timor viciōsus non est sicut duo priores. Seruilis est q̄ quis offendere timet tm̄ ne incurrat penā gehēne. Iste alitū hz vtilitatē. qz frequēter itroducit caritatē sicut fera itroducit filiū sutoris vt phibet August. Inicalis est q̄ q̄si duplicē habet oculū seu respectū. vnū ad filiā pene. aliū ad amorē glorie. Seruit ei deo prim timore gehēne. prim amore glorie vel iusticie. Filialis siue castus est q̄ timem⁹ ne xps aie nostre spōsus aut taret aut discedat. aut aliq̄ten⁹ offendat. hic est timor sc̄tus q̄ pmanet in seclm̄ seculi. qui alio noie dicit reuerēntialis. Quis at timor istoz sit donū spūs sancti prz qz nec timor mūdan⁹. nec timor human⁹ q̄ simpliciter mali habent. nec naturalis. qz donū est quidē diuinit⁹ infusus. nō innat⁹. timor vero natural⁹ innat⁹ est. Nec filialis timor. pprie tm̄ sumēdo donū nisi genera-

liter sumeretur. sicut generalr̄ dicit donū de oibus que datur a deo. z sunt supra naturā ad ordinādū aliquo mō vitā in bonū gratie. sicut z fides informis dici potest donū dei. S; inicalis timor. z cast⁹ siue reuerēntialis pprie dicit donū spūs sancti. Cōcedunt tm̄ aliq̄ simplicit̄ qz timor filialis sit donū spūs sancti. z tm̄ negat qz fil̄ insit cū spūs sc̄to/ qz qualiter esse possit nō video.

De secundo dono

spūs sc̄ti scilz dono pietatis.

Equit de dono primo qui est in ascendendo scz de dono pietatis. Vbi priō videndū qd sit quot modis dicat. z s̄m quē modū sit donum spūs sancti. Diffinit autē sic pietas. ab Aug. Pietas est cultus dei quā greci eusebiā vocāt. Itē greg. sup iob. Pietas est que docet op̄mie. Sc̄dm tullū in fine primi sue rhetorice Pietas est beniuolentia in parente. Magistralis vero diffinitio hec est. Pietas est ex benigne mētis dulcedine omnibus auxiliatrix affectio

Quot modis dicat

Itē autē pietas (tur pietas multis modis. Quāqz mot⁹ ip̄suis affectōis tendēs in deū. et sic dicit pietas cultus dei. z sic est in genere virtutis q̄ est latris. Quāqz dicitur motus affectōis tendēs in ei⁹ imaginē. s. in hoiez. z h̄ p̄t eē triplicit̄ vel ille motus affectōis tēdit in imaginē dei q̄ est si b̄ipsi p sanguinē cōiuncta z sic ē beniuolentia in parētes z est spēs iusticie naturalis. Quāqz etiā dicit affectio tendēs i imaginē dei. i. in hoiez tāqz miseris opp̄suz z sic pietas est q̄ docz opa misericordie vt dicit Greg. z sic pot⁹ virt⁹ est q̄s donum. Quāqz etiā est affectio tendēs in imaginē dei nō quidē inq̄stū est sanguine p̄iūcta v̄l miseris opp̄suz vt sic. s; motu qdē generalr̄ scilz inq̄stū est imago dei. hoc inq̄stū est rōnalis creatura. Et tūc pprie dicitur donum spūs sc̄ti qd̄ habilitat z expeditū redit hominē ad h̄ndū se beniuolētem seu beniuolū/ ad rōnalem creaturā. s. ad quē liber hoīem siue indigentē siue non indigentē. Et sic maxime ei cōuenit ista diffinitio magistral⁹ prius posita. Sc̄dm primū modū diffinit ab Augusti. iuxta s̄m modum diffinit a tullio. Sc̄dm tertium

Compendiū theologie

modum diffinita Grego. Et fm q̄rtum modum diffinita magistris quia illo mō est proprie donum spiritus sancti.

De tertio dono

E spiritus sancti scilz de dono scientie.

De dono autē scientie duo vidē da sunt scz quid sit. Et in quo differt a dono sapiētie. a q̄ fm August. distare non videt. P̄n scientia proprie donū est sic diffinit. Scientia est lumen spūale/acceptū a deo/in q̄ videtur rationes opabilium/ptinētū ad vitam.p. quas sancte et meritoze viuam⁹ sicut dicit ap̄lus ad Titum. ij. Abnegantes omnē impietate et secularia desideria sobrie et iuste viuamus in hoc seculo. Un̄ sicut fides est illuminatio quedā ad credibilia. ita donum scientie est illuminatio q̄dam ad operabilia.

In quo differt do

Dnum scientie a dono sapientie. Scit autē in hoc a dono sapientie differre qm̄ sapientia est cognitio quedā diuina/p. gustū. scientia autē est lumē quoddā diuinū ad opabilia ptinētia ad hanc vitā. Un̄ sicut dicit magister in li. sentē. Scientia docet bene cōuersari in medio hui⁹ prae et per uerse natōis. Et hoc satis videtur cōsonare verbis August. qui dicit q̄ sapientia est de eternis. Scientia vero de temporalibus.

De quarto dono

spiritus sancti scz de dono fortitudinis

Post hec de dono fortitudinis duo etiam dicēda sunt scilicet quid sit et qualiter differt a fortitudine. p. ut fortitudo est virtus.

Quid sit fortitudo

et quō differt a fortitudine. put est virtus.

Secundum autē q̄ fortitudo est donū sic notificat. Fortitudo ē affectio animi q̄ cupiditas terrena deprimat. nullaq; aduersitas formidat. Et videt hec notificatio sumi ex verbis August. in li. de spiritu et anima et in. v. li. sue mus. Differt autē a fortitudine prout est virtus. licet ytraq; sit circa difficile et arduū. Quoniam fortitudo. p. ut est virtus/sustinet piculū. q̄ndo scz ne

cesse pati vel a bono virtutis cedere. sicut quādo q̄ritur fides vel iusticia. vel libertas patrie vel huiusmodi. Sed fortitudo. put est donū se gratis et ex abūdanti illi statui offert. in quo talia sepe q̄runt et est status p̄fectōis cōsilioz. Si autē dicatur q̄ fm hoc nō haberēt donū fortitudinis nisi tantū p̄fecti. et q̄ sic habita vna gratia gratificāte nō omēs haberēt. Dico q̄ nō est vtrū nec ex p̄dictis seq̄tur. qm̄ p̄fecti istud donū habent in actu. omēs vero in caritate existētes habent in habitu. Unde qui imp̄fectus est/habet in habitu. Un̄ opus p̄fectōis facere p̄t q̄ vult.

De quinto dono

spiritus sancti scz de dono cōsiliū. et qd sit.

Distremo de dono cōsiliū dno similiter videnda sunt scz qd sit. Et qualiter sit donū cū in christo videat nō fuisse. in quo ta-

men sunt et fuerūt omnia dona. Diffinitur autē sic a Tullio in rhetorica sua. Cōsiliū est/faciendi vel nō faciendi vere cogitata ratio. Sed hec diffinitō nō videtur cōuenire cōsilio. put est donū/ideo aliqui corrigūt eū sic. Cōsiliū est faciendi vel nō faciendi vere excogitata ratio. eaz scz rerum in quibz p̄pter arduitate indiget q̄s adiutorio. Unde cōsiliū prout hic sumitur/nō est de dubio sed de arduo ad quod p̄pter difficultate nō omēs tenētur. De reliquo dicit q̄ isto mō vltimo cōsiliū est donum. et quod verissime hoc donū fiet in xpo sicut et cetera dona fuerūt semp erūt. Unde cōsiliū fm q̄ ponit dubitatem et circa eā q̄rit ab alijs certificatiōez nō fuit in xpo q̄ certissime oia nouit qz nec sic est donū spūsc̄i. Scz cōsiliū qd est lumē immisillum a spūsc̄o/oia dubia dissoluēs/et indubitāter in aggressionē arduoz dirigēs/q̄ de ad statū p̄fectōis prinere. p̄palaui/sic est donū. Et isto mō fuit in xpo.

De sexto dono spi

ritus sancti scilz intellectus.

Equitur de dono intellectus. Circa quod attende. et primo qd sit. deīn q̄lit differt a sapia. Diffinit at sic ab Aug. i fmōe qdā suo de timore. Intellect⁹ vocatur q̄ ab oī ifirmitate carnali corda mūdātur. vt pura intētio dirigatur in finē suū. s. deū. Et in-

Intellectus quoddam lumen spirituale infusum ad cognitionem dei in creaturis. Differt autem a dono sapientie. quia sapientia est cognitio per gustum. Est enim quoddam lumen sub quo vel in quo videntur et gustantur divina per experimentum. Unde sapientia prout est donum est proprie gustus dei in donis suis. Intellectus autem non est per gustum sed potius est lumen quoddam datum a deo ad cognitionem dei in creaturis illis in quibus resultat deus per gratiam. Vel in illis in quibus habet resultare per gratiam et gloriam. Unde intellectus est donum quo gratuite cognoscimus dispositiones celestium. per eas quibus tendimus in deum sic disponentem.

De septimo dono spiritus sancti sapientie. et quid sit.

Quis de dono sapientie dicitur? Et quoniam ex superius dictis in parte patet quod sit. et qualiter se habet ad donum scientie et ad donum intellectus. ideo sufficit hic ponere eius notificationem. Secundum autem augustinum. sic diffinitur. Sapientia est cognitio rerum divinorum. Item ex littera in libro sententiarum. Sapientia ad solius eterne veritatis contemplationem et delectationem pertinet. ipsaque tantum creator conspicitur et quod semper incommutabiliter manet quod deus est. Ergo. sic diffinitur. Sapientia est donum spiritus et certitudinis eternorum. mentis reficiens. Que diffinitio dicit operationem eius propriam. que est mentem per gustum reficere. quod sonat nomen eius. Sapientia enim a sapore dicta est.

Quo per septem dona spiritus sancti. excluduntur septem vicia capitalia.

Primo dicendum est capitalia. qualiter per septem dona excluduntur septem peccata capitalia. Et sciendum est quod timor quia per eum quis se deprimat. ne super alium se extollat. excludit superbiam que super alios se extollit. Pietas que sibi illatas remittit iniurias. et pellit iram que vindicari querit. Scientia que mentem illuminat. euacuat invidiam. que mentem excecatur. Fortitudo que excellit in arduis. pellit accidiam. que torquet in imis. Consilium quod docet pro transitoriis et non mercari. remouet auariciam que in terrenis pro terrenis tantum querit negociari. Intellectus quo vere delectamur in bonis spiritualibus. excludit gula. que vane et miserere delectatur in carnalibus. Sapientia per quam pure delectamur in deo extirpat luxuriam qua quis impudice in suo misero corpore delectatur.

Explicit tractatus sextus huius compendii de septem donis spiritus sancti.

Incipit tractatus septimus de octo beatitudinibus et earum explanatione.

Incipit breuiter restat aliquid de octo beatitudinibus dicere. Et primo quid dicatur beatitudo. scilicet an ipsa virtus. an id quod promittitur. ut gratia exempli respectu eius quod dicit christus. Beati pauperes spiritu. quoniam ipsorum est regnum celorum. an beatitudo sit ipsa paupertas vel promissio regni. Qualiter se habeant ad dona et ad virtutes. Quare vltime beatitudini idem premium reddatur sicut prime. Deinde de quibuslibet beatitudine in se quid sit et qualiter et cum quo dono conuenit et cui vicio capitali contrarietur.

Quid dicatur beatitudo an. scilicet ipsa virtus vel id quod promittitur.

Sciendum est autem quod beatitudo duplex est scilicet vite et patrie. Beatitudo autem vite consistit in perfectione euacuatoe vniuersalium miserie. scilicet culpe et quod ad eentiam. et quod ad occasiones. An quod iste virtutes de quibus infra euacuatur culpa et culpe occasiones. disponuntur ad beatitudinem patrie. ideo dicitur perierunt dicuntur beatitudines. Beatitudo autem patrie consistit in omnimoda euacuatoe vniuersalium miserie. scilicet culpe et pene. Et isto modo dicuntur proprie beatitudines prima per dictas virtutes inuentia. Sic est illud. ipsorum est regnum celorum. Vel illud ipsi saturabuntur. etc. Et sic varia ratio et consideratio poteris dicere quod virtutes ille sunt beatitudines. Et quod si prima eis commendantur beatitudines sunt.

Qualiter se habeant beatitudines ad dona et ad virtutes.

Qualiter autem se habeant iste beatitudines ad dona et ad virtutes. hoc scito quod secundum glossam

Compendiū theologie

sup isto passu **M**ath. v. p. virtutes ad dona/ et p. dona ad beatitudines puenitur. **U**nde virtutes/ dicūt in icū opatiōis bo ne z euacuatiōem culpe quo ad essentiam. **D**ona autē dicunt bonū z expeditū pro gressum. quia donū/ expeditū reddit actū virtutis vt expedit opetur. **B**eatitudines autē dicunt cōsummationes siue terminū quaten⁹ in vīa haberi potest. ita vt omnē culpā euacuet z omnē culpe delectatiōem. **E**t bonū delectabiliter opetur quantū fa cere possibile est viatori. **E**t ideo dicūtur iste beatitudines/ virtutes purgati animi. **Q**uia scz animā purgant/ vltima purga tione viatori possibili.

Quare vltime bea

titudini idē redditur premiū sicut prime

Ultime autē beatitudini idem premiū reddit quod z p. sic sed nō eadem ratōne. **Q**uia regnū celoz duo in se cōprehendit. s. exaltatiōem z abundantā. **I**n beatitudi ne autē que p. ma ponit/ que est paupras spūs ē summa rez abdicatio siue abiectō z ideo p. mittit ei regnū in quantū dicit abūdantiā. **I**n beatitudine vero que vltima ponit/ que est p. secutiōem pati propter iusticiā. est summa deiectō z ideo pro mittit ei regnū in quantū nominat exalta tiōem. **U**nde quāuis regnū celoz omnibus beatitudinib⁹ debeat. istis tamē solum p mittitur. quia p. quandā appropriatiōem istis magis debetur.

De beatitudinib⁹

in speciali. **E**t cum quo dono cōueniant

Nunc attendendū est ad aliqua rem singularē determinationē. **P**rima igitur virtus seu beati tudo est paupertas spiritus que adaptat dono timoris. **E**t expellit supbiā cui con trariat eo q. paupertas spiritus/ vera hūili tas sit. **Q**uia beatitudini in premiū p. mit titur regnū celozum. **E**t nota q. paup ras hic dicit abdicatio tempaliū fm rem z fm voluntatē. **Q**uia cū beatitudines p. sectā dicant peccati exclusiōem. tam quo ad peccati essentia q. quo ad peccati occa sionē. cum abdicatio solū fm voluntatē/ nō sit euacuatio p. fecta occasiōis pecca ti. quia est alia vtilior que magis occasio

nē peccati euacuat/ scz illa que est fm rem z fm voluntatē. patet q. illa prima est p. prie beatitudo.

De secunda

Secunda virtus seu beatitudo est mititas sine mansuetudo q. cōgruit dono pietatis z expel lit iram. q. mitis est quē ira vel rancor nō afficit. **C**ui respondet in p. mium possessio terre viuentiū.

De tertia

Tertia virtus seu beatitudo est luctus/ qui est dolor animi caritate iformatus q. facit cogno scere miseriā propriā z lacrima bilem p. nitis vite statū z delectatiōem fu ture glorie que sufficiens causa luct⁹ sunt. quē dolorē inducit sciētie donū. **Q**ui enī addit sciētiā istā scz addit z dolorē. **C**ui pro p. mio respondet eterna consolatio in qua absterget deus omnē lacrimā ab oculo sanctoz. **E**t iam nō erit ampli⁹ neq. lu ctus neq. clamor zc. **E**t hec euacuat inui diam que dolet de bono alieno z letatur de malo. hec autē beatitudo ecōuerso. **E**t quāuis luct⁹ ipse miseriā quedā videat cōgrue tamē beatitudo p. pter sibi annexā dulcedinē dicit/ eo vt dicit **B**rego. dulcior res sunt lacrimae penitentiū q. delitiae regū. **E**t **A**ugust. li. cōfessio. **T**urrebāt lacrimae z bene mihi erat cum illis.

De quarta

Quarta virtus seu beatitudo est esuries z sitis iusticie/ que do no fortitudinis adaptat. q. est in sustinendis piculis p. iusti cia z fide. **Q**ue expellit tediū boni hoc est acediā. **C**ui rōdet p. p. mio etna saturitas

De quinta

Quinta virtus seu beatitudo ē misericordia. **Q**ue appropria tur dono cōsilij. qd. docet alijs dimittere minora/ vt nobis dimittat ma iora. vel p. ferre terrena vt obrineam⁹ cele stia. **H**ec expellit auariciā cuius p. priū est cōgregare z non remittere vel p. ferre. **P**re miū autē huic b. titudini rōdes est cōsecu tio misericordie.

De sexta

Sexta virtus seu beatitudo est mundicia cordis. cui convenit donum intellectus qui est cogitatio celestium oculorum cordis mundans et illuminans. Hac eliminat gula que corrumpit et execat cor. Unde **De** quarto fornicatio et vinum et ebrietas aufert cor. **P**remium huic beatitudini respondens est visio dei.

De septima.

Septima virtus seu beatitudo est pax seu esse pacificum. Cui respondet donum sapientie que est delectari in deo que est pax nostra. **H**ec repellit luxuriam que animum non pacificat sed vagum reddit et instabilem. Cui correspondet premium esse filium dei.

De octava.

Octava virtus seu beatitudo que est pati persecutionem propter iustitiam clarificat et ostendit quoddam factum habens respectum ad singula precedentia. **E**t per quod omnes alie beatitudines ab ultima usque ad primam probantur si vere sunt. **U**n **B**reg. Qualis unusquisque apud se lateat illata et humilia probat. **E**t hinc est quod beatitudo ipsi facto primo respondens quod idem est cum premio per beatitudinem promissio redire dicitur ad caput tanquam circulus perfectus et omnes beatitudines ambiens et comprehendens. **D**e virtutes seu beatitudines tanguntur **D**atb. v. **B**eati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum. etc.

Unde accipitur numerus seu sufficientia beatitudinum.

Numero vero beatitudinum numerus et sufficientia secundum integritatem perfectionis hominis accipitur. **A**d perfectionis autem integritatem requiruntur tria. scilicet recessus a malo perfectus seu progressus in bono. et perfectus statim in optimo. **S**ane respectu primi malum procedit aut ex timore superbie. aut ex rancore malicie. vel ex languore libidinis seu concupiscentie. **C**ontra que tria sunt seu sumuntur tres prime beatitudines scilicet paupertas spiritus contra malum tumoris superbie. **V**irginitas contra malum rancoris malicie. **L**uctus contra malum languoris libidinis seu concupiscentie.

Respectu vero secundi perfectus seu progressus in bono attenditur circa divinam imitationem que est duplex secundum duas vias quibus intendi potest scilicet misericordiam et veritatem. **D**e quibus in psalmo. **U**niversa via domini misericordia et veritas. **E**t secundum has duas vias sumuntur due alie beatitudines. scilicet respectu veritatis est iusticie. et respectu misericordie affectus misericordie. **R**espectu autem tertii perfectus statim in optimo attenditur in duobus scilicet in limpida cognitione et in tranquilla affectione. **E**t secundum hoc sumuntur due alie ultime beatitudines. scilicet respectu limpide cognitionis mundicia cordis ad deum videndum. **E**t respectu tranquille affectionis pax mens ad deum perfecte fruendum. **E**t adverte quod sicut in enumeratione donorum iuxta quod supra tractatu de donis declaratum est. est ordo quidam artificialis quo primo loco ponuntur et enumerantur digniores. ita in enumeratione beatitudinum est ordo quidam naturalis quo digniores ultimo loco ponuntur.

Et supradictis colligitur quod habitus virtutum cardinalium principaliter disponunt ad exercitium vite active. **H**abitus vero donorum maxime disponunt ad actus vite contemplative. **H**abitus autem beatitudinum disponunt ad perfectionem vitamque.

Finis tractatus precedentis.

Incipit tractatus viii. et finalis de viciis nature et voluntatis

In finalibus aliqua de viciis summam tangere convenit. **E**t quia sunt vicia nature. et vicia voluntatis. tangitur primo aliquantulum de viciis nature. **E**t deinde de viciis voluntatis.

De numero et sufficientia vicioz nature.

Vicia autem nature quantum ad huiusmodi compendium attinet satis erit enumerare. que sunt septem scilicet **E**xtollentia seu presumptio. **V**irginitas. **A**miditas. **P**ecipitatio. **H**ebetudo. **S**tulticia. que numerus siue sufficientia habet de

Compendiū theologie

se satis clareat. nā repibile non videt vici-
um nature aliō a p̄dictis vel qđ saltē ad
aliquid p̄missōz nō sit reducibile. p̄ op-
positōem tñ ad septē dona sp̄s sancti/ su-
mūt aliqui numerū z sufficiētiā ip̄sōz
vicioz nature. **T**enē tres anime sunt vi-
res seu potētiē. s. cōcupiscibilis irascibi-
lis z rōnalis. q̄ q̄si cōtinue in suis virtuo-
sis actibus z opatōibz/ p̄ ipsa vicia que
nature et sua corruptiōe ū sunt/ varijs mo-
dis impugnat z impediunt. cōtra que cū
septē sunt. data sunt in adiutoriū septem
dona sp̄s sancti q̄ lumina quedā siue lux
diuinitus inspirata z infusa ad efficacit̄
tam cōtra ipsa septē vicia nature q̄ vicia
alia volūtatis et tentatōes. viā iam habi-
te virtutis impugnatēs/ resistendū. libe-
riusq; z expedit̄ ipsos actus virtutū cre-
q̄ndū. **D**e vicijs nature circa vim con-
cupiscibile. **C**irca igit vim seu potētiā
concupiscibile repitur vitiū nature retrahens
a debite cōpatiēdo z subueniēdo
p̄mo. quod vocat duricia. **C**ōtra quod
dispoit donū pietatis. **D**e vicijs nature
circa vim irascibile. **C**irca vero vim seu
potentiā irascibile duplex repitur viciū
nature. **U**num immoderate retrahēs ab
agēdis quod vocat timiditas cōtra qđ di-
sponit donū fortitudinis. **A**liō immodera-
te accedēs qđ vocat presumptio. **C**ōtra
qđ disponit donū timoris. **D**e vicijs na-
ture cōtra vim rōnalē. **C**ōtra vim autē
seu potentiā rōnalē duplex cōtingit vi-
ciū nature. scz vel respectu finis. vel respe-
ctu eoz que sunt ad finē. **S**i respectu fi-
nis duplex repitur nature viciū. **U**num
impediēs ne cognoscat qđ vocat hebetu-
do. p̄tra quod disponit donū intellectus
Aliud retrahēs ne anim⁹ ad ip̄m finē de-
bite afficiat qđ vocat stulticia. p̄tra quod
disponit donū sapiētiē. **S**i respectu eozū
que sunt ad finē duplex similit̄ nature vi-
ciū repitur. **U**nū impediēs ne sciat qđ ad
p̄secutōem finis expedit quod est igno-
rantia cōtra quod disponit donū sciētiē.
Aliud quo qđ in his que agēda sunt ma-
gis ex passionis impetu q̄ ex debita ele-
ctione ducit quod est p̄cipitatio cōtra qđ
disponit donū p̄silij. **Q**uibus cōtrarien-
tur ipsa nature. **C**ōtrariāt etiā ista septē
nature vicia singula scz singulis virtuti-
bus. singulis oratōnis dñice petitiōibz
z singulis beatitudinibz z cōueniūt cum

septē principalibz seu capitalibz vicijs vo-
lūtatis. **D**ō clarius ex tabula in fine hui⁹
tractat⁹ posita cōcipi poterit z perpendi.

De vicijs volūta- tis seu de malo culpe in generali.

De vicijs volūtatis id est de ma-
lo culpe seu de peccato/ oppoz-
itū foret z vtile/ specialē z lō-
gum tractatū subiungere. sed cū
pluribz notabilibz hec sint diffuse expla-
nata/ sufficiet interim ad p̄ntis cōpendij
p̄cessum cōtinuandū/ eiusq; cōplemētū
summatim dicere. quid sit p̄ctm̄ in genere.
Quoties sit siue quot sunt ei⁹ genera. **D**e
iñ veniēt aliq̄ de qlibet genere explanāda

Quid est peccatū

in genere. z quomodo diffinitur

Peccatū autē in genere sic diffi-
nit. **P**eccatū est auersio ab in-
cōmutabili bono ad bonū cō-
mutabile. **Q**uā diffinitōez sic
intellige. **P**eccatū est auersio scilz volun-
tatis. quia pp̄rie z p̄ se talis auersio est pec-
catū. ab incōmutabili bono scilicet deo. q̄
omnino incōmutabilis est. **H**ec est auer-
sio aliō q̄ discōformitas volūtatis create
a volūtate diuina. qđ est in omni peccato
vbi aliqd vult voluntas create quod nō
vult deus. **S**eq̄tur ad bonū cōmutabile
supple cōuersio scz ad bonū creatū quod
cōtinue mutat vel saltē mutabile ē. **E**t
licet peccatū in sui diffinitōe duo conti-
near scz auersionē ab incōmutabili bono
z cōuersionē ad cōmutabile bonū. essen-
tialius tamē p̄ctō est/ p̄mū q̄ scōm. **S**i
enī fuerit cōuersio ad creaturā/ ita tamen
q̄ nō fieret auersio a creatore. sicut cōtin-
git quādo qđ amat creaturā p̄pter deum
tantū. tūc nō fieret p̄ctm̄ immo in isto ca-
su meritoze fieret. **L**icet plures alie sint
diffinitōes peccati/ nō tractat nisi de vna.
Plures alie a doctoribz assignātur pecca-
ti diffinitōes fm causas efficiētē mate-
rialem. z formale ipsius peccati. **S**ed q̄s
tum ad p̄ntē tractatū attinet/ supradicta
diffinitio que fm causam finalem pecca-
ti sumitur/ sufficiat.

De duplici diuisi- one peccati in genere.

Pures etiā a doctoribus assi-
gnant peccati diuisiones fm di-
uersas peccati causas et origines
Quantū vero ad pntem tracta-
tū sufficit de duab' peccati diuisionibus
principalit' tangeat. Et primo de vna que
sumit fm quandā peccati qlitate et quanti-
tate. Scdo de vna q' sumit iuxta peccati
cām materialē. **R**espectu p'ie diuisionis
tria p'cipalia repiunt genera peccatoꝝ.
quia omne peccatū aut est originale aut ac-
tuale. Si actuale hoc itez est dupliciter.
Quia aut est mortale aut veniale.

De peccato origi-

nali et quid est.

Originale autē peccatū est illud
quod a nostra viciosa origine
trahimus. Et est auersio qdam
habitualis a deo qua aīa prona effecta ē
nō reddere iusticiā quā debet. **U**nō omnes
fere doctores respectu effectus ipius pec-
cati originalis cōsonant in ipam auersio-
nē habituale fm August. **H**ugo de san-
cto victore dicit q' originale culpa/est cor-
ruptio seu viciū quod nascendo cōtrahi-
mus p' ignorantia in mēte et cōcupiscen-
tiā in carne. **A**lij volūt q' originale cul-
pa/sit necessitas cōcupiscendi cū debito
nō cōcupiscendi. Et ponūt exēplū de ra-
dio cōtignato aque. q' mouet' ex mota et
quiescēte q'efcit. Et hoc patz' ex cōtignatō-
ne sui cū aqua. **U**nō cū maior sit vnio aīe et
carnis q' in casu p'dicto radij et aque. cuz
caro de se valde mobilis sit ad cōcupiscē-
dum. aīa eo ipso q' tali carni vnita est ha-
bet statū talem quandā necessitatē cupi-
scendi. **L**um igit' caro puuli cui infundit'
anima/ p' peccatū p'imi hominis ad cōcupi-
scendū sit mobilis. inerit ipsi anime iam
illi carni vnite necessitas quedā concupi-
scendi. nec potest anima ipsa illā carnem
seu sensualitatē cohibere. sicut aīa ade aīā
peccatū potuisset q' habuit p'tatem super
sensualitatē et etiā libertatē cōcupiscendi
vel nō cōcupiscendi. **P**atet igit' q' per
peccatū et post p'ctm' p'imi hominis iest
aīe duplex necessitas. **U**na nō possendi
sensualitatē retinere seu cohibere. et alia
necessitas cōcupiscendi. Et p'ia est qdā
necessitas nō valendi facere qd' debet. et
secunda est quedā necessitas faciendi qd'
nō debet. Et ita inest ei carentia vtriusq'

ptis iusticie. que sunt declinare a malo et
facere bonū. **E**t quo patet q' p'ctm' ori-
ginale. et est in carne et est in aīa. sed in car-
ne originaliter et materialit'. In aīa vō for-
maliter et tanq' in subiecto. **S**ola enī aīa
est susceptibilis virtutis et vicij. et tū sicut
dictū est ex cōiunctōe ipsi' ad corp' p'ra-
bit vitiū illud. sicut qn' quis cadit in lutū
feda' et maculat'. **T**alis autē aīe infectō
nō tantū est pena sed est etiā culpa. ipave-
ro culpa q' macula est deletur i baptismo
Pena autē q' fomes siue peccadi p'ntas
appellat' remanet post baptismū. **S**ic ei
in baptismo curat' culpa quantū ad rea-
tum dānatōnis eterne. sed nō quin rema-
neat ipsa pena quantū ad motū et actum
cōcupiscētie. cum qua oportet nos q'sdū
viuim' pugnare. nisi extinguat' cōcupiscē-
tiā per specialē gratiā. sicut in beatissima
virgine in cōceptōe filij dei. **O**rigina-
le etiā p'ctm' sic in hoīe p' baptismū curat'
q' nihilomin' ab eo q' curatus est/ trāsmi-
tatur in plenā quā generat. sicut iude' cir-
cūscisus generat filiū cū preputio. et gra-
num nudū et purū seminatū/ p'creat gra-
num cū palea. **Q**d hinc est q' hō non ge-
nerat filiū fm q' in mente curatus est sed
fm quod in carne.

De nominib' pec-

cati originalis fm q' opatur ad animā.

Originale peccatū diuersis i sa-
cra scriptura noībus. multipli-
cibus de causis noīat'. **S**ecū-
dum enī q' originale p'ctm' cō-
patur ad aīam/ vocat' qn'q' infirmitas. qz
reddat aīaz ipotentē ad resistēdū motib'.
Qn'q' vocat' feditas. qz p' ipam aīa macu-
latur. **V**ocat' qn'q' p'ntas. ppter p'nuam
appetitus inclinatioez ad malū. **V**ocatur
qn'q' corruptō. qz ad nihilū ducit et p'ctm'
Vocat' qn'q' vitiū. qz est diminutō bono-
rū naturalium. **V**ocat' qn'q' lāguoz nature
qz durat i natura corrupta. **P**abz etiā
noīa fm qd' compaf' ad corp'. **V**ocat' enī
qn'q' let' carnis. eo q' lege dīna sit carni i-
ficta. **U**nō qn'q' let' mēbroꝝ vocat'. qz mo-
uet organa ad opatōez cōcupiscētie. **V**o-
cat' qn'q' tyrān'. ppter dīnationē quasi vio-
lentā in ipsa cōcupiscētia. **V**ocat' qn'q' fo-
mes. qz sicut ignis fouet ignē. ita p' ipz fo-
uet in carne p'ctm' fm act' generatiue et nu-
tritiue. **V**ocat' qn'q' stimul' carnis quia

Compendiū theologie

stimulat carnē ad primos motus. et ani-
mū ad cōsensum. **H**abet quoque nomina
sūm quod cōparatur ad actus delectabiles.
Et sūm hoc vocatur cōcupiscētia que so-
nat viciū in actu prout est in adultis. **T**er-
cōcupiscibilitas que sonat viciū in potē-
tia prout est in puulis. **H**abet etiā no-
men sūm quod comparatur ad primū hoīez
a quo cōtrahitur. et sic vocatur originale.
quod est carentia debite iusticie.

De peccato actua

Dicitur mortali et circa ipm in generali occurrē
Circā peccatū ā actua (tribus
le mortale aliqua sunt videnda
primo qd sit. Secōdo de diuer-
sis eius noibus seu appellatōi-
bus. Tertio de huius peccati effectibz. Quar-
to de diuersis eius generibz seu diuisiōi-
bus. Quinto de quolibz septem peccato-
rum capitaliū ac eorum filiabus seu spe-
ciebus/aliquid in speciali declarabitur.

Quid sit peccatū

actuale mortale in spēali et quō diffinit.

Peccatū igitur actuale mortale/
sic diffinitur sūm August. Peccatū
est dictū vel factū vel cōcu-
pitū/pra legē dei. Et ponitur
in dicta diffinitōe dictū ppter pctm oris.
factū ppter pctm opis. cōcupitū ppter pec-
catū cordis. **D**iffinit et aliter sūm eūdē
August. Peccatū est volūtas retinēdi fa-
ciendi vel cōsentiēdi quod iusticia vetat.
Insup sciendū qd pctm proprie nō est
substātia vel res aliq sed defectus et corru-
ptela. **C**irca qd tamen aduertendū ē. qd
aliō est peccati actus. aliud est peccati habi-
tus. aliud peccati reatus. Peccati actus ali-
qd est. sed qm nō ampliū sit. desinit eē. etiā
sine grā. **S**ed peccati habitus qd ex malis
actibz relinquitur/ etiā aliqd est et remanet
interdū cessantibz etiā ipsis actibz. ac etiā
post infusam grām peccatiqz remissionē.
Peccati vero reatus siue macula/ sūm rem-
nihil est. deformat tamē aīaz: nō p modū
positōis sed p modū. priuatiōis sicut trū-
catio mēbz p modū. priuatiōis cor. p defor-
mat et maculat. **D**icit etiā Augu. qd sicut
abstinētia nulla substātia vel res est. et tū
ex ea cor. p languescit. ita pctm nō est aliq
substātia vel res. ex eo tū natura minuit et
corruptiō. delect tū semp p grām. **N**otan-

dum p̄terea qd pctm. qm̄qz trāsīt actu et re-
manet reatu. sicut pctm actuale actu con-
pleto an̄ penitētiā. **Q**uōqz ecōtra pctm trā-
sit reatu et remanet actu. sicut in pctō ori-
ginali p̄ baptismū. **Q**uōqz trāsīt pctm actu
sūm et reatu. sicut pctm actuale actu pple-
to et p̄ penitētiā. **Q**uōqz pctm remanz ac-
tu et reatu sic pctm originale an̄ baptismū.

De diuersis nomi-

Dicitur peccati actualis mortalis
diuersis frequēter noīb? pecca-
tū ipm mortale p̄ doctores no-
minat sūm diuersas eius pprie-
tates et opatōes et effectus. **V**ocat enī qm̄qz
macula. et hoc idē qd imaginē dei deformat
et maculat. **V**ocat qm̄qz reatus. qm̄ ad eter-
nā penā obligat. **V**ocat qm̄qz pollutio et
hoc qm̄tū ad p̄ragionē p̄tractā. et terrena
delectatōe. **V**ocat qm̄qz delictū et hoc sūm
qd est recessus a dignitate grē habite. **V**o-
cat qm̄qz culpa. et hoc prout respicit penā
quā meret et incurrit. **V**ocat qm̄qz offensa
et hoc est qd contra deū est et p̄tra deū facit.
Vocat qm̄qz p̄uaricatio et hoc in qm̄tū mā-
datū dei respicit qd trāsgrēdiēdo p̄uarica-
tur. **V**ocat qm̄qz pctm put cōuersio fit ad
bonū et mutabile cū auersione a bono in
cōmutabili. **V**ocat qm̄qz scel? p̄opt ma-
gnā iniuriā qd peccando deo fit. **V**ocatur
etiā quandoqz nefas put est illicitū perso-
ne perpetrātū. **V**ocatur etiā quandoqz cri-
men prout est dignū accusatōne et pena.

De diuersis effe-

Habet peccati actualis mortalis
diuersi modi autē peccati/ multi-
plex sūm doctores repit effectus.
sed qm̄tū p̄ntē p̄cernit tractatū
satis erit aliqz enūerare. **U**n? effectus. **E**t
p̄rio naturalia vulnerat. qd signat in illo
qd iuxta euāgelīū descēdēs ab hīrlm i hie-
rico incidit in latrones. **A**li? **I**ntelle-
ctū obscurat in cognitōe veri. et affectū te-
pescere facit i ope boni. **A**li? **B**ratui-
tis spoliāt. ne tū bonū aliqd pereat. bona
opa qd qz peccādo mortificat/ alijs iuxta
dispensatiōem dei elargiēnt saluādis.
Ali? **A**īam maculat. ad penā eternam
obligat. et sciam amaricat. cor indurat.
Alius **N**oiem quasi insensibile reddit
Exēplo canis submergēdi qd lapidē i col-
lo suo nō sentit. donec ab eo in fundū aq

trahitur. **Alius** Animam occidit. quia deo qui vera vita est. priuat. **Alius** Ad alia peccata trahit. **Un** Greg. Peccatum quod per penitentiam non diluit. suo potere ad alia trahit. **Alius** Bona que in peccatis sunt. infructuosa et quantum ad meritum quantum ad premium reddit. **Alius** Ex homine quendam effectiue infirmum facit. Nam in peccatore est ignis auaricie. fetor luxurie. tenebre ignorantie. vermis conscientie. sitis concupiscentie. et demones per effectum et huiusmodi. **Alius** Vacuum hominem tandem relinquit. et merito quod mundo adherentia. sugunt verba ardentia. Fallendo decipit sicut esca in hamo vel lignum putridum de nocte lucens. **Alius** Hoicem vere stultum demonstrat. seruicendo scilicet illi qui ipsum torquet et tandem torquetur. Componendo quoque et congregando supra se unde torquetur et cremetur. Unde Augustinus. **de ci. dei.** Hoc vitium adimit integritatem. pulchritudinem. salutem. virtutem. et quicquid boni per vitium detrahitur seu minui consuevit.

In quo peccatum

habet esse ortum. **Notandum** est vltimum. quod quicquid peccatum ipsi bono contrarium sit. non tamen habet esse nisi in bono. nec ortum nisi a bono. quod quidem bonum est liberum arbitrium ac voluntas. a qua peccatum est sicut a prima origine et in qua est sicut in proprio subiecto. Voluntas igitur est causa peccati. cum dico non efficientem sed deficientem. Voluntas enim semper quod habet respectum ad suum principium a quo est. scilicet ad deum non est nata elicere ex se nisi bonum. Sed semper quod habet respectum ad principium ex quo est. quod est omnino nihil. cum ipsa voluntas ex nihilo sit. semper tendit ad defectum. Si ergo velimus scire vnum malum culpe sit materialiter. dicendum quod ex nihilo. Si vero velimus scire unde sit terminaliter. dicendum quod ex absentia debiti modi debite speciei et debiti ordinis. Sed si velimus scire vnum sit originaliter. dicendum quod a voluntate siue a libero arbitrio.

De progressu peccati

Nota quod peccatum incipit in cogitatione. pedit et crescit in delectatione. perficitur in consensu. **Circa** processum autem peccati notandum est quod aliqua ipsum peccatum antecedunt. aliqua ipsum subsequuntur. aliqua ipsum concomitantur. **Item** respectu primi. Aliqua

peccatum antecedunt ex parte auersionis. **Et** aliqua antecedunt ex parte reuersionis. **Ex** parte autem auersionis. id est quando quis a bono incommutabili quod deus est. auerti et seipsum pari incipit. antecedunt peccatum. contemptus. omisio. ingratitude. inobedientia. **Ex** parte vero reuersionis scilicet quando homo se in peccatum reuertit. antecedit peccatum. cogitatio. libido. concupiscentia. delectatio. perversa intentio. consensus. **Peccatum** autem subsequuntur. macula id est deformitas imaginis dei. reatus. et obligatio ad penam eternam. **Peccatum** concomitantur circumstantie que ipsum vel aggrauant vel minuunt. et sunt octo que ex versu sequenti notificari possunt. vnum versus. **Quis** quid ubi per quos. quotiens cur quomodo quando.

De tribus actione

depravationibus. **Per** tria etiam principia liter depravari solet actio. etiam illa que est de genere bonorum. **Quandoque** in sui principio. quandoque in sui medio. quandoque in sui fine. scilicet per malam intentionem. per negligentiam. per vanam gloriam.

Quibus causis unum

peccatum dicitur maius. **Ultis** etiam causa seu respectibus unum peccatum dicitur maius seu grauius altero. **Videlicet** causalitate vt peccatum luciferi. **Generalitate** vt peccatum primi hominis. **Deformitate** vt peccatum iude perditionis. **Remissionis** seu venie difficultate. sicut peccatum in spiritu sancto. **Periculo** sicut peccatum ignorantie. **Inseparabilitate** vt peccatum cupiditatis. **Pronitate** vt peccatum carnis. **Offensione** vt peccatum idolatrie. **Expugnandi difficultate** vt superbia et vana gloria. **Stentis cecitate** vt peccatum ire.

De quinque operum

generibus. **Notandum** est etiam quod inter cetera. quinque reperiuntur genera operum. **Nam** quedam sunt mala in se vt illa que de sui natura seu in suo genere mala sunt. sed tamen per aliquas circumstantias bona fieri possunt. vt homicidium quod in se malum est. sed per circumstantiam aliquam potest effici bonum. vt puta quando fit per debitam iusticiam. vel se legitime defendendo cum mortis periculo euadere non possit et huiusmodi. **Quedam** sunt mala semper illa que semper totum suum esse mala sunt. nec per circumstantias aliquas bona effici possunt. sic est odire deum.

vel fornicari et hōi. Quodā e contrario sunt bona in se ut illa q̄ de sui natura sunt bona ex genere. sed tñ p aliquas circūstā-
tias possunt fieri mala. Sicut est dare ele-
mosinā quod in se bonū est sed p circū-
stantiā aliquā pōt fieri malum. ut puta si
dare p sola vana hominū laude acq̄ren-
da vel hōi. Quodā sunt bona fm se. ut
illa que fm totū suū esse bona sunt nec p
circūstātiā aliquas. pñt fieri mala. sicut
est diligere deum ex caritate. Quodā sunt
indifferētia scz que suo esse nec bona nec
mala sunt. possunt tñ fm circūstātiā bo-
na vel mala fieri. sic mouere pedē sine de-
liberatōe. vel qñq; p̄medere. qd fm circū-
stātiā aliquā bonū fieri potest. ut puta in
necessitate. cor p suū debite sustentādū ut
efficaci⁹ deo seruire possit. Et e contrario
malū. ut puta si ad sup̄bitatē et ex sola li-
bidie vel volūtariē p̄cepta ecclesie trās-
grediendo fiat.

**De quatuor gene-
ribus seu diuisionibus peccati mortalis**

Licet plures peccati mortalis/
diuersis respectibus et causis/
possent assignari diuisiones seu
genera. qñtū tamē ad pñtis tra-
ctatus cōpendiū attinet. quatuor solum
quartā diffuse insister. quia p eius decla-
ratōes alie tres clarez facilliter poterūt itel-
ligi. imo ipas tres effectualit̄ cōprehēdit

De prima diuisione

Prima igit̄ dictaz quatuor di-
uisionū est q̄ peccatoz morta-
liū aliq̄ sunt carnalia alia spūa-
lia. Carnalia aut̄ maioris sunt
infamie. Spiritualia s̄o maioris culpe.

De secūda diuisione

Secunda diuisione est q̄ pec-
catoz mortaliū aliqua sunt cō-
missi alia delicti. Quod in effe-
ctu est dicere Aliqua cōmittūt
in faciēdo. alia in omittēdo. Prima pec-
cata sunt p̄uicatio seu trāsgressio legis
quo ad p̄cepta negatiua. ut puta Nō occi-
des nō mechaberis. Secūda sunt p̄uari-
catio seu trāsgressio legis quo ad p̄cepta
affirmatiua. sicut sunt. Diliges dñm deū
tūū ex toto corde tuo et honora patrē tu-

um et. Et fm hāc etiā diuisionē dicif pec-
catū mortale esse et fieri contra duas par-
tes iusticie. Quarum vna est. declinatio a
malo. Alia est facere bonum.

De tertia diuisione

Tertia diuisione est ex peccatoz
mortaliū aliqua directe cōmit-
tunt in deū alia i proximū alia
in seipm. Peccatū autē in deū
itez subdiuidit. Nā qñdoq; peccat in pa-
trē quādoq; in filium. qñq; in sp̄m sc̄m.
De quibz latior fiet speculatio infra in fi-
ne declaratōis q̄rte diuisionis. Peccat ei
alio respectu in deū quadruplicit̄. primo
male de ipso p infidelitatē sentiēdo. sc̄do
ipm blasphemādo. tertio ei⁹ sacramēta in-
digne ministrando et tractādo. q̄rto eum
tentando. Rursus deū tentādo peccat
triplicit̄. Nam tentat vel ei⁹ potētia. signa
scz ab eo perēdo. Vel tentat eius iusticia.
p hūanas scz p̄batōes. ut puta p candens
ferrū vel duellū vel similia/ iudiciū ei⁹ ex-
q̄rēdo. Vel tētat ei⁹ misericordia. suā sc̄li-
cet q̄si examinatō bonitatē. se stultis pi-
culis p̄mittēdo. In primū vero peccat
etiā triplicit̄. vel bona sua ei indebite au-
ferēdo. vel bona p̄pria sibi in sua necessita-
te nō cōicando. vel mala psuasiōe aut ma-
lo exēplo eū in peccatū trahēdo et inducen-
do. In semetipm at̄ peccat q̄s etiā tri-
plicit̄. Vel sibi ipsi necessaria subtrahēdo
vel sup̄flua sumēdo. vel vltra vires ac de-
bitū moderamen quippiāz aggrediendo.

De quarta diuisione

Quarta diuisione peccati (ne-
mortalis sumit p septē vicia ca-
pitalia. Que sunt. sup̄bia. inui-
dia. ira. acedia. auaricia. gula.
lucuria. Et qz ut supra tactū est de ista q̄r-
ta diuisione expediēs est diffusiorē hic fa-
cere declaratōem. tum qz p eam supra di-
cte tres alie diuisiones clarius intelli-
gerūt imo eas effectualit̄ p̄prehēdit. tñ qz
p̄prie loq̄ndo in ipsa et ex ipsa p̄cipal̄ ef-
fectus p̄cipalisq; intētio huius octauū
tractatuli istius libelli p̄sistit et dependet.
Ideo de ipsis septē peccat̄ capitalibz hic
fiet quoddā speciale capitulū. et iuxta di-
uisionē in principio hui⁹ p̄cipalis ca-
pituli quod est de peccato actuali posita
de his scz que in eo videnda sunt.

Aliqua circa mate

riam septē vicioꝝ capitaliū prenotanda
Iterum anteq̃ ad specialē seu parti
 cularē declaratiōez ipōꝝ septē vicio
 rū capitaliū veniat/ aliqua sunt cir
 ca ipsa aduertenda. Et primo notādū
 venit q̃ pctm̄ veniale. siue sit quantū ad
 actū siue q̃ntum ad maculā. nullo modo
 potest fieri mortale. sic sc̃z q̃ illud idē fm̄
 substantiā qd̄ pri⁹ fuit veniale/ fieret mor
 tale. Et rō est. quia nulla res potest muta
 respēm suā. Peccatū autē mortale venia
 le sunt due diuerse peccati species. Verū
 tamen aliquis actus qui de sui natura est
 de genere peccati venialis/ bñ potest fieri
 mortalis. Et hoc quatuor modis. Pri
 mo modo rōne p̄scientie q̃ de illo actu fie
 ri potest. qz quicqd̄ fit cōtra cōscientiam
 formatā/ edificat ad gehennā. etiā si sit cō
 tra cōsciām erroneā. Et hec est rō. qz cū
 in pctō duo sint sc̃z auersio & cōuersio/ Pe
 nes p̄mū iudicatur q̄litas siue grauitas
 peccati. qm̄ auersio a deo est in pctō qua
 si formale. & auersio ad creaturā q̄si mate
 riale. Quāuis ergo leuare festucā de terra
 videat̄ leue vel indifferēs. si tamē fiat con
 tra cōsciām est pctm̄. qz tūc in aīo sp̄nit
 realiter bonū incōmutabile. & ita fit auer
 sio a creatore. Secōdo modo ex cōplacē
 tia que in illo actu possit capi & capetur.
 Unde Aug. Nullū pctm̄ adeo veniale est
 qd̄ nō fiat mortale dū placet. Tertō mō
 ex dispositōe seu p̄liuitate que exinde cō
 trahitur. qz p̄ frequentē lapsum in venia
 lia. disponit homo ad mortale. Et fm̄ h̄
 intelligit̄ illud dictū Grego. Vitasti grā
 dia vide ne obruaris arena. Hoc autē di
 cit qz sepe de minimis peccatis dū frequē
 ter fiunt & sic quasi contēnūt/ venitur ad
 magna. Sicut de modica scintilla surgit
 quādoq; magnus ignis. Quarto mō
 ex p̄gressu. quia quādo insurgit veniale/
 si nō p̄hibet possit p̄gredi vsq; ad morta
 le. Non q̃ ipm̄ veniale. vt supra tactū est
 in sua substantia fieret mortale. sed qz ex ip
 so occasionaliter fieret p̄grediendo mor
 tale. vt patet in primis motib; q̃ inter ve
 nialia cōputatur. Sed quādo delectatio
 conualefcit intantū q̃ cōsensus accedit/
 iam est peccatum mortale.

Unde sumatur nu

mer⁹ & sufficientia septē vicioꝝ capitaliū
Notandū insup q̃ vt aliqualit̄ su
 pra tactū est septē sunt pctā seu vi
 cia capitalia. sc̃z supbia. inuidia.
 ira. acedia. auaricia. gula. luxuria. quozū
 sufficiētia seu numer⁹ pōt colligi. Volū
 tatē enī hūanā frequēter cōtingit deor̄ di
 nari. Aut ergo deor̄ diat qz appetit quod
 nō est appetendū. aut deor̄ diat qz refu
 git qd̄ nō est refugiendū. Si pri⁹ mō.
 aut appetit qd̄ nō est appetendū interi⁹.
 & tūc peccat̄ peccato supbie seu vane glo
 rie. Aut appetit qd̄ nō est appetendū exte
 ri⁹ & tūc peccat̄ pctō auaricie. Aut appetit
 qd̄ nō est appetendū inferi⁹ quale est cor
 porū delectabile. Et istud iterum est in du
 plici differētia. Quia aut illud delectabi
 le qd̄ sic inordinatē appetit/ tēdit ad p̄ser
 uatōem indiuidui. & tūc peccat̄ pctō gule
 Aut tēdit ad cōseruatōez speciei vt coit⁹
 & tūc peccat̄ pctō luxurie. Si sc̃do mō.
 qm̄ scilz volūtas deor̄ diat̄ refugiēdo qd̄
 nō est refugiendū. Aut illud nō refugien
 dū refugit fm̄ p̄uersum instictū potētie
 ratiōnalis. & tunc peccat̄ peccato inuidie.
 Aut illud refugit fm̄ p̄uersum instictuz
 potētie irascibilis. & tunc peccat̄ peccato
 ire. Aut illud refugit fm̄ p̄uersum instin
 ctū potētie cōcupiscibilis. & tūc peccatur
 peccato acedie. Et sic patz q̃ qz sunt q̃
 tuoz p̄ncipalia appetibilia in q̄bus vo
 luntatē humanā deor̄ dinari contingit. &
 tres solū sunt vires seu potētie aīe fm̄ q̃
 rum instictum est fuga. ideo tātmōdo
 sunt septē peccata seu vicia capitalia.

Duplici modo se

pre vicia capitalia se ostendūt. nunc pa
 lam. nunc palliate.

Notandū insup q̃ ista vicia septē
 seu peccata capitalia/ qm̄q; palā &
 publice se ostendūt. vt qm̄ directe
 fiunt. qm̄q; vero sub qdā specie boni palli
 ata se ingerūt & decipiūt. An supbia qm̄q;
 sic sibi p̄suadet. Volo p̄esse vt possim p̄
 desse. Inuidia sic sibi p̄suadet. bona alijs
 nō cupio nec opto ne in p̄speritate succes
 suū nimis extollant. Iravero sic p̄suadet
 Non debeo mala mihi illata tolerare/ ne
 mihi inferri consuecāt. Acedia sic sibi p̄
 suadet. Ad hoc mihi in laboribus parco
 ne indiscrete aliquid aggrediēs deficiā et
 indiscretōis arguar. Auaricia sic sibi per

Compendiū theologie

suadet. mibi multa adhuc cōgregāda veniunt/ne ppter casus fortuitos qui supuenire pnt in inopiā incidā. 7 sic furtū rapi nā vel aliud iniustū omittā. **Gula** sic sibi psuadet. **Corp^o meū** cibus 7 potib^o delicatis nutritio. quatin^o in sanitate cōseruetur fortiusq^{ue} efficiat^{ur} vt sic aptius sit 7 valentius ad deo seruitiū. **Luxuria** sic sibi psuadet. nō est malū aliqnto tpe ad libitū 7 placētiā viuere/et postea fortit^{er} penitere

Septem uicia capitalia septem ferocib^o bestijs cōparātur.

Notandū preterea q^{od} p^{re}dicta septē uicia seu peccā capitalia septem tā ferocib^o q^{uam} immūdis bestijs cōparari cōsueuerūt. **Supbia** seu yana gloria cōparat^{ur} leoni. **Inuidia** cōparat^{ur} cani. **ira** cōparat^{ur} lupo. **Acedia** cōparat^{ur} asino. **Gula** cōparat^{ur} vriso. **Luxuria** cōparat^{ur} porco. **Auaricia** cōparat^{ur} ericio. **Similit^{er}** etiā comparari cōsueuerūt septem grauib^o infirmitatib^o. **Supbia** seu yana gloria comparatur corp^{is} inflationi. **Inuidia** comparatur lepre. **Ira** comparatur frensi. **Acedia** comparatur lethargie. **Auaricia** cōparatur hydropisi. **Gula** comparatur epilentic. **Luxuria** comparatur febrⁱ. **Et** insup notandū 7 bñ p^{ro}siderandum. q^{od} ista septem peccā seu uicia capitalia: deuota ac frequēti passionis christi meditatiōe curant^{ur}. Nam q^{uod} debite ea que ipse domin^{us} noster **Iesus christ^{us}** in sua sacratissima passione egit 7 sustinuit cōtemplat^{ur}/repiet q^{uod} be septē mortifere pestes/ibidē mirabiliter curant^{ur}. **Teni^o** sui sacri capitis in cruce humillima inclinatio/curat supbiam. **Sui** sacri lateris aptio curat inuidiā. **Orō** sua pro inimicis curat iram. **Portatio** crucis curat acediā. **Traditio** sui spūs patri. sui corp^{is} cruci. sue matris discipulo. 7 suaz^{um} vestiū suis crucifixorib^o curat auariciam. **Portatio** aceti 7 fellis curat gulā. **Et** sua flagellatio curat luxuriā. **Notandū** insup q^{od} p^{re}dictoz^{um} peccatoz^{um} vnum ex alio nascit^{ur}. quod sic apparet. **Superbia** enī q^{uod} omnes pcellere vult 7 appetit. statū quādo aliquē sibi equari videt aut timz. in se dolere 7 p^{ro}turbari incipit. ac exinde p^{ro}tra illū ad ipm suū bonū quo sic eū sibi equari timet/impediendū ac diminuendū mouet 7 sic ex supbia nascit^{ur} inuidia. **Inuid^o** vero quia defacili ei cui sic inuidet irascitur

et cōtra eū quasi toto spū cōmouet. idō ex inuidia nascit^{ur} ira. **Lum** autē sic cōtra alium cōmotus 7 iratus vindictā de illo appetat/7 se vindicari querat in quo si eum deficere cōtingat/in aīo suo cōtabescit et contristat^{ur}. idō ex ira nascit^{ur} quedā mentalis tristitia que a doctorib^o acedia nuncupatur. **Lum** vero sic animo tristis 7 cōtabescens cōsolatōem 7 quandā sui exaltatōem quā in seipso nō habet/in rebus exteriorib^o querat. 7 quāto plura cōgregare poterit/maiorē se habituz sperat. idō ex acedia nascit^{ur} auaricia. **Auarus** autē quia bonis temporalibus abundat. et sic ea que ad delectatiōem in cibus 7 potib^o faciunt facilius compare 7 ad sui libitum habere potest. idō ex auaricia nascit^{ur} gula. **Gula** vero ppter ventris repletōem/variasq^{ue} ciboz^{um} 7 potuū delectabiliū species quib^o reficit^{ur}/facillime despumat in libidinem. idō ex gula nascitur luxuria. **Notādū** insup q^{od} plura p^{re}dictoz^{um} septē vicioz^{um} seu peccatoz^{um} capitaliū dicuntur radices et initia seu cause alioz^{um} diuersis tamē respectibus. **Supbia** enī primo dicit^{ur} radix et initū oīs peccati ppter tres causas seu ratōnes. **Primo** ppter causam q^{uod} in omni peccato inuenit^{ur}. scz p^{ro}emptus dei qui est quedā causa oīs peccati. **Iste** autē contemptus est auersio a creatore. que in omni peccato est. q^{uod} in omni peccato/preponitur bonū cōmutabile bono incōmutabili. **Iste** contemptus nō nisi ex supbia p^{ro}cedit. 7 ex ea q^{uod} maxime. **Et** idō dicit^{ur} q^{uod} si cut sine charitate alie virtutes nihil sunt ita sine superbia alia uicia nihil sunt. **Ab** strabe supbiā 7 habebis grām. **Quia** supbis deus resistit. humilib^o autē dat gratiā. **Secundo** dicit^{ur} supbia radix 7 initū oīs peccati/quia fuit primū peccatoz^{um}. **Hoc** enī peccato peccauit p^{ri}o diabolus in celo 7 prim^o homo in paradiso. **Tertio** dicit^{ur} supbia radix 7 initū oīs peccati/q^{uod} ex ea p^{ri}mo 7 posterius hoc est mediate vel immediate/nascitur alia uicia et peccata. vt aliquo modo supra ostensum est in notabili immediate p^{re}cedēti. **Libido** etiā prout **Augusti^{us}** ponit dicit^{ur} causa oīs peccati sed alio respectu propter scilicet inordinatā delectatiōem que ex ipsa libidie habetur in creatura. que delectatio inordinate afficit 7 attrahit animā et auertit a summo bono. **Est** enī libido voluntas

improba qua mouet aia ronalis ad hoc q inordinate delectet in creatura. Et ex hac libidine omnia alia peccata fm prius et posterius. hoc est mediate vel immediate. alia tm via seu ordine q̄s a superbia insurgunt. Cupiditas etiā sicut ponit apostolus radix dicitur oim maloz. quasi eodē respectu iuxta suū eē sicut dicitur libido iuxta suū. Nam sicut libido vt statū dictū est dicitur causa oim peccati ppter inordinatam delectatōem que ex ipsa libidine habet in creatura que delectatio inordinate afficit et attrahit aiam et auertit a summo bono. sic cupiditas in suo esse dicitur radix oim maloz/ ex inordinato amore. qui ex ipsa cupiditate habet ad creaturā. qui inordinatus amor similiter afficit et attrahit animā et a summo bono auertit. Et q̄ inordinatus amor omnia alia peccata fm prius et posterius hoc est mediate vel immediate. alia tamē via seu ordine q̄s a superbia et q̄s a libidine insurgunt et oriuntur. **L**uxuria etiā fm **L**assianū dicitur radix ois peccati. quia carnales delectatōnes sunt nobis naturales. et ad naturalia pni sum et inclinati. ac eis cum difficultate resistim? **A**tracta igit et affecta p luxuriam aia in oia alia vicia facilliter et sine p̄sideratōe ac moderamine. fm tamē prius et posterius hoc est mediate vel immediate ex vno. scz in aliud plabitur. alia tamē via et ordine q̄s p superbia et q̄s p libidinē et q̄s p cupiditate. **P**ossent ista p̄fusius declarari sed quantum ad breuitatē huius tractatuli cōuenit. satis sint q̄ tacta sunt. q̄ ampliora videre voluerit doctores habeat solennes. et inter ceteros beatū Thomā secunda secunde. et summā de vitijs et virtutibus.

R De septē vitijs capitalibus in speciali. Et primo differentia inter superbiam et inanem gloriam:

His sic prenotatis dicēdū venit de quolibet predictoz septē vicioz capitaliū in specie seu in particulari. Et primo de superbia. Circa quā notandū est q̄ licet cōiter nō fiat distinctio inter superbiam et inanē gloriā. immo ponat inanē gloria filia superbie Grego. tamē inter eas differentia ponit. immo superbia dicitur regina et mater omnium viciozū. Quod intelligendū est grego. accepisse prout superbia cōsideratur fm quandā redundantia et

generalitatē quam habet in alia peccata in quantum scz ex ipsa omnia peccata oriri possunt. Et hoc duplici via seu ratione. **U**no modo per se et directe in quantum scilz alia peccata ordinantur ad finē superbie q̄ est propria excellentia ad quā potest ordinari quicqd homo indebite et inordinate appetit. **A**lio modo indirecte quasi p accidens remouēdo prohibēs. in quantum scilz per superbiam. homo legē diuinā contēnit. p quam phibetur a peccādo et transgreditur mandata. **I**ntelligit tamē hoc q̄n do illa transgressio mādatorū fieret ex cōceptu. Nam fieri posset ex ignorantia vel infirmitate. q̄ ibi nō esset superbia. **E**t igitur semper natura ipsorū viciozū clarius elucescat. pcedatur hic opinione greg. in sequēdo. **D**ifferentia autē que cōiter in superbia et inanē gloriā assignat est. quia licet in vtraq̄ sit immoderat⁹ et inordinatus proprie excellentie appetitus/ qui scilz nō est fm rectam et debitā ratōem/ in hoc tamē differunt. quia superbia excellentiā p priam inordinate appetit. **I**nanis vero gloria excellentie p̄rie manifestatiōem. ita q̄ superbia proprie cōsiderat in quantum ille inordinatus p̄rie excellentie appetitus habet ab intra etiā si nō ab extra p̄grediatur. **I**nanis gloria trāsit ab extra. qz illaz excellentiā appetit ab extra apparere et in ore aliorum apparere et manifestari.

De superbia in particulari put distinguit ab inanē gloriā et ponitur quasi regina aliorum viciozū.

Dicitur ergo primo de superbia. que sic vt aliqualit tactum est. fm Augusti. diffinitur. **S**uperbia est p̄uersus proprie celsitudinis appetitus. **D**icit etiā August. q̄ superbia omnibus hominib⁹ inuider scilicet superioribus. quia eis nō equat. **P**aribus quia sibi equat. **I**nferiorib⁹ ne sibi equetur. **D**icit etiā superbia omnis peccati radix et inicitū ppter tres ratios supra in penulti. cap. immediate p̄cedenti tactas. **G**rego. xxxi. li. moralium quatuor species superbie assignat. **P**rima est cū homo bonum qd̄ habet/ estimat se a seipso habere **S**ecūda species est cum homo bonū qd̄ habet/ sibi desup datum credit. sed tamē se reputat illud p suis meritis accepisse. **T**ertia species est cū homo iactat se ha-

Compendiū theologie

bere bonū quod non habet. **Quarta** species est cum homo despectis ceteris appetit singulariter videri habere bonū quod habet. **Et** est aduertendū q̄ hic iactantia accipitur quantū ad interiorē cordis arrogantiam. **Quia** si capetur iactantia quātum ad exteriorē actum quo quis falso se diceret vel laudaret habere bonū qd̄ nō habet/magis proprie p̄tineret ad peccatum inanis glorie et etiā ad peccatū mēdaciū q̄ ad peccatum sup̄bie prout sumit̄ hic et a beato Gregorio. **Istarum** autē quatuor specierū numerus et sufficientia sic sumit̄. **Dictum** est sup̄biam esse inordinatū proprie excellētie appetitū. **Omnis** autē excellētia accedit homini ratione alicuius boni quod habet. **Bonū** autem quod habet homo/tripliciter potest cōsiderari. **Uno** modo fm̄ se. alio modo ex parte modi ip̄m bonum habendi. **Respectu** primi certū est q̄ quanto bonū quod quis habet maius est/ tanto p̄ hoc maiorem excellētiā consequit̄. **Et** quo cōtingit q̄ homo cuius appetitus inordinate vel vltra modū sibi conueniētem/ in suā propriā excellētiā tendit/ sibi in animo suo attribuit bonū quod nō habet/ vel maius q̄s habet et tunc est tertia species sup̄bie supra posita. que est scilicet cū quis iactat se habere bonū quod non habet. **Respectu** secūdi certum est q̄ quādo homo bonū quod habet. habet ex seip̄so. ipse excellentius habet q̄s si haberet ab alio. **Et** ex hinc procedit. q̄ homo cui⁹ appetitus inordinate et vltra modū debitum et sibi cōueniētem in suam propriā excellētiā tendit. illud bonum quod habet ab alio/ estimat in suo animo et sibi attribuit habere a seip̄so. **Et** quia dupliciter aliquis potest esse causa boni sui. **Uno** modo efficienter. alio modo meritorie. fm̄ hoc sumit̄ tur due prime species sup̄bie supra posite. **Nam** si homo illud bonū quod a deo habet/ estimet et reputet se a semetip̄so habere et sic efficienter/ tūc est prima species sup̄bie supra posita. **Si** vero illud bonum quod a deo habet/ estimet se et reputet a deo habere/ sed suis meritis. et sic meritorie et tunc est secūda species. **Respectu** tertij certū est q̄ quāto aliq̄s bonū quod habet excellentiori modo q̄s aliq̄ possidet tanto p̄ hoc maiorē excellētiā consequit̄

tur. **Et** hinc est q̄ homo cuius appetitus inordinate et vltra modū debitum et sibi conueniētem in suam propriā excellētiā tendit/ illud bonū quod habet. estimat in suo animo et sibi attribuit excellentius habere q̄s ceteri. et tunc est quarta species sup̄bie supra posita. scilicet cū quis despectis ceteris appetit singulariter videri habere bonū quod habet. **Et** quibus apparet clara sufficientia specierū superbie per Grego. assignata. **Est** tamen aduertendum q̄ fm̄ diuersos doctores. plures et alie assignantur superbie species. **Dyeronimus** assignat ingratitudinē speciē superbie. **August.** dicit q̄ se excusare de peccato cōmisso/ ad superbiā p̄tinet. **Etiā** presumptō qua quis tendit ad assequendum aliqd̄ quod est supra se/ ad superbiā p̄tinere videtur. **Bernardus** etiā duodecim gradus ponit sup̄bie qui sunt. curiositas. mentis leuitas. inepta leticia. iactantia. singularitas. arrogantia. presumptō. defensio peccatorū. simulata confessio. rebellio. libertas. peccandi consuetudo. **Sed** qui debite considerat omnes huiusmodi species seu gradus ad quatuor species p̄ Grego. vt tactum est assignatas/ reduci possunt/ et sub eis comprehenduntur. **Nam** p̄ma ingratitudo de qua loquitur **Dyeronimus**/ reducit̄ ad primā speciem quia ingratus sibi proprie et in effectu attribuit videtur habere a semetip̄so illud bonū quod ab alio habet/ cū illud recognoscere nolit. **Excusatio** de peccatis. de qua loquitur **Augusti.** proprie p̄tinet ad tertiā speciē quia sic se excusans videtur se iactare habere bonū quod nō habet scilicet bonum innocētie. **Presumptō** autem qua quis tendit in id quod supra ip̄m est/ proprie ad quartā speciē p̄tinet. fm̄ quā quis appetit p̄ alijs singulariter videri. **Duodecim** vero gradus superbie quos ponit **Bernard.** licet fm̄ quid et fm̄ modū accipiendi ipsius **Bernard.** ad superbiā p̄tineant. nō omnes tamen accipiuntur fm̄ ipsam propriā naturā seu essentiā superbie cui assignantur. **Sed** sumuntur aliqui tam fm̄ diuersas hominū cōditōes. q̄s fm̄ cōparatōem ad grad⁹ hominū qui vel sunt maiores vel equales vel minores. **Non** solum etiā in dictis duodecim gradib⁹ tangunt species alique sup̄bie. s; etiā quedā ip̄am sup̄biā antecedētia et quedā cōse-

quentia. **S**umuntur etiā predicti duo/decim grad⁹ supbie a Bernardo assignati. p^o oppositū ad duodecimū grad⁹ humilitatis. quos bñs Benedictus in sua regula ponit. **P**rim⁹ enī gradus humilitatis ab ipso beato bñdicto assignatus est cordet ope semp humilitatē ostendere de fr̄is in terrā aspectib⁹. **C**ontra quē ponit Bernar. p̄mū gradū supbie. curiositatem. **N**am iuxta quod dicit **S**ens homis sui ipsius incuriosa. quod ex priorū merito r̄ū vana estimatōe procedit. aliorū cōiter curiosa efficit. r̄ iā vel ad ea que ad ipam nō spectāt immoderate cognoscenda. vel mores viciāq; aliorū inquirēda se trāssert hinc inde oculos vagari. capiteq; erecto ac aurib⁹ suspensis incedere incipit. **S**ecund⁹ gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignatus est. vt pauca v̄bar rationabilia q̄s loquat⁹ r̄ nō clamosa voce. **C**ontra quā ponit Bernar. sc̄dm gradū supbie. leuitatē. mentis quā ex gradu precedentī oziri ponit. **N**ā vt dicit anim⁹ hominis nulla sui cura aggrauatus. duz mores vicia aliorū curiose circūspicit in quandā leuitatem r̄ instabilitatē transit. **N**am dū nūc aliquos sibi supiores aspiciam se supari doletz p̄ inuidiā tabescit. **D**um vero nunc alios sibi inferiores cernit p̄ quandā vanā excellentiā pueriliter hilarit. **N**unc pauca r̄ mordacia loquitur. nūc multa r̄ inania. nūc risu. nunc luctu plena. **T**ertius grad⁹ humilitatis a beato benedicto assignat⁹. vt quis nō sit facilis aut prompt⁹ in risum. **C**ōtra quē ponit bernar. tertiu gradū supbie ineptā leticiā. quam ex duob⁹ gradib⁹ immedia te precedentibus oziri dicit. **N**am dū p̄ curiositatē ad animi seu mētis leuitatē q̄s deuenit r̄ gaudiū quod ex sui presumptōne concepit per tristitiam quā interdū de alienis bonis p̄trahit interpolari metuit statū ad remediū false consolatiōis confugit. ita vt bene sibi conscius. vel sui oblit⁹ vel ab omī culpa absolutus putet. **N**unc apparet in fronte hilaritas. nūc in signis scurrilitas. nūc ad iocū pronitas. nūc vanitas in incessu. nūc facilitas in risu. **Q**uartus gradus humilitat⁹ a dicto beato benedicto assignatus est taciturnitas vsq; ad interrogatiōem. **C**ōtra quē ponit bernardus quartū gradū superbie. **I**actā tiam quā ex precedenti gradu oziri dicit.

Nam dū mente in ineptam leticiā resoluta. vanitas crescere grossescere inceperit iam necesse est vt lacato sinu ab extra erūpar. querit tunc quib⁹ omīe quod sentit effundat puenit interrogantē. nō querenti responder. **N**unc querit r̄ soluit. nūc ieiunia laudat. cōmendat vigiliās. somnia p̄fert r̄ visiones. **Q**uintus gradus hūilitatis a beato benedicto assignatus est tenere quod habz cōis obseruatiā. **C**ontra quē bñs bernar. quintū gradum supbie ponit singularitatē quā ex precedentī gradu oziri dicit. **T**urpe etenī esset ei qui se supra ceteros extollit r̄ iactat/ nisi pl⁹ vel aliter q̄s ceteri/ aliqd speciale ageret/ quo vltra eos apparere possit. **T**alis plus sibi de aliquo p̄ticulari bono qd se facere estimat blanditur. q̄ si decies plus in cōitate faceret. **P**allorē suum in vultu/ r̄ maciē in manib⁹. r̄ talia que in seipso videre potest/ speculatur ad sua particularia strenuus. ad cōmunia piger. vigilat in lecto. r̄ dormitat in choro. et huiusmodi. **S**extus gradus humilitatis a dicto beato benedicto assignatus est credere r̄ pronunciare se omnibus viliozem. **C**ōtra quē ponit bernardus sextū gradū superbie. arrogantia. quam ex precedentī gradu oziri dicit. **N**am cū q̄s talia opa sic singulariter agit. iam apd simpliciores eius fama seu opinio crescere incipit q̄ ipsa ei⁹ opa que videt probant. qz discernere nesciūt qua intentōne procedāt. sicq; dū miser ille ab alijs beatificat. apud se in errore inducit. **C**redit enim qd audit. sed quid intendat nō attendit. r̄ dum plus de seipso alijs q̄s sibi credit. non solū verbo aut operū ostē tatione probitatē demonstrat. sed inter/ no etiam sui cordis affectu se alijs sanctiorem credit r̄ reputat. **S**eptim⁹ grad⁹ hūilitatis ab ipso beato benedicto assignat⁹ est se ad omīa indignū r̄ inutilem credere r̄ confiteri. **C**ontra quem ponit bernar. septimū gradū superbie. p̄sumptōnem quā ex precedenti gradu oziri dicit. **N**am q̄ se in animo alios p̄cellere putat. q̄modo eē potest qn plus de se q̄s de alijs presumat. **T**alis prim⁹ in conuētib⁹ refidet. prim⁹ in consilijs responder. **N**on vocat⁹ accedit. non iussus se intromittit. q̄c quid ipse fecerit recte factū. q̄cqd vero nō fecerit inordinate factū reputat. si vt optat n̄ p̄moueat supiore suū aut iuidū aut

Compendiū theologie

deceptus indicat. in minoribus obedire indignat. quia ad maiora se reputat idoneum. **S**extus gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignatus est confessio peccatorum. Contra quem ponit Bernardus octavum gradum superbie. defensionem peccatorum. quā ex precedenti gradu oriri dicit. Etenim qui se faciliter ad omnia ingerit / impossibile quasi est quin aliquando deficiat. cū ergo talis a suo superiore corrigi ceperit: culpā suā quā habere nō putat / nō agnoscit et tūc in varias peccatorum suorum excusationes se ponit. aut enim fecisse negat. aut fecisse confitetur. sed quod bene fecit. aut si male se fecisse fateatur. dicit tamē quod nō multū male. etsi multū male / quod nō mala intentione. etsi iterū de mala intentione convincat aliena se dicit suasionē peccasse. Et quomodo talis quod apta defendit. malas sui cordis cogitationes revelaret. **N**onus gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignatus est. Pro obedientia in duris et asperis patientiā amplecti. Contra quem ponit Bernardus nonum gradum superbie. simulatā confessionē quā ex precedenti gradu oriri dicit. Nam qui ut tactū est. sic ex arrogantia et presumptione peccata sua excusant. si ut interdū contingere potest de manifestioribus culpis arguantur scientes quod si defenderēt nō crederetur eis. ad subtiliora se convertunt argumenta defensionis verba respondēdo dolose confessionis. Nunc etenim vultum demittunt. corpus prosternunt. lacrimas sibi si possunt extorquunt. suspiria et gemitus emittunt. Sed si eis levis aliqua contumelia aut exigua pena inferat. iam suā simulatōem dissimulare non valentes / murmurare fremere irasci et conturbati incipiunt. **D**ecimus gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignatus est. Et cum obedientia quis se subiciat maiori. Contra quem ponit Bernardus. decimum gradum superbie. rebellionē quā ex precedenti gradu oriri dicit. Cum enim sic simulate suā culpam confitens penā sibi impostā impatienter sustinet sequens iam ab alijs notari. ac suam falsitatem conspicit. et exinde suam opinionem et laudem diminui videt. grandem in corde suo superbo confusione habet valde tūc difficile est tale huiusmodi inversorum iudicij tacitū adq̄escere. sed mox frontosus impudens. et quasi despatus in rebellionē corrumpit. Et qui prius solū fra-

tres contēperat. iam impudēter et potenter inobediēs etiā cōtemnit magistrū.

Undecimus gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignatus est. Ut quis voluntatē propriā nō delectet implere. Contra quem ponit Bernardus. undecimum gradum superbie libertatē peccandi quā ex precedenti gradu oriri dicit. Nam cum subdit magistrū vel superiorem nō timere incipit. nec primos seu fratres. aut sodales habet quos vere in quadā securitate maioris libertate ad sua desideria implenda profuit. in ipsisque adimplendis delectat. et quibus forsitan nō penitus in principio dei formidine abiecta quasi vadū tentans / illicita cum quodā timore perficiat. postmodū tamen pedetētim in viciorū gurgitē intrat.

Duodecimus gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignatus est. ut quis deum timeat. et memor sit omnium quod precepit. Contra quem ponit Bernardus. duodecimum gradum superbie. consuetudinē peccandi quā ex precedenti gradu oriri dicit. Nam postquam terribili dei iudicio / prima flagitia impunitas sequitur. tunc per quandā frequentiam malorum actuum / homo in quandā peccandi consuetudinem trahitur. Ex hisque carnalibus desiderijs absorptus. rationisque ac timoris dei oblitus. indifferēter suis libitis vitatur. Nec ab illicitis cogitandis et pagēdis restringitur. sed quicquid sibi in corde. in ore. in manu occurrit. machinat. garrit. et operatur malinolos quidem magniloquus facinorosus. **T**ertius duodecimum graduum numerus et hoc accipitur quia homo per superbiā cōmuniter iniuriatur. Vel deo. vel homini cui debet esse inferior. vel homini cui debet esse par. **S**extus primi gradus determinatur secundum iniuriā que per superbiā fit homini cui quis debet esse par. Quatuor alij sequentes gradus determinatur secundum iniuriā / que per superbiā fit homini cui quis debet esse inferior. Duo vero ultimi gradus determinatur quantum ad iniuriā que per superbiā immediate deo fit. Et notatē dicit immediate quia etiā alij gradus redūdāt in deū. sed nō immediate imo mediāte primo. **S**extus autē dicitur quia a minori ad maiorem fit progressus. Etiam propter grauedinem peccatorum que iuxta illos gradus committuntur. Primus enim gradus malus est. secundus peior. et sic ascen-

dendo vsq; ad vltimū qui reperietur esse pessimus omnium. Unde iniuria que fit respectu parisi est minor. illa que fit respectu superioris est maior. scilicet illa que fit respectu dei est maxima propter quod predicti gradus taliter ordinantur.

De uicio seu peccato inanis glorie.

Nunc dicendum est de inani gloria qua Grego. ponit esse primum vitium capitale. Que sic describitur. Inanis gloria est inordinatus appetitus laudis. glorie. et honoris. Finis enim principalis inanis glorie est manifestatio proprie excellentie. Inanis glorie septem a beato Grego. xxxi. li. moral. filie assignantur. scilicet inobedientia. iactantia. hypocrisis. contentio. pertinacia. discordia nouitatum. presumptio. Quorum numerus seu sufficientia sic sumit. Finis inanis glorie ut supra dictum est. est manifestatio proprie excellentie. Ad manifestatorem autem proprie excellentie potest quis dupliciter tendere. Uno modo directe alio modo indirecte. Si directe aut fit per verba. aut fit per facta. Si per verba tunc est iactantia. Si per facta. Aut illa facta sunt vera et aliquam admiratorem importantia alias nulla consequeretur gloria. et tunc est nouitatum presumptio. Nam eas solent homines magis ammirari. Si autem per facta et aliquam admiratorem ut dictum est habentia. sed tamen non vera immo ficta. et tunc est hypocrisis. Si autem tendat homo ad manifestatorem proprie excellentie secundo modo scilicet indirecte. Et hoc potest contingere quod dupliciter. scilicet vel quantum ad intellectum. vel quantum ad voluntatem. vel quantum ad locutionem. vel quantum ad factum. Si primo modo scilicet quantum ad intellectum. et tunc est pertinacia. per quam scilicet homo ad suam excellentiam ostendendam nimis innititur sue proprie sententie nolens cedere sententie meliori. Si secundo modo scilicet quantum ad voluntatem et tunc est discordia per quam scilicet homo ad suam excellentiam ostendendam non vult a propria voluntate discedere in alium seu in alio concordet. Si tertio modo. scilicet quantum ad locutionem et sic est contentio. per quam scilicet homo ad suam excellentiam ostendendam clamoso verbis contra alium litigat volens vincere obtinere. Si quarto modo scilicet quantum ad factum et sic est inobedientia. per quam scilicet

homo ad suam excellentiam ostendendam non vult exequi preceptum superioris / ne exequendo videatur in aliquo inferior.

De uicio seu peccato inuidie.

Absequenter de inuidia tractandum venit. Que secundum Augustinum est dolor seu odium felicitatis alienae. Secundum vero Iohannem Damascenum. est tristitia de alienis bonis. Et dicitur inuidia a non videndo quia scilicet bona aliorum videre non potest seu non libenter videt. Et quia displicentia boni alterius que interius habetur potest quodammodo per actum visus exterius denotari seu percipi / ideo proprie dicitur inuidia a non videndo id est non libenter videndo. Nam sicut dicit Seneca. Quicquid mente fugimus / in gestum oculis vix videmus. Et ideo illa interior displicentia / proprie inuidia dicitur. Ipsi autem inuidie quinque per Grego. assignantur filie. xxxi. li. moral. scilicet odium. susurratio. detractio. exultatio in aduersis proximi. afflictio in eius prosperis. Quarum numerus seu sufficientia sic accipitur. In conatu enim inuidie. quoniam scilicet aliquis contra alium inuidia in animo motus / ipsam ad effectum perducere nititur / aliquid est tanquam principium aliquid tanquam medium. aliquid tanquam terminus seu finis. Illud autem quod est tanquam principium / est ut primo inuidus apud alios verbo diminuat gloriam seu famam hominis. Et hoc potest contingere dupliciter. Vel in occulto. et tunc est susurratio. que est quoniam aliquis malum occulte de suo proximo dicit. eius famam denigrando. Et iuxta Iudorum dicitur a sono locutionis quia proprie fit in aure et secrete. non in facie hominum. Vel tunc dicit inuidus gloriam alterius diminueri in manifesto seu in aperto. et tunc est detractio quoniam est quoniam aliquis aperte malum de suo proximo dicit. eiusque famam denigrat. ledit et diminuit. Et tamen circa ista duo peccata aduertendum. quia secundum Thomam ipsa in materia conueniunt et etiam in forma siue modo loquendi. quia utrobique malum de proximo occulte dicitur. Et intellige hic occulte id est non audiente eo de quo sic malum dicitur. Et hinc est quod propter istam similitudinem vnum pro alio sepe sumitur. Differunt tamen in specie respectu finis ad quem fertur intentio. Nam principaliter in tercio detractoris

Compendiū theologie

est famā proximi denigrare. **U**n̄ illa precie mala de proximo pfert. ex quibz ipse primus infamari possit vel eius fama diminui. **S**usurrionis vero intētio principalis est illū / cui sic inuidet / p mala q̄ de eo dicit. ab amicitia alioz separare. **D**etractor etiā pprie est qui apte et in facie hominū / mala de aliquo loq̄tur. **S**usurro autē ad ptem et secrete et q̄si in aure vt iā tactus est. **I**llud autē qd̄ est tanq̄s mediū / est quo inuidus facto p se nec p aliū cōmodum et utilitatē seu profectū alterius ipediat seu dimiuat. **E**t tūc aut illud facere et adimplere potest. **E**t tūc exinde venit et oritur exultatio in aduersis primi. aut nō. et tunc exinde venit et oritur afflictio in p̄speris primi. **I**llud autē qd̄ in inuidia est tanq̄s terminus seu finis cōsistit in ipso odio / qd̄ inuidus de psona cui inuidet habet. **N**ā sicut bonū quod delectat causat amorem sic illud qd̄ contristat causat odiū. **E**st tamē pro clariori p̄missoz intellectu aduertendū qd̄ afflictio in p̄speris primi / dupliciter potest cōsiderari. **U**no mō fm quā dā generalitatē qn̄ scz de aliq̄s de p̄speris alicui inq̄ntū habet aliquā gloriā seu famā tristatur. **E**t tūc afflictio in p̄speris primi / nō est filia inuidie. **I**mmo est ipa inuidia met. **A**lio mō magis p̄cularit̄ inq̄ntum scz quis de p̄speris proximi q̄ ip̄e nitebat impedire tristat. inq̄ntū scz cōtra suū conatū eueniūt et tūc est pprie filia inuidie. **E**xultatio enī in aduersis primi non est directe idem qd̄ inuidia. sed ex ea seq̄t et nascit̄ exultatio de malo eiusdē. **E**t etiā notandū qd̄ est quedā inuidia que inter grauissima peccata p̄putat. scz inuidia fraterne gratie. qn̄ scz aliquis nō solū de bono primi dolet. sed etiā de ipso augmento gratie dei qd̄ ipse primus habet. **E**t h̄mōi inuidia ponitur pctm̄ p̄tra spiritū sanctū. **Q**uia p̄ h̄mōi inuidiā / homo quodāmodo videt̄ spū sancto inuidere. eo qd̄ in suis opibz glorificat̄. **E**t ideo ponitur h̄mōi inuidia spēs peccati in spm̄ sanctū. vt latius infra videbit̄ vbi de peccato in spm̄ sanctū ageb̄. **N**otandū etiā qd̄ licet interdū inuidia zelus / nomine. et interdū pro zelo accipiat̄. est tū inter ea realis differentia. **P**ro quo sciendū qd̄ tristitia de alienis bonis / potest quatuor modis seu causis cōtingere. **U**no modo qn̄ aliquis dolet de bono alicui inq̄ntū ex

eo timet sibi ipsi vel alijs bonis viris nocumētū puenire. et talis tristitia nō est inuidia et potest esse sine pctō. **S**cdo mō qn̄ aliquis dolet de bono alterius. nō inq̄ntū ille alter illud bonū habet. sed ex eo inq̄ntū ipse q̄ inuidet sile bonū in se nō habz. immo sibi deest. p̄tendo tamē ad bonū finē et ista tristitia non est inuidia. sed est pprie zelus. et si iste zelus sit circa bona virtuosā seu honesta. laudabilis est. **I**ntra illud i. ad Corin. xiiij. **E**mulamini sp̄ialia. **S**i autē sit de bonis tēpalibus. potest esse et cum pctō et sine pctō iuxta hominis sic zelātis intētiōem. **T**ertio modo qn̄ aliq̄s de bonis alterius dolet seu tristatur inq̄ntū ille cui illud bonū accidit est ip̄o bono indignus. **E**t ista tristitia nō potest pprie oriri ex bonis virtuosis seu honestis. ex quibz aliquis iustus et virtuosus effici potest. qz iā qd̄ dammodo sibi ipsi repugnet. **S**i vero oriatur et veniat ex bonis temporalibus / cū fm doctrinā fidei t̄palia bona q̄ idignis pueniūt. ex iusta dei ordinatōe disponāt vel ad eoz damnatōem. et h̄mōi bona tēpalia quasi nihil sint in cōpatōe ad bona futura que seruātur bonis. iō h̄mōi tristitia p̄hibetur. **I**ntra illud psal. **N**oli emulari in malignātibz. neqz zelaueris facientes iniquitatē. **E**t alibi. **P**ene effusi sunt gressus mei. qz zelauī sup iniq̄s. pacē peccatoz videns. **Q**uarto mō qn̄ aliquis dolet seu tristat de bonis alterius. inq̄ntū scz ille alter ip̄m in dictis bonis excellit seu excedit. **E**t hec tristitia est pprie inuidia et est semp̄ praua et pctm̄. qz dolet de eo de quo gaudendū est. scilz de bono proximi. **E**t sic proprie accipitur hic.

De uitio seu pecca

Dicendū inde venit (cato ire de ira que fm Augu. sic describitur. **I**ra est vlciscendi libido. **S**cdo mō castiodoz sic describitur. **I**ra est immoderatus animi motus cōcitarus ad penā seu vindictā. **E**t intelligitur hec diffinitio. nō de ira que procedit seu denomiatur p̄ zelū. que est quādo quis cōtra ipsa vicia mouetur fm ordinē rationis ad bonū finē. quia etiā interdū homo sibi ipsi propter sua peccata et vicia irascitur. sed intelligitur de ira procedit et nominatur p̄ viciū. de qua etiā solum hic agendū est. **I**ra enī duplex habz eē

felices nature et mortis. Duo ad esse natu-
re non est prope nisi passio quedam ratione cuius
passionis sic pure seu absolute considerate
ira non est peccatum. immo magis est pena.
Quo vero ad esse moris seu morale / in
quantum illa passio deordinat a debito or-
dinationis debitoque sine. tunc dicitur et ipso-
rat vitium et peccatum. Nam ira isto modo non
dicitur pura passione. imo quando actorem
qua deordinat homo et quantum ad deum et quan-
tum ad proximum. Vult enim a se vindictam ex-
quirere quam non debet nisi a deo vel a iudice
constituto expetere. Vel illam vindictam ex-
erceri appetit contra illum qui non meruit. vel vel
tra id quod meruit. vel non secundum legitimum
modum ordinem. vel non propter debitum finem
Greg. xxi. li. mora. sex assignat ire fili-
as. que sunt rixa. tumor mentis. contumelia. cla-
mor. indignatio. blasphemia. Quartum
numerum seu sufficietiam sic accipit. Triplici-
ter potest ira considerari. vno modo secundum quod est in
corde. secundo modo potest esse in ore seu locutione.
tertio modo potest esse in facto seu opere Duo
ad primum modum scilicet in quantum ira est in cor-
de nascuntur duo vitia. Vnum in respectu
ad illum contra quem homo irascitur quod scilicet eum
quodammodo abhorret et indignum reputat
vel sibi tale vel tale quod fecerit. tunc est indi-
gnatio. Aliud vitium quod inde nascitur est in re-
spectu ad ipsum hominem quem irascitur. inquan-
tum scilicet in animo suo / diuersas videlicet vias
excogitat. et talibus excogitationibus animi suum
replet. tunc est tumor mentis. Quo modo ad
secundum modum scilicet in quantum ira oritur in ore
seu locutione hoc contingere potest dupliciter.
Vno modo quando homo suam demonstrat
iram per verba inordinata. profusa alta et indi-
gnatiua. tunc est clamor. Alio modo quando su-
am demonstrat iram in verba iniuriosa pre-
pendo. Et hoc iterum dupliciter. Nam vel illud
fit in deum aut sanctos. Et tunc est blasphem-
ia. Aut fit in proximum et tunc est contumelia.
Duo ad tertium modum scilicet in quantum ira ostendi-
tur in opere scilicet quando procedit versus ad factum
et tunc oritur rixa. per quas hic intelliguntur
et accipiuntur omnia nocumeta que facta occasi-
one rixe primis inferri solent. ut sunt pul-
siones percussiones et homicidium. Et ita super aduer-
tendum quod (ut supra aliquoties tactum est) Ali-
quod vitium potest esse filia vnius vitii capi-
talis. et nihilominus interdum ex alio vitio
capitali procedere et hoc diuersis respectibus
et considerationibus. sicut in hoc presentis proposito

blasphemiam in quantum aliquid in eam ex delibe-
rata mente protrahitur / tunc procedit ex super-
bia hominis contra deum se erigentis. In Ec-
clesiast. r. Inicium superbie hominis apostatari
a deo id est ab eius veneratione seu honora-
tione recedere. In quantum vero homo non ex
deliberata mente. sed ex quadam commotione
seu furore animi / in blasphemiam protrahitur.
sic procedit ex ira et est filia ire. Similiter
tumor mentis non accipitur hic pro vana et
superba excogitatione prope excellencie qua
quis animi suum implet. quod tunc idem esset in
effectum quod superbia. sed accipitur hic pro qua
dam interiori conatu siue excogitatione ho-
minis / vindictam ex ira appetens et in animo
excogitans. Similiter potest dici de odio
quod ex ira nasci potest. cum tamen ponatur ex
invidia nasci. et eius filia sit. sicut supra de-
claratum est capitulo immediate precedenti.
Cur autem teneatur quis iniuriam sibi factam
inimico requirere remittere distinguendum
est. Ex iniuria enim tria oriri solent. Primum
est rancor in affectu. Secundum rancoris sig-
num in effectu. Tertium est actio contra iniu-
riantem. Primum tenet quilibet statim remitte-
re. etiam si non rogetur. Secundum tenetur quis
remittere si rogetur. scilicet veniam petenti. et iuxta
suam facultatem emendare peccatum. Tertium non re-
netur quis remittere. An autem ille cui facta
est iniuria debeat amicitiam querere. Scien-
dum est quod duplex est debitum. primum est neces-
sitarium secundum est perfectioris. Quantum ad pri-
mum scilicet debitum necessitatis sine quo scilicet non
est salus. iniuriatur non tenetur reconciliatio-
nem et amicitiam querere. Quantum vero ad se-
cundum debitum dicitur Chrysostomus. quod talis iniu-
riatus debet reconciliari et amicitiam que-
rere et hoc maxime ut exinde duplicem coro-
nam accipiat. Vnam quod iniuriam passus est.
alteram quia prius rogauit. Notandum
postremo quo ad hoc capitulum. quod redde-
re malum pro malo est fragilitatis. redde-
re malum pro bono est perversitatis. redde-
re bonum pro bono est equitatis. redde-
re bonum pro malo est charitatis.

De vitio seu peccato acedia.

Absequens et dicendum venit de
acedia. que secundum aliquos sic de-
scribitur. Acedia est de virtu-
tibus laudabili exercitio / vitiosus

Compendiū theologie

hominis languida deiectio. **A**lter sic de scribitur. **A**cedia est diffidentia de proprijs viribus et dei auxilio quo ad ardua bona implenda. **S**cđm alios fit **A**cedia est torpor mētis bona inchoare aut p̄ficere negligēt. **N**otandū autē q̄ **I**sidor⁹ acedia a tristitia distinguit dicens tristitia esse inquantū homo recedit a bono ad quod tenet tanq̄ a graui et laborioso. **A**cedia vero dicit esse inquantum homo ab illo bono diuino seu spūali se cōuertit ad quietē indebitā **G**rego. vero acedia tristitiam noiat. et ut videt cōueniētius. qz tristitia de se. fm quā aliq̄s a graui laborioso ope recedit vel fm quā aliquibz alijs causis trīstatur/nō est viciū speciale ab alijs distinctū. **S**ed tunc solū speciale viciū dicitur inquantū homo cōtristat de bono diuino seu spūali. et tūc clarū est ad rōem acedie pertinere q̄ se ex eo ad quietē indebitā cōuertit inquantum scz bonū diuinū seu spūale asp̄natur **E**t fm hec duo noīa/habetur p̄prie ratio acedie. qz inquantum est auersio a bono diuino ex eo q̄ graue estimat tūc dicitur tristitia. sed inquantum est sp̄reto ip̄o bono diuino cōuersio ad creaturā scz ad quietē indebitā. ex eo qz leuis estimat et placens rōne hui⁹ dicitur acedia **E**x quibz patet q̄ hui⁹ viciū inquantū est vel dicitur tristitia/oppo-nit leticie spūali. **S**ed put est et vocat acedia. opponit virtuti fortitudinis. q̄ cōsistit in arduis aggrediēdis et in sustinēdis aduersis. **E**t denoiatur acedia ab acedine. qz p̄ eam aīa quandā habz acedine quandāqz gustus spūalis indispositōem de bono diuino seu spūali difficili. **S**z fm beatū **G**reg. xxx. li. moral. sex assignantur acedie filie. scz malicia. rācor. pusillanimitas. desperatio. torpor circa p̄cepta. euagatio mētis circa illicita. **Q**uarū numer⁹ seu sufficiētia sic accipi potest. **C**um enī iuxta p̄m in **E**thi. nullus diu absqz delectatōe possit cū tristitia manere. et ut tactū est: acedia sit tristitia de bono diuino tanq̄ de graui et laborioso. euenit q̄ acediosus tendit et laborat ad hoc q̄ a sua tristitia se eximat et liberet seu recedat. **D**uplici autē via pōt aliquis a tristitia recedere. **U**no modo ut a cōtristatibz recedat **S**cđo modo ut ad alia in quibz delectari possit trāseat. **S**icut fm eundē p̄m cōtriter videt q̄ illi homines qui nō p̄nt in delectatōibus spūalibus gaudere. se transse-

runt ad delectatōes corporales. **R**espectu p̄mi membri. in recessu seu fuga a cōtristatibus. talis p̄cessus attēdit. **N**am primo homo ipsa cōtristantia fugit. **S**cđo interdum ultra progreditur ita ut ipsa que tristitia ingerit impugnet. **R**espectu itez p̄mi istoz duoz scz fuge et tristitantiū bona spūalia de quibz acedia tristat. sunt vel ipse finis scz deus. vel ea bona q̄ ordinantur ad ip̄m finem. **F**uga autē ipsius finis fit p̄ desperatōem. **E**ozū autē bonoz q̄ sunt ad ip̄m finē. siquidē sint ardua. ut puta ea que subsunt p̄silijs euāgelicis. fuga fit p̄ pusillanimitatē. **S**i vero nō sint ardua s̄z solum q̄ p̄tinēt ad cōmunē iusticiā. fuga fit p̄ torporē circa p̄cepta. **R**espectu secundū istoz duoz dupliciter fit ip̄soz bonorum spūaliū impugnatō. **U**nqz enī fit indirecte. p̄tra scz homines qui ad ip̄a bona spūalia inducūt et tunc est rancor. **U**nqz vero vltim⁹ se extendit directe scz ad ipsa etiā spūalia bona que cōtristat. **I**n quozū delectatōem aliq̄s ex ipsa tristitia adducitur. et tūc est p̄prie malicia. **R**espectu secundū mēbrū principalis inquantū scilz aliquis p̄pter tristitiā bonozū spūaliū se ab ipsis bonis spūalibus ad delectabilia exteriora transfert/ponitur filia acedie/ euagatio mētis circa illicita. **E**st tamē hic aduertendū ut clarius p̄dicta intelligant q̄ malicia nō capitur h̄ in sua generali acceptōne/ fm quā est quoddā gen⁹ omnium vicioz. sed capitur pro quadā p̄culari malicia q̄ quis ut tactū est bona spūalia impugnat inquantū ex ipsis cōtristat. **S**ilr rācor nō accipit hic ut cōmunit accipit scilz pro odio/ s̄z pro q̄dam animi radicata indignatōe/ qua q̄s p̄tra hoīes ip̄m ad bona spūalia inducētēs mouet/ inquantum scilz illa bona spūalia ipsum cōtristant. **E**st etiam notādum q̄ **I**sidorus aliam differētiā quam. ut supra tactum est. ponit seu assignat inter tristitiam et acediam. **A**lias etiā ipsius tristicie. et acedie filias assignat. **N**am tristicie ponit quatuor esse filias/ que sunt rācor. pusillanimitas. amaritudo. desperatio. **A**cedie v̄o septē ponit esse filias q̄ sunt. ociositas. somnolentia. importunitas mētis. curiositas. verbositas. inquietudo. corporis instabilitas. **S**ed iste filie sic p̄ **I**sidoz assignate reducuntur in effectū idem sunt cum illis quas greg. assignat. **N**am

prius Grego. ponit rancorē esse filiā acē-
 die quā tristitiā nominat. et sic quo ad B
 Isidorus cū eo cōcordat. Sicut et respectu
 amaritudinis. qz est pprie quidē effectus
 rancoris. Quo vero ad pusillanimitatē
 Isidorus sicut cū Grego. in effectu pcor dat
 licet vario mō. Ociositas at̄ et somnolētia
 q̄s assignat Isidorus filias acēdie cōpre-
 hendūt et reducūt ad torpore circa prece-
 pra. quā assignat Grego. filiā acēdie. Nam
 ociosus in bono spūali pcepta pretermit-
 tit. somnolētus vō ea negligentē implet.
 Alie vero quibz filie q̄s assignat Isidorus
 ex acēdia oriri prinēt et reducūt ad eu-
 gationē mentis circa illicita quam ponit
 Grego. filiā acēdie. que quidē euagatio fm
 quod in ipsa arce mētis residet. volentis
 se importune ad diuersa diffundere voca-
 tur oportunitas mētis. Scdm autē q̄ illa
 euagatio mētis ptinet ad vim cognitiuā
 dicitur curiositas. Inquantū autē se vagando
 diffundit ad locutiōem dicitur verbositas.
 Inquantū vero respicit vagationem cor-
 poris p quā cōiter indicat vagitas men-
 tis hoc cōtingit dupliciter. Vel respectu
 corporis in eodē loco manētis. sed p va-
 rios et inordinatos membroz mor̄ se va-
 ge et instabiliter agentis et tunc est inq̄tu-
 do corporis. Vel respectu corporis se p diuer-
 sa loca vage agitātis seu discurrentis. et tūc
 est instabilitas. licet etiā instabilitas pos-
 sit fm vagā et inconstantē mutabilitatē et
 variatiōem ppositi accipi. Et sic patet q̄
 Grego. et Isido. in effectu cōcordat. Est
 tamen p clarioz dictoz intellectus aduer-
 tendū. q̄ nō om̄is motus acēdie est pctm̄
 immo frequēter in viris sanctis inueniūt
 tur aliqui impfecti motus acēdie. Totus
 enī acēdie quādoqz est in sola sensualita-
 te propt̄ repugnantia carnīs ad spūm. et
 tunc est solū peccatū veniale. Quibz vō p-
 tingit vsqz ad rōem que cōsentit in fugā et
 horrore. et detestatiōne boni diuini. carne
 om̄ino cōtra spūm pualente et tūc acēdia ē
 pctm̄ mortale. Est etiā aduertendū q̄
 vbi in supioribz dictū est acēdia esse tristi-
 ciā de bono spūali. nō est accipiendū bo-
 nū spūale cōmuniter. quia tūc acēdia nō
 haberet rōem spūalis vicij. cum om̄e vici-
 um refugiat spūale bonū virtutis sibi op-
 posite. Similit̄ etiā inq̄ntū acēdia refu-
 git bonū spūale prout est laboriosum vel
 molestū corpi. aut delectatiōis impediti-

nū. nō distinguitur ab alijs vicijs carna-
 libus. quibz aliq̄s quietē et delectatiōnem
 corporis querit. Sed proprie acēdia. dum
 viciū speciale ponitur. put hic/ est tristi-
 cia mētalis/ de bono spūali diuino. vel in
 bonū diuinū ordinato. ea sola rōne/ qua
 in bonū diuinū ordinatur. cū cōsensu rō-
 nis in ipsius boni fuga horrore et detesta-
 tiōe. Nam mentē hominis adeo oportet bo-
 no diuino de necessitate inherere. vt non
 cōtristetur fugiat. horreat. seu detestet ea
 que sibi propt̄ deū imminēt faciēda.

De vicio seu pec- cato auaricia. Et q̄re dicitur idolorum seruitus.

Nunc trāseundū est ad declara-
 tionem auaricie q̄ sic fm tulliiū
 describitur. Auaricia est immo-
 deratus amor habendi. Secū-
 dum vero Bern. sic describitur. Auaricia
 est quarūlibet rez insatiabilis et inhone-
 sta cupido. Auaricia secūdū Aplm̄ dicitur
 idolorum seruitus. quia auarus pprie in
 effectu et ope exhibet creature scz pecunie
 illud qd̄ deberet creatori. et p̄cipue fidem
 spem et dilectiōem. Nam ibidē tanq̄s in eo
 vnde sibi sp̄ale auxiliū puenturū credit
 suā principiter spem p̄stituit. exinde in
 ardore dilectiōis transit. Et in hoc specia-
 liter reprehendūtur auari quia reuiliissime
 scz pecunie que de terra venit et accipitur
 et pprie terra est. quā natura infimā ordi-
 nit/ tantū amorē suū exhibent et impēdūt.
 Et hinc in ecclias. dicitur q̄ auaro nihil
 est scelesti. Et hoc p̄pter quatuor causas.
Primo qz vix est scelus seu viciū ad
 quod perpetrandū auaricia nō inducat.
 vt sunt furta. homicidia. proditiones. pui-
 ria. et cetera huiusmodi. **S**ecunda qz
 est contra legem nature seu humanitatis
 qua quisqz alteri tenetur quod sibi vellet
 fieri. **T**ertio quia est cōtra legem vni-
 uersalem in om̄ibus rebus existentē. per
 quam se dari et cōmunicari volūt. immo
 quodāmodo p̄pellunt. Auari vero eas ca-
 ptiuas detinent ne cōmunicari possint.
Quarto est contra legē diuinā scriptam.
 Unde Luc. vi. Estote misericordes sic et
 pater vester misericors est. **A**trum au-
 tem liceat cuiqz thesauros condere. No-
 tandum q̄ dupliciter thesaurifari potest.
 Uno modo ex affectu auaricie. absqz om-
 ni intentione necessitatis pprie vel aliene

Compendiū theologie

et hoc modo thesaurizare est omnibus prohibitū. Alio modo thesaurisari potest ex prudentia. et hoc itez dupliciter. Uno modo vel consideratiōe necessitatis. et sic concedit parentibus secularibus. ob necessitate filiorum educandorum. vel filiarum coniugio tradendarum. non tamen ditandarum. sed debito fuato modo iuxta statum persone. Alio modo ex consideratiōe publice utilitatis. ut puta regni defendendi. vel cultus dei ampliandi. et sic concessus est regibus et dominis temporalibus thesaurizare. Per sonis vero ecclesiasticis particularibus proprie nunquam thesaurizare licet. nec etiam pecuniam tenere. in tētiōe seruandi. **Uñ** Ambro. huiusmodi ecclesia. non ut seruet sed ut erogat. **Et** predictis patet quod duplex est amor pecunie temporalium. **Unus** respectu necessitatis. **Alius** respectu superflui. **Contra** primum prohibet dominus proficitate sollicitudinē. **Contra** secundum prohibet thesaurisatiōem. **Auaricie** autem per Greg. cxxi. li. moralium. septem assignantur filie. que sunt. proditio. fraus. fallacia. piurium. iniquitudo. violentia. contra misericordiam obduratio. **Quarum** numerus siue sufficientia sic sumi potest. **Auaricia** ut dictum est. est superfluus amor huiusmodi diuitias. **Ista** ergo superfluitas seu excessus. aut est in ipsas diuitias retinendo. et ex hoc oritur obduratio contra misericordiam. qua scilicet cor hominis. misericordia non emollit ut de diuitiis suis subueniat miseris et indigentibus. **Aut** iste excessus seu superabundantia est in accipiendo seu in acquirendo pecunias. **Quod** itez potest considerari dupliciter. **Vel** scilicet in quantum est in affectu vel in quantum est in ope seu effectu. **Si** primo modo scilicet quantum est in affectu. sic ex auaricia oritur iniquitudo. in quantum scilicet auaricia ingerit homini nimiam sollicitudinē curasque superfluas. **Auarus** enim ut dicitur Ecclesiast. v. non implet pecuniam. **Si** secundo modo scilicet in quantum est in ope seu effectu. et hoc itez dupliciter contingere potest. **Vel** enim in ista immoderata et indebita acquisitione utitur quis vi vel dolo. **Si** utatur vi tunc est violentia. **Si** utatur dolo hoc itez tripliciter fieri potest. **Vel** enim fit ipse dolus in verbo. **Et** siquidem verbum sit simplex tunc est fallacia. **Si** autem ipsi verbo addatur confirmatio iuramenti tunc est piurium. **Si** autem committatur ipse dolus in ope tunc vel erit quantum ad res. et sic est fraus. **Vel** erit quantum ad personas. et sic est proditio. ut patet de iuda qui per auariciam perdidit christum.

Isidorus autem nouem ponit filias auaricie. que sunt. mendacium. fraus. furtum. piurium. turpis lucri appetitus. falsum testimonium. violentia. inhumanitas. rapacitas. **Et** sic apparet quod **Isidorus** tres ponit filias auaricie quas etiam **Grego.** ponit. et sex de quibus **Grego.** nullam facit mentionem. **Sed** qui debite considerat iste sex filie que sic assignat **Isidorus.** reducuntur et comprehenduntur sub illis quas assignat **Grego.** **Nam** mendacium et falsum testimonium que proprie non differunt ab inuicem nisi sicut genus et species. etenim falsum testimonium nihil aliud est quam quedam specificatio mendacii. continentur sub fallacia. sicut et furtum que est quedam specificatio fraudis continentur sub fraude. **Appetitus** autem turpis lucri pertinet ad iniquitatem et sub ea comprehenditur. **Rapacitas** autem cum sit species violentie sub violentia continentur. **Inhumanitas** vero idem est proprie quod induratio contra misericordiam. **Est** etiam notandum quod auaricia que proprie est immoderata cupiditas circa diuitias et specialiter pecunie. ex eo quia per pecuniam omnia alia habentur et recuperantur iuxta quod dicitur. pecunie obediunt omnia. dupliciter potest considerari. **Uno** modo circa acceptiōem et acquisitionem pecuniarum in quantum scilicet aliquis pecuniam adquiret vel tra debitu aliena surripiendo vel indebitet retinendo. **Et** hoc modo opponitur auaricia iusticie. **Alio** modo considerari potest prout importat immoderatiōem circa iteriores affectiōes diuitiarum. puta cum quis nimis amat vel desiderat diuitias. aut nimis delectatur in eis. etiam si forsitan non velit cape aut retinere aliena. **Et** hoc modo auaricia opponitur liberalitati que homini affectiōes moderatur. **Et** licet uterque istorum modorum hic accipitur. magis proprie tamen auaricia secundo modo accipitur. **Et** etiam notandum quod philosophus in **Eth.** multa ponit genera hominum viciosorum viciis ad auariciam spectantibus. que sub filiabus supra enūeratis non videntur comprehendere. videlicet. parcus. tenaces. ininibiles. illiberales. opatores. opantes. de meretricio pastos. usurarios. aleatores. mortuorum spoliatores. latrones. **Sed** circa hoc tam pro iam dictis quam pro dicendis est aduertendum quod licet in comuni usu loquendi idem reputetur aliquod peccatum esse filiam alicuius alterius vicii seu peccati. et esse eius speciem

est tamen magna differētia. ita q̄ aliud est peccatū habere filias z aliud peccatū habere species. Species enī alicui⁹ peccati seu vicij capitalis oportet semp ad idem genus vicij p̄tinere. Filias vero non. imo ad finē alicui⁹ vicij possunt etiā peccata alteri⁹ generis ordinari z ex eo oriri. Illa autē peccata q̄ sic ex alio oriuntur z ad ip̄s ordinantur fm̄ appetitū finis. proprie dicuntur ei⁹ filie. sicut gratia exēpli in materia p̄nti. Proditio z fallacia ponunt z de bito filie auaricia. qz ex ipsa oriuntur precie fm̄ appetitū finis vt qn̄ scz fit pditio vel fallacia ad pecunias z diuicias adq̄redas Et tñ pditio z fallacia p se cōsiderate nō sunt proprie species auaricie nec proprie. ad genus auaricie p̄tinet. Ad p̄positū igit̄ reuertēdo illa que (vt tactū est) ponit p̄hs sunt magis spēs auaricie quā illi liberalitate vocat. q̄s sint ei⁹ filie. licet tamē aliqui eoz possint ad filias supra enūeratas reduci. vt sub ip̄is effectualit̄ p̄prehēdant. vtputa latrocinij sub fraude. parcitas z tenacitas sub obduratōe cōtra misericordiam etiā sic ad auariciā p̄tinere vidēt̄. Potest enī aliq̄s illiberalis seu auar⁹ dici ex eo qd̄ deficit in dando. Et siquidē qz parum dat vocat̄ parcus. si autē qz nihil dat. tūc dicit̄ tenax. si autē qz cū magna difficultate dat. tunc vocat̄ lūmibilis quasi lūmī venditor qz. scilz de paruis/magnā vim facit. Quisq̄ etiam dicit̄ illiberalis vel auarus qz excedit in accipiēdo Et h̄ iterū dupliciter. Ano modo qz turpit̄ lucrā. vel scz vilia z frūilia opa p̄ illiberales opatōes exercēdo. Vel qz de aliquibz viciosis actibus lucrā. sicut de meretricio vel aliquo hmōi. Vel qz lucrā de eo qd̄ gratis deberet cōcedere. sicut vsurarij Vel qz lucrā parū cū multo labore. Alio mō qz iniuste lucrā vel de viuis vim inferendo. sicut latrones. vel mortuos spoliādo vel ab amicis p̄ deceptōem auferendo sicut aleatores Et intellige hec om̄ia iuxta supra tacta quādo. scz ex imoderato amore lucri fiunt seu p̄cedūt Et sic p̄z recordātia eoz q̄ ponit p̄hs cū illis q̄ ponit greg.

De vitio seu peccato

Nunc dicendū est (caro gula. de vicio gula. Que sic fm̄ August. describit̄ Gula est immoderata cibi auiditas Vel sic gu

la est vorax edacitas. nature finibus nō contenta. Et est aduertendū qd̄ gula nō dicit̄ seu denotat quēlibet appetitū edendi vel bibendi sed solū inordinatū. Qui ex eo inordinat⁹ dicit̄ qd̄ recedit a debito ordine rōnis. Nec viciū gule in substantia seu q̄ntitate cibi proprie cōsistit sed in cōcupiscentia nō regulata rōne. Et ideo si aliq̄s excedat in quāritate cibi/ nō propt̄ cōcupiscentiā sed qz illud sibi necessariū eē erit stimat/ hoc nō p̄tinet ad vitiū gula. sz ad aliquā impiciā. Sed tūc p̄tinet ad gulā. quādo aliq̄s p̄pter cōcupiscentiā cibi delectabilis/sciēter excedit mēsurā edendo. Et hic accipitur cib⁹ etiā pro potu. Notandū insup qd̄ Greg. xxx. li. moral. v. esse spēs gula assignat sub his v̄bis. Sciēdū est. quia q̄nqz nos modis viciū gula tenet. Aliq̄n nāqz indigētie tēpora p̄uenit. Aliq̄n ordinē t̄pis seq̄tur. sed cibos lauti oves querit. Aliq̄n etiā quelibet sumēda preparari accurat⁹ expectit. Aliquādo autē z qualitati ciboz z tēpori cōgruit. sed in ipsa quāritate sumēdi. mēsurā refectōnis excedit. Nonnūqz vero z abiecti⁹ est quod desiderat. z tñ ip̄o estu immensi desiderij deterius peccat. Et cōtinent in hoc versu. Preperelante nimis ardēt̄ studiose Quaz species numer⁹ z sufficiētia sic sumi p̄t. Gula vt dictū est inordinatā cōcupiscentiā edēdi In esu autē duo cōsiderant̄ scz vel ipse cib⁹ q̄ sumit. vel ipsa ei⁹ sumptio. Respectu p̄mi. scilz ip̄i⁹ cibi q̄ sumit/ triplex p̄t̄ concupiscentie inordinatio cōtingere. scilz vel q̄ntū ad substantiā cibi. vel q̄ntū ad qualitātē cibi. Vel quātum ad quantitātē cibi. Quantū ad primū cōtingit cōcupiscentie. inordinatō qn̄ scz querūtur cibi lauti. i. preciosi. Et tūc est scda species supra posita. denotata p̄ illud verbum versus supra positi. laute. Quantū ad scdm cōtingit concupiscentie deordinatio quādo scilz cibi nimis accurate z delitiose preparant̄. Et tunc est tertia species supra assignata. denotata p̄ illud verbū. studiose. versus p̄nomiati. Quantū ad tertium cōtingit concupiscentie deordinatio. quando excedit in nimis cōmedēdo. Et tūc est quarta species supra assignata. denotata p̄ hoc verbum. nimis. Respectu secūdi mēbri principalis/ scilz ipsius sumptōnis cibi. potest duplicit̄ concupiscentie inordinatio cōtingere. scilz vel

Compendiū theologie

quantū ad tempus ipsius sumptionis vel quantū ad modū. Quantū ad primū cōtingit cōcupiscentie inordinatio. quādo preuenit debitū tps seu debita hora p̄medendi. Et tūc est p̄ma species supra assignata. denotata p̄ hoc verbū. p̄propere. Quantū ad sc̄d̄m cōtingit cōcupiscentie inordinatio. sc̄z q̄n̄ nō seruat debitū modū in edēdo. Et tūc est q̄nta species supra assignata denotata per hoc verbū. ardēter.

Notandū insup q̄ Grego. xxi. li. moralium quinq̄ assignat gule filias q̄ sunt. inepta leticia. scurrilitas. immūdicia. multiloquū. hebetudo sensus circa intelligentiam. Quaz numerus seu sufficiētia sic sumi pōt. Gula vt supra tactū est p̄prie cōsistit circa immoderatā cōcupiscentiā q̄ est in cibis et potibz. Et ideo illa vicia q̄ ex immoderata cōcupiscentia cibi et potus consequuntur seu oriuntur. cōputantur inter filias gule. Ipsa autē vicia q̄ ex immoderata cōcupiscentia cibi et potus insurgunt seu oriuntur cōsiderantur dupl̄r. Vel insurgunt ex p̄te aīe vel insurgunt ex p̄te corp̄is. Si insurgunt ex p̄te aīe. hoc pōt cōtingere q̄dupl̄r. sc̄z vel primo q̄ntū ad rōem. cuius acies ex cibi et potus immoderata hebetat. p̄pter sc̄z ciborum et vini fumositates/caput hoīs p̄turbantes. Et hinc ponit filia gule ebetudo sensus seu mentis circa intelligentiā. sicut et ecōtrario abstinētia cōfert ad sapiētie p̄ceptōem. Vel sc̄do quantū ad vim appetitiuā seu appetitū. q̄ sopito gubernaculo rōnis p̄ ipam cibi et potus immoderatiā multipliciter deordinat et in varias transit dissolutōes. Et hinc ponit inepta leticia filia gule. ex eo q̄ oēs inordinate passiōes ad leticiā et tristitiā ordinantur vt dicit ph̄s. Vel tertio quantū ad inordinatōez discretōis circa debitū modū p̄ferendi verba. q̄ frequentissime ex immoderatiā cibi et potus cōtingit. Et hinc multiloquū assignat filia gule. Iuxta q̄ dicit Grego. in pastorali. Nisi gule deditos immoderata loq̄citas committat/diues ille q̄ epulat̄ q̄tidie sp̄d̄i de dicit in lingua graui non arderet. Vel quarto q̄ntū ad inordinatōez discretōis circa gestus et actus exteriores. Nā sicut ex immoderatiā cibi et potus puenit in ipa discretōe defectus et inordinatō circa debitam et moderatā plationē verborū. ita sicut puenit in ipa discretōe deordinatio circa exteriores gestus. Et hinc ponitur

scurrilitas filia gule q̄ est quedā vana iocularitas querēs hoīes ad risum et cōplacentiā cōmouere. et defectu discretōis seu debite p̄uisiōis p̄oueniēs. Quantū autē respectu sc̄d̄i mēbz p̄cipalis de vitijs. sc̄z q̄ ex p̄te corp̄is insurgit. certū est q̄ ex ipa inordinata et immoderata cibi et potus cōcupiscentia et sumptiōe/frequentissime sequuntur emissiones inhoneste supfluitatū. Et hinc est q̄ immūdicia ponitur filia gule.

Est tamē aduertendū q̄ si ex ipsa supfluitate cibi et potus cōtingat emissio supfluitatū p̄ modū seminis natural̄. tunc immūdicia licet etiā ad gulam p̄tinere videat̄/in q̄ntum sc̄z materiā ministrat. magis p̄prie tamē p̄tinet ad p̄ctm̄ libidis seu luxurie. Si cōtingat emissio aliaz superfluitatū. vt vomitus et vacuatōnū fetidatū et h̄mōi. tunc immūdicia p̄prie ad viciū gule p̄tinet.

Est etiā aduertendū q̄ hebetudo quantū ad eligibilia/nō est p̄prie filia gule. imo cōiter in om̄i p̄ctō inuenit. Sc̄z hebetudo sensus circa speculabilia/ maxime etiā ex gula puenit/propt̄ rōem tactā sc̄z propt̄ fumositates caput p̄turbantes. et tūc prope est filia gule. Sicut leticia que est de actu p̄cti iuxta illō puerbioz. ij. capitulo. **A**etatur cū malefecerit. et que prope ex habitu peccadi p̄cedit/nō est filia gule imo ad om̄e peccatū consequi potest. Sed illa leticia q̄ est vaga dissoluta et incōposita/q̄ iportat hoc verbū inepta. maxime orit̄ ex inordinata sumptiōe cibi et potus. et isto mō assignat filia gule. Similiter est quedā scurrilitas q̄ ex voluntate seu appetitu luxurie et quedā ex appetitu inordinato lucri seu pecunie p̄cedit. dum sc̄z querit̄ p̄sona p̄ quandā vanā iocularitatē/ad risum seu cōplacentiā p̄moueri. vel ad ipam facilius ad actū venereū p̄mouendū. vel ad aliqd̄ cōmodi ab ea cōsequendū. et istis modis magis p̄tinet ad illa vicia sc̄z luxurie et auaricie. Sed illa scurrilitas que ex immoderata cōcupiscentia et sumptiōe cibi et potus procedit iuxta modū facti supra declaratū ē p̄prie filia gule.

De vitio seu peccato

luxurie.

Est de luxuria que sic describitur. **L**uxuria est ex immūdis desiderijs veniēs lubrica mēis et carnis prostitutio. Sc̄d̄m alios sic de

scribitur **L**uxuria est libidinoſe volupta-
tis appetitus. Et intelligas hūc libidino-
ſum appetitū qñ est ex cōſenſu ratiōis. ſic
ſc3 q ipſa rō cū cohibere poſſet. nō tñ co-
hibet/ qz tñc talis libidinoſus appetitus
eſt pctm mortale. Adhuc ſm alios ſic de-
ſcribit. **L**uxuria eſt coꝝpis incōtinentia
ex puritū carnis originē ꝓtrahēs. **N**o
randū qz ſicut ſepe ſupradictū eſt. magna
differētia eſt ponere aliqđ pctm filia al-
terius viciū ꝓ illud ponere eius ſpēm. **N**o
manifeſte apparet in iſto vicio ſeu pecca-
to luxurie. **N**ā vt clare videbitur iſtud vi-
ciū aliqua habet pctā tanqz filias ea ſc3 q
ex eo oriūtur ſm ꝓcipue appetitum finis
Licet tñ ſm ꝓriū eſſe ad ipm viciū. nō ꝓ-
tineat. **H**abet etiā ſpēs que ꝓrie ad ipm
luxurie viciū ꝓtinet. **D**e octo igit ſm **G**re-
go. xxi. li. moralū assignant filie luxurie
ſc3 **C**ecitas mētis. incōſideratio. incōſtā-
tia. ꝓrecipitatio. amor ſui. odiū dei. affectus
pñtis ſeculi. horroz ſeu deſperatio futuri
Quaz numerus ſeu ſufficiētia ſic ſumi
potest. **T**ertū eſt qz ſm doctrinā phoꝝ qñ
inferiores anime vires ſeu potētie ad ſua
vehemēter obiecta afficiūt ꝓ ſe applicant
cōſequēs eſt qz ſupiores aīe vires in ſuis
actibz impediānt ſeu deordinānt. **M**axi-
me autē ꝓ viciū luxurie/appetitus ꝓcupi-
ſcibilis qz eſt vna de inferioribz potētijs
aīe vehemēter afficit ꝓ intēdit ſuo obiecto
ſc3 delectabili venereo. ꝓpter ſuā ſc3 vehe-
mentā delectatōis. **E**t quo cōſequēs eſt
ꝓ cōiter cōtingit qz maxime ꝓ cōcupiſcen-
tiā luxurie. rō ꝓ voluntas que ſunt ſupio-
res aīe vires/impediūt ſeu deordinānt
Ratiōis autē quatuor ſunt actus in agē-
dis. **P**rimus quidē actus eſt ſimplex intelli-
gentia qz ipſa ratio aliquē finē apprehen-
dit vt bonū. **E**t hic actus ꝓ cōcupiſcētiā
luxurie impeditur. **I**uxta illud **D**añ. xiiij.
Species deſcepit te. **E**t illud. **C**ōcupiſcē-
tia ſubvertit cor tuū. **E**t qñtū ad hoc ꝓ-
niſ filia luxurie cecitas mētis. **S**ecūndus
actus rōnis eſt cōſiliū de his qz ſunt agen-
da ꝓpter finē. ꝓ hic etiā actus ꝓ cōcupi-
ſcētiā luxurie impedit. **E**t qñtū ad hoc ꝓ-
niſ filia luxurie ꝓcipitatio. qz ꝓout hic ſu-
miſ importat ſubtractiōem cōſilij. qñdo
ſc3 homo ex luxurie vehemētia ꝓ impetū
voluptatis ſeu paſſiōis. nō adhibito ꝓſi-
lio ad aliquid agendū ſubito ꝓ inordina-
te fert. **T**ertius actus rōis eſt rectū iudiciū

de agendis **E**t hic etiā actus ꝓ cōcupiſcē-
tiā luxurie impedit. **U**t de ſenibz luxurio-
ſis dicit **D**añ. xiiij. **A**uertēt ſenſum ſuū
vt nō recordarētur iudicioꝝ iuſtorū. **E**t
quantū ad hoc ꝓniſ filia luxurie. incōſi-
deratio. que ꝓt hic ſumiſ importat deſe-
ctū recti iudicij. qñ ſc3 homo ex luxurie ve-
hemētia. in recte iudicādo deſicit. qz ſcilz
contēnit vel negligit attēdere ea ex quibz
rectū iudiciū ꝓcedit. **Q**uartus autē rōis actus
eſt ꝓceptū qđ ipſa ratio facit de aliqđ agē-
do. **E**t iſte etiā actus ꝓ cōcupiſcētiā lu-
xurie impedit. in qñtum ſc3 hō ex impetu
ipſi cōcupiſcētie impedit ne exēq̄tur illd
qđ rō decernit eē faciendū. **E**t ſm hoc ꝓ-
niſ filia luxurie incōſtātia. qz ꝓout hic ſu-
miſ importat reſeſſum a bono ꝓpoſito et
cepto ꝓpter aliquid qđ inordinate placet
qđ maxime cauſat vehemētia luxurie. ꝓter
quā homo trahit ad repudiādum qđ re-
cte ꝓrius acceptauerat. qđ ex ſui defectu ve-
nit. qz cū poſſet illi impuſſi luxurie reſi-
ſtere nō reſiſtit. eo ſc3 qz nō tenet firmiſ et
cōſtāter ſe in bono concepto. **I**ta qz cecitas
mentis eſt defectus circa actum ſim-
plicis intelligentie. **P**recipitatio eſt deſe-
ctus circa actū cōſilij. **I**ncōſideratio eſt
deſectus circa actū iudicij. **I**ncōſtātia eſt
deſectus circa actū ꝓcepti. **Q**ui ſunt qz
tuor ꝓncipales actus rōis circa agibilia
qz maxime ꝓ delectatōem qz in actibus ve-
nereis eſt. qz totā animā abſorbet impedi-
unt vt tactū eſt. **E**t ex parte autē volunta-
tis duplex eſt actus que ꝓ cōcupiſcētiā
luxurie deordinari cōtingit. **U**nus eſt
appetitus finis. **E**t qñtū ad huius actus de-
ordinatōem ꝓniſ filia luxurie. amor ſui
Inquantū ſc3 homo ꝓ venerea delecta-
tōe quā inordinate appetit ꝓ cōcupiſcit/
ſeiꝓſum inordinate diligit. ꝓ ea que ad di-
ctam delectatōem ſeu cōplacētiā ꝓferūt
ſibi ꝓcurat ꝓ querit. **E**t ꝓ oppoſitū re-
ſpectu ipſiusmet actus voluntatis ꝓniſ alia
filia luxurie. odiū dei. **N**o importat quā-
dam dei ac ſuoꝝ mandatoꝝ in animo di-
ſplacētiā ꝓ cōtemptū. inquantū ſc3 ipaz
delectatōem venereā ſic cōcupitam/ non
ꝓhibet. **A**lius actus voluntatis eſt ap-
petitus eoꝝ que ſunt ad finē. **E**t quantū
ad huius actus deordinatōem ꝓniſ filia
luxurie. affectus ꝓſentis ſeculi. **I**nquā-
tum ſc3 homo ꝓ ampliꝓ ꝓ diuiciꝓ venerea
delectatōe ad ſui libitū fruēdo/ ꝓñs ſclm.

Compendiū theologie

et ea que in eo sunt / inordinate diligit et in eis placet. **E**t p oppositū respectu istiusmet act^o ponit alia filia luxurie. de speratio futuri seculi. Quia dū homo vt preferit / nimis delectatōib^o carnalib^o detinet / nō curat ad delectatiōes spūales que ppria ad gaudia futuri seculi p̄tinent et di sponūt puenire. imo eas fastidit et quodā modo despiciat. **E**st tñ aduertendū q^d Isidorus quatuor ponit ex ipsa luxuria ori entia. que sub p̄dictis filiab^o comprehendī nō vident. scz turpiloq̄a. verba scurrilia: verba ludicra stultiloq̄a. **S**z q̄ bene cōsi derat p̄dicta q̄tuor sub p̄cedentibus cōti nent. Nā ipsa quatuor q̄ sic ponit Isido rus / nō sunt nisi quidā inordinati actus exteriores. et adhuc p̄cipue ad locutiōem p̄tinentes. que ex ipsa vi cōcupiscētie luxu rie oriunt. In qua locutiōe pōt ex vi ipsi^o luxurie aliqd inordinatū esse quadrupli citer. vel p̄pter materiā. vel ex pte cause. v^l quantū ad finē. vel q̄ntū ad sententiā. Si quantū ad materiā tūc sunt turpiloquia. Cum enī ex abundantia cordis os loq̄tur luxuriosus cui^o cor turpib^o cōcupiscētis est plenū / de facili in turpia verba p̄cipit quod p̄prie p̄tinet ad incōsideratōem. Et pte vero cause. Quā (vt dictū est) cōcupiscē tia luxurie maxime incōsideratōem et p̄ci pitatiōem causet. cōsequēs est q^d p̄cipere faciat in verba leuiter et incōsiderate dētā que scurrilia dicunt. Quantū vero ad fi nem. Quā luxuriosus ex vi sue cōcupiscē tie delectatōem querat. cōsequēs est vt ver ba sua ad immoderatā delectatōem ordi net et sic in verba ludicra p̄cipat. que pro prie ioculatoria dicunt ad luxuriā maxi me p̄tinentia. Quod p̄prie ad amorē sui p̄ tinere vibet. Quātū vero ad sententiā seu grauitatē verborū. cū p̄cupiscētia luxurie incōsideratōem mētis quandā causet. cō sequens est q^d rectū iudiciū / debitāq^o gra uitatē / in verbis impediāt ex q̄ fit vt luxu riosus in stultiloq̄a p̄cipat. vtpote q̄bis suis delectatiōes quas appetit q̄buscūq^o alijs rebus p̄ferēs seu p̄ponēs. **E**st eti am aduertēdum q^d amor sui nō capit hic sub quadā sui generalitate. q̄ntū scz se ex tendit ad quecūq^o bona que aliq̄s sibūp sī appetit. qz isto respectu amor sui nō est filia luxurie. imo cōmune oīm pctōz p̄n cipiū. Sed capit hic quadā speciali acce p̄tōe seu cōsideratōe Inquātū scilz aliq̄s

pp̄ter suā complacentiā et delectatōem / in ordinate appetit et p̄cupiscit delectabilia carnis venerea. et tūc est proprie filia luxu rie. Siliter incōstantia inq̄ntū opponit cōstantie. put ipsa cōstantia est ps fortitu dinis et circa ardua et terribilia versat / nō est filia luxurie. Sed hic ponit filia luxu rie inquantū opponit cōstantie que habet in abstinēdo a delectatōib^o venereis. que p̄prie p̄tinet ad continentia. q̄ ponit pars t̄pantie **E**t isto modo incōstantia ponitur proprie filia luxurie. inq̄ntū scz ex ipsius luxurie cōcupiscētia / orit et causat. et p̄ eaz emollit cor hominis et effeminatū redditur **E**t ita de alijs supra tactis suo mō Quia vt supra tactū est nō refert aliqua vicia ex vno vicio oriri fm appetitū finis. et eadē vicia ad genera alioz viciozum p̄tinere. **S**pecies vero luxurie cōiter assignāt septē. scz simplex fornicatio. stuprū. adul teriū. sacrilegiū. incestus. raptus. pctm cō tra naturā Quaz speciez numer^o seu suf ficientia / sic sumi pōt. Pctm luxurie in B proprie cōsistit. q^d aliq̄s delectatōe vene rea vritur nō fm rectā rōem et debitū mō dū. Quod qdē cōtingere potest duplicif **U**no mō respectu materie in q̄ hmōi de lectatio querit seu sumit put i ea est deor dinatō Alio modo respectu ipsi^o materie que licet debita existat. nō seruātur tñ cir ca eā debite circūstātie **E**t qz circūstantie de se inq̄ntū scz circūstātia nomē dat seu imponit spēm actui morali. ideo ei^o spēs nō cōiter a circūstātijs imo sumit ab ob iecto. qd est materia actus. ideo oportuit spēs luxurie assignari a parte materie seu obiecti in habēdo scilz respectū ad ipsam materiā vel obiectū. Circa ipsam autē ma teriā. in qua exercet actus venere^o / potest aliquid nō cōuenire recte rōni duplicif **P**rimo modo respectu proprie esse ipsi^o materie scz recipiēs. que proprie in actu venereo p̄ materia reputat et recipitur. in quātū scz ipsa materia / repugnantiā habet ad finē debitū. prop̄t que actus venereus exerceri debet. eo scz q^d p̄ eam impedit ge neratio prolis. et tūc est vna speciez luxu rie. scz pctm p̄tra naturā. quod hic accipi tur seu sumitur p̄ oīm actu venereo. ex q̄ nō potest generatio hūana sequi. **E**t in quantū ipsa materia repugnantiā habet ad debitā educatōem directōnem et p̄mo tionē prolis iam nate. inquantū scz p̄ eam

impeditur debitis ordo educatōis directō
nis et promotōis ipsius plis suscepte. et tūc
est alia species luxurie. scilicet simplex forni
catō. Secundo mō inquantū ipsa mate
ria in q̄ exercet actus venereus potest esse
nō veniēs recte ratioi. Non quidē ex eē
sui seu de directo. sed p̄ quendā indirectū
respectū eorū que circa ipsam materiā fiūt
tam in se q̄ in cōpatōe ad alios hoīes. Et
hoc itē p̄ cōtingere dupliciter. Quia aut
p̄ dicto actu venereo cōmittendo et exercē
do/infert̄ violentia. et tūc est alia spēs luxu
rie. scilicet raptus. Aut p̄ dicto actu venereo cō
mittendo et exercēdo nō infert̄ violentia.
Et hoc itē p̄ cōtingere p̄ dupliciter. Pr̄mo
quidē mō ex pte ipsi⁹ materie scilicet femie. cui
aliq̄s cōmiserit. q̄ scilicet nō seruat̄ ei debit⁹ et
cōgru⁹ honor. et tūc est alia spēs luxurie. scilicet
incestus q̄ est cōcubit⁹ cū sanguinea vel
affine. in quo ipsius femie tā respectu sui
sueq̄ fame ac nomis. q̄ in respectu sue p
genie honorificentia q̄ plurimū leditur
et quo apparet q̄ graui⁹ sit pctm̄ incest⁹
q̄ pctm̄ simplicis fornicatōis. Alio mō
ex pte illi⁹ in cuius p̄tate est ipsa femia. Et
hoc itē tripliciter. Vel respectu femie. q̄
est in p̄tate viri. et tūc est alia spēs luxurie
scilicet adulteriū. q̄ cōmittit̄ cū violatōe ma
trimoniū. Aut respectu femie q̄ est in po
testate patris. et tūc est stuprū quod cōmit
tit̄ in deflorādo et corrupendo virginem
que cōiter in p̄tate patris consistit. Aut re
spectu femie in speciali. vt ita dicatur dei
potestate existentis tanq̄ scilicet suo cultui et
seruitio specialiter deputate et dedicate. et
tūc est alia species luxurie scilicet sacrilegium
q̄ cōmittit̄ cū p̄sona religiosa et deo sacra
ta. Et aduertat̄ hic pro intellectu p̄mis
soriū q̄ species supra dicte luxurie magis
ex parte femine diuersificari ponūtur. q̄
ex parte viri. quia in actu venereo femina se
habet quasi patiēs. et p̄ modum materie
vir autē p̄ modū agentis. Et vt supra ta
ctum est. spēs luxurie nō p̄nt cōueniēter
nisi fm̄ drām seu diuersitatē materie assi
gnari. Quia diuersitas materie habet an
neram diuersitatē formale obiecti q̄ acci
piūt fm̄ diuersos modos repugnantie ad
tectam rōnem debitūq̄ ordinē et modū q̄
in actib⁹ venereis cōmittūt. Est etiam
aduertendū q̄ licet in supra scripta speci
erū luxurie assignatōe meretriciū nō trā
siens in grauiorē spēm intelligat̄ sub sim

plici fornicatōe cōm̄phensum. aliqui ta
men inter ipsa duo/realem differētiā assi
gnāt. dicentes fornicatōem simplicē esse
soluti cum soluta quodāmodo sibi inui
cem determiante associatis et appropriatis.
Meretricium vero dupliciter fieri dicūt.
Uno modo p̄ vagā libidinē hinc inde cū
diuersis. nūc cū ista nūc cū alia peccādo.
Alio modo cū publice venali cōcubēdo.
Est etiam aduertendū q̄ aliq̄ nō ponūt
sacrilegiū de p̄ se p̄riam spēm luxurie. q̄
vt dicūt nō proprie de se p̄tinet ad luxuri
am fm̄ seipam. Sed solū posset poni ei⁹
species inq̄ntū ordinare ad finē ipsius.
Sed nec adhuc ponūt tūc ipm̄ sacrilegi
um spēm determinatā luxurie q̄ vt dicūt
p̄t cōcurrere cū diuersis aliaz spēm luxu
rie supra tactarū vt gratia exempli. Si
quis abutatur p̄sona sibi fm̄ spirituale co
gnatōem cōiuncta. cōmittit sacrilegium
p̄ modū incestus seu quendā spūalem in
cestū. Si autē abutatur deo sacra ta tūc eo re
spectu q̄ est sponsa christi cōmittit sacri
legiū p̄ modū adulteriū seu quoddā spūa
le adulteriū. Eo vero respectu q̄ est sub
spiritualis patris curaz p̄tate cōmittit sa
crilegiū p̄ modū stupri seu quoddā spūa
le stuprū. Et si violentia inferat/ cōmitte
tur sacrilegiū p̄ modū raptus seu quidā
spūalis raptus. q̄ grauiissime etiā in solo
conatu p̄ leges ciuiles punit. Rōmūtor
tamē vsus et opinio habet q̄ sacrilegium
ponit̄ determinatā spēs luxurie et cōmit
titur vt supra declaratū est. Est etiam ad
uertendū q̄ peccati p̄tra naturā quatuor
cōiter species seu modi assignant̄. Prim⁹
est quādo absq̄ omni cōcubitu/ causa de
lectatiōis veneree/pollutio pcuratur. Et
vocat̄ proprie mollicies. pertinetq̄ ad
peccatū immūdicie veneree seu lubricose
Secūdus modus est si fiat p̄ cōcubitum
ad rem nō eiusdem speciei. Et vocat̄ pro
prie bestialitas. Tertius mod⁹ est si fiat cō
cubitus ad rem eiusdē speciei sed non ad
debitū sexum. vt puta masculi ad mascu
lum vel femine ad feminā. Et vocat̄ pro
prie peccatū sodomiticū. Quartus mod⁹
est si fiat cōcubitus ad rem eiusdem speci
ei et debiti sexus. sed non fiat in debito in
strumēto. vel alias fiat mōstruosa q̄dā de
ordinatio et vilitas in modis cōcubendi.
Est etiam aduertendū q̄ concubitus cō
iugalitatis fm̄ aliquas circūstantias potest

De consolatōe theologie

fieri cum peccato vel mortali vel veniali. Et cōiter dicti ꝑcubitus assignat̄ triplex modus scz licitus fragilis. ipertuosus. Licitus itez fit tripliciter scz vel causa prolis suscipiēde ad honorē deiꝝ cultum. Vel cā reddendi debitus. dum erigit̄. Vel causa fornicatōis vitandē. nō quidē in se sed in cōiuge. Prim⁹ est pietatis. scōs est iusticie. tertius est cautele. Et in his nullū dicit̄ esse peccatū. Fragilis est quādo fit causa delectatōis. Et tūc distinguit̄. Quia si amor illius delectatōis sit ita seruēs qꝫ preponat̄ deo. tunc est pctm̄ mortale. Si vero nō preponat̄ deo. tūc est pctm̄ veniale. Quinqꝫ modis fit cōcubit⁹ impertuosus. Impertuosus est q̄ ex sola libidine proueniēs metas ratōis ⁊ honestatis trāscendit. qđ fit quinqꝫ modis. Primo modo ꝑ quasdam meretricias blādicias. ad magis exaturandā libidinē. Secūdo modo quādo fit cōtra naturalē modū. Tertio modo quādo fit tempe. phibito vt magnaz solennitatū ecclie et vigiliay. Quarto mō quādo fit ī loco phibito. vtputa ecclesia vel cimiterio. Quinto modo cum ad pregnantē partū vicinā. vel ad eā que in fluxu menstruofo est acceditur.

Quomodo ex speciebus ⁊ filiabus septē vicioꝝ capitalium alia etiam peccata oriuntur.

O Generaliter autēz circa ꝑdictas tam filiaz qꝫ species omnīū supradictoz septē vicioꝝ seu peccatoꝝ capitaliū assignatōes ⁊ declaratōes. Notandū est qꝫ licet cuilibz ꝑdictoz vicioꝝ nō sint assignare nisi filie ⁊ species supradicte declarate. qđ non aliter fieri debuit. qz vt sepe supra tactū ē nulli vicio capitali debent pctā alia que cūqꝫ pro filiabus aut speciebus assignari. nisi illa q̄ fm̄ precipue appetitū finis cuiuslibet vicij ꝑmariez magis principalit̄ ex eo oriūtur ⁊ descendūt. vel que ad ipsi⁹ vicij genus ⁊ naturā magis imediate ꝑtinent. Sūt tamē alia peccata. ex ipsis septē vicijs capitalibz oriētia. ⁊ ad genus seu naturā eoz ꝑtinentia. que tñ nec tanqꝫ filie. nec tanqꝫ species eoz assignātur. ex eo qz nō primarie ⁊ principalit̄ ex eis oriūtur ⁊ descendūt. nec ita imediate ad ea ꝑtinet. imo magis ꝑrie ex ipsis filiabus vel speciebus suis oriūtur ⁊ descendūt. Ita qꝫ

proprie loquendo / ꝑnt magis dici ramuli sculi orientes ⁊ principalibz ramis ipsoꝝ septem vicioꝝ capitaliū. ex quibz itez ramulicis q̄ debite exquirere voluerit / respiret virgulas alias seu folia iterū nascētia fm̄ qualitates ꝑsonaz circūstātiāsqꝫ modorum faciēdi necnō tempoꝝ ac locoꝝ. Et gratia exempli. Ex inobediētia que ponitur ꝑia filia inanis glorie nascit̄ seu ꝑcedit rebellio. Ex iactātia que ponit̄ alia ipsius inanis glorie filia. nascit̄ seu ꝑcedit fastus ⁊ ꝑōpositas. tā gestū qꝫ vestitū qꝫ hmōi plurium. Ex discordia q̄ ponit̄ alia filia inanis glorie nascit̄ seu ꝑcedit scisma ⁊ bellū. Et itez ex bello homicidia. mutilatōes. incarcerationes ⁊ hmōi. Et contumelia que ponit̄ filia ire nascitur seu ꝑcedit subannatio. derisio. maledictio. ⁊ sic de pluribz alijs que ꝑmptū est respire. que omnia cognoscere nō est inutile. imo expeiciens ꝑmaxime curā animarū hūit̄ ac alijs viris literatis. vt magis ꝑpendere attendere possint ꝑrias radices ⁊ origines singuloꝝ peccatoꝝ. Et sic facili⁹ ⁊ melius tam in respectu sui qꝫ respectu eoz qꝫ in cōfessionibz audiūt / possint tentatiōibus resistere. radicesqꝫ eaz ꝑncipales ac fomēta euellere ⁊ dissipare. Et ista hic ad longū declarare nō patit̄ intentā hui⁹ tractuli compēdiosa breuitas. Qui ꝑo ampliora ac magis ꝑticularia videre voluerit. recurat vt iā supra tactū est. ad scōaz secunde beati Tho. necnō ad illā summā notabilem de vicijs. que a nōnullis summa regis nūcupatur.

Quod non semper vicia seu peccata capitalia / eozqꝫ filie ⁊ species / peccata mortalia existunt

Et tamen circa supradictā septem peccatoꝝ seu vicioꝝ capitaliū declaratōem aduertendū. qꝫ licet ipsa septē vicia capitalia cū suis filiabus ⁊ speciebus supra etiam specificatis pro pctis mortalibz assignent̄. ⁊ frequētius in naturā ⁊ actū pcti mortalis transeāt. Non tamē semp peccata mortalia existunt. imo nonnūqꝫ fm̄ aliquas circūstātiāsqꝫ q̄litates ꝑmitti possunt qꝫ nō nisi peccata venialia sunt. Et licet per nōnullos istud ample declaratū sit. ⁊ specialiter bene. diffuse. ⁊ elegantē ꝑ beatum Tho. secūda secūde sue summe. ex q̄ mul-

ta in hoc octauo tractatulo dictorum sum-
pra sunt. ac etiã bene z succinere in quo-
dã soleni tractatu. q̄ compediũ theolo-
gie nũcupatur. cui⁹ iniciũ veritatis theo-
logie sublimitas. ad q̄s attenda breuitate
huius dicti tractatuli. rationabiliter venie-
bat faciẽda remissio. Tamẽ qz nõ omnes
libros hñt/interdũqz nõ facile ab aliqui-
bus repiunt/ ne omĩno istud qd poterit
cõsciẽtiã plurimoz a multiplicibz scrupu-
lis releuare/hic inderermiatũ p̄teriref:
expediẽs visum est ac cõgruũ hic aliq̄ mō
explicare. z pro maiori parte dicendõũ/
iuxta effectũ eorũ que circa hoc in supra/
dicto cõpendio theologie ponũtur. Et q̄
in simili vt supra dictũ est ampliora z spe-
cialiora videre voluerit. ad alios docto-
res specialiter ad ipsam secundã secunde
beati Thomã. recurrat.

Quando superbia

fit peccatum mortale.

Procedendo. igitur iuxta ordinẽ
ceptũ hui⁹ tractatuli s̄m quem
insequẽdo beatũ Grego. fit di-
stinctio inter supbiam et vanã gloriã. est
sciendũ q̄ supbia prout accipit hic z po-
nit regina z mater oĩm vicio z/ cum suis
quatuor speciebz. quas etiam vt supra ta-
ctũ est ponit Greg. est de suo genere pctm̄
mortale. qz est inordinat⁹ z puerus appe-
tit⁹ p̄rie excellẽtie. sibi indebite attribu-
ens que nõ hz. vel alio mō z intẽtione q̄s
habeat Que om̄ia tñ intelligẽda sunt qñ
et delibato iudicõ seu p̄sensu rõis p̄cedũt

Quando uana glo

ria fit peccatum mortale.

Uana gloria/ ex suo genere est ve-
niale peccatũ. Quia gen⁹ ope-
ris scz morale/ sumit ex obiecto
Vanũ at̄ s̄m se nõ est obiectũ mortal pec-
cati sed veniale. Unde cum vana laus sit
hui⁹ pcti obiectũ/ p̄z qz nõ sp̄ vana glã est
mortale pctm̄. S; alijs respectibz est va-
na glã mortale pctm̄. qd̄ dupl̄r cõtingere
p̄t. Ano mō rõe finis. p̄pter quẽ laus ipsa
appetit. op⁹ nãqz tale est. q̄le est illd̄ p̄pter
qd̄ appetit. Alio mō rõe opis in se in quo
laus ipa q̄ritur. **C**irca p̄mũ modũ ad-
uertendũ est qz quadruplici fine laus appeti-
põr. P̄rio ad vitandũ malũ infamie. qd̄
põr homo p̄ suspitõem vel detractõez ali-

orũ aut alias icurrere. sicut samuel se lau-
dauit primo regũ. Secũdo p̄pter vtilita-
tem aliquã sp̄ualem. vt esset gloria dei vel
edificatio proximorũ sicut Paulus se cõ-
mendauit. Tertio p̄pter lucrũ auaricie.
vel aliquẽ aliũ finẽ seu actũ peccati mor-
talis sicut pharisei q̄ deuorabãt domos
viduarũ simulantes lögã oratõem. Et
habet⁹ Barth. xxiij. Quarto p̄pter ali-
quẽ finem seu actum venialis peccati si-
cut quãdo quis laudari appetit eo qz va-
ne in laude delectatur. Primũ est prouĩ-
dentie. secundũ est charitatis. tertium est
mortale peccatũ. Et idẽ intelligendũ est
de omni ope z actu cuius finis q̄ p̄ncipi-
paliter intẽditur est mortale peccatũ. q̄r-
tum est veniale si illa delectatõ que in lau-
de habet/ sit venialis. **C**irca scõm mo-
dum ratiõis scilz opis p̄pter qd̄ ipsa laus
queritur/ est aduertendũ qz tria sunt gene-
ra operum per que laus ipsa queri potest
Vel enĩ sunt opa illicita vel sunt opa vir-
tuosa. Vel sunt opa indifferentia. Si p̄
prima opa scz illicita queritur laus. tunc
vana gloria est tale peccatũ quale est illd̄
opus illicitum p̄ quod q̄ritur. Nam si il-
lud opus illicitũ sit mortale. tñ vana glo-
ria erit mortalis. Si sit veniale tunc va-
na gloria erit venialis. Si q̄ratur laus p̄
secunda opa scz virtuosa. hoc iterũ potest
cõtingere dupliciter Quia vel appetitus
laudis/ adiũgitur seu supuenit operi vir-
tuoso tãqz incidens z nõ principaliter in-
tentus. sicut sepe in cantu z aliquando i-
mo frequẽter in predicatõne alijs qz san-
ctis opibz. Et tunc vana gloria nõ est ni-
si peccatũ veniale. Vel ipsa laus est finis
principalit̄ intẽtus in ope virtuoso. ipsi
qz actui virtuoso p̄stituit⁹. ita qz illd̄ opus
virtuosũ opans ibi p̄stituit finẽ vltimũ
sui opis. Et sic est vana glã pctm̄ mortle
qz tñ iheretur ei vt fini vltio. Circa qd̄ ad
huc aduertẽdũ est qz mai⁹ e pctm̄/ glãri de
bonis sp̄ualibz q̄s de bonis sp̄alibz. qz bo-
na sp̄ualia min⁹ hñt motiũ vanitat̄ z va-
ne delectatõis eo qz min⁹ appent ab extra
q̄s sp̄alia. Si q̄ratur laus p̄ t̄tia opa. s. in-
differentia vt est h̄re diuitias vel vestes p̄-
ciosas. tñ si illa opavltari nõ p̄grediãtur
in deteri⁹ nisi i solã laudẽ hñdã. vana glã
nõ erit nisi veniale pctm̄. Si at̄ talia opavlt-
tra i deteri⁹ p̄grediãtur de se qz ordiãta vt
sint occasio mortal pcti. vt puta qñ mlier

Compendiū theologie

ornatu meretricio ad alliciēdos homines animasq; capiēdas se preparat. vel sint illa opa de se indifferentia ex phibitōe superioris effecta illicita vt torneamēta z hmoi z tunc vana gloria est peccatū mortale

¶ Quando inuidia sit peccatū mortale. z quando nō.

Inuidia ex suo genere est peccatum mortale. Cum enī inuidia put in superioribus dictū est/ sit dolor de felicitate seu bono alterius. gaudiūq; de malo alieno. clarū est q; directe cōtrariat charitatis. vt prime ad corin. xij. Caritati autē nihil est cōtrariū quod nō sit pctm mortale. Est tamē aduertendū q; interdū illud peccatū quod ex suo genere est mortale. potest fm aliquas sui qlitates solū esse veniale. Arputa quādo in solo p̄io motu cōsistit. Vel propter aliquā aliā intentionē extra suā rōnem trahitur. Pro q; sciēdū est q; quadrupliciter potest dolor de alieno bono/homini accidere. Primo mō prout est primo prim⁹ motus ex natura proueniēs. q; interdū etiā ex ipsi⁹ nature corruptōe/in aliq;bus plus z frequētius puenit. Sunt enī aliqui ex sue corruptione inordinate nature/magis p̄ni ad motus inuidie q; alij. vt in simili est videre inter diuersos canes. Et iste dolor seu motus inuidie nullo modo est peccatum qz tales motus p̄io primi. nō sunt in potestate nostra. Et ita intelligēdū est respectu quorūcūq; aliorū vicioz seu pctōz de omnibus primo primis motib⁹ naturalibus. vbi tñ delectatio seu cōsensu nō se adiūgerit. qz tunc posset in pctm vel veniale vel mortale trāsire. Secūdo mō potest ille dolor seu tristitia de bono alieno esse. scdo prim⁹ motus. quando scz fit in sensualitate/sine tamen cōpleta deliberatiōe. etiā si tali dolore seu passione afficitur. quod proprie cōtingit quando ille secūdo prim⁹ motus nō ita cito ab inicio remouet sicut posset. remouet tamē ante plenū cōsensum. imo quodā mō displicere incipit. Et tūc inuidia nō est nisi veniale peccatū. Et ita (q; bene aduertat) intelligēdū est etiā generalit̄ in omnibus alijs vicijs seu peccatis. Qui autē dicant primo primi mot⁹ z secūdo primi motus declarabit aliqualit̄ infra. vbi de peccato veniali ageat. Tertio pōt ille dolor seu illa

passio in aīno accidere q; nihilominus propter aliquā aliā intentōem trahit extra suā propriā rōem. suāq; p̄riā naturā. vt puta quādo dolor ille seu tristitia de alieno bono/insurgit alicui ex bona rōe seu causa. sicut quādo aliq; de bono seu prosperitate alterius dolet. vt quia efficit potens vel alias. qz illud videt in alteri⁹ detrimentū z p̄iudiciū redūdare. vel scz anime proprie met illius q; illud bonū habz vel reipublice. vel aliqua z bonaz psonarum q; affligi nō merēt. Et talis dolor seu mot⁹/bon⁹ est. nec pctm est cū maius bonū magis sit appetendū. Quarto mō pōt ille dolor seu tristitia de bono alteri⁹ accidere z haberi ex certa sciētia p̄sensuq; deliberato volūtatis. z sine iusta ac rōnabili causa. Et isto modo inuidia est semp peccatū mortale. Et p̄ ista pōt etiā clarevideri quādo detractio est pctm mortale vel veniale. Nam si malū de aliq; dicat ad bonū finē p̄ impediēdo scz q; malū alteri faciat. vel p̄ sua correctōe. vel rōne officij qd̄ incūbit. vel phibēdo testimoniū veritati. vel hmoi. z tunc detractio nō est pctm. dum tamē p̄uersa volūtas ex deliberato p̄posito nō se adiūgit. Si vero dicat malū de alio ex quadā solū leuitate loq̄ndi. sicut sepe cōtingit/ z malū quod dicit nō vergat in magnū damnū seu p̄iudiciū illius de q; d̄r aut sue fame. z tūc detractio est pctm veniale. Posset tñ illō dānū seu p̄iudiciū tā graue eē q; illa leuitas loq̄ndi non excusaret. qz vnusq;sq; maxime in talibus grauib⁹ z respectu aliorum debz ponere custodiam ori suo.

¶ Quando ira sit peccatum mortale z quando non.

Ira ex suo genere ē pctm mortale qz iuxta sup̄ vbi de ira actū ē. Ira est imoderat⁹ aī mot⁹/pcitās ad penā puocāti inferendā. Dicit aut mot⁹ p̄riat caritati. q; vt hēf. i. ad Cor. xij. Nō irritat. nō cogitat malū. Ira tñ vt eē supra aliq;lit tactū ē/multipliciter p̄siderari p̄t. Vno mō put iportat seu denoiat p̄ zelū q; q; p̄tra vicia mouet z ipsa detestat. Et hec ira nō ē pctm s; magē p̄fectōnis. imo p̄ istū modū p̄t eē sibimet q; irasci. Quid enī (vt dicit glosa sup̄ illud psal. Irascimīz nolite peccare) est hō penitēs. nisi sibi ipsi irascēs. Alio mō p̄t ira p̄siderari. put dicit z iportat. quāda erga

primū affectus remissionē. p quā scz bō
nec de malo primi dolet nec de ei⁹ bono
gaudet. licet etiā non doleat de bono. nec
gaudeat de malo eius. sed est ei⁹ et erga eu⁹
indifferens. Et hec species ire nō est mor
tale peccatū sed est impfectio quedā cari
tatis. Nisi tñ vbi primus esset in extrema
necessitate qz tūc sub pena peccati morta
lis teneretur homo sibi succurrere si potest
Alio mō p̄t ira cōsiderari. put dicit⁹ et im
portat quādā impatientiā actualē absqz
tamē reali appetitu vindicte. Et tal⁹ mo
tus etiā deliberatiu⁹ est solū pctm venia
le. Quia sicut p̄t ex supradictis ire descri
ptōib⁹ nō habz cōpletā rōem ire. Alio mō
potest ira cōsiderari. put dicit⁹ et importat
actualē impatientiā/etiā cō appetitu vin
dicte. Et hoc tripliciter cōtingere p̄t. Quā
doqz enī hoc a naturali cōpletione seu di
spōsitōe pcedit sicut est iu melacolic⁹ et in
senib⁹. In quib⁹ fm phm cōtinue moue
tur natura. prop̄t qd̄ semp turbulenti exi
stunt. Et talis ira nullū est pctm. eum sit
motus naturalis. Quāqz etiā est hoc et pro
cedit ex appetitu subitō et nō pfecte delibe
rato. Et talis ira nō est nisi veniale pecca
tū. sicut ali⁹ p̄mi motus. Quāqz at̄ est hoc
et pcedit ex volūtate deliberata cōsensu qz
pfecto. Et talis ira est semp pctm mortale

Quādo acedia sit

pctm mortale. et quādo non
Acedia ex suo genere est veniale
pctm. Quia fm supius tacta/
acedia in effectu nō est nisi tedi
um de bono spūali laborioso. Hoc at̄ de
se nō opponitur caritati. sed solū dicit qn
dam feruoris caritatis diminiutiōem. in
qua feruoris caritatis diminiutiōe consistit
omne pctm veniale. Multipliciter p̄t tedi
um de bono spūali cōtingere. Uno modo
put est sol⁹ mot⁹ naturalis laborē abhor
rens. et talis motus nullū est pctm. qz tal⁹
motus nō est in nostra ptate. Alio modo
put est motus appetitus de ope spūali la
borioso cōtristati. Et talis motus etiā si
appetitus ille sit deliberatiu⁹. nō est nisi
peccatū veniale. qz cōsensus in illō quod
de sui natura nō est nisi veniale peccatū/
nō est nisi veniale. Alio mō p̄t istō tediū
de bono spūali laborioso tale eē/ taliterqz
vltra motū naturalē motūqz appetit⁹ trā
sire. qz p̄ illō bō illa adimplere dimittit q̄

sue saluti vel ex vi p̄cepti vel alias necessa
ria sunt. et tunc est pctm mortale. P̄t ad
huc istō tediū in grau⁹ trāsire et tantū eē
qz ex omni de ipsi⁹ boni spiritual⁹ laborio
si difficultateqz ipm aggrediēdi hō in qn
dam sue vite displicentiā inducitur et exin
de in despatōez cadit. Et tale tediū est pec
catū mortale. acceditqz ad pctm in spiri
tū sanctum. Et adhuc grau⁹ imo grauissi
mū si illō tediū illaqz displicentiā vite in
tantū crescat et pcedat. qz q̄s sibi ipsi ma
nus inq̄ciat ac se occidat. nā tūc tal⁹ similit̄
erit iude qui se p̄ despatōez laq̄o suspēdit

Quādo auaricia

fit peccatum mortale.
Quādo auaricia autē / q̄ iuxta su
pius dicta/ est imoderat⁹ amor
hōi. Et cōsiderandū qz iste i
moderat⁹ amor/ cōsistere p̄t. vel in appe
tendo. vel in adq̄rendo. vel in retinendo.
Si i appetēdo. hoc itez qnqz modis
cōtingere p̄t. Vel enī appetitur aliena ap
petitu cōpleto et deliberato ac absoluto. q̄
etiā in actū et op⁹ si adesset facultas transi
ret et pcederet et tūc est mortale pctm. Vel
appetitur appetitu sicut cōpleto. delibera
to et absoluto illicita. v̄puta hō se idignū
bñficio ali⁹ ecclīastico vel officio senties
et cogscens. vel sentiret cognoscere debēs
illō bñficiū ecclīasticū vel illō officiū sciē
ter appetitqz delibato et absoluto appe
tit. et tūc etiā est pctm mortale. Vel appeti
tur p̄dicta scz aliena vel illicita. appetitu
eē cōpleto et delibato. s̄z nō tñ puro et abso
luto. s̄z cōditionato. v̄puta si talia sine di
offensa ac iuria p̄mi h̄i possent. Et tūc
vel nullū ē pctm vel ē veniale. siue tal⁹ cō
ditio actualit̄ exp̄sse addatur siue habitu
alit̄ intēdatur. Quō tñ itelligēdū ē. dūmō
scz p̄ tales appetit⁹ seu desideria/ hō nō se
vane pascat ac pdat seu intermittat facere
illō bonū ad qd̄ aliūde teneretur. Vel n̄ ge
neret i corde suo aliqz malos mot⁹ seu ha
bit⁹. q̄s qñ voluerit remouere n̄ possit. qz
tūc possz eē mortale pctm. Vel appetitur
nō necaria et supflua. eē q̄suis n̄ aliena nec
de sui natura illicita. appetitu nimis ardē
ti. et tali qz mēs ex h̄ qd̄amō suffocata/ ipe
ditur omnino a cōsideratōe diuinoz. ac
eoz que ad suam salutē spectant. Et hec
est illa pernicioza cura seu sollicitudo que
in euangelio pbibetur et est pctm mortale

Compendiū theologie

Uel appetitur seu desiderant nō necessaria z supflua. nimio appetitu sed tñ tali q̄ est isra dei amorē z timorē. qz talia sic appetēs nec p̄terea deo displicere vellet. nec etiā impedīr a cōsideratōne eoz q̄ ad suā salutē ptinēt. z hoc est nisi pctm̄ veniale. Quin imo possit talis amor seu appetit⁹ ita moderat⁹ esse q̄ nō esset pctm̄. imo talem principaliter finē z intēionē habere q̄ esset meritor⁹. **S**i vero respectu secūdi mēbri p̄cipalis ille imoderat⁹ amor habendū nō solū consistat in appetitu s̄z ultra transeat sc̄z in acquirēdo. Et hoc iterum pōt cōtingere tripliciter. **U**el enī acquirunt res iniuste z indebite indifferēter a quocūq; z quocūq; modo fieri potest. vt p̄ furta. rapinas. iniusticias. extorsiones aliasq; fraudes z vias illicitas z tunc est peccatū mortale. **U**el acquiruntur res respectu adq̄rentis z illi⁹ a quo adq̄ritur de suo esse nō illicite. nisi qz p̄ artem seu officīū aut aliud opus illicitū adq̄rūt. qd̄ de p̄ se etiā sine adq̄sitōe z lucro esset peccatum mortale. vt est in meretricibus. in falsas mercatias sciēter vendētibus. z sursarijs z h̄mōi. z tunc est pctm̄ mortale. **U**el adq̄runt p̄ artem aut officīū seu opus qd̄ licet de se sit illicitū. nō est tñ de p̄ se nisi pctm̄ veniale. **U**t est in istis ioculatoribz. qui p̄ cōplacētia principū vel populi ad lucrū habendū. ociosa. iocosa. z interdūz mēdosa. salua tñ aliqua honestate dicūt. vel diuersas corporoz gesticulatōes faciūt z tūc nō est nisi veniale pctm̄. **N**isi tamē p̄pter solā talis dissolutionis delectatōez homo se ex toto talibz daret z tūc enī eēt peccatū mortale. **E**t notāter d̄z p̄pter solā talis dissolutionis delectatōem. qz si quis p̄pter necessitatē se etiā ex toto talibz daret et applicaret suā p̄ talia sustentatōem querens. cū aliā artem seu aliū modū lucrādi nesciret vel nō haberet. nō eēt talis in statu dānandoz reputand⁹. **S**i vero respectu tertij mēbri p̄cipalis amor ille h̄ndi imoderatus cōsistat in retinēdo. hoc itēz potest quinq; modis contigere. **U**el enī sciēter z animo retinēdi retinent ea que q̄s restituere tenet. vt puta quia cōtra voluntatē eius ad quē spectat. detinere se scit vel credit. z tunc est pctm̄ mortale. **E**t intelligit quis animū retinēdi habere. qñ non habz p̄positū z voluntatē restituēdi vel p̄cordandi tēper loco. licz facul-

tas sibi suppetat vel qñ sibi suppetet. **U**el retinētur illa q̄ ad necessitatē alicui⁹ z suorum. siue p̄scisam siue f̄m sui stat⁹ vel dignitatis vel facti qd̄ iuste manu tenet z grūtiā z condecētā faciūt z spectāt. z tūc nullū est pctm̄. **U**el retinētur supflua siue sit respectu necessitatis p̄scise retinētis. siue necessitatis congruētie sui status z dignitatis. zc. vt supra tactū est. **E**t hoc tēper extreme necessitatis alicui⁹ de q̄ noticia habet. z cui de p̄dictis supfluis succurri potest z non succurrit. z tūc etiā est peccatū mortale. **Q**uia homini in tali necessitate constituto. tenet homo succurrere nō solū de sibi superfluis. v̄z etiā de sibi necessarijs. respectu quidē manutenētie sui status vel dignitatis. zc. **S**z non de his que simpliciter z p̄scise p̄ sua vita necessaria sunt. **Q**uia in tali casu homo magis tenetur proprie sue vite succurrere q̄s aliene. **U**el retinētur supflua modo statū declarato supra. declarato etiā extra vel citra extremā necessitatē alteri⁹ cuiuscūq;. **S**z h̄ fit ex quadā insatiabili cupiditate z ardore h̄ndi. **L**ui⁹ insatiabilitatis seu ardoris signū euidens est. q̄ q̄s res pot⁹ penes se putrescere z depire dimittit. q̄ q̄ vtiliter alijs liberalit̄ distribuit z dispēsat. z tunc etiā est pctm̄ mortale. **U**el retinētur supflua ex immoderato seu inordinato amore habendū. **N**on tñ ita insatiabili z ardenti sicut statū supra tactū est. s̄z solū quadā imoderatā seu inordinatione. q̄ modicū non tñ in totū a medio virtutis sc̄z largitatis deficit z declinat. z tunc est peccatū veniale. **N**isi tamē vt supra statū dictū est appareret homo in extrema necessitate cōstitut⁹ cui succurri possz z deberet. **E**t p̄missis apparet q̄ auaricia ex suo genere est pctm̄ mortale. **E**tia vt in superioribz tactū est. ab ap̄lo idolatrie compat. **N**on qz sit de sp̄e illi⁹ pcti. cū non h̄eat aliquē actū ei⁹. s̄z qz aliqd̄ idolatrie sile facit sc̄z creature fūiēdo pot⁹ q̄s creatori. vt lat⁹ supra vbi de auaricia agit declaratū est.

Quando gula est

Que peccatū mortale z quādo non. **U**el ex suo genere ē pctm̄ veniale. qz appetit⁹ comedēdi vel bibēdi. ex sua rōe n̄ subiacz dñio voluntat⁹. **C**irca tñ istō gule pctm̄ qd̄ iuxta in superioribz dicta. est imoderatus edendū

appetitus seu immoderata cibi auiditas

Est aduertendū qd qnq; modis potest iste immoderat⁹ appetitus cōtingere seu cōsiderari. **U**no modo put est solūmō naturalis. sicut naturaliter hō comedere z bibere appetit dū famescit z sitit. **E**t hic appetitus nō est pctm̄. imo nec etiā delectatio naturalis que ipm̄ appetitū in ipa cibi sumptōe cōsequit̄ seu p̄mittit̄ est peccatū. z hoc inquantū ordinatur supra de factū nature cōtrariū. quia hec naturalia sunt. nec in p̄tate nostra cōsistūt. **E**t ideo nec in talibus est meritū vel demeritum.

Uel illi appetitui seu desiderio naturali quodāmodo necessitatis est. supad iungit̄ quidā appetitus delectatōis z voluptatis in cibo. z tūc est solū pctm̄ veniale.

Et hoc vtz est nisi ille appetit⁹ edendi ultra p̄gredetur. sic scz qd propter illā delectatōem seu voluptatē/que sic sibi supadiungitur/ fieret sine q̄cūq; necessitate trāsgressio p̄cepti ecclie vel superioris. vt puta qd solueretur ieiuniū p̄ eccliam indi cū. **U**el religiosus cōtra phibitōez in suo ordine sub p̄cepto factā p̄mederet carnes vel hm̄i. nam tūc est pctm̄ mortale. **E**t notāter dicitur sine necessitate qz si hm̄i trāsgressiōes/ ex necessitate fierēt. vtputa nimie senectutis vel nimie iuuetutis. vel infirmitat̄. vel laboris necessariū z hm̄i tūc nō esset pctm̄. imo posset illa necessitas talis esse qd quis hm̄i p̄cepta obf/ uando peccaret. **I**n talibus tamē obseruātiōs ad quas hō ex ecclie p̄cepto vel voto vel inunctōe penitētie tenetur. z p̄pter necessitatē aliquā eas adimplere nō p̄t. bonū est petere licentiā a suo p̄lato. vl a suo curato. vel a suo confessoze. **U**el nisi ille appetitus edēdi eēt cū tanta libidine z ardo re qd hō nimio z finali affectu/ illi delectatōi cibi inhereret. ita vt p̄ponerz amori z timori dei. z tūc est peccatum mortale.

Uel nisi qn̄ ille appetit⁹ vel illa delectatio in talē p̄suetudinē ducitur/ qd facit totā vitā hois talibus delectatiōibus occupari z deputari. **E**t hic posset eē pctm̄ mortale. **I**mmo sunt talia ita pctō mortali vicina qd ebrietas ab ap̄lo inter mortalia peccata p̄putatur. **E**brietas tūc qn̄ est pctm̄ veniale. vt qn̄ ultra necessitatē qd accipit sed hoc est fm̄ mēsurā impceptibile. **Q**ū vero egreditur qd a mēsurā p̄ceptibili. qd scz fm̄ rōem bñ ordinatā discerni p̄t. **E**t

hoc in tali mēsurā ex q̄ eueritur stat⁹ mēris. hocq; effrenata quadā libidine fit. vt scilz qn̄ hoc dei amoriz timori p̄ponitur. **T**ūc ebrietas est pctm̄ mortale. **S**i qd at aliū inebriat ita scilz cū ad potū inuitās/ vt intēdat statū mentis ei⁹ euertere/ z hoc facit in ei⁹ notumentū/ peccat mortaliter. **Q**uia tūc magis sibi aufert qd si auferet aliqd tēpale. quia vsum rationis ei tollit.

Quando luxuria fit

peccatum mortale. z quando non.

Luxuria ex suo genere est peccatum mortale. qz est cōtra illud p̄ceptū decalogi. **N**ō mechaberis. **C**irca tamē istō pctm̄ luxurie/ que iuxta in supioribus tacta/ est libidinosā qdā circa act⁹ venereosos voluptat̄ cōcupiscētia/ est aduertendū qd cōcupiscētia ipa luxurie dupliciter cōtingere seu cōsiderari p̄t. **U**no modo prout est solū in corde. **A**lio mō put etiā ab extra p̄sistit in ope. **Q**uantū ad primū modū p̄t hoc itez cōtingere tripliciter. **P**rio mō put ipa cōcupiscētia in solo prio motu p̄sistit. z tūc nō est nisi veniale pctm̄. **P**ro q̄ itez sciendū est. qd differentia est inter primos motus virtutis generatiue. z prios mot⁹ virtutis nutritiue. **N**ā p̄mus mot⁹ in virtute generatiua est semp pctm̄. nō autē sic est in virtute nutritiua. qm̄ potētia cōcupiscibilis nō tantū corrupta est in virtute nutritiua sicut in virtute generatiua. **S**e cūdo mō p̄t ipa cōcupiscētia cōsiderari. p̄ ut ipz motū naturalē sequitur p̄sensu i delectatōez licz nō in op⁹ z sic ē pctm̄ mortale. **E**t intelligitur h̄ sine ille p̄sensus i delectatōe sit respectū sui ipi⁹ met/ siue sit respectu alioz. vtputa qn̄ hō cogitādo (vt iter dū p̄rigere p̄t) ad delectatiōz quā aliq̄ aliq̄ in actu venereo h̄nt/ delectātur i se. z in illa delectatiōe h̄nda/ ex deliberatiōe p̄sentit. etiā si forsan ex se n̄ veller illū actū venereū exercere. **E**t notāter d̄: p̄sensus in delectatōem qz si delectatiō vt qn̄q; fit/ isurgeret. z in illā delectatōz hō ex deliberatiōe n̄ cōsentiret. nō eēt tūc nisi veniale pctm̄. **T**ertio mō ipa cōcupia cōsiderari p̄t. put eē ex deliberatiōe p̄sentit in op⁹ z tūc ē mortale pctm̄. etiā si p̄ tūc n̄ trāseat i actū ab extra.

Respectū v̄o scōi mēbri p̄ncipal scz. p̄ ut cōcupia luxurie p̄sistit ab extra in ope hoc itez cōtingere p̄t duplr. **U**no modo

Compendiū theologie

prout ipsa cōcupiscētia trāsīt z progrēditur in actū venereū. cōpletū z consummatū. z tunc cōstat esse peccatū mortale. Alio modo prout ipsa cōcupiscētia trāsīt z p̄gredit̄ in aliquos act⁹ disponētes ad ip̄m actū venereū. vel ip̄m circūstātes seu cōcomitantes. Et hoc itēz cōtingere potest tripliciter. vel enī hoc fit p̄ visum. v̄l p̄ linguā. vel per tactū. Si p̄rio mōvt q̄n scz ipsa cōcupiscētia ab extra visu pascit. vt q̄n q̄s animo z sine cōcupiscēdi mulierē/in ipsam p̄spicit z attendit. z tūc est peccatū mortale. Nam illō vt dicit Aug. nō est ritillari. sed plene libidini p̄sentire. Iuxta illō Math. v. Qui viderit mulierem ad cōcupiscēdū eā iam mechatur est eā in corde suo. Et notāter dicit. ad cōcupiscēdū eam. q̄m si aliquis mulierē inspiceret vt rem pulcrā. z nō in deterius pcederet. tūc p̄uum vel nullū esset pctm̄. vel solū esset pctm̄ curiositatis. Si vero secūdo istoz triū vltimoz modoz fieret. vt q̄n quis mulierē p̄pter libidinē p̄cetur. vel colloq̄a familiaria secū habet. vel per verba adulatoria z deceptiua/atrabere conat̄. z tunc est peccatū mortale. Si v̄o tertio istoz triū modoz vltimoz fieret. quod fit p̄ oscula amplex⁹. h̄mōiqz mulierum cōtrectatiōes. Et tūc est etiā peccatū mortale. z tanto grauius q̄sto magis per talia libido accendit̄ p̄pter nimīā approp̄imatiōem ad ignē. Et vocat̄ ab ap̄lo turpitudō. Quod tamē ita accipi debet. si p̄missa ex libidine seu p̄pter libidinē fiant. Nam tāgere mulierē/imo z osculari. non libidinis intentiōe. sed ex necessitate/seu quadā honestate vt interdū fit. nō eēt peccatū. dummodo nihil sit in intentiōe corruptū. **P**remissa etiā om̄ia intellige. nisi p̄ sacramētū matrimoniū cū debita moderatiōe. debitisqz circūstātijs. supra vbi de peccato luxurie actum est aliquālit̄ declaratis/excusarentur.

K De peccato in sp̄i

ritūsc̄m̄ z diuersis ip̄i⁹ pcti acceptiōibz. **E**xpedita igit̄ iuxta ordinē in tractatulo exponēdoz declaratiōe quartē diuisiōis peccati mortalis. que (vt supra tactuz est) p̄ septē vicia capitalia sumit̄. ip̄sozqz septē viciōz capitaliū explicata natura. venit nūc aliq̄l̄iter circa vnā p̄iculā ter-

tie diuisionis peccati mortalis supra etiam posite tāgendū. scz in sp̄itūsanctū. **C**irca quod sciendū est. q̄ licet om̄ia essentialia. om̄ibus tribz p̄sonis sanctissime trinitatis equalit̄ cōueniant cōiter t̄n attribui seu approp̄at̄ p̄sone patris potentia. p̄sone filij sapiētia z p̄sone sp̄itūsancti bonitas. Et ex hinc insurgit. q̄ illi qui peccant ex infirmitate que p̄prie cōtrariat̄ potētē/dicūtur peccare in patrē. i. cōtra patrē. Qui enī peccāt ex ignorātia que p̄prie cōtrariat̄ sapiētē. dicūtur peccare in filiū. Qui enī peccant ex p̄pria malicia que p̄prie opponit̄ bonitati/dicūtur peccare in sp̄itūsc̄m̄ z est p̄prie peccare ex propria malicia. quando voluntas scit z p̄t alicui malo resistere. z t̄n ex sola malicia illud eligit. Et quo clare apparet pctm̄ in sp̄itūsanctū graui⁹ esse alijs peccatis. que in patrē z filiū cōmittunt̄. cū maius sit z graui⁹ peccare ex propria malicia. q̄s ex infirmitate vel ignorātia. De qua ip̄i⁹ pcti in sp̄itūsanctū grauitate/lati⁹ fiet ista declaratiō. Et quia generalit̄ oīa peccata tam in superioribz declarata q̄s alia. v̄l ex infirmitate. vel ex ignorātia. vel ex propria malicia cōmittūtur. nō fuit necesse specialem de ipsis qualitatibz peccatoz tractatum facere. nisi solū de illo peccato in sp̄itūsanctū/quod v̄ltra alia peccata q̄ndā specialitatē quandāqz grauitatē importat. **C**irca quod pctm̄. p̄ clari⁹ nature eius declaratiōe z intellectu. z eo p̄maxime qz multi frequēter de ip̄o loquūt̄ qui p̄p̄riā eius naturā nō intelligūt. est aduertendū. qz triplex de isto peccato in sp̄itūsanctū reperitur positio seu acceptiō. **A**li qui enī vt Dilarius Ambros. Hieroni. z Chrysost. ponūt z dicūt peccatū in sp̄itūsanctū esse. q̄n ad lrām aliqua blasfēmia cōtra sp̄itūsanctū d̄r. siue sp̄itūsanct⁹ accipiat̄ fm̄ q̄ est nomē essentialē toti trinitati cōueniēs. quelibet enī p̄sona sp̄itūsancti est z sanctus. siue prout est nomē speciale vni⁹ in trinitate p̄sone. Et fm̄ h̄c acceptiōem distinguit in euangelio Math. cxi. Blasfēmia in sp̄itūsanctū. q̄tra blasfēmiā in filiū homis. vbi exemplū de ista blasfēmia habet̄ de iudeis que illa q̄ r̄ps in virtute sp̄itūsc̄i opabat̄/atrabebāt̄ principi demonioz. z ideo dicūtur in sp̄itūsanctū blasphemasse. **A**ugusti. z alij enī sequentes dicūt z ponūt peccatū in sp̄itū

sanctū esse finalem impenitentia. quādo
scz aliq̄s in peccato mortali vsq̄ ad mor-
tem inclusine p̄seuerat. qz vt dicunt talis
in sp̄m̄ sanctū blasphemare videt̄. qd̄ qui
dā dicunt nō solū verbo oris fieri posse.
sed etiā verbo cordis et verbo operis. Nec
vno solū. imo multis et multoties. Et di-
cunt qz verbū sic acceptū dicit̄ eē blasphe-
mia p̄tra sp̄m̄ sanctū. qz est p̄tra remissio-
nem pctōz q̄ fit p̄ sp̄m̄ sc̄m̄ q̄ est charitas
patris et filij. **A**lii et tertij ponūt et dicūt
pctm̄ in sp̄m̄ sc̄m̄ eē. qm̄ ex certa malicia.
id est ex ipsa deliberata electōe mali pecca-
tur. qd̄ ex ip̄roba volūtate liberi arbitrij
p̄cedit. qz vt tactū est peccat̄ tūc cōtra bo-
nitatē que attribuit̄ et appropat̄ spiritui
sc̄o. **E**t in p̄posito p̄nti fm̄ cōem vsū
loquēdi et ponēdi accipit̄ isto tertio mō
seu fm̄ istā tertā acceptōem. Quia capiē-
do iuxta primā acceptōem seu p̄mū mo-
dū ponēdi. magis p̄prie est pctm̄ speciale
ad infidelitatē p̄tinēs q̄ opponit̄ p̄fessio-
ni fidei. Iuxta vero sc̄dam acceptōem seu
sc̄dm̄ modū ponēdi. p̄t ad om̄ia vicia p̄-
nere et in om̄i genere pcti contingere. etiā
in pctis a principio ex infirmitate vel ex
ignorantia cōmissis. imo p̄t cōtingere ho-
minē in peccato mortali mori vel ex incu-
ria. vel negligētia penitēdi. vel subito. v̄l
ex improviso. **E**t ideo iuxta hāc tertiam
acceptōem seu ip̄m̄ tertij modū ponēdi
fiet hic declaratio de ip̄so pctō in sp̄m̄ san-
ctū. **C**irca qd̄ itez. p̄ veraciori intellectū
est aduertendū qz nō om̄e pctm̄ qd̄ ex cer-
ta malicia cōmittit̄. d̄r esse pctm̄ in sp̄m̄
sanctū. put̄ hic et cōiter accipit̄. Duplicit̄
enī p̄tingere p̄t aliq̄ue ex certa malicia. i.
ex ipsa electōe mali peccare. **U**no mō ex
inclinatōe habitus viciosi seu assuefactō-
ne. imo fm̄ aliquā circūstātiā ex p̄pria sci-
entia et deliberatōe qz tñ nō peccaret̄ in
sp̄m̄ sc̄m̄. imo illd̄ (vt tactū est) in q̄libet
genere peccati cōtingere p̄t. **A**lio mō pōt
qz ex p̄pria malicia peccare ex eo scz qz ip̄e
sc̄ienter et p̄ cōtemp̄tū abijcit et remouet a
se illud qd̄ in eo poterat electōem seu con-
tinuatōem pcti impedire. **E**t cū oīa q̄ pec-
cati electōem seu cōtinuatōem impedire pos-
sunt et impediūt. sint p̄prie effect̄ sp̄s̄ sc̄i
in hoīe. ideo ille q̄ vt tactū est ipsa sic pec-
cati electōem seu cōtinuatōem impediē-
tia a se sc̄ienter et per cōtemp̄tū abijcit et re-
mouet. dicit̄ ex p̄pria malicia et in sp̄m̄ san-

ctū peccare. **E**t ita p̄prie accipit̄ in hoc p̄-
posito etiā fm̄ cōem acceptōem ex propa-
malicia peccare put̄ adhuc inferi⁹ lati⁹ de-
clarabit. **H**ui⁹ autē pcti in sp̄m̄ sanctū
fm̄ Augusti. et cōem acceptōem ponūt eē
ser sp̄s. s. desp̄atio. p̄sumptio. ipenitētia.
obstinatio. impugnatō veritatis agnīte
inuidētia fraterne gratie. Quaz nūcerus
seu sufficiētia sic sumit̄. **P**ctm̄ in sp̄m̄ san-
ctū put̄ (iuxta supra tacta) hic. et cōiter ac-
cipit̄/fit et cōmittit̄ p̄ remotionē seu cōtē-
ptū eoz p̄ q̄ homo ab electōe pcti seu cō-
tinuatōe qd̄ idem est in effectu. p̄t impe-
diri. **N**lla autē que sic hoīem ab electōe
peccati impedire seu retrahere p̄nt proce-
dūt seu oriunt̄ vel ex p̄e diuini iudicij. v̄l
ex p̄e donoꝝ dei. vel ex p̄e ipsi⁹ pcti mer.
In iudicio autē diuino duo insunt scilz
iusticia et misericordia. **R**espectu miseri-
cordie et qua cōsurgere hz spes et cōside-
ratōe scz diuine misericordie peccata re-
mittētis et bona premiāt̄. **Q**ui hāc sp̄em
que hoīem ab electōe peccati retrahere et
impedire habz a se p̄ cōtemp̄tū remouet et
abijcit nō sperās scz deū pctā debite peni-
tenti remittere velle. peccat p̄ primā sp̄em
pcti in sp̄m̄ sc̄m̄ q̄ est desp̄atio. **R**espectu
vero iusticie et q̄ cōsurgere debz timor ex
p̄sideratōe scz diuine iusticie recte et rigi-
de pctā puniētis. **Q**ui hunc timorē q̄ me-
rito hominē ab electōe et cōtinuatōe pcti
impedire et retrahere hz. a se p̄ cōtemp̄tū
remouet et abijcit sperās scilz seu p̄sumēs
gloriā sempiternā sine meritis vel etiā si-
ne penitētia adipisci. peccat p̄ sc̄dam spe-
cie peccati in sp̄m̄ sc̄m̄ q̄ est p̄sumptō. **E**t
intelligant̄ hec sane iuxta declaratōez sta-
tim tactā. **N**am pctm̄ desp̄atiōis et p̄sum-
ptōis put̄ hic sumit̄ / nō cōsistit in hoc qz
q̄s dei misericordia vel iusticia nō credat
qz tūc non p̄tinet ad pctm̄ in sp̄m̄ sc̄m̄. p̄
ut hic sumit̄. s. pot̄ p̄tineret ad pctm̄ in-
fidelitatis. **S**z cōsistit in hoc qz ipsa dei
misericordia vel iusticia cōtemnit̄ seu vi-
lipēdit̄. **R**espectu at̄ sc̄di mēbri princi-
palis scilz donoꝝ dei q̄b̄ hō a peccato re-
trahit̄ ipsa duo principalit̄ sunt. **P**rimū
est agnitio veritatis fidei q̄ maxime hoīez
habet ab electōe pcti retrahere seu ipedi-
re. quā q̄ a se sc̄ient et p̄ cōtemp̄tū abijcit ve-
ritatē. s. agnitā ipugnādo vt licenti⁹ pecca-
re valeat. peccat p̄ q̄ntā sp̄em pcti in sp̄m̄
sc̄m̄ q̄ est ipugnatio veritatis agnīte. **A**liō

Compendiū theologie

donū dei ab electione pcti impediēs seu retrahēs/est auxiliū interioris grē diuini tus collate. cōtra quā ponit sexta species peccati in sp̄m sanctū. scz inuidētia frater ne gratie. dū scz aliquis nō solū p̄sone fratris seu p̄imi iuidet. q̄nimo inuidet etiam gratie dei crescenti z apparētī in mūdo. ¶ Respectu vero tertij mēbri p̄cipalis. i. pcti in se duo sunt p̄cipalit̄ q̄ hominē a peccando impedire seu retrahere possunt z debēt. Prīmū est inordinatio. turpitudine ac vilitas actus pcti in se. Cuius debita cōsideratio/solet in homie penitentiā inducere de pctō cōmisso. Et cōtra hoc homo peccat p̄ tertiā sp̄z pcti in sp̄m sanctū scz p̄ inpenitentiā. Scdm̄ est p̄uitas z breuitas boni seu delectationis quā aliq̄s in pctō querit z inuenit. Cui⁹ cōsideratio inducere solet hominē ad hoc q̄ eius volūtas in pctō nō firmet̄. Et cōtra hoc peccat homo p̄ quartā sp̄m pcti in sp̄m sanctū scz p̄ obstinatōem. Et intelligant̄ ista duo sane. nō enī hic sumit̄ inpenitentiā prout dicit̄ p̄seueratiā in peccato mortali vsq̄ ad mortē inclusiue. qz iā nō esset speciale pctm̄. sed qdā pcti circūstantia que eēt z cōtingere posset in quibz peccato vt aliqualit̄ supra in scda acceptōne pcti in sp̄m sanctū tactū est. Sz accipit̄ hic inpenitentiā fm̄ q̄ importat̄ p̄positū non penitēdi z est p̄rie respectu p̄eritorū. Similiter obstinatio nō capit̄ hic p̄ p̄seueratiā seu cōtinuatōne in pctō. sed qm̄ homo suū p̄positū in hoc firmat̄ q̄ vult peccato inherere. z est p̄rie respectu futuroz. Iuxta illō **Jeremie. viij.** Nullus est q̄ agat penitentiā. i. agere velit sup̄ pctō suo dicēs quid feci q̄ntū ad primū. **Dēs** p̄uersi sunt ad cursum q̄si equus impetu vadēs ad p̄lium q̄ntū ad scdm̄. ¶ Est etiā aduertendū q̄ **Bernardus** in li. de precepto z disp̄satione ponit. q̄ nolle obedire/est resistere sp̄i sc̄to. **Glosa** etiā ordinaria leuitici. vij. dic̄. q̄ simulata penitentiā/est blasphemā sp̄i sc̄ti. **Scisma** etiā recte p̄tra sp̄m sanctū p̄mitti videt̄. nāqz p̄ eū ecclia vniū. Que tria non vident̄ sub sex sp̄ebz pcti in sp̄m sanctū supra declaratis cōphēdi. Sz q̄ bene cōsiderat̄ predicta tria sub ipsis speciebus effectualit̄ continētur z cōphēdūtur. z ad ipsa reduci possunt. Vtputa nolle obedire p̄tinet z reducit̄ ad obstinatōem. **Silatio** penitētie p̄tinet z reducit̄

ad ipenitentiā z sub ea cōtinet̄. **Scisma** p̄tinet z reducit̄ ad inuidentiā fraterne gratie. p̄ quam gratiā membra ecclie vniū

Quare irremissibili

le. ¶ **Est** ec̄ notandū q̄ pctm̄ in sp̄m sanctū dicit̄ cōiter irremissibile iuxta illud **ps̄l.** Qui peccauerit in sp̄m sanctū. nō remittet̄ ei in hoc seculo. neqz in futuro. Qd̄ sic p̄t̄ intelligi. Et fm̄ oēs tres acceptōes peccati in sp̄m sanctū supra positas. Iuxta enī scdam̄ acceptōez q̄ est **Aug.** claz̄ ē q̄ finalis ipenitentiā quā ponit pctm̄ i sp̄m sanctū realit̄ est irremissibil. qz nullo mō remittit̄. Quō enī remitteret̄ pctm̄ mortale in q̄ vsq̄ ad mortē p̄seuerat̄. Nō enī bic̄ hac vita cū de eo nulla penitentiā habitaz facta sit. nec etiā in vita futura. vbi null⁹ loc⁹ est misericordie. sed pure iusticie. vbi etiā q̄s meritorie penitere nō p̄t̄. Scdm̄ at̄ alias duas acceptōes scz p̄mā z etiā dicit̄ etiā pctm̄ i sp̄m sanctū irremissibile. Nō qz nullo mō remittit̄. sed q̄ntū est de se et sui natura/hz meritū nō remissiois. mereturqz q̄ nō remittat̄. Et hoc dupl̄. Vno mō q̄ntū ad penam. Alio mō q̄ntū ad culpā. Quātū ei ad penā certū est. q̄ q̄ ex ignorantia vel infirmitate peccat̄ minorē penā meret̄ maiorēqz qdā mō excusatōez hz vñ ei⁹ pena minui debeat. q̄q̄ ex certa malicia peccat̄. Et grā exēpli. ad p̄positū vbi xpi supra iuxta p̄mā acceptōez pcti in sp̄m sanctū allegati. **Judei** q̄ blasphemabāt in xpm̄ tāqz filiū hoīs/vocādo eū voracē vini potatorē z pblicanorū amatorē. maiorē excusatōez h̄e poterāt p̄pter infirmitatē carnis quā in ip̄o xpo aspiciēbāt. z sic minorē circa hoc penā merebāt/ iō dicti sunt a xpo blasphemasse in filiū qd̄ remissibile ē. Sz qm̄ ip̄a z diuinitatē q̄ etiā erat in xpo blasphemabāt. curatōz. i. infirmitatū. eiectōes demoniorū. illūtiatōes cecorū. z aliorū opa miraculoz que sunt proprie opa diuinitat̄. z nō nisi p̄ sp̄m sanctū fieri poterant. attribuēdo diabolo. nullā excusatōez hēbāt vñ pena eorū minui mereret̄. Et iō tūc dicti sunt a xpo blasphemasse i sp̄m sanctū. Qd̄ peccatū n̄ fuit ad lrā eis remissum. neqz in hoc seculo neqz in futuro. imo fm̄ expositōez **Crisos.** p̄ illo pctō penā passi sunt z i p̄nti vita p̄ Romanos z in futura vita ap̄d iseros. Quātū at̄ ad culpā d̄: peccatū i sp̄m sanctū irremis-

sibile et ipsa dispositioe remittēdi Sicut enī aliq̄s morbo corpalis fm sui naturaz incurabil' dr. qñ in se hz illd p qd tollunt ea et q̄b morbo curari p̄t. v̄puta qz tollit virtutē nature vel inducit fastidiū cibi et medicine. licet de^o sua gratia et miraculo posset illuz morbū curare. ita suo mō iste morbo spūalis q̄ pctm̄ in sp̄m̄sc̄m̄ dr fm suā naturā incurabilis ⁊ irremissibilis dicitur et eo scz qd de sui natura excludit abijctio ab homine illa p q̄ fit peccatoz remissio Non tñ p̄pter hoc intelligēda est oīno p̄clusaria sanatioz ⁊ remissiois. fm oīpo tētiā ⁊ misericordiā dei. p quā aliqñ t̄les q̄si miraculose spūalit' sanāt. licz raro ⁊ difficult'. De nullo etenī q̄sdm̄ durat hec vita despandū ē. ⁊ siderata. s. oīpotētia ⁊ misericordia dei. S; ⁊ siderata natura ⁊ cōditioe pcti. aliq̄ filij diffidētie dicunt hētur p aplm̄ ad eph. v. Sūt aliq̄ alio mō istā irremissibilitatē pcti in sp̄m̄sc̄m̄ exponētes. s; effectualit' iuxta ea q̄ supra notata sunt. Notat ei qd hoc nomē irremissibile tripliciter sumi p̄t. Uno mō negatiue scz qd nullo mō remitti p̄t. Et isto mō peccatū angeli ⁊ dānatoz irremissibile dicitur Alio mō p̄uatiue qd scz ex se cōgruētiam nō hz qd remitti debeat. licz ex congruētia diuine bonitatz remitti possit Et hoc mō omne pctm̄ mortale irremissibile dicitur Tertio mō p̄rie qd. s. ex se ipoztat ⁊ cludit dispositioez p̄riā ad remissionē. Et h' mō pctm̄ in sp̄m̄sc̄m̄ irremissibile dicitur. qz ipoztat ex se ⁊ cludit dispositioez p̄riā tē grē remittēti pctm̄. p despatoz scz vel p̄sumptioez aut alias et spēs Et iuxta istū modū ponēdi capiūt etiā nūez seu sufficientiā sex speciez pcti in sp̄m̄sc̄m̄ supra enūerataz. hoc scz mō. In remissioe ei vt dicit tria p̄currere hñt videlicz. ipe remittēs. ille cui remittit ⁊ dispositio remittēdi in eo cui remittit. In ipō remittente duo sunt. s. mīa ⁊ iusticia Cōtra p̄mū qz peccat p despatoez. s. scdm̄ p̄sumptioez In eo cui remittit duo eē p̄uenit scilz dolorē de p̄misso. ⁊ p̄positū v̄terit' de nō p̄mittēdo. Cōtra p̄mū qz peccat p obstinatōez. Cōtra scōz p̄ finalē ipenitētiā Dispositio p̄o remittēdi i eo cui remittit duplex ē. s. cognitio veri. ⁊ amor boni Cōtra p̄mū qd nū peccat p ipugnatōz veritatz agnitionē Cōtra scdm̄ p̄ inuidētia fraterne grē. Et accipit hic final' ipenitētia put i supioribz de

claratū ē. nō quidē put ipoztat p̄tinuatō nē in pctō vsqz in finē. nā sic in q̄libz peccato mortali p̄tingere p̄t. s; negatiue. put scz dicit seu ipoztat p̄positū nō penitēdi Et isto mō ē spēs pcti in sp̄m̄sc̄m̄ Breuiter vt iā tactū est iste v̄lrim' mod' ponēdi in effectu reincident' i ea q̄ sup̄ dicta et declarata sunt. Sed iō hic inseri placuit vt legentes cape possint qd eis magis se debet ⁊ placebit.

De peccato actua

li v̄iali. Et circa ipz in generali occurrēti expedita igit' iuxta ice (nd). p̄tū hui' octauū tractat' p̄nt' libelli ordinē/ declaratioe duozū p̄ncipaliū mēbroz p̄rie diuisionis pcti supra tacte ⁊ posite/ scz pcti originālis. ⁊ pcti actualis mortalis. Nunc de alio tertio mēbro p̄ncipali eiusdē diuisionis. s. de pctō actuali veniali/ aliq̄ dicēda veniūt. Et p̄rio qd sit ⁊ vñ dicat. Secūdo de diuerf' ei' noibz seu appellatioibz. Tertio de aliquibz ipz' peccati effectibz.

Quid sit peccatuz

veniale. et vnde dicatur. Peccatū veniale fm Aug. est qd licet penā mereat. nō tñ hōiem vsqz ad reatū p̄petue mort' grauat seu obligat. s; facile indulget. Pro qd ad maiorē declaratioez sciēdū est qd licet diffinitō Aug. in supioribz pctō mortali attributa. s. qd est dictū vel factū vel p̄cipitū s̄ legē dei seu legē eternā. pctō actuali in generali seu tāqz generi/ ab aliq̄b' tribuat. ⁊ sic fm eos posset etiā pctō veniali fm tñ maius ⁊ min' p̄petere seu p̄uenire. Scōz tñ brūz Tho. p̄ria scōe sue summe. illa diffinitio sic supra pctō mortali attributa. magis p̄rie ipz' pctō mortali cōuenit. Nā in eo est p̄fecta rō pcti. quā p̄rie dicta diffinitio ipoztat. Nā vt dr idē doctor qd pctm̄ veniale dicat' pctm̄. hoc solū est fm ip̄fectā rōem pcti. imo in ordie ac respectu ad pctm̄ mortale p̄t eo mō peccatū veniale dici pctm̄ sicut accūs i ordie ac respectu ad subam dr ens. i. fm ip̄fectā rōem entis Pctm̄ enī veniale ex se nō fit seu p̄mittit' s̄ legē. Nā hō inq̄ntū venialiter peccās/ n̄ facit qd lex p̄hibz. nec p̄termittit illd ad qd lex et p̄cepto obligat. qz iā non peccaret venialiter sed mortaliter.

Compendiū theologie

Sed facit p̄ter legē. qz. s. non obfuit mo-
dū rationis quē lex intēdit. Et ideo vt di-
cit idē brūs **T**ho. diuisio pcti in mortale
z veniale. non est diuisio generis in spēs.
que cōgliterationē ipsi⁹ generis p̄cipēt
sz solū est diuisio analogi in spēs. s. ratio-
nē generis fm p̄us z posteri⁹ p̄cipātes.
Pro quo adhuc notādū q̄ duplex ē re-
gula hūanē volūtatis. **U**na p̄pinq̄ q̄ est ip-
sa hūana rō. **A**lia est p̄ia regula scz lex et-
na q̄ est q̄si rō dei. **E**t p̄ p̄pātiōez ad istas
regulas sumit̄ z attēdit̄ recitudo volūta-
tis. z oīs p̄mēsuratio cuiuscūqz act⁹. que
talīs dz esse. vt volūtas nō declinet a suis
extremis. s. a deo p̄cipio z a deo fine. **E**t
videlz oīa a deo se habere cognoscat et in
deū oīa referat. aq̄ recitudo z cōmēsurā-
tōe si diuertat/ incōmēsurata z deo ordina-
tā erit. **E**t ex hoc hz act⁹ hūan⁹ q̄ sit bon⁹
vel mal⁹. ex eo scz q̄ debitā hz cōmēsurā-
tionē. vel ea caret. **E**t q̄ntopl⁹ recedit ille
act⁹ a debita cōmēsuratōe: tāto efficit̄ pe-
ior z deterior. **E**t hinc (vt tactū est) sumit̄
rō pcti mortalis z pcti venial⁹ fm scilz di-
uersitatē inordinatōis q̄ cōplet rōem pec-
cati. **D**uplex eī est inordinatio. **U**na p̄ sub-
tractōem p̄cipij z finis ordīs scz dei. **E**t
hec inordinatio facit pctm mortale. qm̄. s.
anīa p̄ pctm deo ordinat⁹ vsqz ad auersionē
ab vltimo fine. q̄ etiā p̄cipiū ordīs est.
z cui p̄ caritatē vniri debem⁹. **A**lia inordi-
natio est. q̄ saluato ipso p̄cipio z fine or-
dinis. fit inordinatio solū circa ea q̄ sunt
circa ipm̄ p̄cipiū z finē. **E**t hec inordi-
natio facit solū pctm veniale. qz tūc anīa
non deo ordinat⁹ p̄ pctm vsqz ad auersionē
ab vltimo fine. q̄ vt iā dictū est etiā ipz p̄-
cipiū ipsi⁹ ordīs est. **E**t dar̄ ipse brūs **T**ho.
exm̄ de inordinatōe cōplectōis q̄ p̄tingit
in aliq̄ aīmali. **N**ā si illa inordinatio p̄ce-
dat vsqz destructōez vitalis p̄cipij. tunc
sequitur mors. **S**i vero saluo p̄cipio vi-
tali/ sit solū quedā inordinatio hūoz tūc
solū quedā est egritudo. **D**icit̄ at̄ pctm
veniale a venia. ex quo insurgit q̄ aliq̄ ra-
tionē hui⁹ imponētes dicunt. triplici p̄si-
deratōe seu respectu/ aliq̄ pctm dici ve-
niale. s. ex euētū ex cā. ex genere. **E**t euētū
quidē qz realit̄ veniā p̄secutū est. **E**t hinc
est qd̄ dicit̄ **A**mb. q̄ om̄e pctm intelligen-
do etiā de mortali/ p̄ penitentiā fit veniale.
Sz ista cōsideratio seu acceptio pcti ve-
nialis larga ē. nec p̄posito cepto bñ p̄ueni-

ens. **E**t cā vero. qz illō pctm licet forsan
ex suo esse mortale existat. hz tñ in se seu i-
portat aliq̄d vñ veniā conseq̄ possit. non
quidē ex se simplr̄ sz ex qdā cā indirecta.
Quia scz hz in se seu iportat aliq̄d/ suam
culpā diminuēs. vt sunt pctā q̄ infirmita-
te vel ignorātia cōmittunt̄ respectu corpi
q̄ cōmittunt̄ ex p̄p̄ia malicia. **E**t ista ad-
huc cōsideratio seu acceptio non cōgruit
n̄o p̄posito. **E**t genere at̄. qz illō pctm de
se nō tollit ordinē ad vltimū finē. z sic nō
meret̄ penā eternā. **S**z qz aliquā inordi-
nationē z obliq̄tatē a recta regula iportat
meret̄ penā sed tēpalē. vt iā satis supra ex-
positū est. **E**t fm istā acceptōem/ intel-
ligunt̄ ea que iā hic de pctō veniali tracta-
ta sunt z tractabūt̄. **N**ā fm ip̄am p̄sidera-
tōem seu acceptiōez/ distinguit̄ z diuidit̄
pctm veniale p̄ pctm mortale. dū cōit̄ di-
cit̄ q̄ pctōz actualiū/ aliō est mortale ali-
ud veniale. **Q**ue differētia seu distinctio
inter pctm mortale z veniale/ sumit̄ ex ob-
iecto seu ex p̄te obiecti. **C**ū enī vt iā supra
aliq̄liter tactū est. volūtas peccātis fertur
in aliq̄d qd̄ fm se repugnat caritati que ē
p̄cipiū vite spūalis. z p̄ quā homo or-
dinat̄ ad vltimū finē scz deū. tūc illō pec-
catū ex suo obiecto seu rōne sui obiecti hz
q̄ sit mortale ex genere siue sit p̄ deū dire-
cte. vt puta p̄ eius p̄p̄iā dilectōz z honorē
vt sunt infidelitas. heres. blasphemia et
hmōi. **S**iuē sit p̄ deum indirecte. vt puta
cōtra dilectiōez p̄imi. quā vult z p̄cepit.
sicut homicidiū adulteriū. z silia. **C**ū ve-
ro volūtas peccātis fert̄ in id qd̄ in se con-
tinet̄ qdā inordinatōem. que tñ nō con-
trariat̄ dilectioni dei et p̄imi sicut sunt/
verbū ociosum risus supflū. z alia hmōi
tūc illud pctm ex suo obiecto seu rōne sui
obiecti/ nō hz qd̄ sit mortale ex genere sz
solū veniale. **E**t hoc est idē in effectu cuz
illo qd̄ cōiter dz/ q̄ pctm mortale est libi-
do seu voluptas in creatura supra deū. i.
plusqz deo vel eq̄ vt deo. z veniale est cō-
placētia seu voluptas in creatura infrayl
citra deū. i. q̄ nō plusqz deo nec eq̄ sicut
deo. qz scz nō velle q̄s illi finalr̄ adhere-
re. vel prop̄ illō deo displicere. aut scientē
p̄ ei⁹ p̄cepta z mādara q̄cōs facere. **P**ro
āpliori isup̄ tā dicēdoz q̄s etiā iā dictoz.
z sp̄ealiter supra vbi actū est qm̄ vicia capi-
talia mortalia z qm̄ venialia existāt. decla-
ratōe. est sciēdū. qz qz act⁹ morales/ n̄ solū

et remotū/vtputa Aliquis vult dū vigi-
lare de sero ⁊ vigilat/ ex quo contingit q̄
omittit ire ad ecclesiā hora matutinarū.
certū est q̄ ipse actus vigilādi de sero/ nō
est cōiunct⁹ ipsi omissioni. Et q̄b⁹ ptz q̄
licet ip̄a pctā omissionis de p se et simplr
p̄siderata/ possint esse absq̄ aliquo actu
ab extra. respectu tñ actū tā interior⁹ ip-
sius volūtat⁹ ⁊ de p se/ q̄ exterior⁹ ⁊ de p
accūs nō sunt sine aliquo actu. Et exin/
de actualia dici p̄nt. Per iam hic tacta p̄t
quisq̄ apud se p̄edere/ q̄n pctā omisso-
nis sunt mortalia vel venialia. vel graua
vel leuia. p̄sideratis scz obligatōe q̄ quis
ad aliqd faciendū tenet. et necessitate vel
vtilitate illius ad qd sic tenet. et caus⁹ seu
occasionib⁹ ex quibus omisso contingit

De natura primo- rum motū ⁊ quando peccata existant.

Quia vero omne pctm̄ actuale
siue mortale siue veniale/ cōiter
a primis motib⁹ ortū habz. im-
mo ipsi primi motus int̄ pctā
venialia cōputant̄. In omni enī tentatōe
est cōiter iste successus. q̄ p̄rio insurgit p̄-
mus mot⁹. quē seq̄t delectatio. ⁊ exin con-
sensus. Ordo enī tentatōis hic cōiter est
q̄ p̄ tria successiue in pctm̄ inducimur. s.
suggestōe. delectatōe. p̄sensu. ita q̄ p̄ sug-
gestōe que siue ab extra. vt a diabolo ⁊
mūdo. cuiusmodi tentatio nō est pctm̄ s̄
materia exercēde virtutis. siue ab itra vt a
fomite. q̄ nobis inest/ p̄cedat/ excitat p̄-
mus mot⁹. ⁊ ibi tentatio inchoat. p̄ dele-
ctatōz p̄gredit̄. ⁊ p̄ p̄sensum p̄summat̄. q̄
tñ p̄summatō intelligat̄ de p̄sensu in actū
nā aliquē est rep̄re p̄sensum in delectatō-
nē/ in quo licz p̄sistat pctm̄. nō tñ ibi pro-
prie d̄r tētatio p̄summati. vt lat⁹ infra de
clarabit̄. Ideo p̄ clariozi intellectu tā iam
dictoz q̄ etiā dicendorū (venit aliqd de
ipsis p̄mis motib⁹ delectatōer p̄sensu/ in
generalit̄ rāgendū. Pro quo sciendū q̄
anima sensibilis duplicē habet potentia
Unā apprehensiuā. aliā motiuā. Appre-
hensiuā itez diuidit̄ in apprehensiuā de
foris. ⁊ in apprehensiuā de intus seu ab in-
tra. Vires apprehensiuē de foris seu ab
extra sunt quinqz sensus p̄ticulares siue
exterior⁹. s. visus auditus. gustus. odo-
ratus tactus. Et sunt vires apprehensiuē
passiuē. qz sensatio fit in ipsis sensib⁹/ ab

intra suscipiēdo ⁊ nō ab extra mittēdo.
Et sunt isti sensus/ solū p̄ceptibiles reſi
singulariū. ⁊ nō vniuersaliū. Et hñt oēs
vnam originē/ a sensu cōi. a quo veluti li-
nea a centro exeūt. Et ad causandū in eis
debitā sensificatōem/ quatuor oportet cō-
currere. s. obiectū p̄ns. mediū deferens. et
dispositū organū cōueniēs ⁊ sanū. ⁊ actu-
alem aīe intentōem. Et in multis cōueni-
unt ⁊ differūt adinuicē. q̄ pro materia p̄-
senti nō est necessariū exp̄mere. Vires
autē apprehensiuē ab intus/ sunt q̄nqz po-
tētiē interior⁹ anīe sensibilis. q̄ sunt sen-
sus cōis. imaginatio. estimatio. fantasia.
⁊ memoria. Et sunt etiā oēs iste q̄nqz po-
tētiē passiuē. quia ab int⁹ suscipiēdo app̄-
hendūt ⁊ patiunt̄ a for̄mis rez singulari-
um. Et sunt etiā circa p̄ticlaria tñ. Et
est sensus cōis potētia que oīm sensuum
p̄ticlariū obiecta apprehēdit. Nam aliū
sensus similitudines suozz sensatoz ad
sensem cōez reducūt. quo mediāte. de sin-
guloz p̄rietatib⁹ iudicat ⁊ discernit.
Quia fm̄ iudiciū sensus cōis/ apprehen-
dim⁹ nos videm⁹ q̄n videm⁹. ⁊ audire q̄n
audim⁹. ⁊ sic de alijs. Virtus autē ima-
ginatiua/ est potētia app̄hensiuā. in q̄ ima-
ginatōnes rez sensibilū referuant̄. Ista
virt⁹ plus abstrahit q̄ sensus. qm̄ sensus
non accipit formā rei nisi ipsa re p̄ntē.
Imaginatio vero formam rei referuat. re-
etiā ip̄a absente. Et in B differt a sensu cōi
qz sensus cōis indiget p̄ntia rei exterior⁹
sicut sensus p̄ticlari⁹. imaginatio p̄o nō
Ista virt⁹ vocat̄ thesaur⁹ formaz. qm̄ sic
dictū est dictū est forme rez a p̄ticlari⁹
sensib⁹ recepte in ea retinet̄ ⁊ seruant̄. Et
de istis duab⁹ potētijs sufficiāt que dicta
sunt summati/ p̄ intellectu dicendor⁹ ter-
gisse. Qui amplioza ⁊ etiā de alijs tribus
potētijs q̄sierit/ ad philosophū recurrat.

De vi sensibili mo-

Utiua spiritualiter.
Is sensibilis motiuā/ q̄ndoz
mouet spūalr. q̄nqz corpāl. Dū
mouet spūalr/ d̄r appetitiua. q̄
etiā duplr mouet. s. aut diligēdo aut odiē-
do. Iuxta q̄ diuidit̄ in cōcupiscibilē. ⁊ in-
irascibilē. p̄ q̄s aīa appetit bonū vel isur-
git cōtra malū. Et exin oriunt̄ quoz affe-
ctōnes. s. gaudiū spes dolor. timor. De
sensualitate. Sensualitas etiā est vis aīe

sensibilis motiua. ⁊ ad idē mouet ad qd vis cōcupiscibilis ⁊ irascibilis. s; ab eis differt. **P**rio q; sp appetit q̄ delectabilia sunt corpi. ⁊ q̄ ei nocina sunt refugit. **C**oncupiscibilis vero ⁊ irascibilis bene versant ⁊ mouet etiā circa bonū vel malū nō delectabile nec nociuū corpi. **S**ecundo q; sensualitas/magis corpi cōiungit. estq; magis ad carnem dep̄ssa. **E**t sicut in brutis ita in hoīe suo pprio motu mouet nec aliq̄ lege stringit. quin sp in appetitu reꝝ ad corp' ptinētū moueat. **N**obilis tū est in hoīe q̄ in brutis q; in hoīe ei cōuenit aliq̄liter subiectā esse ⁊ obediētē voluntati ⁊ rōni. **S**ed cōcupiscibilis ⁊ irascibilis/cōiungit rōni. ⁊ put sunt in hōmine rōne frenant ac regūt virtutib; q̄ in ipsis fundāt. vt tpantia q̄ est in cōcupiscibili. ⁊ fortitudie q̄ est in irascibili. **V**is sensibilis motiua/mouēs corpalit. diuidit in virtutē naturalē. in vitalē. in aīales. **P**rima sc; naturalis motiua est humoz mediātib; arterijs q̄ radicātur in epate. ⁊ hoc p spm naturalē. **S**ecda sc; vitalis/est motiua pullsuū mediātib; arterijs. q̄ radicant in corde. ⁊ hoc p spm vitalē. **T**ertia sc; aīalis est motiua mēbroꝝ mediātib; neruis. q̄ radicant in capite. ⁊ hoc p spm aīalē. **E**t fm istoꝝ diuersitatē vt videt̄ dicit spūs naturalis vitalis. ⁊ aīalis. qui tū vn' ⁊ idē est i suba. lic; fm cōpatōez dictorum motuū/diuersificet in ratione.

De aliquibus po-

tentijs anime rationalis.
Et insup sciendū q; quātū ad pntem materiā spectat ⁊ sufficit/potētē aīerōnalis fm ph; principalit̄ seu primaria diuisione diuidūtur in cognitiuā quā theologī intellectū vocant. ⁊ motiua quā theologī affectū noiant. **T**ūc enī potētia aīe/intellect' dicitur qū est apprehēsiua. **E**t volūtas dicitur qū est motiua. **I**te sciendū q; aīa q̄sdā vires h; separatas a corpe. ⁊ fm q̄s nō innititur corpi. lic; eis vta' vt ēte corpe. vt sunt velle ⁊ intelligere. **Q**uāsdā vero h; inseparabiles a corpe maxime respectu hoīs q̄ntum ad opatōem. q; sc; aīa extra corpus/ eaz opatōem exercere nō p̄t̄t sunt vires sensibiles de q̄b; supra. **H**ab; etiā aliq̄s quo ad se dūtaxat vt sunt rō. volūtas. libez arbitriū. **A**liq̄s vero h; q̄b; corpi pmiscect.

vt sunt vis naturalis. vitalis. ⁊ aīalis. de quibus supra tactum est.

Vis motiue ani-

me rationalis diuiditur.
Et insup sciendū. q; vis motiua aīerōnalis/diuidit̄ p impatiuā/in consiliatricē/in affectiuā ⁊ in cōsiliatricē ⁊ affectiuā fil. **P**rima est libez arbitriū ⁊ sinderisis. scda est rō. tertia est volūtas. q̄rta dicit̄ ipse intellectus practicus. **D**e tribus primis solū exigit materia presens facere mentionē

De libero arbitrio

Libez arbitriū fm Augu. dicit̄ facultas rōis ⁊ volūtatis. q̄ eligitur bonū gratia exēter malum gratia defūtere. **I**n q̄ diffinitōne/ponit̄ rō vt cōsiliari'. ⁊ volūtas vt impans. **R**ō enī dicit̄ aliqd eē bonū vel malū. ⁊ volūtas facere vel nō facere ipat. **E**t q̄ etiā diffinitōe ac etiā ipsa liberi arbitrij denotatōe/clax est q; libez arbitriū/rōez ⁊ volūtate cōphēdit. **A**rbitriū est ipsi' rōis. libertas at est ipsi' volūtatis. **E**t tū circa hoc aduertendū q; libez arbitriū duplicit̄ considerari p̄t. **U**no mō simplr fm se ⁊ suā cēntiā. ⁊ tūc libez arbitriū/nihil addit supra rōem ⁊ voluntatē. **E**t isto mō cōsiderādo/nō pprie sibi cōpeteret diffinitio supra posita. nec pprie tūc deberet dici vis aīerōnalis ipatiua. **A**lio mō pōt cōsiderari fm qd ⁊ fm q̄ndā relatiōem. et tūc aliq̄ mō addit vltra rōem ⁊ voluntatē nō qdē q; in rōe ⁊ volūtate ponat aliquā nouā q̄litate esse. s; solū q̄ndā liberā ⁊ naturalē aptitudinē ⁊ facultatē concurrētē rōnis ⁊ volūtatis ad aliquē actū. ⁊ tūc pprie sibi cōpeterit diffinitio p̄dicta. q; sc; ē facultas siue cōsensus volūtatis ⁊ rōnis. **E**t ipoztat seu dicit̄ illa facultas/q̄sdam dominiū ad aliqd disponendū ⁊ faciendū qd nō est rōis tūc nec voluntatis tūc. nisi alia cōcomitāte ⁊ cōtradictēte. **S**icut per qdā exemplū. ex cōcursu virtutis man' ⁊ virtutis oculi/resultat potestas scribēdi. ad qd tū altera ipaz virtutū p se nō sufficeret. **S**ic ex cōcursu rōis ⁊ volūtatis/resultat qdā libertas/ siue quoddā dñiūm ad aliqd disponendū ⁊ faciendū. ad qd altera ipaz p se nō sufficeret. **E**t istud prope dicitur libez arbitriū. ⁊ tūc pprie dicit̄ vis

Compendiū theologie

motiua aierationalis impatiua (est)

De sinderisi quid

Sinderisis/ est vis motiua seu potētia naturalis aierational/ que sp nata est figi in supiori/ bus/ naturalitē mouēs z stimu- lans ad bonū z abhorrēs malū. z in istis nunq̄ est errās. nec fm sinderisim est peccare. Et dicit aliq̄ sinderisim eē p̄scia z vel conscie iudiciū. Et dicit etiā vis impatiua qz sp de se ipat z inclināt ad bonū.

De rōne quid est

Ratio dicit ipsavis motiua aie rōnalis p̄siliariet z discernit cōferēdo int̄ bonū z malū. z inter bonū z meli⁹. cōpando scz nū ad alter. Et dicit simul cognitiua z motiua. Cū enī iudicat aliqd eē bonū vel malū z ibi sinit. tūc dicit cognitiua. Si vero vlt̄ p̄cedat iudicādo aliqd bonū vt scz fiat. vt malū vt euitet/ tūc dicit eē motiua. Si vero adhuc ampli⁹ p̄cedat z nō solū iudicat aliqd eē bonū vt fiat. s; cū hoc etiā il- lud fieri appetat. tūc iā trāsīt in libez ar- bitriū/ qd cōprehēdit rōem z volūtatiē. vt supra dictū est. ¶ Decis aie. s. rō diuidi- tur in ptē supiorē z in ptē inferiorē. Pars supior/ cōiter rō supior noiat. Et ps infe- rior rō inferior. Et licz iste due ptes idem sint in re z eētia. diuersificānt tñ fm rōz suaz opationū seu officioz ac etiā suarū dispositionū. sicut diceret de eodē oculo nūc sursum nūc deorsuz aspiciēte. Supi- or enī ps rōis seu supior rō diuinis z eter- nis intēdit. inferior vero de trāsitorijs iu- dicat z ea disponit. Itē supior ps rōis in- nitiē z rōcinat p̄ leges seu p̄ rōes diuinas z eternas. vtp̄ta hoc est faciēdū vel nō fa- ciēdū qz de p̄cipit vel p̄hibet. Nec h; mo- tū circa res trāsitorias z tpales/ nisi in qn- tū ad eas p̄ modū p̄sili rōes eternas z di- uinas deducit. Inferior vero ps innitiē z rōcinat p̄ leges z rōnes hūanas. vtp̄ta tale qd faciēdū est vel nō faciēdū. qz bo- nestū vel inhonestū est. Vel qz rei publi- ce expedit vel nō expedit. Itē supior ps re- git z hinc vocat supior/ inferior vero regi- tur z hinc vocat inferior. Sup ps p̄pat hōi ade. z sibi cōiter attribuit p̄sensus. qz dū rō ad supiora p̄uertit/ purgat z illūia- tur. dūq; rōes etnas cōspicit/ in bono for-

tificat z vigorat. Inferior vo ps p̄pat mi- lieri eue. qz dū rō ad hec inferiora p̄uertit/ z circa res corpales versat. iā p̄ sensualita- tē cui p̄iuncta est/ molliri incipit z sepe ab eis allicit z trahit. Videt enim sibi sp po- mū porrigi. i. illecebrā/ q̄ est carnalis con- cupiscentia z delectatio/ vicinam habet.

De voluntate et

quadam eius diuisione.

Voluntas dicit vis affectiua mo- tiua. imo int̄ motiuas p̄cipua. cū sit generalis morrit̄ oim vi- riū. Cū enī intellect⁹ app̄hendit aliqd vt bonū/ vel vt pueniēs. volūtas virib; affi- ctis ipsis organis sensuū/ impat. sicut est visu ad videndū. auditu ad audiēdū. et sic de alijs sensib; sicut in motu locali vo- lūtas impat p̄turi aiali motiue mēbroz. z p̄turi q̄ est in nervis. z ita mouet ad am- bulādū z currēdū z hōi silia. Int̄ po- tētiās aie nulla est liberior. qz nec obliga- tur organo. nec cogit obiecto. p̄pter qd di- cit Aug. qz nihil adeo in n̄ra p̄tate est/ sic volūtas. Et diuidit in voluntatē natura- lē z in deliberatiuā. P̄tia scz naturalis di- rigit p̄ sinderisim. Scda vero. s. delibera- tiua dirigat p̄ rōem. Et sunt idē in eētia sed differūt in modo appetēdi seu volēdi. Naturalis ei sp inclināt z instigat ad bo- nū honestū. z remurmurat p̄ malū. qz cuz p̄ sinderisim dirigat. immutabilr appeti- tus ei⁹ ad b̄ritudinē inclināt. ¶ Delibera- tiua vo p̄ rōis deliberatōes/ aliqū adhe- ret bono aliqū malo. z put appetit facere hoc vel illō/ dicit deliberatiua. Et fm indi- cū rōis p̄ quā dirigat p̄t ad malū incliari qz sepe p̄tigit rōes in deliberādo deficere.

In primi mor' sunt

peccata z que.

Istis sic p̄suppositis vidēdū nunc occurrit de ipsis p̄mis motib; an. s. sint peccā z que. Qd in effectu est qre- re. an in sensualitate possit esse peccū. cuz ipsa sensualitas hōi motuū p̄cipiū sit z subiectū. Circa qd varij sunt modi dicē- di. sed qntū ad hūc tractatū sufficit/ tāget cōior. Pro cui⁹ declaratōe est adhuc vltra supi⁹ notata sciēdū. qz sensualitas in hoc p̄posito duplr p̄siderari p̄t. Ano mō in se et simplr. z isto mō sensualitas in furiof z infantib; sicut z in alijs hōib; eē dicitur.

mo isto modo considerando / ea (vt dicit Aug. vtqz supra tactum est) cum brutis dicimus. Et isto modo accipiendo / in sensualitate nullo modo potest esse peccatum. Alio modo potest sensualitas considerari non ita simpliciter. sed quodammodo respectu / purus scilicet est quodammodo ad rationem ordinabilis et ab ea persuasibilis. Et isto modo considerando. quodammodo a regula iusticie deuenerit / et sic quodammodo a regula iusticie deordinari. talis est deordinatio / huiusmodi peccati. in quantum in peccatum dicitur et importat quendam rationem vici quodammodo deordinatio / quod potest esse via ad opus prohibendum et vituperio dignum. Non in quantum peccatum dicitur culpa. quod actus viciosus / ea sola ratione dicitur culpa que est a voluntate. Et iuxta hunc duplicem modum considerandi verificatur illud quod a nonnullis dicitur. quod est aliquid actus proprius sensualitatis simpliciter considerate / que non est proprius actus sensualitatis in quantum humana. Et etiam sciendum quod vt ex supra tactis satis elicitur potest tripliciter in anima quantum ad hanc materiam spectat / reperitur esse motus seu appetitus. scilicet naturalis. sensitivus. rationalis. **D**icitur autem autem hic accipitur / nihil aliud est quam inclinatio in aliquid. et ideo illis anime vitibus seu potentibus quibus inclinatio non conuenit / non attribuitur proprie motus. Inclinatio autem est in appetitu / que mouet in aliquid agendum vel habendum. et ideo actus appetitivus vtuntur. a se motus proprie vocatur. non autem actus virtutis appetitivus. **D**icitur seu appetitus naturalis est que non imaginatio gignit seu causat. sed ipsa qualitas naturalium dispositio quibus naturales anime vires / suas actiones exercet. Occurritque iste motus / repetitur quasi subito. vt esse daretur in repetitio motu seu appetitu cibi. vel alterius delectabilis. Hic motus in nullo rationi subiacet. nec obedit. sed nec voluntas super eo quodcumque habet dominium. cum naturalis sit. et sit extra genus moris seu morale. et ideo nec in eo peccatum esse potest. Et licet effectualiter in sensualitate sit / prius modo considerata. non tamen conuenit nominatur motus sensualitatis. sed motus naturalis ex eo quod (vt tactum est) ad naturalium qualitatium actionem consequitur. Et vocatur iste motus ab aliis prius primus motus. **D**icitur autem seu appetitus sensitivus est / que ex precedenti imaginatione / vel precedenti motu naturali consequitur. et vocatur iste motus secundo primus. quod est ille motus / que prius primus motus naturalis / de quo statim supra / insurgit seu occurrit. Et attribuitur iste motus sensualitati secundo modo considerate. in quantum. scilicet humana et ad rationem

ordinabilis. Et isto modo sumendo sic describitur. primus motus est motus sensualitatis secundum impulsum fomitis. tendens impetuose ad fruitionem creature delectabilis. Quiusmodi primi motus sensualitatis / quodammodo in nostra parte sunt. et quodammodo non. Si enim quilibet eorum / singillatim consideret. sic in parte nostra sunt. quod quilibet eorum possumus quidem delectare et impedire ne insurgat. Si autem omnes simul considerentur. non sunt in parte nostra. quod licet impedire possumus ne iste vel ille insurgat. non est tamen in parte nostra facere quod aliquid insurgat. immo dum vni obuiare nitimur. et altera parte preter alium motum surrepe. Huiusmodi enim potest esse simul intentio voluntatis retinens se diuersa in actu. Et dari potest exemplum de nauta qui singula foramina sue nauis obstruere potest ne per illa aqua intret. Sed non potest per omnia simul obstruere vt aqua nusquam intret. Et ratio est quod huiusmodi primi motus sensualitatis / sunt peccata. ita sunt pena peccati. scilicet originalis. et ideo merito dicuntur venialia. quod hoc ipso venia digna sunt. **D**e tertio motu seu appetitu scilicet rationali dicitur infra / vbi de delectatione et sensu tractatur. **E**t insuper notandum. quod triplex in respectu ad ipsam voluntatem reperitur diuersa actuum. et intellectus siue interiorum siue exteriorum. vt esse motus superiores comprehendatur. Alii ei sunt superiores quibus ipsa voluntas nullum habet dominium. neque completum neque incompletum. imo quantum ad eos in singillatim considerando. nullo modo sunt in parte nostra. vt sunt actus voluntatis non solum non imperat. sed nec impedire aut repemere potest. vt sunt primi motus naturales. de quibus supra. Et in talibus nullum est peccatum. nec veniale. nec mortale. Et ratio est. quod nullus actus ponitur in genere moris seu morales. nisi habita consideratione ad voluntatem que est principium omnium actuum moralium. Et hinc est quod ibi dicitur genus moris incipere. vbi primo dominium voluntatis inuenitur. Alii sunt actus in quibus voluntas dominium quoddammodo habet / non quidem completum et perfectum sed incompletum et imperfectum. vt sunt actus que non per imperium ipsius rationis procedunt. sed tamen potest eos voluntas si voluerit impedire et reprimere. non quidem ne insurgant. sed ne ulterius vsque scilicet ad delectationem et consensum procedant. quales sunt actus qui procedunt apprehensione rationis. Et istorum actuum dicitur voluntas carum non quod de se. quod non impat. sed de peccati

Compendiū Theologie

dens. qz non impedit cū impedire possit
Et isto modo dicitur volūtas causa primo
rū motū. **E**t in talibus si deordinatō cō
tingat. rōem pcti habet. nō qdem peccati
pfecti z cōpleti. vt est pctm mortale. s3 tā
tum incōpleti z impfecti qle est pctm ve
niale. **A**lij sunt acti in quibz voluntas
cōpletur; z plenū habet dominū. vt sunt
actus q ex ei' impio pcedūt. z q non solū
apprehēsiōe. sed etiā deliberatōem rōis
sequūt. **E**t in istis cōsistūt actus virtutis
vel peccati mortalis. nisi ex electōe proce
dat. **E**lectio at nō nisi ex impio volūtas
pcedit. **E**t ideo nō p̄t esse virt' vel pctm
mortale. nisi in illis actibz q ex impio vo
lūtatē pcedūt. **E**t hmoi actū dicitur volū
tas eē causa de p se z simplr. qz vt tactū est
ipso impat. **E**t de istis actibz latior in se
quētibz venit faciēdus sermo. **E**t fm hāc
distinctionē intelligit accipi debz; dū scri
ptū reperitur q omne pctm est in voluntate.
nō enī est intelligendū q sit in voluntate
tanq̄ in subiecto. sed tanq̄ in causa vt ta
ctū est de p se z simplr vel de p accūs. **E**t
precedētibz clare liq̄re p̄t/ qn̄ hmi motus
seu motus sensualitatis pctā sunt. z que.
Motus enī seu appetit' naturalis/ q
dicitur p̄io primus/ nullo mō est pctm. qz
vt satis supra declarātū est. volūtas nul
lū sup eū dominū habet. neqz cōpletum
neqz incōpletū. nec est i p̄tate n̄ra. **M**o
tus seu appetitus sensitiv' q scdo p̄m' d̄z
z p̄prie sensualitati attribuit. cū talis mo
tus vt tactū est/ ipsa sensualitas sit p̄ci
piū z subiectū. pctm est s3 veniale. **P**ctm
quidē tū p̄pter qndā inordinatōez; quan
dāqz delectatōez annexā q in eo est. tū qz
quodā mō volūtari' est. nō quidē fm se. s3
qz a volūtate q sup eo dominū licet incō
pletū habz. z q sp̄ fm iudiciū rōis moue
ri debz. ipm dū p̄ntit/ nō statī rep̄mit. **A**
scz inq̄ntū p̄t impediēdo. vel nō cōsenti
re deliberādo. vel cogitationē in aliud di
uertendo. **V**eniale qdē. qz illd dominū
qd sic sup hmoi primū sensualitatis mo
tū ipsa volūtas hz; nō est dominū cōple
tū/ nec est in ei' plenaria p̄tate. illd ad qd
sic ille motus seu appetitus sensualitatis
inclinat/ a se statī abijcere. et ideo i eo nul
la potest esse rō pcti mortalis. sed solū ve
nialis. **A**liā rōem quare in sensualita
te mō quo supra cōsiderata/ p̄t esse pctm.
sed nō mortale assignāt alij. q licet in effe

ctu in idē cū supra tacta redire videat/ ad
maiorē tamē declaratōem/ z qz frequēter
diuersi intellectus diuersis rōnibz mouē
tur/ visa est non debere omitti. **E**t est ista.
qz aliter viciat z deordinat mortale pecca
tū. z aliter veniale. **M**ortale enī viciat et
deordinat deordinatōe pfecta z p̄summa
ta/ respectu finis vltimi. que deordinatō
consistit in auersione ab ipso vltimo fine
qui est de'. ac eius cōtēptu cū deliberato
consensu. que oīa solū sunt rōis. cū vt se
pe in superioribz dictū est/ sit act' huma
nos regulare/ z in finem vltimū dirigere
Deordinatio vero peccati venialis/ non
est deordinatio pfecta z cōsummata s3 so
lū inchoata. nō enī hz pcti deordinatō in
potentia inferiori cōsummarī sed solū in
choari z in potētia superiori fit cōsumma
tio. **E**t hinc est q in rōne que est potētia
superior/ p̄sistit peccatū mortale. **I**n sen
sualitate vero q est potētia inferior/ nō cō
sistit nisi veniale. **E**t intelligant p̄di
ca etiā de p̄mis motibz/ actū p̄hibitorz
quoz scz delectatio z cōsensus/ z a fortio
ri act' exterior/ de suo genere sunt aut esse
possunt pctā mortalia. **N**am de alijs/ d̄z
delectatio cōsensus z actus/ de suo genere
nō sunt nec esse p̄nt nisi pctā venialia. r̄
diculū esset q̄rere/ z nō bene sanū dicere z
ponere/ eozū primos mot' que in sensua
litate sunt/ peccata mortalia esse. **E**t qz
bus omibz liquet q licet ip̄e prim' mo
tus sensualitatis/ non hēat rationē mor
talis peccati/ p̄t tū ad pctm mortale p̄cur
rere/ immo vt sine eo p̄t pctm mortale
p̄mitti. **A**ic3 aliq̄ alit' dicere ausi sunt/ disti
guētes circa hoc duo genera pctōz. s3 spi
ritualia/ q̄ntū aliq̄ p̄rigere dicūt circa obie
ctū app̄hēsuz a sensualitate/ z a talibz rōz
inferiorē sine sensualitate n̄ peccare/ vt ex
emplificāt i odio felicitatis aliene i se. **A**liq̄
nō p̄rigere dicūt/ n̄ circa obiectū a sensua
litate app̄hēsuz/ z i talibz rōez inferiorē si
ne sensualitate peccare posse/ vt indebita
curiositate scie. **A**rnalia at sp̄ dicūt circa
obiectū sensualitatis cōtingere/ z iō in his/
rationē inferiorē nūq̄ sine sensualitate pec
care. **S**3 q bñ radicē z originē cuiuslibet
pcti inuestigare voluerit/ reperiet nullū eē
pctm/ i q̄ ip̄i sensualitatis mot' n̄ cōcurrat
imo qn̄ i eo p̄pinq̄ vel remote ichoet. **D**e
to at cōiter assignāt rōes seu cause/ q̄re hō
p̄rior est z p̄liuor ad malū q̄ ad bonū

Prima causa est. qz vt dicit sapiēs cor-
pus qd corrūpit/aggrauat aiaz: eā. s. tra-
bens ad malū. z nō sic erigēs ad bonū.
Scōda cā est qz vt dicit Augu. plus valet
malū inolitū q̄ bonū insolitū. qd sic ex-
poni p̄r. Plus valet. i. fortius est ad mo-
uendū scz attrahendū malū inolitū id ē
naturalēz innatū. q̄ bonū insolitū. i. non
cōsuetū. **T**ertia causa est. qz naturalr fa-
cilius est descendere q̄ ascendere. imo ma-
gis trahitur nū deorsum q̄ decem sursum.
Quarta causa est. qz cōiter ea q̄ nos ad
malū incitāt z inducit. nobis p̄ntia sunt
finis vero z p̄mū virtutis nobis absens
est. **Q**uinta causa est. qz plures circum-
stātie ad bonū actū rēq̄runt/ q̄ ad malū.
immo bonū sic nisi ex cōcursu oīm circū-
stantiaz ad illd debitaz. malū p̄o cōtin-
git ex defectu vni. **S**exta causa est. qz
cōtinue ad nostz p̄ncipiū scz ad nihilū
tendim. **S**eptia causa est. qz fomes q̄
nos ad malū mouet z p̄nos facit/ sp̄ itra
nos est. gloria vero quā q̄rim⁹ extra nos.
Octaua causa est. qz vires anie ad dili-
gendū tpalia/ sunt actiue. ad ea vero que
sunt grē z glorie sunt quodāmō materia-
les z passiue. Virtutes etenī p̄ modū ad-
quisitōis haberi nō p̄nt. sed solū p̄ modū
receptionis. quia malū ex nobis ipsis et
per nos facere possumus. Bonū vero fa-
cere nō nisi grā dei adiutrice valeamus.

De natura delecta

Etionis z an sit pctm z quod.
Expeditis his q̄ circa p̄ios mo-
tus sensualitatis dicēda occur-
rebāt: venit aliqd de delectatō
ne tangendū. an scz sit pctm z qd. **P**ro q̄
intelligēdo expediēs est aliqs ex mult⁹ et
varijs delectationū diuisionibz sp̄ebz. q̄
p̄nōnullos assignari solēt q̄ntū ad p̄ntē
materiā sufficit/ declarare. **U**na igitur
inter ceteras diuīsiō ponit. q̄ delectatio/
nū/ aliq̄ sunt corpales z sensitiue. alie sunt
sp̄uales seu intellectuales. **D**electatio/
nes corpales z sensitiue dicunt. q̄ in appe-
titu sensitiuo et de bono sensibili seu bo-
no fm sensum sūt. **S**p̄uales vero seu in-
tellectuales sunt. que in appetitu intelle-
ctiuo z de bono intelligibili seu bono fm
intellectū cōsistūt. **C**ertū est enī/ delecta-
tionē/ frēq̄nter apprehēsiōē rōis seq̄. ap-
prehēdentis scz aliqd tanq̄ bonū z cōue-

niēs. ad quā rōis apprehēsiōē/ nō solū
cōtingit z moueri appetitū sensitiuū per
applicatiōē ad aliquā rem pticularē. ve-
rū etiā appetitū intellectuū. q̄ proprie ni-
hil aliud est q̄ volūtas. p̄ applicatiōē ad
aliqd intelligibile. z fm hoc in appetitu
intellectiuo est delectatio. sicut z eē p̄t in
appetitu sensitiuo. **S**ed in h̄mōi iūctōrū
appetitū delectatōes/ multū iterest. **N**ā
delectatio appetitus sensitiui/ sp̄ est cum
aliq̄ trāsmutatōne corpali. z isto respectu
pprie debet accipi z intelligi/ dū cōiter d̄r
delectatio quedā passio esse. q̄ uis etiā et
de delectatōibus intellectualibz ita intel-
ligi possit. s̄z nō ita pprie. **Q**d tñ in vtrisq̄
delectatōibz intelligēdū est capiēdo passi-
onē nō pprie z stricte. put scz zuenit pas-
sionibz corruptiuis z in malū tendētibz.
vt egritudies. tristitia. timor z h̄mōi. **S**z
larger q̄dāmōdo īpprie. put scilz dicit
q̄ndā corpale alteratōez seu aie affectōez
delectatō vero appetit⁹ intellectuui/ de se
sp̄ est sine trāsmutatōe corpali. qz pprie ni-
hil aliud est q̄ simplex mot⁹ volūtatīs/ se-
ad aliqd cōplacēter applicātis. **E**t h̄c dī-
cit Aug. q̄ cupiditas z leticia/ nihil aliud
est q̄ volūtas in eis cōsentīēs q̄ volum⁹.
Primae delectatōes scz corpales z sensi-
tiue/ licet a corpe z sensu denoient/ sunt
tñ delectatōes fortius cōpositi. **N**ā in eis
est tam corpis q̄ anime delectatio. **C**or-
pis q̄dē p̄pter apprehēsiōē sensus q̄ est
virtus in organo corpeo/ z qui non nisi
mediāte organo corpis apprehēdere po-
test/ ex q̄ apprehēsiōe dūm (vt tactū est)
fit de bono z cōtueniēti fm sensum/ seq̄-
tur quedā virtutis appetitiue q̄es in eo
qd amat seu optat/ z hinc creatur illa de-
lectatio corpale. **A**nime p̄o tā ex eo q̄ oēs
h̄mōi vires appetitiue z apphēsiue in ea
p̄sistūt/ q̄ eē p̄t apprehēsiōē ip̄i rōis q̄ si-
milis illd idē qd p̄ sensum tāq̄ sibi bonū
z zueniēs apphēsum est/ etiā tāq̄ bonū z
zueniēs toti corpi apphēdit. **S**i enī rō
nihil apphēderet/ tñc pprie n̄ eēt delecta-
tio/ vt esset dare etm̄ in infantibz z in in-
sensat⁹/ q̄z licet sensus suū obiectū tanq̄
sibi bonū z zueniēs apphēdere possit/ et
ex hinc (vt tactū ē) seq̄ qdā virtutis appetiti-
ue in eo qd amat z desiderat/ q̄es. qz tñ in
eis ratio nihil apprehēdit nec diiudicat/
z sic nec se delectari intelligūt aut cogno-
scunt/ ideo proprie delectari non dicuntur

Compendiū Theologie

Et hoc est i effectū qđ p aliquos dicitur, qđ ad ppriā delectatōnem, tria hñt cōcurrere, scilicet dno/ quorum est coniunctio seu applicatio delectabilis/vrputa appetentis/ z illi⁹ quod appetitur/et tertiu est hmōi cōiunctiōis seu applicatōis cognitio. **Et** quo insurgit/ qđ cōiter dicit delectatōne pprie nō sine cognitione fieri, nec p pprie delectatōem esse, vt iā exēplificatum est. **Nec** mirū si in hmōi delectatiōib; totius cōpositi seu totius hoīs/ dicatur sensus z rō q̄uis diuerse sint eoz opatōnes circa idē delectari. **Nā** certū est/ qđ sicut idē potest p sensum et p rōem apprehēdi, ita cōtingere potest illud idē fm sensum et rōem cōsiderari, z ex hinc puenire, qđ sensus z ratio circa illud idē delectabūf, s; nō fit eodē modo. **Nā** sensus in eo in quo delectat/ solū delectat in q̄ntū illud apphēdit tanq̄ bonū z cōueniēs, z sic delectabile in sensu, rō vero in illo eodē delectat sed solū in q̄ntū illud apphēdit in rōne boni vel cōueniētis ad regimē z sustentatōnem totius corporis. **Et** intelligātur p dicta de inferiori pter rōis seu de inferiori rōne qz supiori rōni/ delectatio nō attribuit, sed solū cōsensus in actū, qđ deliberationē seq̄tur, vt lat⁹ infra tanget. **Secunde** vero delectatōnes scz spūales z intellectuales/ sunt delectatōes solius aīe qz in eis nulla est necessaria apphēsiō seu opatio sensus, vt facile est considerare.

y De alia diuisione

delectatōis. **Alia** diuisiō repitur, qđ delectatōnū aliq̄ sunt spūales, alie carnales. **Nec** h accipit spūalitas z carnalitas put statū supra, in q̄ntū scz solā aīe vel corpis delectatōem ipoztet, sed vt capit apostol⁹ distinctōez faciēs inter hoīem spūalem z carnalē, i. ad Gho. iij. z i plurib; alijs locs

De delectatiōe spi

rituali. **Delectatio** spūalis put hic accipit est, qđ est in deo creatore, vel ppter deū. **In** creatore qđē, qñ scz homo in eo dī recte delectat cōsiderando scz z cōreplan/ do suā immēsitatē, maiestātē, z virtutē, et bonitātē z hmōi. **Iuxta** illud psal. **De** mor sui dei z delectat⁹ sum. **Et** illō, **De**lectare in dño, z dabit tibi petitiōes cordis tui. **Propter** deū vero, qñ scz aliq̄s in aliquo bono alio a deo, sine sit intellectuā

le siue corpale debite delectat⁹, nō tñ illic sistendo, sed delectatōem illā/ pure in deū reflectēdo, vt si q̄s (exēpli gratia) in sciētia sibi data delectaret, in q̄ntū se p eā in deū, ad laudēq; suā z sui noīs exaltatōem pficere posse speraret, vel i aliq̄ re magna pulcra vel admirabili, manuducēdo p illud intellectū suū in ammiratōem z dilectiōne infinite potētie, sapiētie z bonitatis dei. **Iuxta** illō psal. **Delectasti** me domine in factura tua z in opib; manuū tuarū exultabo. **Et** de hmōi delectatiōib; nō est hic lōgior p̄trahēd⁹ sermo, tum qz materiā p̄ntē pprie nō cōcernunt, nisi in q̄ntū spēm diuersam a carnalib; constituunt, de q̄b; hic tractādū venit, tū qz hmōi delectatōes spūitiales/ nō solū pctā non sunt, sed meritoze, imo tāte eē possent qđ ad magnā pfectōez hominē ducerent.

De carnali Car

nalis vero delectatio qđ put hic sumit et a spūali de qua statū tactū est distinguit/ p̄ iuxta supra tacta tā de bono intelligibili qđ de bono sensibili esse, duplex itez q̄ntū ad hunc tractatum sufficit repitur. **Una** naturalis alia volūtaria. **Naturalis** p̄ ut a volūtaria distinguit z stricte capiēdo (nā large sumēdo delectatio etiā voluntaria naturalis dici p̄t) est cū vnaq̄q; vis aīe/ in suo obiecto qđ tāq; sibi bonū z cōueniēs apphēdit delectatur/ vrputa rō in cognitōe veri/ visus in colorib; maxime medijs **Audit⁹** in sonis mediocrib; z sic de alijs. **Et** licz talis delectatio vix vnq̄s haberi possit/ qñ in ea sit aliq̄s concursus rōnis z volūtatis, imo vt supra tactū est nō pprie alias delectatio dici debet/ tamē (vt i simili supius de p̄rio motu in sensualitate dictū est) in se cōsiderata nullā importat seu respicit rationis vel volūtatis opationē, imo proprie nihil aliō est qđ quedā naturalis virtutis appetitue quies in aliquo bono sibi cōuenienti amato seu desiderato vt posset poni exemplum de delectatione que habetur in calefactiōe post magnū frigus vel potu post yebemētē sitim. **Et** huiusmodi delectatio sic cōsiderata/ de se neclaudabilis nec vituperabilis est, Quia vt frequēter supra tactū est, qđ actus dicitur virtuosus vel delectatōis/ hoc hñt a rōe z volūtate, in quantum scz ab eis imperātur vel cōsentitūtur

Colūtaria vero delectatio est proprie que apprehensionē rōnis consequitur. Cū enī ratio aliqd tanq̄ bonū conueniēs apprehendit/ causat in ea quidā mot⁹ seu appetitus ad illd sic apprehensum. quē consequitur delectatio. q̄ probe nihil aliud est nisi quedā volūtatis cōplacētia. in eo q̄ sic ipsa rō apprehēdit. **A**t hic mot⁹ seu appetitus rōis/ est ille mot⁹ seu appetit⁹ q̄ rōnal' noīat. de q̄ supra vbi de primis motibus sensualitat' actū est/ fiebat a motu seu appetitu naturalē et a motu seu appetitu sensitiuo. distinctō. **E**t licet hūmōi delectatio volūtaria vt statū supra tactū est possit eē large sumendo natural' dici. hic tñ solum mō considerat inq̄ntū a rōne q̄ volūtate regulare habet. iuxta qd̄ infra latius declarabit. impat' aut cōsentit. et inq̄ntū ipa volūtatis in cui⁹ libertate erat apprehensionē et motū rōnis seq̄ vel nō seq̄/ ppter qd̄ hūmōi delectatio volūtaria appellat'. ad ipaz etiam mouet et inclinā. qz sub ista consideratōe et non alias venit hic de hūmōi delectatōe. an scz pctm̄ sit qd̄ inuestigādum.

Nūc igitur ad ppositū cepri declaratōis accedēdo/ hūmōi rationis apphēsiō. et exi- de delectatio volūtaria consequens aut est debite regulata debiteqz mēsurata. vt scz sit in rē licitā/ et q̄ntū d3. et quō d3. vt explicari possz de delectatione etiā i se bonaz opationū. imo etiā ad magz materiā declarandā/ in actu venere. in legitimo tñ matrimonio/ et cū debitis circūstātijs. vlt' delectatione cibi et pot⁹ et huiusmodi. etiā post apprehensionē rationis ptingētibz. et talis delectatio non est pctm̄. **N**ec ei possibile eēt aliq̄ hūanit'. sine aliq̄ sensibili et corpali delectatione viuere. **A**t huiusmodi delectatio volūtaria sic rationis apphēsiōne psequens/ non ē debite regulata et moderata. imo defectiua et inordinata vtputa qz est in rē illicitā. vel qz debitam mēsurā aut debitū modū excedit. qd̄ et vicio fomite mouēte pcedit. ppter qd̄ r'viciofa dicit' **E**t hoc itez ptingere p̄t dupliciter. **A**t enī illa rationis apphēsiō et ex hinc delectatio volūtaria ex ipsa consequens. est et fertur circa aliqd qd̄ ex suo genere solū est pctm̄ veniale. et tūc si ueratio superior vere vel interpretatiue (iuxta qd̄ infra latius declarabitur) consentiat. siue non. huiusmodi delectatio de se non est nisi veniale pctm̄. vt estz in verbo ociofo

vel risu superfluo. et huiusmodi. **N**otāter dicitur de se. qz ex circūstātijs possit effici mortale. vtputa propt' nimia libidinem aut contēptū. aut qz cū intētiōne i aliqd aliqd qd̄ de suo genere eēt pctm̄ mortale. p ut supra i pluribz locis. marie vbi mētiō facta est quō pctm̄ veniale possit mortale effici. satis declaratū est. **A**t illa rationis apphēsiō/ et ex hinc ipam consequens delectatō/ est et fertur circa id qd̄ de suo genere est mortale pctm̄. **E**t hic magz aduertendū venit. **T**ū qz de huiusmodi delectatione maior ē difficultas/ quō et qd̄ pctm̄ sit. **T**ū qz circa eā maior est diuersitas positionū doctorū. q̄ tñ licet in suis modis ponēdi diuersi videātur. effectualiter coincidūt. **E**st igitur circa hoc distinctio aliq̄ rōi bñ cōmunis. **Q**uia si huiusmodi delectatio non est morosa. tunc non est nisi veniale pctm̄. **S**i vero morosa fuerit. est pctm̄ mortale. **I**ntelligētes vt dicunt de mora consensus in delectationē et non de mora t'pis. **N**otant d3 in delectationē. qz de consensu in actū/ nullū eēt dubium. **S**z istō latiori indiget declaratione. **C**ū qz iste mod⁹ ponēdi inuere videtur/ eē aliq̄ delectationē morosam mora t'pis. q̄ non ē morosa mora consensus. **D**e q̄ tñ/ an sit pctm̄ et qd̄. n̄ satis videtur exp̄mere. **T**ū qz sic simpliciter dicere consensus in delectationē eē pctm̄ mortale. n̄ est vsqz qz vey. etenī (vt infra videbitur) ē consensus in delectationē sub aliq̄ q̄litate repire. qd̄ n̄ erit nisi pctm̄ veniale. **A**t ideo p ipa declaratione q̄ntū ad p̄ntē tractatum sufficit faciēda. eaduertēdū qz iuxta positionis supra dicte effectū. positionēqz cōmūiorē/ huiusmodi delectatio q̄ s. c. circa id qd̄ de suo genere pctm̄ mortale existit est et fertur/ i triplici d'na repitur. **U**na q̄ dē n̄ morosa. nec mora t'pis. nec mora cōsensus. **A**lia morosa/ mora t'pis/ sed n̄ mora consensus. **E**t alia morosa mora cōsensus/ qd̄ tñ intelligendū venit de consensu delibato. **E**t insup aduertēdū qz p̄munit p oēs doctores pctm̄ delectationis p̄cipue morose/ rationi attribuitur et in ea dicitur esse. **C**ū enī (vt sepe supra dictū ē) ratio sit directiua hūanorū actū/ et non solū exteriorz sed etiā interiorz passionū. quoniam scumqz ratio/ in illarū interiorū passionū directione deficit/ merito dicitur peccatum in ipsa ratione (inquāntum

Compendiū Theologie

earū directiua) esse sicut etiam quā deficit in directione exteriorū actuum. **A**um igitur (vt etiam supra tactum est) delectatio sit quedā anime passio. et p̄ cōsequens ei⁹ directio et regulatio/ad ei⁹ rōnem p̄tineat. et sit circa ipam delectatiōem. nō possz p̄tineat indirectō contingere/ q̄n ex defectu rōis p̄cedat. claz est oēm indirectōez q̄ circa delectatiōez cōtingit/ rōni debere imputari. **E**t hinc dicit p̄ctm delectatiōis in rōe eē. imo ampli⁹. cū delectatio licet sit in vi appetitiua tāq̄ in p̄zio et p̄tino p̄ticipio. sit nihilomin⁹ etiā in rōe tāq̄ in p̄ticipio motiuo. habeatq̄ ipa ratō (vt iā in effectu tactū est) nō solū directōez circa seipam. sed etiā circa oīa obiecta inferiorū aie viriū/ q̄ p̄ eā dirigi p̄nt. cōsequens est/ indirectōez et irregulatōem q̄ circa delectatiōem cōtingit. cū nō nisi rōis cōsensu vel defectu cōtingere possit. debere ipsi rōi imputari sicq̄ p̄ctm delectatiōis i ea esse. **E**t insup ad maiore sup p̄positi cepti declaratiōe aduertendū. q̄ licet p̄tineat loq̄ndo/ p̄ctm delectatiōis p̄cipue morose/ q̄ (iuxta supra tacta) dicit ipse cōsensus in delectatiōem/ possit etiā ad rōem supiorē dici p̄tinerē. **A**um p̄mo qz vt in supioribz satis tactū est/ licet ipsa rō supior et inferior fm rōnem suarū opationū et officiorū diuersificent. sunt tū idē in re et cōtinentia et sic vix possibile sit/ rōnem ipam inferiorē circa aliqd et grā materie de q̄ sermo. circa delectatiōes cōcurrere. q̄netiā ipa rō supior effectualiter p̄currat. **A**um scdo. qz ipa rō supior/ q̄ regulis legis diuine et eterne q̄ supior est innitit/ regulare hz ipam rōnem inferiorē. q̄ solū regulis legis hūane q̄ inferior est intēdit. **E**t iō vix est possibile/ ipam rōnem inferiorē circa indirectōez delectatiōis deficere/ q̄n vere scz impando. vel interpretatiue scz reprimere negligēdo/ ipa rō supior cōsentire dicat. **A**um tertō qz nihil est de q̄ rō inferior q̄ (vt tactū est) regulis legis inferioris intēdit/ iudicare possit. de q̄ nō eē ipsa rō supior q̄ regulis legis supioris/ et ad quā leges alie reduci hnt innitit/ iudicare etiā valeat. Quicqd ei. (vt cōiter dō) iudicio rōis inferioris subijct. subditur etiā iudicio supioris et nō ecōtra. **E**t hīc (vt iā tactū est) ipse cōsensus in delectatiōe si facta inq̄sitione circa ipm p̄ leges diuinas et eternas hō in eo pseuerauerit. ad ipam rōnem supiorē dici possit p̄tinerē. **A**ū

p̄tineat delectatio ipsa in ipsamq̄ delectatiōnem cōsensus/ solū rōni inferiori attribuitur. **C**ōsensus vero in actū seu act⁹ executionē/ ipsi supiori rōni. **E**t ratio est quia rōni supiori (vt magis infra declarabit) p̄tineat suprematē legis cui innitit/ refuat iudiciū finale et supremū de eo q̄ in actibz hūanis vltimū occurrit. q̄le est ipse act⁹ seu ipsius act⁹ executio. **N**ā vltra actū seu actus cōplementū/ nō est vltior progressus. **I**psi vero rōni inferiori que non intendit nisi circa legē inferiorē cōuenit etiā iudiciū. sed non finale. imo solū q̄dam pambulū respectu aliquorū q̄ ad ipsum actū seu ipsi⁹ act⁹ executionē ordinatur. quales sunt ipa delectatio. et in ipam delectatiōem cōsensus. **E**t iō ipsi ratio in inferiori attribuitur et non supiori. **E**t etiā p̄tineat delectatio et cōsensus in delectatiōem/ non sunt act⁹ diuersi fm gen⁹. q̄ diuersitate potētie exigāt. s; dnt solū p̄ deliberatū et non deliberatū sicq̄ non ē incoueniēs vtrūq̄ rationi inferiori attribui. **E**t insup aduertendū q̄ magna respectū terrenorū seu hūanorū actū/ est inter motus supioris rationis et mot⁹ inferioris rōnis et hinc volūtatis/ varietas. **A**pphēsiō nāq̄ inferioris rationis q̄ (vt sepe dictū est) de se et p̄ se ipsis actibz et negocijs hūanis disponēdis et regulādis intendit dupliciter se hēre p̄t. et fm hoc etiā dupliciter p̄t eā mot⁹ volūtatis seq̄. **U**no modo simpliciter et absolute. **T**ū scz ipa ratio subito aliqd apphēdit. et exiit statim/ sine aliq̄ discussionē/ illō sic p̄ eā apphēsus/ tāq̄ bonū vel malū conueniēs vel nociuū. delectabile vel non delectabile huiusmodi/ diiudicat. **S**i igit talē subitā rationis apphēsiōem/ indiscussamq̄ diiudicationē/ volūtas in vñū vel aliud se inclinādo seq̄tur/ tūc dicit volūtas non deliberata. et mot⁹ seu appetit⁹ non deliberat⁹. **A**lio modo inq̄sitiue. cū scz ipa ratio postq̄ aliqd sic vt p̄ferat apphēdit de illo sic p̄ eā apphēso/ an vt tactū est bonū vel malū. conueniēs vel nociuū. delectabile vel non delectabile existat/ ratiocinādo inuestigat. tūc si talē apphēsiōem et inuestigationē volūtas seq̄. dicit volūtas deliberata et motus seu appetit⁹ deliberat⁹. **R**ationē vero supiorē. qz vt etiā supra tactū est actibz ipsis et negocijs terrenis et hūanis de se et p̄ se non intēdit. et nūq̄ in obiecta inferiorū

anime viriū que p ipam etiā dirigi habet
 fert. nisi solū inqñtū de ipf rōes diuinas
 r etnas cōsultit. qd claz est fieri nō posse.
 nisi p modū inuestigatōis r deliberatōis
 nūq̄ respectu ipoz actu r negocioz ter
 renoz r hūanorū / seq̄ntur mor⁹ aliqs nisi
 delibat⁹. Et notat dō hīc dū de ipa rōe su
 piori fit mēto / respectu obiectoz īferioz
 aīe viriū / ac negocioz terrenoz r hūano
 rū. Rā respectu sui pprii obiecti / aiūq̄ bñ
 bz subitū r inordinatū motū. qd nō est pñ
 tis spectatōis declarare. ¶ Quia etiā sepe
 qd in supioribz dictū est. in subsequētibz
 forsan repeti cōtinget / rōem ipam ad ali
 qd moueri r se applicare vel p̄sentire / qd
 tñ ppriū videt eē volūtatis: est aduerten
 dū. q̄ cū ipsa rō (vt supra tactū ē) sit viri⁹
 non solū cognitiua. r sic delibatiua. verū
 etiā motiua. impare est ei⁹ act⁹. non tñ ab
 solute. s; p̄supposito actu ipsi⁹ volūtatis p
 modū cuiusdā motionis. Nec ei cū iuxta
 supius tacta diuidit rō in supiorē por
 tionē r inferiorē. accipit rōem put distīn
 guit⁹ volūtatis. s; p̄ tota pte aīe intellecti
 ua. q̄ intellectū r volūtate p̄bendit. ¶ Im
 mo ampli⁹. isti duo act⁹. s. rātionis r vo
 lūtatis (qd bñ notādū est) se iuicē p̄uenire
 ac sup se iuicē ferri p̄nt. frēq̄ntq; p̄ueni
 unt r ferūt. Aliqñ etenī ipsa rō deo
 lēdo ratiocinatur r deliberat. r ipa etiā vo
 lūtatis / aliqñ de ratiocinādo volitionē bz
 seu ratiocinari vult. Aliqñ etiā contingit
 motū volūtatis a motu rātionis p̄ueniri r
 moueri. r tūc mor⁹ ille volūtatis / dō mor⁹
 rational. r econuerso etiā motū rātionis
 a motu volūtatis p̄ueniri r moueri. Et tūc
 mor⁹ ille rātionis / dō mor⁹ volūtatis. ¶ Ido
 q; āt sic in istis casibz dicuntur seu appellā
 tur isti mor⁹. qz sp̄ viri⁹ poris act⁹ seu mo
 t⁹ / remanet ī actu seu motu seq̄nti. Et fm
 hoc in rātionē inuenitur peccatū. vel put
 ei⁹ defect⁹ est volūtati⁹. vel put act⁹ ei⁹ est
 p̄cipiū act⁹ volūtatis. ¶ Impare tñ est essen
 tialiter act⁹ ipsi⁹ rātionis. iuxta qd supra
 tactū ē. Duplᵃr āt huiusmodi ipandi actū
 ipa rō exercere p̄t r solet. ¶ Uno modo ab
 solute p̄ modū cuiusdā intimationis seu
 denūciationis. r q̄si p̄ verbū indicatiui
 modi. v̄puta tale qd faciendū est vel nō fa
 ciendū. bonū est tale qd facere vel non face
 re r huiusmodi. Alio modo per modū cu
 iusdā motionis seu incitationis. et q̄si p̄
 verbū ipandi modi. v̄puta fac hoc vel nō

fac hoc. Et licet vt iā in supioribz aliq̄lic
 tactū est ipsa rō i ipf actibz hūanis seu
 passionibz interioribz p̄ huiusmodi mo
 dū directionis. incitationis vel incitatio
 nis / sit ipans r p̄mū mouēs. ipa tñ volū
 tas q̄ ad exercitiū r executionē act⁹ est p̄
 mū mouēs in viribz aīe. ¶ Ar sic p̄nota
 toz seu p̄suppositoꝝ effectū / colligi p̄t.
 q̄ circa huiusmodi delectatiōē de q̄bus
 hīc agitur q̄. s. circa illū sunt qd ex suo ge
 nere peccatū mortale existit directionē ip
 sa rō interdū supior. interdū inferior. et
 p̄secutiue ad eā ipsa volūtatis seu volūtatē
 mor⁹. sex modis seu sub sex q̄litatebz h̄e
 p̄t. ¶ Uno modo vt abiiciens seu recusans.
 Alio modo vt p̄ceps vel subita. Alio mo
 do vt repmēs. Alio modo vt inaduertēs
 Alio modo vt negligens. ¶ Ar alio modo /
 vt exp̄sse p̄sentēs. Qui sex modi seu sex q̄
 litates / applicari p̄nt: imo effectualit̄ cor
 respondēt / tā principali distinctioni tri
 mēbz superius ad hoc p̄positū posite. q̄
 etiā aliquibz positionibz r distinctionibz
 bñ p̄munibz nonnullorū doctorū in hac
 materia loquentiū. Ex q̄rū oīū adiuicē
 applicatione r declaratione. sufficiēs / q̄n
 tum ad p̄ntez tractatū spectat / resultabit
 ipsius materie declaratio r intellectus.
 ¶ Hūc igitur ad p̄positū. cuius sensualitas / il
 lecebra. i. carnali r voluptuosa delectatio
 ne / rātionē inferiorē tangere r pulsare in
 cipit. seu (qd idē est) illecebra in appetiū
 sensitiuū vel put interdū iuxta qd in su
 pioribz monstratū est p̄tingere p̄t. in ap
 petiū intellectuū insurgere incipit.
 ¶ Ut abiiciens seu
 recusans. ¶ Aut rātio ipa īferior / statī q̄
 huiusmodi sic insurgētē illecebrā seu car
 nale r voluptuosā delectatiōē pcipit
 r agnoscit / eā ex consideratione applica
 tione ad legē seu regulā humanā. v̄puta
 qd est p̄tra virtutē moralē. r sic viciosa r
 inhonestā. vel huiusmodi oīno a se abij
 cit r repellit. vel forsan vtraq; rātio p̄cur
 rēter scz inferior ex ipsa (vt statī tactū est)
 consideratione applicatione ad legē seu
 regulā hūanā. r rātio supior ex considera
 tione applicatione ad legē r regulā diui
 nā r eternā. qd concurrēt fieri p̄t / oīno
 abijcit r repellit. Et tūc in vtroq; istoꝝ
 duorum casuū / dicitur rātio / p̄io sex mo
 doz supra tactoꝝ seu sub p̄ia qualitate

A

Compendiū theologie

se habere. scilicet vt abijciens seu recusans
Qui modus seu qualitas se habendi. cō/
muni⁹ ipsi rationi inferiori attribuit. qz
istud cōius ipsa ratio inferior et seipsa fa/
cit. Et tūc nullū est in rōne peccatū. Im/
mo nec tūc p̄rie dici debet delectatio. sed
potius quedā delectatōis oblatio. et que/
dā passio seu pena peccati originalis. Et
si pctm̄ aliq̄d existat. hoc solū est in p̄mo
moru sensualitatis. de quo satis in supe/
rioribus actum et declaratū est.

Ut preceps uel su

bita. Aut hmōi sic insurgētis illecebre
seu carnalis et voluptuose delectatōis ap/
prehēsiōe se q̄tur quidā preceps et subit⁹
et ante quācūqz p̄habitam deliberatōez
ipsius rōnis inferioris in ipam illecebrā
seu carnalē delectatōem cōsensus. et ipsi⁹
rōnis propt̄ viciū fomitis corruptiōe/ p̄/
ueniēs. quo casu p̄rie surreptio fieri dici/
tur et appellat̄. Et tūc ratio/ dicit̄ secundo
sex modorū supra tactoz seu sub secunda
qualitate se habere. scz vt preceps vel su/
bita. qui modus seu q̄litas se habēdi (vt
clarū est) soli ratōi inferiori attribuēd⁹ est.
Corrūdet̄ q̄ iste modus seu ista qualitas
prio mēbro principalis distinctiōis tri/
mēbris supius ad hoc propositū possit.
Nam talis illecebra seu carnalis delecta/
tio/ sic in se et fm̄ se considerata/ est nō mo/
rosa. nec moza tempis. nec moza cōsensus.
Estqz tunc peccatū solū veniale. **¶** Ex aut̄
primo talis illecebra seu carnalis delecta/
tio sit nō mozosa moza tempis/ apparet/
propter subitam et precipitē et sic minimā
predicti cōsensus ipsius rōnis inferioris
duratōez in eā. **¶** Nā si circa eā/ ratō ipsa in/
ferior ultra predictū suū subitū et p̄cipitē
cōsensum. vel ipsa forsan rō supior aliter
se haberet. vt puta vel magis immozādo/
vel exp̄ssius cōsentiendo. iam tūc/ ex isto
modo seu ista sc̄da qualitate recederet/ et
ad aliq̄d alioz quatuor modoz seu alia/
rum quatuor qualitātū trāsiret. vt statim
infra declarabit̄. Et ideo hic notāter ad/
ditū est. sic in se et fm̄ se cōsiderata. **¶** Ex eti/
am talis illecebra seu carnalis delectatio
sit nō mozosa moza cōsensus (capiēdo tñ
cōsensuz p̄ur iuxta duas distinctiōes supi⁹
in hac materia positas. et maxie iuxta pri/
mā capis et capi debet. cum d̄r cōsensus
in delectatōem pctm̄ mortale esse. scz pro

cōsensu deliberato) apparet/ respectu etiā
vtriusqz rōis. **¶** Et prio respectu inferior/
ris. propt̄ talis sui cōsensus subititātē et
precipitātōez. quibz ipsa rō inferior. a re/
currēdo ad propriū suū actū qui est deli/
berare et rōcinari. et sic a debite in se cir/
ca talem sic insurgētē illecebrā seu carnalē
delectatōem deliberādo legesqz et regulas
humanas quibz innitit̄ cōsulendo/ impe/
ditur. Et sic propt̄rie cōsentire saltē delibe/
rate cōsentire/ dici nō debet. Immo qz ta/
lis subitus mot⁹ seu talis qualitas se ha/
bendi ipsius rōis inferioris/ cōsensus di/
catur et appelle⁹. hoc est valde improprie
et impfecte. et valde large. Sed ideo ita di/
catur. qz cum ipsa rō (vt sepe tactū est) sit
virtus cognitiua et sit deliberatiua. vix est
possibile/ ipam rōem inferiorē sic circa ta/
lem illecebrā seu carnalē delectatōem q̄n/
tūcūqz subito et p̄cipitātē cōmoueri et
se applicare. quin aliqualit̄ (vt adhuc ma/
gis infra declarabitur) diiudicet. propter
ipam diiudicatōem quodāmodo cōsenti/
re dicat̄. licet improprie et impfecte. vt sup̄
declaratū est. Et propter istud dum vt p̄/
fertur in superioribz de cōsensu in delectatō
nē. put̄ hic intelligit̄ peccatū mortale esse
notāter et exp̄sse ad differentiā istū subiti
et p̄cipitis rōnis inferioris cōsensus. addi/
tum est illud verbū deliberato. **¶** Ad etiā
secūdo talis illecebra seu carnalis delecta/
tio/ non mozosa fit moza cōsensus/ respe/
ctu ipsius rōnis superioris p̄t. qz cum ipa
ratio inferior/ p̄ ea que iā dicta sunt/ dica/
tur a recurrēdo ad suū p̄p̄riū actū qui est
deliberare et rōcinari. et sit a debite in se cir/
ca talem sic insurgētē illecebrā seu carna/
lem delectatōem deliberādo. legesqz et re/
gulas humanas quibz innitit̄ cōsulendo
p̄ talem sui dicti cōsensus subititātē et p̄ci/
pitatōem impedita. a fortiori et p̄ ampli⁹
a recurrēdo ad iudiciū rōnis superioris im/
pedita. dici et reputari debet. et ex cōseq̄n/
ti etiā ipa ratio supior q̄ ab inferiori ratō
ne cōsulata non fuit similiter debite circa
talem sic insurgētē illecebrā seu carnalē
delectatōem deliberādi. ad legesqz et regu/
las eternas quibz innititur et que altiores
sunt/ recurrenti tempus et occasiōe seu
motiū nō habuisse dici et reputari debet.
Et sic ipa ratō supior/ nullo modo nec ve/
re nec interpretatiue cōsentiens dici et repu/
tari debet.

¶ Ut reprimens

¶ Aut huiusmodi illecebrā seu carnalem et voluptuosam delectatōem sic insurgentē ipsamq; rōem inferiorē pulsare / et iam forsā attrahere incipientē / ratio superior ex se / et consideratōe legis seu regule eterne / ut puta pcepti diuini vel offense dei / statim reprimat. et tunc dicitur ratio / tertio sex modo supra tacto / seu sub tertia qualitate se habere. scilicet ut reprimens. q̄ modus seu q̄litas se hñdi / ipsi soli rōi superiori attribuendus est. **¶** Corresponderq; etiā iste modus seu ista q̄litas / primo mēbro ipsius principalis distinctiōis trimēbris superioris ad hoc ppositū posite. **¶** Nam tūc talis illecebra seu carnalis delectatō / nō est morosa. nec mora t̄pis. nec mora cōsensūs. **¶** Est etiā solū p̄ctm veniale. **¶** **¶** Ex aut talis illecebra seu carnalis delectatio / nō sit morosa mora t̄pis. patz de se ex dictis. qz statim a rōne superiorē reprimat. **¶** Ex aut nō sit morosa mora cōsensūs / capiēdo t̄m cōsensum put statim supra tactū est. p cōsensu scilicet deliberato. et q̄ in hac materia mortale p̄ctm dicitur. patet qz licet rō ipsa inferior / a tali sic insurgente illecebra seu carnali delectatione pulsata fuerit. et forsā ut cōtingere potest / eā quodāmodo acceptauerit et retinuerit. nec resistere de se. se disposuerit. **¶** Et p̄terea quidā imp̄fect et indeliberat. cōsensūs interuenisse dici pōt / p̄ter qd̄ p̄ctm est veniale. atq; qz regulationi superioris rōnis sic (ut tactū est) talem insurgentem illecebrā seu carnalem delectatōem statim reprimētis illico obedit. seqz ab ea regulari p̄mittit. nō dicitur p̄prie et deliberate consentire. **¶** Et nō ratio inferior interdum statim et immediate nō recurrēdo scilicet p̄tunc ad leges et regulas hūanas q̄b̄ innitit / p̄t a legibz seu regulis diuinis et eternis regulari et cōverti. **¶** Quia et si eis principalit̄ et ut regulās nō intēdat. p̄ directū tamen et ut fm eas regulata intendere potest et sepe intendit.

¶ Ut expresse cōsens

¶ Aut huiusmodi sic insurgentē illecebrā seu carnalē et voluptuosam delectatōem post ipsi rōnis apprehensionē / ipsa ratio superior nō solū nō reprimat. imo in eā expresse cōsensit. **¶** Et tūc dicitur ratio vltio sex modorū supra tactorū seu sub vltima q̄litate se habere. scilicet ut expresse cōsentiens. **¶** Qui modus seu q̄litas se hñdi / vtriq; rationi diuersis t̄m respectibz ut ex statim sequentibz apparebit attribuendus est. **¶** Inquantū etenim exinde causat̄ peccatū mortale. imputari et attribui debet rōni superiori. **¶** Inquantū vero iuxta materiā p̄ntem cōsensūs in delectatōem dicitur. debet rationi inferiori attribui. **¶** Corresponderq; iste modus seu ista qualitas tertio mēbro ipsius principalis distinctiōis trimēbris superioris ad hoc p̄positū posite. **¶** Nam tūc talis illecebra seu carnalis delectatio / quantumcūq; modicū teneat / sicq; forsā non morosa sit mora t̄pis / est morosa mora cōsensūs. **¶** Estq; tūc p̄ctm mortale etiā si desit plena voluntas p̄ficiendi actū. imo vbi forsā expresse voluntas nō p̄ficiendi adesset. **¶** Maxime si feratur ille cōsensūs / in ipsam illecebrā seu carnalem delectatōem / tamq; in rem aut opatōem seu actū sup quo vel circa quem / illa illecebra seu carnalis delectatio sic insurgit et versat. et qui talis illecebre seu carnalis delectationis esset principale obiectū. iuxta qd̄ modicū infra / magis declarabit. **¶** Nam tūc primo est verus et exp̄ssus rōnis superioris in ipsam illecebrā seu carnalē delectatōem cōsensūs qui semp in talibus delectatōnibz que circa ea sunt. q̄ ex suo genere mortalia existūt. iuxta tamē modificatōem statim tactā est p̄ctm mortale. **¶** Nam semp in talibus et circa talia. delectatio morosa. mora talis cōsensūs tale p̄ctm est q̄litas eēt ipse realis actus. **¶** Quia tūc ratio superior sic expresse in talem illecebrā seu carnalem delectatōem q̄ est in creatura cōsentiēdo / se a vera delectatōe que est in deo circa quā solum intēdere deberet sciēter auerit qd̄ sine contēptu facere nō potest. cū nunq; expresse (ut in superioribz mōstratū est) in aliquid circa tales res carnalē et terrenas consentire possit. cōsensireq; dicatur / nisi deliberata. **¶** Deliberata aut facere nō potest. qn̄ leges et regulas diuinas et et̄nas quibz innitit / consuleret vel cōsulere omiserit et neglexerit. **¶** Et sicere vel interpretatiue contēpserit. **¶** Et etiam tūc in talem illecebrā seu carnalē delectatōem ipsius rōnis inferioris cōsensūs exp̄ssus. quia in talibus carnalibus et terrenis p̄ ipsa rōem inferiorē apprehēdit. et circa q̄ se applicat nunq; ratio superior q̄ ut supra dictū ē de se et ex se circa

Compendiū theologie

talia nō intendit proprie cōsentire dicif. nec cōsentire p̄t. nisi ip̄a etiā rōne inferiori realiter deliberata z cōsentiente. Sed bene e contra cōtingere potest. Immo p̄ prie loquendo talis exp̄ssus ip̄s rōis superioris in talē illecebrā seu carnalem delectationē p̄sensus nihil aliud est / q̄ q̄ ip̄sa rō superior / dictā rōem inferiorē i h̄mōi illecebrā seu carnalē delectatōem delectari ac ip̄am ab ea nō reprimere seu retrahere. ac cū ea in tali delectatōe cōcurrere vere z expresse deliberata p̄sentiat. Et hinc est q̄ licet interdū put iam in superioribz tactū est / ipsa ratio superior in illecebrā seu carnalē delectatōem vere z expresse seu interpretatiue cōsentiat. tūc q̄ talis illecebre / seu carnalis delectatōis / q̄ tūc vere / mora consensus morosa est morosa q̄ dicif peccatū possit ad ip̄am rōem superiorē dici p̄tinere. quia tū ip̄a superior nō proprie ex se nec ad se hoc facit. illud q̄ etiā nō nisi ip̄a similiter rōne inferiori deliberata z cōsentiente proprie facere possit. hinc est q̄ peccatū morose delectatōis / cōiter z p̄rie dicif ad rōnes inferiorē p̄tinere. put ample in superioribz declaratū est. Et hic est talis proprius z deliberat⁹ cōsensus. de quali tam iuxta sepe dicat⁹ duas distinctiōes i superioribz positas. q̄ etiā cōiter intelligif dū dicif consensus in delectatōem. peccatum mortale esse.

A **U**t negligens

Aut huiusmodi sic insurgentē illecebrā seu carnalem z voluptuosam delectatōem post ip̄ius rōis apprehensionē / ipsa rō superior nō reprimat. sed nō etiā exp̄sse in eaz consentit. Et respectu istius casus pōt serō duplici modo seu sub duplici q̄litate h̄re. Uno modo seu sub vna q̄litate qua talē illecebrā seu carnalē delectatōem quā sic ratio superior nec reprimat. nec etiā in eā expresse cōsentit / rō inferior post sufficientem deliberatōem debitā q̄ ad aduersionē piculi z peccati qd̄ exinde iminet z incūbit / retinet z circa eā immorat. nec eā ipsa ratio superior ex diuine z eterne legis z regule consideratōne est diligēs reprimere. Et tūc dicif ratio quito sex modoz supra tactoz seu sub quita q̄litate se habere. scz vt negligēs. Qui modus seu q̄litas se habendi / licet q̄ plurimū z p̄cipali⁹ (vt ex statim sequētibus apparebit) rōis inferi-

oris in eo p̄sensus occurrat et opes attribuendus est superiori rōni. qz p̄ istū modū seu p̄ istā qualitatē se h̄ndi rōis superioris / causat p̄ctm mortale. qd̄ alias nō eēt. **U**t responderet etiā iste mod⁹ seu ista q̄litas tercio mēbro principalis distinctiōis tri mēbris superioris ad hoc p̄positū posire. **N**ā tunc talis illecebra seu carnalis delectatō quantumq̄ modicū forsān vt i simili supra dictū est teneatur sicq̄ nō morosa sit mora tempis / est morosa mora cōsensus. **E**stq̄ tunc (vt iā dictū est) p̄ctm mortale etiā si desit plena volūtas p̄ficiendi actū. immo put supra in simili dictum est. vbi forsān exp̄ssa volūtas nō p̄ficiēdi adesser. maxime si vt ibi etiā dictū est / talis retentio ip̄ius illecebre seu carnalis delectatōnis in ip̄a rōe inferiori / z negligētia reprimendi in ip̄a rōne superiori / esset tāq̄ in rē aut opatōnem seu actū / sup quo vel circa quē ipsa illecebra seu carnalis delectatio insurgit z versat. z talis illecebre seu carnalis delectatōis esset p̄ncipale obiectū iuxta qd̄ modicū infra magis declarabit. **T**unc enī est vtriusq̄ rōnis in talē illecebrā seu carnalē delectatōem p̄sensus scilz exp̄ssus ip̄ius rōis inferioris. qd̄ patet de se ex dictis / ip̄ius etiā rōis superioris. licet nō verus et exp̄ssus. interpretatiu⁹ tū et equalens. attēta tali deliberatōe piculiz z peccati aduertētia seu animaduersione qz q̄ aduifatus z deliberat⁹ phibere pōr z nō phibet / cōsentire videt. **Q**ui quidē cōsensus interpretatiuus z equalens ip̄s rōis superioris / quādo est circa ea vel sup eis que de suo genere peccata mortalia existunt / est semp peccatū mortale. qz licet tūc nō sit exp̄ssus dei cōtempus / factiu⁹ seu actiuus z positiu⁹. est tamē interpretatiuus. p̄missiuus. z equalens. p̄mittens scz post talē sufficientē deliberatōem. talē q̄ aduertentiā seu animaduersionē piculi z peccati. zc. teneri a rōne inferiori / illa que statim respui aut rep̄mi debuerāt. **E**tenī ratio superior / quotiēs nō dirigit seu cōhibet aliquē actū. vel aliquā passionē interiorē. alicui⁹ peccati mortalis. z hoc post sufficientē deliberatōem z aduertentiā talis piculi / talis q̄ peccati quod sic imminet z incūbit. siue tūc de lege seu regula diuina z eterna actu cogitet siue nō d̄r cōsentire z cōtinere. **S**z diuersimode h̄ā cū de ipsa lege seu regula diuina et eterna

actu cogitat. tunc vere et realiter cōtemne
re dicitur. vereque et realiter contēnit. Cum igitur
de ipsa lege seu regula diuina et eterna actu
nō cogitat. quia hoc nō nisi ex sua negli-
gētia et omissione puenire potest. cū de ea
in tali casu cogitare deberet. p omissionē
et negligentiam contēnere cū talis ommissio
et negligentia in ipsa rōe superiori post suf-
ficientē deliberatōem/nullo mō/sine igitur
et effectuali contēptu. licet interpretatio/
esse et cōtingere possit. et hic etiā effectiue
et interpretatiue est talis cōsensu de q̄li tā
iuxta sepe dictas duas distinctiōes in su-
priorib; positas. q̄s etiā cōiter intelligitur
dum dicitur cōsensu in delectatōem pec-
catum mortale esse.

Ut inaduertens

Alio modo sub alia q̄litate respectu istius
met casus statim tacti/ p̄t serō habere. q̄
scilicet hōi sic insurgentē illecebraz seu car-
nalem delectatōem/quā sic post ipsius rō-
nis apprehēsiōem/ipsa rō superior nec rep-
mit nec etiā in eā exp̄sse consentit/ipsa rō
inferior retineat. et circa eam immoretur. s;̄
hoc fit ante sufficientē deliberatōem. debi-
tamque aduertentiā seu aduersiōem picu-
li et peccati. qd̄ exinde iminet et incūbit. i/
mo q̄ sic dictā illecebraz seu carnalē dele-
ctatōem ipsa ratio inferior retineat et cir-
ca eā immoretur facit quasi suspēsa et nō bñ
aduertēs. nec debet ad suū propriū actū
q̄ est deliberari et rōcinari/ recurrent. seq̄s
deuādo leges seu regulas hūanas quib;
innitit̄ consulens. vel si forsan ad dictum
suū propriū actū recurrerit. seq̄s leuando le-
ges seu regulas hūanas cōsuluerit/nō tñ
plene naturā et grauedinē ipsius piculi et
peccati ex se cognoscit et aduertit. Et enim
(quod p̄ istius materie intellectu bene cō-
siderandū est) ratio ipsa inferior/bene po-
test circa talem illecebraz seu carnalē dele-
ctatōem. sicut et circa alias interioris ani-
me passiones/quādoque versari et immora-
ri. considerādo et rōcinādo in se/q̄ tale qd̄
accōmodū est vel cōueniēs corpi vel hu-
iismodi. Ex ipsa respectu talis illecebre
seu carnalis delectatiōis aut alterius interi-
oris anime passionis/nō recurrerit ad suū
propriū actū q̄ est deliberare et ratiocina-
ri. Nec se eleuabit/considerādo et artēden-
do circa piculum et peccatū. qd̄ in sic ille-
cebre seu carnaliter delectādo. ac circa ta-

lem illecebraz seu carnalem delectatōem
vel aliquam aliā interiorē anime passi-
onem imorando/imminet et incūbit. Vel
si forsan ad dictū suū propriū actum re-
currat/seq̄s circa dictum piculum seu pec-
catum cōsiderando et attendendo elenet.
non tamen ex se naturā et grauedinē ipsius
piculi et peccati plene cognoscet et aduert-
tet. Et tunc in isto scilicet casu dicitur ratio
quarto sex modorū supra tactorū seu sub
quarta qualitate se habere scilicet vt inaduer-
tens. Quia modus seu qualitas se habendi
ipsi soli rōni inferiori vt ex statū subsequen-
tibus apparere poterit attribuendus est.
Correspondetq; iste modus seu ista q̄litas
secundo membro principalis distinctiōis tri-
membris sup̄ hoc adpositū posite. Nam
tūc talis illecebra seu carnalis delectatio/
dicitur morosa mora t̄pis. et nō morosa mo-
ra cōsensu. Estq; tunc solū veniale pec-
catum. Ex enim morosa sit mora t̄pis p̄
de se. ex dictis et ex natura casus qui poni-
tur scilicet p̄pter immoratiōem ipsius rōnis in-
ferioris circa eā. Nam si ipsa ratio inferior
circa ipsam nō immoretur. sed eā ex se sola
aut cōcurrentē cum rōne superiori/statū a se
abijceret. iam ipsa ratio/se nō isto quarto
modo seu sub ista quarta qualitate. sed p̄rio
modo seu sub prima q̄litate supra posita
(vt satis ibi declaratū est) se haberet. Vel
si a ratione superiore sola talis illecebra vel
carnalis delectatio/statim rep̄meret. iam
ipsa ratio se nō isto etiā quarto modo seu
sub ista quarta qualitate. sed tertio modo
seu sub tertia q̄litate supra etiā posita (vt
etiā ibi satis declaratū est) se haberet. S;̄
q̄ talis illecebra seu carnalis delectatio sit
nō morosa mora cōsensu. capiēdo tñ
cōsensu. put sepe supra tactū est in hac
materia capi. dum scilicet ponit̄ cōsensu in
delectatōem. peccatū mortale esse. Hoc sa-
tis etiā respectu vtriusque ratiōis patet ex iā
statim dictis. et etiā p̄ aliqua eorū que in
superiorib;/in declaratiōe secūdi modi seu
secūde qualitatis se habēdi ipsius ratiōis
tacta sunt. Nam p̄rio respectu ipsius in-
ferioris ratiōis. licet p̄ talem eiusdē in di-
ctam illecebraz seu carnalem delectatōem
immoratiōem videat et dici possit quidā
eius improprius et imperfectus in ipsam ille-
cebrā et cetera interuenire cōsensu pro-
pter quē est peccatū veniale. nō tamen de-
bet talis cōsensu proprius perfectus ac

Compendiū theologie

deliberat^o dici aut reputari. qz vt ex iam dictis apparet/añ sufficientē deliberatō/nem debitāqz piculi z pcti aduertētiā seu aīaduersionē. z sic anteqz (vt iam dictū ē) ipsa ratio inferior ad suū ppiū actū q̄ est deliberari z rōcinari debite recurrere./legesqz seu reglas hūanas quibz innitit cōsulerz. vel forsan anteqz naturā z gruedi nē ipius piculi z pcti plene cognosceret z aduerteret. talis ei⁹ imozatio talisqz ipro prius z ipfectus cōsensus cōtingit. q̄ oīa tñ dictā ipius rōnis inferioris imozatōez dictūqz impropriū z impectū precedere debuissent. z omīno necessaria sunt añqz talis eius imozatio talisqz cōsensus dici possit dicitqz debeat verus z pfect^o esse. ex inde pctm̄ mortale ptingere posse. **N**ec etiā in isto casu respectu ipsi⁹ superioris rōnis debet talis illecebra seu delectatō morosa/mora consensus reputari. Quia vt sepe in simili supra tactū est. ex q̄ ipa ratō inferior qz sic circa talem illecebrā seu carnalem delectatōem imozet/ facit q̄si suspensa z nō bñ aduertēs nec debite añ talem imozatōem ad suū propriū actum q̄ est deliberari ratiocinari. recurrēs se qz piculū seu peccatū quod iminebat z incū bebat considerādo z attendēdo. leges qz seu regulas humanas q̄bus innitit cōsulendo eleuās a minori d̄z dici ad iudiciū superioris rōnis que altior z sublimior est eam scilz cōsulendo recurrisse z se eleuasse. Et sic nō mirū si ipa rō superior/que de se z p se circa tales actus carnales z terrenos nō intendit/ nec se sp̄ ex se ipa circa eas leges seu regulas diuinas z eternas cōsulēdo applicat. q̄si suspēsa z nō bñ aduertēs z sic indeliberata z p consequēs nec vere nec interpretatiue cōsentīēs debz in hoc casu dici z reputari. **E**t iā vt iā tactū est natura istius q̄rti modi seu istius q̄rte qlitatis se habēdi rōnis/vt videre claz est/hoc de se habet z importat. cū exp̄sse importet rōnem inferiorē circa talem illecebrā seu carnalem delectatōez ante sufficientē deliberatōem debitāqz aduertentiā seu aīaduersionē piculi z peccati quod exinde immīnet z incūbit/imozatā esse. **N**ā si poneret ipa rō inferior sic post sufficientē deliberatōnem. debitāqz aduertentiā piculi z peccati imozata fuisse. iā vt in simili statū tactū est nō iste q̄rtus mod⁹ seu ista q̄rta qlitas se habēdi ipius rōis esset. sed vnus

duoz modozū seu qualitātū immediate explicatoz. scz vel sextus vel q̄ntus. **E**t intelligant^r hec oīa hic statū supra p̄dictorum sex modozū seu sex qualitātū se circa delectatōem habēdi ipius rōnis tractata principaliter de consensu in delectatōem cogitatiois. i. q̄ habet cogitādo. **N**ā talis consensus (vt sepe supra tactū est) principaliter ad rōem inferiorēz p̄tinet sicut ad ipam p̄tinet cogitare. i. act⁹ ipse cogitatiois. z etiā ad ipm̄ qd̄ est cogitare vel non cogitare in q̄ntū accipit vt ad illā actōem ordinat. **Q**uod notāter d̄z. **N**ā est quēdā aliū cōsensum in delectatōem rep̄re. s. in delectatōez actus seu opis. maxime dū ille actus seu illd̄ opus est in fieri. q̄ consensus in talē delectatōem sicut z ipse cōsensus in illum actū seu op⁹ ad solā rōnem superiorē spectat z non ad inferiorē.

Utrū cōsensus in

delectatōem sit semp peccatum. z quod.

Quia in supius tractatis z sp̄cialiter modicū supra/ in declaratione sex modozū seu sex qlitātū/ se circa delectatōem habēdi ipius rōnis/sepe de cōsensu in delectatōez facta est mentio/interdūqz tactū quō consensus etiā verus z deliberatus. z etiā ipius rōnis superioris in delectatōem/nō sp̄ est pctm̄ mortale. **P**ro hui⁹ necnō aliquorū ex precedētibz maiori declaratōe. q̄nqz rememorāda z aduertēda veniūt. **P**ri⁹ mū qz oīs delectatio habz aliqd̄ propriū z principale obiectū/circa qd̄ fert z versat^r. **N**ec enī aliter vt clarū est possit delectatō causari z haberi. si nō circa aliqd̄ principaliter ferret z versaret. **S**cōm qd̄ etiā iuxta dictū phi/omīs delectatō siue sit in appetitu sensitiuo. siue in appetitu intellectiuo. siue (vt modicū supra tactū est) sit in cogitatioe solū. siue in actu seu executōne actus/aliquā opatōez cōsequit. **E**tenī (vt in supioribz declaratū est) omīs delectatio/ex triū concursu causari h̄z causatur. scz ex boni z conueniēs p vim appetitiuam adeptōe. z ad eā applicatione. pro ut scz tale bonū z cōueniēs/sentit vel q̄ litercūqz pcipitur. que duo sunt. scz ipm̄ bonū z conueniēs qd̄ sic sentit z pcipit. z ipa vis appetitiua que sic illud sentit z appetit z tertij. scz cognitōis talis adeptōis z applicatōis. **N**ūc igit^r ad propositum

clarum est istud fieri non posse. quoniam primo!
 (ut iam tactum est) ibi sit aliquod proprium et
 principale obiectum scilicet illud bonum et conue-
 niens quod sic adipiscitur et applicatur. quoniam etiam
 secundo ibi sit aliqua operatio scilicet ratio illa ipsius
 boni et conuenientis adeptio et applicatio
 que sine aliqua operatione fieri non potest. quod
 etiam ipsius actualis talis adeptio et appli-
 catio cognitio que etiam quedam operatio est. in-
 mo ipsa propria operatio est de se quoddam bo-
 num et conueniens est. **Exempli gratia.** Dele-
 ctatur aliquis in visione alicuius rei pulcre.
 vel in gustu alicuius rei sapide seu saporoso.
 vel in rememoratione alicuius magni ho-
 noris habitum. vel aliqua simili cogitatione
 clarum est in tali delectatione tria concurrere.
 scilicet primo ipsam rem que sic delectabiliter
 videtur vel gustatur vel rememoratur vel cogi-
 tatur. et illa est illius delectationis proprium
 et principale obiectum. **Secundo** ipsam vim ap-
 petitiuam. que per quandam operationem ut puta
 talem visionem. gustationem rememorationem
 vel cogitationem. illam rem tanquam suum obie-
 ctum complacenter adipiscitur et sibi applica-
 tum habet et in eo quietatur. **Et tertio** cogni-
 tionem illius adeptio et applicationis. que si
 non interueniret nulla proprie esset delectatio
 ut satis in superioribus exemplificatum est de in-
 fantibus et insensatis. **Ex** quibus iterum videri
 potest. quod delectatio quilibet potest ad duo
 compari seu referri. vel scilicet ad illud proprium
 et principale obiectum circa quod vel in quo
 sic versatur. vel ad illam operationem quam sic conse-
 quitur. **Tertium** aduertendum. quod etiam ipse con-
 sensus in delectationem. qui multum amplius
 quam ipsa sola delectatio ponitur importat. quod
 quod (ut in superioribus pluries tactum est) ipsi
 rationi semper attribuitur. consequenter etiam si in-
 ueniat. quandam aliam ipsius rationis operationem
 scilicet quandam diiudicationem seu rationationem
Receni (ut clare est) ratio ipsa in delecta-
 tionem aliquam consentire potest. nisi prius ei
 apprehensione de ea quodammodo diiudi-
 caret seu rationaretur. **Ista** autem diiudicatio
 seu rationatio non est aliud nisi quidam ipsi
 us rationis actus interior in mente existens
 qui proprie fieri non potest nisi per modum cui-
 iusdam cogitationis seu meditationis. que in
 hoc proposito pro eodem accipiuntur et reputantur.
Et hinc est quod talis ipsius rationis diiudi-
 catio seu rationatio valde frequenter et que
 si cetera cogitatio dicitur et appellatur. imo ut
 modicum supra tactum est. quando consensus

in delectationem principaliter rationi inferiori
 attribuitur. intelligendum est de delectatione
 ne que est in cogitatione et non de illa que inest
 actu seu actus executione. **Quartum** aduer-
 tendum quod quandoque contingere potest quod ali-
 qua operatio erit metipsum proprium et princi-
 pale delectationis obiectum. sicut posset esse
 aliquid alia res ab extra. quod forsitan illa opera-
 tio (ut iam tactum est) accipietur a ratione ut bo-
 num et finis in aliquo aliis delectando reque-
 scat. iuxta exemplum iam positum. cogitabit
 aliquis de aliquid magna complacencia quam
 alias habuerit. vel in visione alicuius rei
 pulcre. vel in gustatione alicuius rei sapi-
 de vel huiusmodi. et in ista cogitatione seu reme-
 moratione delectabitur. certum est quod ista
 delectatio habet pro suo proprio princi-
 pali obiecto illam operationem que sic cogitatur
 et rememoratur. scilicet illam visionem vel illam gu-
 statioem vel huiusmodi. **Quintum** aduertendum
 quod amplius contingere potest scilicet quod illa met-
 propria operatio quam defacto ipsa delectatio
 consequetur erit proprium et principale illius
 met delectationis obiectum. scilicet vis anime
 appetitiua cuius est proprie delectari in il-
 lam operationem sicut in quoddam sibi bonum
 et conueniens complacendo reflectetur. **Ut** gra-
 tia exempli iuxta casum. iam supra tactum
Cogitabit aliquis rememorando de aliquid
 magna complacencia quam alias in aliqua
 re vel in aliqua operatione habuerit. et in ista
 cogitatione seu rememoratione delectabitur
 non quidem quod illam delectationem quam sic ha-
 bebat reflectat in illam rem seu in illam ope-
 rationem de qua sic cogitabat. sed in ipsam. per
 priam met cogitationem quam sic habebit. ut
 puta quia delectabitur ex eo solum quod sic co-
 gitat. vel quod sic rememoratur. certum est et cla-
 rum est quod in isto casu. ista delectatio ha-
 bet pro suo proprio et principali obiecto
 ipsam met cogitationem circa quam versatur.
Hinc igitur predicta ad propositum appli-
 cando. **Triplex** reperitur cuiuslibet delecta-
 tionis. proprium et principale obiectum. **Aut**
 enim delectatio sic aliqua (ut semper fieri iam
 tactum est) operationem sequens. **Et** ut primo
 per aliquod particulare exemplum et quod iuxta su-
 pra tacta communius contingit. clarius per-
 cedat. ponatur. iuxta casum iam pluries su-
 perius tactum. quod aliqua cogitationem conse-
 quat. **Aut** igitur talis delectatio habet
 pro suo proprio et principali obiecto. ali-
 quam rem ab extra que tunc forsitan cogitatur

Compendiū theologie

Aut habet pro suo proprio et principali obiecto/aliquā aliā opatiōez quasi rem q̄ cogitat. **A**ut habet pro suo proprio et principali obiecto ipammet cogitatiōez circa quā actualiter versat. **S**i p̄mo modo q̄ se3 delectatō illa sic cogitatiōem aliquā consequēs pro suo proprio et principali obiecto habeat rem aliquā ab extra q̄ cogitatur/sic se3 q̄ licet talis delectatio circa illam cogitationē verset. non tamen ex principali ipsius cogitatiōis intuitu. nec in sola reflexione ad eam. sed p̄cipali intuitu/principaliq̄ reflexione/in ipam rē que sic cogitat. **E**t tunc quādo talis delectatio et etiā consensus in actum peccatū sit et quale/satis ex eis que modicū supra circa naturā ipsius delectatiōis tractata sunt/perpēdi potest cōsiderando scilz (vt ibi tactum est) an talis delectatio sit naturalis. an voluntaria. et an sit circa rem licitā aut illicitam. et an sit moderata aut imoderata. et an talis cōsensus sit verus et expressus. aut interpretatiuus et equiuales et an sit ipsius rationis superioris vel solū inferioris. et h̄mōi que ibi diffuse explicata sunt. **S**i vero secūdo modo. q̄ se3 illa delectatio p̄ suo proprio et principali obiecto habeat aliquā aliā opatiōem que cogitat. sic scilz q̄ quīs vt iam statim tactum est/talis delectatio circa talem cogitationē versetur. nō tamen ex principali ipsius cogitatiōis intuitu. nec in sola reflexione ad eam/sed p̄cipali intuitu/principaliq̄ reflexione in ipam aliā opatiōem que sic cogitat. **E**t tunc si talis opatio sic cogitata que est p̄p̄riū et principale obiectum illius delectatiōis/sit de se p̄m̄ veniale. tunc cōsensus etiā verus et deliberatus in talem delectatiōem que sic circa talem delectatiōem versatur nō erit nisi veniale peccatū. **S**i autē illa opatio sic cogitata que est p̄p̄riū et principale obiectū illius delectatiōis/sit peccatū mortale. tūc etiā consensus verus et deliberatus in delectatiōem que sic circa talem cogitatiōem versatur/etiā si tunc iuxta quod modicū supra declaratū est nō assit voluntas deliberata perficiendi actū si facultas adesset erit peccatū mortale. quia q̄ homo in cogitatione talis opatiōis principali eius intuitu/principaliq̄ reflexione in eā delectet/non cōtingit nisi ex eo q̄ eius affectus seu appetitus est in illā opatiōem sic

cogitatā inclinatus. **E**t ideo etiā q̄ in talem delectatiōem cōsentiat/nihil aliud est q̄ ipse ex deliberatiōe eligat seu in hoc cōsentiat. q̄ affectus suus seu appetit⁹ in illam opatiōem sic cogitatā inclinatus p̄maneat et persistat. **N**ullus enī delectat nisi in eo q̄ suo affectui seu appetitui est conforme. **E**t autē aliquis ex deliberatiōne eligat seu cōsentiat q̄ affectus su⁹ seu appetitus his que peccata mortalia sunt conformet/est peccatū mortale. **E**t ideo talis cōsensus in talem delectatiōem que circa cogitatiōem opatiōis peccati mortalis tali respectu versatur/est peccatū mortale. **S**i vero tertio modo. q̄ scilz illa delectatio pro suo proprio et p̄cipali obiecto/habeat ipammet cogitatiōem circa quā actualiter versat. sic se3 q̄ ipsa delectatio circa talem cogitatiōem feratur in se principaliq̄ ipsius cogitatiōis intuitu principaliq̄ reflexione in eam. vt puta iuxta supra tacta. q̄ quis in talem cogitatiōem ex eo solum q̄ sic cogitat delectetur. **E**t tūc quia talis cogitatiō etiā si versetur circa rem aut opationem que de se peccatum mortale existat/nō est tamē de se peccatū mortale. immo vel veniale tantū. **U**t puta. cum aliquis vt interdū cōtingit/vane et inutiliter cogitat. vel omnino sine peccato. vt puta cum aliquis vtiliter. sicut p̄ predicando vel disputando de tali re vel opatione cogitat. ideo consensus etiā verus et deliberatus in talem delectatiōem/nō est peccatū mortale. sed solum iuxta quod iam tactū est. vel veniale tantū vel nullum. **Q**uia q̄ homo etiā ex deliberatiōne suum affectū seu appetitū in his que de se peccata nō sunt. vel nō nisi venialia eligat vel cōsentiat esse inclinātū. nō potest esse peccatū mortale de se. nisi alie circumstantie concurrerent. quia cogitatio quecunq̄ sit in seipam solum reflexa nisi alia vt iam tactū est cōcurrerēt/nunq̄ de se et fm se est peccatū mortale. **E**t quia istud nō nullis posset aliqualit̄ intricatū seu obscurum videri. **A**d clariorem intelligentiam exemplificāt doctores respectu duorum vltimorū mēbrorū istius distinctionis hic immediate supra posite de cogitatione fornicatiōis. **E**t enī vt dicunt cogitans de operatiōe seu actu fornicatiōis. sic cogitando/duobus principaliter respectibus delectari potest. **A**ut enim

sic cogitando / in ipsa sua cogitatione delectabitur in respectu et reflectione ad ipsum actum seu ipsam operationem fornicationis. quam sic cogitat. sic scilicet quod principali intuitu talis operationis fornicationis. principali quod reflectione in eam in tali cogitatione delectatur. Aut sic cogitando in ipsa cogitatione delectatur / solo respectu solaque reflectione in ipsam suam cogitationem. et eo solum scilicet delectatus quod sic cogitat. Si primo modo tunc consensus deliberatus in talem delectationem que sic super tali cogitatione fornicationis versatur / etiam si desit voluntas deliberata perficiendi actum / est peccatum mortale. quia talis consensus iuxta quod statim supra declaratum est / nihil aliud est quam quod ex deliberatione quis eligat seu consentiat quod affectus suus / seu appetitus permaneat et persistat inclinatus in fornicationem. quod est peccatum mortale. cum fornicatio de se peccatum mortale existat. Et deliberatione etenim (ut sepe supra tactum est) eligere seu consentire / quod affectus suus seu appetitus permaneat et persistat inclinatus in aliquid. seu conformetur alicui quod de se peccatum mortale existit. est peccatum mortale. Si secundo modo delectetur. cum talis cogitatio de se et secundum se non sit peccatum mortale. immo / ut supra tactum est possit utiliter ut pro predicando vel disputando de fornicatione haberi. sic nec etiam consensus deliberatus in talem delectationem / erit peccatum mortale. sed veniale tantum. vel forsan nullum. quia ut etiam sepe supra tactum est / ex deliberatione eligere seu consentire affectum suum seu appetitum esse inclinatum in aliquod / seu conforme alicui. quod de se et secundum se peccatum mortale non existat. non est etiam mortale peccatum. Et propter ista in declaratione ultimi sex modorum seu sex qualitatium se circa delectationem habendi ipsius rationis supra positorum / notanter addita est illa clausula. maxime si feratur ille consensus in ipsam illecebram seu carnalem delectationem / tanquam in rem aut operationem / seu actum super quo vel circa quem ipsa illecebra seu carnalis delectatio sic insurgit et versatur. et qui talis illecebre seu carnalis delectationis esset principale obiectum ut est ibi videre. Et intelligantur semper in omnibus premissis iuxta quod late in modicum supra tactis declaratum est.

consensus verus et deliberatus esse. quando scilicet ratio superior in huiusmodi delectationibus expresse consentiendo concurrat. vel eas post sufficientem deliberationem debitamque advertentiam seu animadversionem periculi et peccati quod inde imminet et incumbit reprimere negligit. Et hec quo ad ea que circa materiam delectationis et consensus in eam. an scilicet et quando. et qualia peccata existant / ex dictis doctorum quantum ad hunc tractatum spectare et sufficere visum est / recolligi et elici potuerunt.

De consensu in actu an sit peccatum. et quod.

Quia vero prout in superioribus ubi de hac presenti materia scilicet licet de natura primorum motuum delectationis et consensus in actum peccati tractari incepit / actum est. licet iam proxime monstratum est possit circa consensum deliberatum in delectationem peccati mortale formaliter insurgere et contingere. Immo communius iuxta tamen modificationes modicum supra positas / insurgat et contingat. non propter ea tamen in tali consensu in delectationem adeo est completa tentatio / quin ulterius progredi possit scilicet usque ad ipsum consensum in actum exteriori. immo in ipso solo consensu in actum exteriori dicat tentatio suppleri. ultraque progredi non posse. cum non videatur quid ultra consensum in actum exteriori ipsa tentatio operari posset. propter istud et etiam servando ordinem pre-dispositum / post expositionem et declarationem nature et qualitatibus ipsorum primorum motuum / ipsiusque delectationis. venit aliquantulum de natura et qualitate ipsius consensus in actum tractandum et declarandum. Circa quod primo rememorandum venit. quod iam modicum supra scilicet de ipsa delectatione et de consensu in eam. cuius rationis attribuantur tractatum est aliquantulum tactum incepit. scilicet quod consensus in actum seu actus executionem / semper rationi superiori attribuitur. secundum tamen quod in ipsa ratione voluntas includitur. propter quod iuxta superius tacta consensus ille voluntarius dicitur. Et causa est. quia iam ibi etiam aliquantulum apertum incepit. Num enim consensus in aliquid / de se importet vel presupponat

Compendiū Theologie

quoddā iudiciū de eo in quod sic cōsenti-
tur. nec enī aliter cōsensus proprie in ali-
quid fieri posset. nisi p̄ pri^o de illo in quo
sic consentit/ eiusq; qualitate z natura q̄/
dammō iudicatū esset. z in omni iudicio
(quod bene considerandū venit) vltima
sentētia ad supremū auditoriū seu iudica-
toriū spectet z ptineat. cum insup (vt etiā
sepe supra tactū est) omniū negociōz seu
opationum humanaz iudiciū/ ad rōem
siue superiorem siue inferiōrē spectet. fm ta-
men respectū ad duplicē regulā fm quaz
omnes opationes humane (vt sepissime
etiā dictū est) regulari habent. scilz vel re-
gulam legis humane que sumit̄ ex rebus
creat̄ quas naturaliter homo cognoscit:
cui regule ratio inferior innitit̄. vel regu-
lam legis diuine que sumit̄ ex rebus eter-
nis z increatis ad quas homo spirituali-
ter inclinā. cui regule/ ratio superior inni-
titur. z ita sit q̄ ipsa regula legis diuine.
sit superior. immo suprema/ z p̄ cōsequens
supremū auditoriū z iudicatoriū. vltima
q; sentētia ad illā ptem rationis ptineat.
que sic ipsi regule legis diuine que supre-
ma est innitit̄. que est ps superior seu rō su-
pior. **A**um p̄trea de plurib; seinuicē con-
sequētib; occurrit iudicandū/ finale iudi-
ciū finalis q; sententia sit de illo quod in
tali consecutōe seu cōcursu est vltimū vl-
timoq; occurrit. **E**t i negocijs humanis
vltimū quod sequit̄ z occurrit/ sit ipse rea-
lis actus seu ipius act^o executio. **E**t p̄ cō-
sequens iudiciū de ipso actu/ seu act^o ipsi-
us executōe. sit iudiciū finale sententiaq;
finalis/ z sic ad supremū auditoriū seu iu-
dicatoriū ptinens. sequitur manifeste q̄ ad
ipam rōnem superiorem ad quā sic (vt ta-
ctum est) iudiciū supremū finalisq; sentē-
tia negociōz seu opationū humanaz spe-
ctant iudiciū de ipso actu seu ipius act^o
executōe spectat z ptinet. z p̄ consequēs
etiā cōsensus in ipm actū seu ipius act^o
executionē quando interuenit. cum non
nisi vt tactū est post iudiciū supremū ac-
finale/ de ipso actu habitū/ intuenire pos-
sit. **E**x quo iterū sequit̄ q̄ (vt etiā in supi-
oribus sepe est tactū) q̄tenscūq; talis ip-
sius rationis superioris cōsensus. siue ver^o
z expressus. siue equalēs z interpretatiu^o
in actuz aliq̄ qui ex suo genere vel aliq̄
circumstātia peccatū mortale existit. iter-
uenit. talis cōsensus est peccatū mortale.

Quia semp talis ipius rationis superioris
in talem actū peccati consensus/ etiā si ip-
se realis actus iuxta tamen modificatio-
nē modicū infra tangendā/ nō procederz
seu subsequerē/ est tale peccatū quale cēt
ipse realis actus. **E**t ratio iā quodāmodo
in superioribus tacta est. ex premisissis su-
mi pot̄. **E**t primo respectu consensus.
veri z expressi ipius rationis superioris.
Nam ipsa ratio superior ad quā/ vt sic sta-
tim tactū est/ talis cōsensus in huiusmo-
di actū qui de se ex suoq; genere vel ex ali-
qua circumstātia peccatū mortale est per-
tinet. nullo modo in dictū verū z exp̄sum
consensum inclinari posset/ quin p̄us de
ipso actu eiusq; natura z qualitate deli-
berauerit z iudicauerit. alias vt supra ta-
ctum est nō esset verus z expressus consen-
sus. **D**eliberare autē z iudicare maxie cir-
ca tales actus humanos nō potest. nisi re-
gulam legis diuine z eterne cui sic inniti-
tur/ consulat. **C**onsulta autē regula legis
diuine z eterne/ in talem actū qui sic de se
ex suoq; genere vel ex circumstātia aliqua
peccatū mortale existit/ consentire nō po-
test. quin ipam regulā z legē diuinā z eter-
nam/ actu z realiter contēnat z spernat. se-
q; ab ea totaliter z fm habitum auertat.
Actu autē z realiter/ regulam legis diui-
nez eterne contēneret spernere/ seq; ab ea
totaliter z fm habitū auertere non potest
quin peccatū mortale existat. **S**equitur er-
go predicta simul adaptādo z applicādo
q̄ ipsa ratio superior in talē actum peccati
mortalis vere z exp̄sse cōsentire non p̄t/ q̄n
peccatū mortale existat. **R**espectu v̄o con-
sensus ipius rōnis superioris equalentis z
interpretatiui hoc idē patz. qz talis act^o qui
sic de se/ ex suoq; genere vel aliqua circum-
stātia/ peccatū mortale existit. cū de ipso
supremū z finale iudiciū vt sepe supra ta-
ctum est ad ipam rōnem superiōrē spectet
z ptineat. committi non potest. nec in rea-
lem executionē deduci. q̄n ipsa ratio supi-
or/ negligens fuerit ipm impedire. volūta-
tēq; respectu illi^o regulare z rep̄mere. z per
consequēs/ quin etiā regulā legis diuinez
eterne actu z realiter si tūc de ea actu cogi-
tabat. vel per modū cuiusdā inexcusabi-
lis obmissionis et negligentie. si tunc de
ea non cogitabat. cum in tali actu cogi-
tare debuisset. contempserit et spernerit/
ac se ab ea totaliter. et secunduz habitum

auerit. **E**t hinc dicit beatus Thom. prima secūde sue summe. q. rō supior. in ipm actū peccati consentire dicit. non solum qz fm rōnes eternas semp moueat ad agendū. sed etiā qz fm rōnes eternas nō dissentit. **A**d ppositū etiā istoz dicit Aug. de trinitate. Non potest pctm efficacie ppetrandū mēre decerni. nisi illa mētis intētio penes quā summa ptās z mēbra in opus mouēdi vel ab ope cohibendi (loquēs de ratiōe supiori. put etiā volūtātē iuxta quod iā dictū est includit) male actioni cedat vel seruiat. **P**ro ut hec la-tius modicū supra. z specialit in declaratiōe quinti sex modoz seu sex qualitātū se circa delectatiōem habēdi ipius ratiōis declarata sunt. **Q**ue ibi tacta/ pnt ad hoc ppositū/respectu cōsensus ipsius rōis supioris in ipm actū applicari. **E**t adhuc pamply z efficacit. cum nō tāta culpa ipi rōni supiori imputari habeat. nec faciliē tam graue peccatū insurgat/dū ipsa vere z expresse aut equiualeuter z interpretatiue in delectatiōem que in sola cogitatiōe cōsistit z versat consentit. sicut qn vere z expresse aut equalēter z interpretatiue in ipsum actū peccati cōsentit ipi qz actus executionē. **N**otant in pmissis vbi respectu pensus ipsius rōis supioris/ in id qd de se ex suoqz genere vel aliqua circūstantia est pctm mortale. de auersione a regula legis diuine z eterne/ facta est mētio. addita sunt ista verba. totalit z fm habitum. **E**t eni auerti a regula legis diuine z eterne (prout iam in supioribus vbi pncipue de hac pntē materia nature peccati venialis tractari incepit aliqliter declaratū est) dupliciter cōtingere pōt. **U**el scz totaliter id est fm habitū. qui pprie in hoc pposito nihil aliud est/ qz quedā inordinatiō mētis z intentōis dispositiō/ ponēs seu constitūēs alterū finē. **Q**d fit z cōtingit in oī actu qui de se suoqz genere aut aliq circūstantia/ hz et importat/ qd pctm mortale existat. licet forsan p tunc talis inordinatiō mentis et intentōis dispositiō/ non attendere neqz occurreret. **E**t ex hinc etiā (vt iā satis declaratū est) consensus rōnis supioris in talē actum/ est mortale pctm. quia sine tali auersione/ non potest in talē actū interuenire. **U**el cōtingit tal auersio/ nō totaliter. i. nō fm habitū s3 in actu solum. i. p illo actu q fit seu exerceat respe-

ctu cui est bñ aliqlis a regula ipius diuine et eterne legis inordinatiō. s3 non tāta nec talis mētis et intentionis indispositiō/ qz aliū finem ponat seu constituat. **E**t sic est et cōtingit in oī actu/ qui de se ex suoqz genere seu aliq circūstantia/ nō habet seu importat qd pctm mortale existat. sed solū veniale. **N**ā si illud vsqz adeo pcederet/ qz illa auersio iuxta qd expositū est/ esset totalis et fm habitū. aliūqz finē ponens z constitūēs. statim a natura peccati venialis excederet et in naturam pcti mortalis trāsiret. vt ibi satis expositū est et exēplificatū. **E**t ex hinc similis consensus ratiōis supioris in talē actū. q sic de se ex suoqz genere aut aliqua circūstantia non habet qz sit pctm mortale. sed solū veniale. nō erit etiā nisi pctm veniale. qz sine illa totali et fm habitū auersione et cū sola quadā inordinatiōe. potest in talē actū interuenire. vt satis et dictis cōcipe est. **E**t intelligant pmissa qz scz pensus ratiōis supioris in actū qui de se ex suoqz genere aut aliqua circūstantia pctm mortale existit/ est pctm mortale. **E**t iā si (vt iā supra tactū est) actus ille in quē sic ipsa ratio supior consentit/ realit ab extra nō subsequeret seu adimpleret. **S**i tñ h non ex pte ipi ratiōis supior/ ipi qz volūtātis. vtpote se p dictū consensum iā sic in illū actū seu illū actū executionē pstitū amplē adiuuantis et imutatis. sed ppter defectū possibilitatis facultatis vel alicui alterius opportunitatis aut circūstantie/ contingeret. **N**ā licet tūc/ realit et effectū/ tal actū non subsequeret z adimpleretur. pposito tamen et affectū/ quantū ad incursum peccati mortal/ subsecutū et adimpletū. **E**t hinc commūiter dicit qz volūtas p facto reputat. **I**uxtaqz istud pprie intelligendū venit illō dictū xpi. **M**atth. v. **O**mīs qui viderit mulierē ad concupiscēdū eā/ iam mechatur eā in corde suo. **E**t oīb sic supi circa hāc pntē materiā/ nature et qlitatis primoz motū. delectationis et consensus in actū pcti tractat/ ea quodāmodo epilogando habetur quō primū mortū primo primus ipsius sensualitatis q naturalis dicitur/ nullū peccatū est. **S**cdo vero primus motus eiusdē/ qui ex fomite procedit/ peccatum veniale existit. **D**electatiō autem siue morosa siue non morosa/ mora temporis. **D**um tamen notū

Compendiū Theologie

fit morosa mora consensus/ p rōem scilz
superiorem vere & realiter/ aut interpretatiue
& effectualiter deliberati. quod contingit
in secundo tertio & quarto sex modorum
seu sex qualitātū se circa delectatiōem ha
bendi ipsius ratiōis superioris supius de
claratis etiā si dicta delectatiō sit & feratur
circa ea que de se ex suo q̄ genere vel ex ali
qua circūstātia/ peccata mortalia existūt.
est solum peccatū veniale. Delectatiōe
vero morosa mora cōsensus/ per ratiōem scz
superiorem vere & expresse aut interpretatiue
et effectualiter deliberati qd̄ contingit in
quinto & ultimo p̄dictorum sex modorū
seu sex qualitātū se habēdi ipsius rōis. rē.
Necnō etiā consensus in actū. quādo ta
men (vt sepe supra tactū est) sunt & ferunt
sup his que de se ex suo q̄ genere aut ex ali
qua circūstātia peccata mortalia existūt
sunt etiā peccata mortalia. Et ad istud
propositū/ per modū exempli applicant
doctores licet diuersimode/ tentatiōem
que fuit in p̄mis parētibz. Ex quoz di
ctis/ potest sensualitas ipsa/ serpenti cō
parari. Ratiō vero inferior vt iam in supi
oribus tactū est/ mulieri eue. Et ratiō su
pior viro adeo. Cum igit̄ in ipsa primo
motu. secūdo tamen primo/ ipsius sensua
litas illecebria insurgit. quod nō nisi ex
fomitis corruptiōe puenit. & quasi cū ser
pēs/ comestiōe pomi eue suggessit. ideo
q̄ tunc peccatū solum veniale est & leuissi
mū. In delectatiōe vero nō morosa mo
ra/ cōsensus/ qui scz cōsensus sit p rōem su
piorē vere & expresse aut interpretatiue
& effectualiter deliberatus. quātūcumq̄
ista dicta delectatiō sit forsan morosa mo
ra tempis/ quantūcūq̄ etiā ipsa rō inferi
or iuxta p̄dictos scdm̄ tertiu & quartū
sex modorū seu sex q̄litātū se habēdi. rē. vel
circa talē delectatiōem/ nō bene aduertat.
vel subito/ aut improprie etiā in eā cōsen
tiat. tunc mulier sine viro/ ipsoq̄ ignoran
te/ cōmedere dicit̄. Ideoq̄ tūc solum pec
catū veniale est. qz q̄ in delectatiōe pecca
tum mortale interueniat/ a consensu viri
scz ratiōis superioris. vero & expresse aut int̄
pretatiuo & effectuali & nō alias procedit
In delectatiōe vero morosa mora cōsen
sus interpretatiui & effectualis. quādo scilz
ratio ipsa superior iuxta quintū sex modo
rū p̄dictorū seu sex qualitātū se habēdi
ipsius ratiōis rē. talē delectatiōem rep̄mere

negligit. tūc mulier sola/ sed tamē viro sci
ente comedit. & tūc licet vir non cōmedat.
propter illū tamē eius cōsensum interpreta
tiuū & effectualē/ peccatū mortale efficiē.
etiā si (vt sepe dictū est) desit voluntas p̄fi
ciendi actū. rē. Quia mulier bñ potest si
ne viro cōmedere. mortaliter autē sine viro
cōsensu vero & expresse/ aut interpretatiuo &
effectuali/ non potest peccare. In dele
ctatione vero morosa/ mora cōsensus veri
& expresse. quando scilz ratio ipsa superior/ in
iuxta vltimū sex modorū p̄dictorū seu sex
qualitātū se habēdi ipsius ratiōis. rē.
vere & expresse consentit. tunc vir non so
lum consentit. sed sicut & mulier comedit
& etiā si desit voluntas p̄ficiendi actū. rē.
est peccatū & grauius q̄ in casu p̄cedenti
Grauius etenim est in talem illicitam dele
ctationē vere & expresse consentire. q̄ nō
reprimēdo/ interpretatiue & effectualiter
cōsensum p̄bere. In consensu vero in
actum peccati seu ipsius actus executio
nem/ qui (vt late supra declaratū est) soli
rationi superiori attribuitur/ est ac si vir nō
solū sicut & mulier cōmederet. s̄ q̄dam mo
do ac si iuberet & p̄ciperet. & tūc etiā si iux
ta supius tacta/ talis actus realiter ab ex
tra non p̄cederet & seq̄ret/ est peccatū morta
le. Et adhuc graui⁹ q̄ in casibz p̄cedētibz
in q̄ntū scilz (vt etiā supra monstratū est)
graui⁹ est i actū peccati seu ipsi⁹ act⁹ execu
tionem q̄ in solā ei⁹ delectatiōe cōsentire
Vel alit̄ dici possz q̄ scilz in delectatiōe
morosa mora cōsensus veri & expresse ipsius
ratiōis superioris de q̄ statū supra vir nō cō
medit sicut mulier. s̄ solū cōmestiōi mulieris
cōsentit sicut supra dictū ē fieri i delectatiō
ne morosa mora cōsensus interpretatiui et
effectual⁹ eiusdē ratiōis superioris. Et q̄ p̄pter
h̄mōi cōsensuz vere & expresse/ peccatū morta
le. s̄ q̄ntū vt iā tactū ē q̄ i tali cōsensu int̄
pretatiuo & effectuali. in q̄ntū. s̄. graui⁹ ē ve
re & expresse in aliq̄ malū cōsentire q̄ inter
pretatiue & effectualit̄. Si i cōsensu ipsius ratiō
is superioris in actū peccati seu in ipsi⁹ act⁹ exe
cutionē. etiā si vt statū dictū ē talis act⁹ rea
lit̄ ab extra nō p̄cederet & seq̄ret. vir nō solū
cōsentit s̄ sicut & mulier cōmedit. & tūc ē ten
tatiō de se cōsummata & p̄fecta. Et intelligāt
he exemplificatiōes iuxta supius declarata.
q̄ntū. s̄. h̄mōi delectatiōes/ cōsensusq̄ i actū
sunt & ferunt super his que de se ex suo q̄
genere aut ex aliqua circūstātia peccata

mortalia existunt. **E**t hec quo ad talem materiam nature primorum motuum delectationis et consensus in actu ordinis et progressus tentationis. in quantum de eis ad propositum huius octavi tractatus istius libri tractandum occurrebat dicta sufficiunt. Qui latiora videre voluerit habet ut in superioribus in simili tactum est doctores plurimos. tam magistrum in. n. sententiarum quam alios super dicto passu tractantes. quos etiam beatus Thomas prima et secunda secundae sue summe

De tribus ad gratiam

unitatem peccati conferentibus. **V**ia vero iam receter et etiam in superioribus maxime in declaratione nature et qualitatibus peccati mortalis dicta et monstrata est. quomodo non nisi per actum aliquid de sui forsitan natura ex suo genere peccatum non esset vel forsitan veniale solum ex intentionis corruptione vel ratione remorsus conscientie seu aliqua alia circumstantia potest peccatum mortale effici. **A**ppropere etiam ad clarioris semper cognitionem distinctionis seu nature peccati venialis a peccato mortali circa cuius declarationem per sensum principaliter materia versata. visum est expediens de his tribus hic summarim aliqua perstringere. **D**e intentione ac fine actionis seu operationis. **D**e esse sui nature et qualitate conscientie. **D**e natura qualitate ac numero circumstantiarum.

De intentione ac fine

actionis seu operationis. **C**irca primum est advertendum quod intentio in generali potest hic et in materia morali. scilicet virtutis et peccati sumitur sic describitur. **I**ntentio est actus voluntatis in aliquo fine tendentis. per aliquid vel aliquid ad illum finem ordinata. **D**icitur enim intentio quasi in illud tendit. **N**am intentio semper respicit aliquid ut finem scilicet. quod illud est terminus voluntatis. **E**x quo clare apparet quod intentio de se importat et denotat quandam distantiam illi quod sic intendit. **E**t ideo quando voluntas fertur et intendit immediate in aliquid etiam si illud sit finis ultimus quem tunc sibi constituit. terminus quod ipsi us voluntatis qui per tunc habet. non dicitur tamen proprie esse intentio. sed quoniam affectus seu voluntas in aliquid tamen finem ultimum quem sibi tunc constituit. vel tamen ad illum finem ordina-

tum fertur et tendit. non immediate sed mediis tibus alijs per quod in illud in quod sic fertur et tendit nititur pervenire tunc proprie est intentio. **U**t gratia alicuius exempli fertur et tendit principaliter affectus alicuius seu voluntas in suam finale salutem. et propter ipsam facilius assequendam intendit corpus suum domare et spiritum subijcere ut hoc congruenti et cum saniori consilio et auxilio facere possit intendit religionem aliquam intrare. et per hoc faciendo ad aliquem locum talis religionis ire. **I**ste talis respectu salutis sue qui est ultimus finis quem tunc sibi constituit. respectu etiam dominationis sui corporis ac ingressus religionis. qui sunt fines medij ad illum scilicet finem ultimum ordinati dicitur proprie habere intentionem. **R**espectu vero additionis talis loci illius religionis. licet sit quedam voluntatis dispositio. non tamen proprie dicitur esse intentio. **E**t procedenti intentionis in generali descriptione clare et facilius elicitur per descriptionem intentionis recte per additionem scilicet istorum verborum debitum et debito modo. **E**t etiam intentionis perversae seu corrupte. per additionem oppositorum seu contrariorum verborum scilicet indebitum et indebito modo. **S**icut tamen quod in descriptione intentionis recte illa duo verba scilicet debitum et debito modo conjunctim accipiuntur. cum ipsa duo ad hoc quod intentio sit recta necessario habeant concurrere. **I**n descriptione vero intentionis perversae seu corrupte illa duo verba opposita scilicet indebitum et indebito modo accipiuntur divisim cum alterum eorum ad hoc quod intentio perversa vel corrupta existat per se sufficiat. **E**t enim (ut sepe dictum est) plura necesse est ad virtutem concurrere quam ad viciam immo per defectum unius eorum que necessario ad virtutem requiruntur transitur in viciam. **S**uper quibus quantum ad intelligentiam naturae et effectus intentionis respectu eorum qui iam in hoc octavo tractatulo huius libri circa materiam peccati mortalis et peccati venialis tractata sunt et tractabunt spectare et sufficere videtur. subiunguntur hic aliqua regule notabiles. **P**rima regula est. **E**x fine principaliter intento id est respectu finis ultimi qui principaliter in aliquo actu intenditur. actus ille attendi considerari. et iudicari habet. ad hoc scilicet quod dicatur et iudicetur bonus vel malus. meritorius vel demeritorius. **J**uxta quod intelligitur applicari per dictum christi

Compendiū Theologie

Mathei. vi. Si fuerit oculus tuus simplex totū corpus tuū lucidū erit. **Ubi iuxta August.** per oculū significat intentio. **Et** intelligitur hec regula de his maxime actibus/qui alias et seipsis sunt in differentes. i. qui de suo proprio esse/propriaque natura/sine cōkursu alterius cause seu alterius circūstantie/nō habent q̄ sint boni vel mali. **Ut** gratia exempli leuare festucā de terra. vel mouere manū. Nam si tales actus de proprio suo esse propriaque natura haberēt q̄ essent boni vel mali aliter esset dicendū. vt clare p̄ regulas sequētes videri poterit. **Scōda** regula. Actus de seipso malus/ex fine bono principalit̄ intento nō efficit̄ bonus. **Ut** gratia exēpli. Furari vel depredari. q̄ sunt actus de se mali etiā si ea principaliter intētiōne ad hūcque principaliter finem fiant. vt exinde in dei honore fiat elemosina. nō propter hoc boni efficiūtur. **Tertia** regula et opposita. Actus de seipso bonus/ex fine malo principaliter intēto/efficitur malus. **Ut** gratia exēpli. De elemosina vel orōne vel p̄dicatōe que principaliter propter vanā gloriā. mundanā. vel propter lucrū tpale habendū. et adipiscendū vel hōi fieret. **Et** ratio diuersitat̄ istarū duarū regularū ex descriptōe intētiōnis recte et intētiōnis puerse seu contra pre supra positis alijsque etiā ibidem dictis clare apparet. Quia ad intētiōne rectā/duo requirunt scz q̄ tendentiā volūtatis sit in finē debitū. et q̄ sit per media ad illū finē debito modo ordiata. **Ad** intētiōnem vero puerfam seu corruptam sufficit defectus vel malicia in vno istorū scz vel q̄ finis principaliter intētus sit de se malus. vt potuit tertia regula. **Vel** q̄ media p̄ que ad illū finē tendit̄ sint de se mala vt ponit scōda regula. **Quarta** regula. Una et eadē principalis intētiō finalis. i. in aliquē finem principaliter tendens. plures actus se inuicē consequētes etiā diuersimode et distanter ab inuicē factos/potest in bonū et ad meritū. vel in malum et demeritū informare. **Ut** gratia exēpli. **Respectu** intētiōis recte intendit aliq̄s vnū solidū pro deo in elemosinā / p̄ duo decim sibi inuicē succedentes dies elargiri. et dare sic scilz q̄ qualibet die dabit vnū denariū. **Si** a casu contingat istū hōiem datōne aliquorū istorū denarioꝝ. p̄ aliq̄b̄ istorū duodecim dieꝝ obliuisci et itermit-

tere. et in alios dies reparare et facere. donatio ista/nihilomin⁹ sic in alijs dieb̄ facta propter primā principalē intētiōem erit meritoria. de intētiōne vero peruersa/facilius est dare exemplū cū facilius cōtingere possit. **Quinta** regula. **Finē** sub fine seu intētiōem sub intētiōne/pōt quis ad meritū vel demeritū seu meritorie aut demeritorie qd̄ idem est/ponere cōsentire et habere. dictosque fines seu intētiōnes/sic sibi inuicē subordinatos/pōt vna et eadem principalis et finalis intētiō/in bonū vel malū meritū vel demeritū informare. **Ut** gratia exēpli. **Respectu** principalis et finalis intētiōis recte. intendit aliq̄s ire ad for̄ ad hūc finē/q̄ ibi emat medicinas. ipsas autē medicinas ad hūc finē emit/vt ab aliqua infirmitate curet. **Ad** hūc vero finem ab illa infirmitate curari desiderat. vt aptius et melius deo seruiat. **Clarū** et certū est/q̄ in isto casu/omnes iste p̄cedētes voluntates et intētiōes/que sic circa istos diuersos fines ferūtur et tēdunt/per illā principalē et finalē intētiōem/apri⁹ et melius deo seruiēdi. in bonū et ad meritum informant. et propter eā/bone et meritorie existūt. immo in tali casu q̄ scz voluntas in aliquos fines seu intētiōes sic sibi inuicē ad aliquē principalē et vltimū finē subordinatos principaliter propter ipm̄ principalem et vltimū finē fert et tendit. licet illi fines seu intētiōes/plures sint et diuersi. nō tamen proprie debet dici nec proprie est nisi vn⁹ et idem ipm̄ voluntatis motus. **Et** intelligūtur hec in ista regula dicta. etiā si tēpe realis executōnis seu adimpletōis illoꝝ actū sup̄ quibus sic dicte p̄cedētes voluntates seu intētiōnis ferūtur et tendūt. illa principalis et finalis intētiō non realiter et de facto in mente habere. **Arputa** quia p̄ tunc/vel nō occurreret vel non attendere. sufficit enī q̄ p̄cesserit et in habitu habeat. **Utr** verbi gratia in exēplo statim posito datur q̄ ille talis qui sic ab aliqua infirmitate curari desiderat/vt aptius et melius deo seruiat tēpe quo emit medicinas ad hoc vt a dicta sua infirmitate curari possit. et tempore quo predictis medicinis ad dictā suā curationē emendis ad forū vadit/et illā principalē et finale intētiōem aptius et melius deo seruiēdi nō realiter et de facto in mente habeat. qz tūc forsan vt dictum est

vel non sibi occurrit vel non attendit. nihilominus tamen / cū per prius eā habuerit / adhuc in habitu (vt p̄supponit) habeat. illa principalis et finalis intentio / aptius et melius deo seruiēdi / istos actus emēdi / et ceteros ad foras. seu voluntates et intentiones que sup̄ ipsis ferunt / in formabit et bonos et meritorios efficiet. ac si tūc illā principalē et finalē. intēsius. aptius. et melius deo seruiēdi in mēte realiter et de facto habuisset. **R**espectu vero principalis et finalis intentionis p̄ se seu corrupte / facilius (vt statim in regula precedenti tactū est) dari potest et cetera. **I**ntelligant etiam predicta respectu tamē principalis et finalis intentionis recte / actuumque bonorum et meritoriorum. dum tamē inter dictos actus seu fines / sic sibi ad vltimū finē principalē intētiū subordinatos. et sup̄ quibus huiusmodi precedentes voluntates seu intentiones sic ferunt et tendūt. nō intēniat seu intēndat aliquis actus seu finis ex seipso / suaque propria natura / illi finis principaliter intētiō quoad meritū difformis et oppositus. et qui voluntatē seu intentionem que sup̄ ip̄m fert et tendit possit p̄uerrere seu corrumpere. **P**ro quo aptius declarādo / ponit sexta regula. **S**epta regula. Quotienscūque int̄ plures actus seu fines sibi inuicē ad aliquē finē vltimū alias ex seipso bonū et meritorium principaliter intētiū subordinatos interuenit / seu intēndit aliquis actus seu finis illi finis principaliter intētiō ex seipso suaque propria natura quoad meritū difformis et oppositus. voluntatemque seu intentionem que sup̄ ip̄m fertur et tendit p̄uerrere et corrumpens / talis actus seu finis mediū sic interueniens. nō informat ad meritū p̄ illā principale intentionē illius finis vltimi sic de seipso merito. quā potest ip̄am principalem et finalē intentionē omnesque alios fines seu intentiones precedentes. etiā alias ex seipsis bonos et meritorios deformare et quodāmodo deprauare. **V**erbi gratia. Intendit aliquis ire ad aliquā domū et ad hunc finē in illā domū vult ire / vt ibidem luxuriet. ad hūc autē finē luxuriari vult / vt sanior inde efficiat. ad hūc vero finem vult sanior effici / vt aptius et melius deo seruiat. **I**ste finis vltimus principaliter intētiō aptius et melius deo seruiēdi. qui alias ex seipso bonus est et meritorius / illam

voluntatē seu intentionē que sic sup̄ illū actum luxuriandi fert et tendit / et a minori illū actum si a casu committeret. cū ex seipso suaque natura sit illi vltimo finis sic principaliter intētiō quoad meritū / difformis et oppositus ad predictam voluntatē seu intentionē que sic sup̄ eū fert et tendit. p̄uerrere et corrumpere. nullo modo ad meritum reformare potest. quā potest illa p̄uersa et corrupta voluntas et intētiō / ip̄am vltimam et principalem intentionem ac omnes alios fines et intentiones procedentes / deformare et quodāmodo deprauare p̄ ampliusque ac grauius faceret actus si a casu committeret. **E**t ratio horū est. quia vna voluntas seu intētiō ex seipso p̄uersa seu corrupta. plures voluntates seu intentiones alias ex seipsis bonas deprauare potest / sed nō econtra. **U**na etenim bona voluntas seu intētiō / nō potest plures ex seipsis malas / bonas efficere. immo nec plures bone etiā se inuicem consequentes / vnā ex seipso malā bonam efficere possunt. **Q**uia vt in superioribus sepe dictū est. ad bonitatem et rectitudinem alicuius voluntatis seu intentionis plura necesse habent concurrere. quā ad eius maliciā seu corruptiōem. immo ad eius maliciā seu corruptiōem sufficit defectus vnius eorū que ad bonitatem et rectitudinem cōstituentia necessario requirunt. **I**ntelligant etiam ea que sic statim supra. tam de actu interiori ipsius voluntatis. quā etiā actu exteriori exinde cōsequentiū p̄ principalem et finalem intentionem quoad meritū vel demeritū. informatōe dicta sunt. quā huiusmodi principalis et finalis intētiō. tales actus interiores voluntatis / et a fortiori ipsos actus exteriores si exinde consequantur / precedit vel cōcomitat. **N**am si huiusmodi principalis et finalis intētiō tales actus subsequeret. aliter veniret dicendū. **E**tenim vt iam statim innuī visum est. triplici quātū ad hanc materiā cōcernit potest ipsa intētiō. siue de recta / siue de p̄uersa et corrupta accipi velit / respectu supra dictorum actuum. tam se interiori ipsius voluntatis quā exteriori inde cōsequentiū / cōsideratiōe comprehendēdi. **U**no modo vt eos p̄cedēs. alio modo vt eos cōcomitans. alio modo vt eos subsequēs. **D**e intentione autem / predictos actus p̄cedere. quomō et quādo eos quoad meritū et demeritū informare habeat et informet. satis in superioribus tractatū

Compendiū theologie

z declaratū est. **D**e intentōe vero/hmōi
actus cōcomitāte/hoc idē scz quō z quā/
do eos informare habeat: informet. ex su
pius etiā tractatis clare elici et cōcipi po
test. **E**tenī si intētio tales actus precedēs
īpsos quo ad meritū z demeritū iuxta ta
men modificatōnes z declaratiōes supra
etiā tactas informare potest z quāq; infor
met. hoc idē nō dubiū/iuxta easdē tamen
modificatōes facere poterit: valebit intē
tio ipos actus realiter z de facto cōcomi
tans. **Q**uo vero ad intentiōez tales inte
rioroz voluntatis actus. ac etiā exterioroz
exinde pueniētes subsequētē seu sup ac
cedentē/aduertenda sunt q̄ sequūtur. **A**t
primo quantū ipos actus interioroz vo
luntatis in se z absolute cōsideratos con
cernit/q̄ intentō/hmōi interioris actus
volūtatis/subsequens seu supaccedens/
nullo modo ex seipsa potest eos q̄ ad me
ritum vel demeritū informare. i. meritori
os vel demeritorios efficere/nisi quatin⁹
illi actus interioroz voluntatis/cū illa sub
sequēti seu supaccedēti intentōe reiterarē
tur. **U**t gratia alicui⁹ exēpli ad clariorē
semp intellectū. vt aliquis vult z in mēte
disponit ire de roma in hirlm. z p hoc si
bi equū z alia necessaria preparat. nō quī
dē pro tūc nec p prius relatōe seu reflexio
ne quacūq; habita in deū. s; forsan (vt in
terdum cōtingit) sola causa societatis vel
alia. vult postmodū iste dictā suam volū
tatem seu propositū qd sic habuit/in de
um referre. vt scilz illd propositū z volun
tatē quā sic de cundo in hirlm simplicit̄
habuit. habuerit intentōem deo seruiē/
di z complacēdi. **I**sta intentio sic sibi su
pueniens/nullo modo pōt ex seipsa illum
actū interiorē voluntatis seu illud pposi
tum quod sic p pri⁹ de cundo in hirlm ha
buit/iformare. sic scz q̄ eius bonitas seu
meritū/ex ista subsequēti z superaccedēti
intētiōe dependere possit. nisi iterū illū
interiorē actū voluntatis seu ppositū/cuz
ista intētiōe subsequēti/ille homo reite
raret. sic scz q̄ illā voluntatē et ppositū qd
sic de cūdo in hirlm simplr̄ habuit/reha
beret intētiōe deo seruiēdi z complacēdi
qd si faceret/et a casu in dicto suo pposito
sine sua culpa impediret/iste actus volun
tatis sic cū ista intētiōe subsequēte reite
ratus meritori⁹ esset. vbi prioz z pcedens
nō fuisset **A**t rō clara est. qz iam ille interi

oz actus voluntatis seu illud propositū/
sic istam intētiōez subsequētē precedēs
tpe quo ista intētiō accedit/est quasi in fa
ctum eē. z quodāmodo in pterito z nō eē
quare nisi reiteraret/nullo modo videt p
subsequētē intētiōē informari posse.
Quo pō ad ipsos act⁹ exterioroz. ex ipf
scz interiorib; actibus voluntatis proue
nientes. hmōi act⁹/sub duplici specie/du
pliciq; qualitate quantū ad hāc materiā
p̄inet/cōsideratōni occurrūt. **S**ūt etenī
aliqui respectu prime speciei. simplices
in se. i. qui de sua natura etiā si quedā suc
cessum habeāt. nō tamē ex plurib; z diuer
sis alijs actib; de se cōpletis vel longo tra
ctu tempis subsistere seu constare habēt.
vt gratia exēpli. **D**are nam elemosinā
celebrare vnā missam. et hmōi. **A**lij vero
sunt z secede speciei. cōpositi in se. i. q̄ de
sui natura ex plurib; z diuersis alijs acti
bus de se cōpletis. vel ex longo z in diuer
sa tempa tractu subsistere z cōstare habēt
vt gratia exēpli. **D**iu in religione viuere.
in longā pegrinatōem ire. z hmōi. **R**ur
sus possunt predictaz duaz speciez act⁹
sub duab; diuersis qlitatib; (vt tactū est)
cōsiderari. **U**el scz put sunt in factū esse. i.
pfecti z cōpleti. **U**el prout sunt adhuc in
fieri. i. iam incepti z nondū pfecti seu com
pleti. **D**e quib; magis p exēpla subinser
ta liqre poterit. **P**remissa igitur ad p
positū applicādo dici potest. q̄ act⁹ pme
qualitatis scz q̄ sunt in factū esse. i. pfecti z
cōpleti/cuiuscūq; predictarū speciez exi
stant. siue scz simplices siue cōpositi. intē
tio subsequēs seu supaccedēs. nullo mo
do potest ex seipsa quoad meritū vel deme
ritū informare. **N**ec taliū actū bonitas
seu malicia ex dicta subsequēti seu supac
cedenti intētiōe depēdere. **R**atio clara
est. qz tales actus cū pfecti z cōpleti et sic
trāfacti sunt. nō sunt amplius in esse. qd
autē ampli⁹ in eē nō existit. nō potest am
plius per aliud subsequēs informari. nec
ab eo quoquo mō dependere. **N**ec etiā iu
pra modicū supius tacta/posset actus in
terior voluntatis/respectu taliū actū ex
teriorū sic transactor. cum illa subsequē
ti seu postaccedēti intētiōe reiterari. **U**t
gratia exēpli. et prioz de actu simplici. **D**e
dit aliquis cuidā indigēti vnū florenum
nihil tūc nec p ante/respectu istius datio
nis de deo cogitās. s; qz forsan ille idigēs

vicin⁹ huius erat vel alias sibi gratus. Si
supaccedat isti vel subsequatur intentio quod il-
lum florenum voluerit dedisse ob dei reueren-
tiam et honorem/ ista intentio sic subsequens
seu supaccedens/ nullo modo quoad meritum
potest ex se ipsa illud actu scilicet illa datione il-
lius floreni informare. quod scilicet eam meritoriam
faciat. quod iam illa datio ante accessum istius su-
pveniatis intentiois. transiit. nec est ampli-
us inesse sicut nec potest informari. Nec etiam
respectu eius posset actus interior voluntatis
cum ista subsequenti et supvenienti inten-
tione reiterari. De actu vero composito si-
militer exemplificari potest de illo quod de deo ni-
hil tunc. nec per antea respectu huius cogitatis.
nec tunc quicquam in deum deflectens seu referens
iuerit de roma in hiberniam. Si enim talis/ com-
pleto dicto suo viagio/ velit illud in deum
referre intentionemque dei honoris fecisse. ista
intentio supveniatis/ nullo modo potest illud actu
sic completum scilicet illud viagium quoad meritum
informare. Nec etiam posset actus interior
ipsius voluntatis respectu eius cum illa sub-
sequenti supaccedenti intentione reiterari iur-
ta quod satis declaratum est. ¶ Actus pro-
prie qualitatis quod scilicet sunt adhuc in fieri. id
iam incepti et nondum completi. quod sic nota-
ter dicitur. Et enim si nondum incepti essent. in-
tentio tunc supveniatis non posset respectu
eorum dici subsequens. seu post accedens. si eri-
am completi essent iam supra declaratum est. quod
talis intentio operaretur. Quomodo igitur actus
prout in se ipso in suoque esse totali confide-
rant/ intentio subsequens seu supaccedens
potest ex se ipsa quod meritum vel demeritum
in quod informare. et secundum quod etiam non informa-
bit. Secundum quod enim non informabit. quod. si-
cut illius actus si sit actus de se simplex. omnes
etiam alii singulares actus ex quibus una cum
aliis ille totalis actus subsistit et constat si sit
actus compositus quod dicta intentiones sic subse-
quenter et supaccedenter precesserint. nullo
modo quod meritum vel demeritum poterunt
ab ea informari. Secundum quod autem informa-
re poterit. quod illud totale actu in se. nec non
preter de eo restante si sit actus simplex. ac
omnes etiam alii singulares actus ex quibus ille to-
talis actus subsistit et constat si sit actus com-
positus/ illa supaccedenter et supvenienter
intentiones subsequentes/ meritorios vel de-
meritorios efficiet. ¶ Ut gratia exempli. et primo
de actibus simplicibus. ¶ Vult aliquis et dispo-
nit celebrare missam. tunc nec per antea respe-

ctu huius celebrationis considerationem seu
relationem in deum habens. sed vel forsitan per
pudorem vitando. vel alia causa. Celebrat
iste usque ad epistolam. postmodum vanitatem
suam considerans/ compungitur et intentio-
nem suam respectu huius celebrationis in de-
um referre incipit. sic scilicet quod intentione hono-
ris et reuerentie dei celebrare vult. ¶ Ista in-
tentio supveniatis et supaccedens/ istum actu
simplicem qui est adhuc in fieri/ secundum quod in-
formabit. quod scilicet ipse in se nec non partem que
de eo post illam intentionem supvenientem age-
da restabat. ac etiam omnes alios singula-
res actus ex quibus ipse totalis actus sub-
sistit et constat. meritorios efficiet. et maxi-
me. quod etiam respectu eorum/ actus interior vo-
luntatis cum illa supaccedenti intentione rei-
teratur est. secundum quod etiam ista intentio istum
celebrationis missam actu non informabit. quod
preter que de eo ante accessum dicte supveni-
entis intentionis acta erant scilicet omnia ante epistolam
dicta. nullo modo informabit. nec meritoria
efficiet. quod iam non sunt in se nec etiam respe-
ctu eorum potest actus interior ipsius volun-
tatis cum illa supvenienti et accedenti intentio-
ne reiterari. De actibus vero compositis potest
similiter exemplificari. et primo de actu com-
posito/ quod longum et ad diversa tempora tractum
seu successum. iuxta exemplum iam supra po-
situm. de illo quod causa societatis vel alia va-
dit de roma in hiberniam. pacatque quater et quinta
parte itineris/ mutat intentionem et propositum
et in deum reflectit. ista intentio sic supacce-
dens et supveniatis/ istum totale actum quo
ad quod informabit. scilicet quo ad totale actu
in se. et quoad omnia que de eo post accessum
dicte intentionis agenda restabant. ut puta
reliquum itineris. labores pericula et expensas
quas amodo sustinebit et faciet. quod meri-
torios efficiet. Quoad quod etiam non infor-
mabit. quod scilicet illam partem itineris ante facti
laboresque pericula et expensas per prius habi-
tos et factos/ nullo modo potest ex se merito-
rios efficere ut iam statim de celebrante mis-
sam declaratum est. ¶ Potest etiam se per ad maio-
rem declarationem/ de actu ex diversis sin-
gularibus actibus composito/ similiter. exemplifi-
cari de paupere. quod sola causa victus lautio-
ris habenda/ vel alia non de se meritoria. intrat
religionem. et ibi sub tali intentione aliquandiu
ut puta quatuor aut quinque annis vivit.
pluresque actus ad regulam pertinetes/ non mu-
tata propria causa seu proprio proposito sui ingressus/

Compendiū theologie

facit et requirit. Cognoscit iste defectū suum. cōpunctusq; ppositū et intētiōē suā mutat. omniaq; in deū referre incipit. et intētiōē deo seruiendi et ad regulā suā amodo in dicta religiōe vult viuere. Ista subsequēs supaccedēsq; intētiō/ istū actum viuendi in religiōe fm quid in formabit. quia scz quo ad ipm actū in se ac etiā omnes alios singulares actus. qui post illas supaccedentē intētiōem fient. qz eos meritorios. et istum vere religiosum q̄ prius nō erat/ efficiet. Quo ad quid etiā non in formabit. quia oēs alios singulares actus precedētes. meritorios efficere nō potest. Nec etiā respectu eoz. cum transacti sint potest actus interior volūtatis cum ista supaccedēti intētiōe reiterari. Et ad istū ppositū respectu scz istoz actū qui sic in fieri existūt et intētiōis supaccedentis/ satis pertinere videt illud beati Gregorij in omelia. Restat vt quisq; ille est q̄ ad supernam patriā tēdit/ nequaq; se a vicijis mundi huius honestate cōtineat. Qui et si quedā aliq̄ndo bona pro honestate inchoat/ in eius intētiōe nō debet pmanere. nec p bono ope/ presentis huius mundi gloriā q̄rere. sed totā spem in redēptoris sui aduentu cōstituat. etc. Ecce mentio de bonis inchoatis/ et de mutatōe intētiōnis etc. Et put in superiorib; exemplificatum est de informatōe ipoz actū quo ad meritū. simili modo exemplificari facile est de eoz informatōe quo ad demeritū cū eadem quo ad hoc ratō existat. Resolutio finalis est ista. q̄ intētiō actus/ tā interiores ipius volūtatis/ q̄ exteriores ex ipis procedētes/ qui realiter et transacti sunt. subsequēs seu superaccedens/ nullo modo potest ex seipsa eos quo ad meritū vel demeritū iformare. Q̄ vero dicat actus interior volūtatis cum intētiōe subsequēti seu supaccedēti reiterari. etc. Jam pprie loquēdo illa reiteratio esset nouus voluntatis actus. et sic respectu eius posset et deberet dici intētiō cōmitās et nō subsequēs. Sed ista p mediocrib; et simplicib;/ et q̄ magis conscientiarū scrupuli cognosci et quietari valeāt vt sepe tactum est/ ita late specificari et p exempla declarari libuit. **R** Notandū insup et potest poni vt septima regula. Septima regula q̄ actō corpalis potest etiā meritoze ad aliquē finē t̄pale referri. dūmodo finis ille t̄pale. in de-

um finaliter referat. Actō vero spūalis vt predicatio oratō et h̄mōi. nullo modo potest meritoze ad finē t̄palem referri. etiā si illō t̄pale finaliter in deū referat. At hoc est in effectu qd̄ dicit. Aug. Debe mus māducare vt euāgelisem. nō autem euāgelisare vt māducem. **A**duertēdū p̄terea q̄ etiā p modū cuiusdā regule et hec p octaua poni potest. Octaua regula q̄ si in aliquib; actib; seu actionibus/ ad diuersos fines sibi inuicē subordinatos tendentib;/ primus vel medius finis seu p̄p̄in̄q̄oz intētiō ponat seu cōstituat ali quod t̄pale. ordo talis est p̄uersus. atq; h̄mōi sic ad istos fines ordinari demeritorij. Bene tamē etiā meritoze licitū est/ duos fines in aliquo actu cōstituire et intendere. vnū scilz t̄palem. et aliū eternū dūmodo illud quod est eternū/ sit principalis et vltimus finis intētiōis. et nō econtra. Ut gratia exēpli de istis duob; membris. Op̄abit aliq; sufficiens et idoneus/ s; indigens/ beneficiū ecclesiasticū. vt scz habeat vnderitā suam sustentaret. et vt etiam maiorē habeat occasiōē et facultatē deo debite seruiendi. Sic sunt duo fines licite intētiōis. vnus t̄palis. et alius eternus. Si igit iuxta primū membrū huius/ nobilis seu regule/ finis p̄p̄in̄q̄oz seu p̄p̄ior sit ipsum dei seruitiū debite facere. et finis vltimus et p̄cipalis sit sustentatōem vite habere. tūc ordo est p̄uersus et actus ad hos fines ordinati de se quo ad salutē eternā adquirendā/ demeritorij. Si vero cōtrario modo procedat intētiō. sic scz q̄ finis primus seu p̄p̄in̄q̄oz sit sustentatōem vite habere. et finis vltimus ac p̄cipalis/ sit ipsum dei seruitiū facere. tūc ordo est rectus et bonus. actusq; ad hos fines debite ordinati quo ad salutē eternā adquirendā/ meritorij. Et hec q̄ ad materiā intētiōis ac finis actiōis et opatiōis q̄ntū huic tractatui cōgruere visum est/ dicta sufficiāt.

De elle natura et

Qualitate conscientie. Quo vero ad esse seu naturā ac qualitātē conscientie. est primo sciendū. q̄ cōscientia p̄p̄rietas vocabuli de se satis connotat/ duo dicit et importat. Primo dicit et importat sciētiam. et fm hoc conscientia dici potest qd̄a habitus naturalis. nō solū cognitiuus.

sed etiā motiuus. **P**onet enī et inclināt animā ad bonū psequendū. et malū fugiendū. **E**t isto modo inquantū scz sciētiā dicit et importat/habet se vt supius. cōiungiturq; ipsi primo habitui naturali/supioriq; lumini ratōis quod synderesis dicit. ita q; propter hoc aliqui. vt hieronimus et alij ipam synderesim prout in supioribus tactū est. cōscientiā seu cōscientie iudiciū dicere voluerint. **E**t tūc cōscientia de se semp recta est. nā tūc circa vniuersalia agibiliū sicut ipsa synderesis versat.

Secūdo vero dicit et importat cōscientiā et magis pprie. quandā acceptōem seu acceptatōem ex parte ratōis. **E**t enī cōscientia pprie loquendo nihil aliud est q; applicatio quedā seu ordinatō sciētie ad aliq; actū. sciētia autē in rōne est. qd satis denotat hec prepositio cum. dicit enī cōscientia quasi cū alio sciētia. **E**t tūc cōscientia pprie loquēdo magis est actus q; habitus seu potētia. **I**stoc modo se habet vt inferius. magisq; coniūgitur rōni simplici. imo tunc dicit quoddā dictamē rōnis. **E**t hoc modo nō semp de se est recta. imo frēqnter errorē recipit. quia tūc cū scz sic ipsi rōni simplici coniūgitur habz circa particularia et p modū cuiusdā cognitio nis seu inquisitionis versari. in quib; frēquentē error et errare cōtingit. **Q**ue clarior p exemplū nonnullorū doctorū cōcipi possunt. **F**ormā enī quendā quasi cōscientie silogismū. **C**uius synderesis maiorē ponit quasi generalē et vniuersalem sic. Nullū malū est faciendū. **Q**ui cōscientia se iuxta primā sui importatiōez seu cōnotatiōem/ipsi synderesi cōiungēs sine q; cūq; difficultate assentit. nec tunc errat. **Q**uia circa hmoi maiorē. nō est error. **F**ormat deinde ratō sub ista maiorē vñā minorē/ad aliq; casum seu factū particulare descendēdo. sic **E**t hoc est malū. **Q**ui minori si cōscientia se iuxta scdam sui importatiōem seu connotatiōez ipsi ratōi cōiungēs assentiat. potest errare et potest non errare. **I**nfert demū cōscientia ex istis duabus pmissis cōclusionē sic **E**rgo hoc nō est faciendū. **Q**ue cōclusio similiter erit falsa vel vera. prout scz ipsa ratio et cōscientia se illi coniūgens in illa minore errauerit. **E**t etiā cōscientia put magis pprie et magis cōiter sumit scz dum magis rōi simplici coniūgitur/dicat quandā applica

tionē seu ordinatiōem sciētie ad aliq; d. sicq; magis actum quendā q; habitū seu potētiā importet. patz ex his que ipsi cōscientie attribuūtur. scz testificari. accusare. remordere. reprehendere. excusare. instigare. stimulare. remurmurare. incitare. ligare. retrahere. **Q**ue omnia (vt clarū est) consequūtur quandā actualē applicatiōem alicuius cognitiois seu sciētie ad ea que agunt. **Q**ue quidē applicatiō tripliciter habz fieri fm diuersitatē triū temporū videlicet preteriti presentis et futuri. **A**nō enī modo et respectu preteriti temporis habet dicta applicatiō fieri. dum scz recognoscit aliquid factū vel nō factū esse. **E**t fm hoc cōscientia de hoc q; sibi vel in malo cōmissio vel in bono omissio aut econuerso cōscia est ptra mentē. testificat eāq; vel accusat. remordet. et rephendit vel etiā am excusat. **A**lio modo respectu presentis temporis habet dicta applicatiō fieri. dum scz aliquid faciendū imminet vel occurrit. **E**t fm hoc cōscientia put de illo in bonū vel malū. fm iudiciū rōnis p applicatiōem sciētie seu cognitiois ad illd iudicantis sibi cōscia est mentem ipsam facere vel nō facere. instigat et stimulat et recalciat. **A**lio modo et respectu futuri temporis habet dicta applicatiō fieri dū scz cōscientia ad aliqua in futurū faciēda vel nō faciēda put sibi de eis fm iudiciū rōnis p applicatiōem sciētie seu cognitiois ad illa iudicantis. cōscia est mentem ipsam

incitat et ligat vel retrahit. **P**lures a diuersis doctorib; assignant psciētie descriptōes. **A**na a Joh. damasceno. q; cōscientia est lect intellectus nostri. **A**lia a basilio. q; cōscientia est rōnale iudicatoriū. **A**lia q; est cognitio sui ipsius. **A**lia q; cōscientia est habitus mentis. boni et mali discretiu. **A**lia q; cōscientia est credulitas intentiois ad aliq; faciendū vel nō faciendū. animi deliberatione firmata. **E**t istis cōscientie diffinitionib; seu distinctōib;. que in effectu bñ resoluēdo in idē coincidunt. colligi pōt q; cōscientia respicit et cōcernit/tam facta q; faciēda. immo omnia tempa respicit. vt factis declaratum est.

De cōscientia in discreta **N**otare solent aliq. cōscientiā nimis largā et etiā nimis strictā cauedāz

Compendiū theologie

fore aliquas rōnes assignātes. **U**nam scz quia cōsciētia nimis larga generat p̄sumptionē. **A**lmis vero stricta desparōnem. **A**liā quia cōsciētia nimis larga frequēter illud qd̄ est malū dicit bonū. **A**lmis vero stricta ecōtrario sepe damnat saluādū. **Q**uod nō preut verba iacēt de se sic simpliciter accipiendū est. sed p̄ quādā denotatōem. et maxime in indifferentibz. que scz vt sepe tactū est. nō habent ex se suoqz genere q̄ sint bona vel mala. meritoria vel demeritoria. **E**tenī cōsciētia larga. cōiter de pluribz que frequētissime occurrūt nullum remorsum habz. et sic plura sepe facit que sic faciendo nō peccat. **I**n quibz tñ si remorsus haberet. peccaret. **E**xindeqz plura peccata euitat q̄ alias incurreret et committeret. **C**ōsciētia vero nimis stricta. ecōtrario cōmuni et quasi de omnibus et frequētissime sine causa remorsum habet et dubitat. **E**t cū plurima necessario facere habeat. plurima facit. que sic cū remorsu faciendo peccat. in quibus tñ si remorsum nō haberet. nō peccaret. **E**xindeqz plura peccata incurrit et cōmittit. q̄ alias nec incurreret nec cōmitteret. **C**irca quod ac etiā circa plurima tā iam dictoz. q̄ dicendoz bene notādū et aduertendū venit. **Q** aliud est cōsciētia. aliud timor cōsciētie. **Q**d in effectu est dicere. q̄ magna est differentia inter habere de aliq̄. seu facere cōsciētiā et intelligat formatā. et h̄re solum timorē conscie. que aliq̄ et bene cōiter scrupulū conscie vocāt. **C**ōsciētia etenī. put iā dictū est scz formata est q̄ finalit. i. post discussionē et deliberatōem. ex diffinitiuā sentētia rōis iudicat et firmat aliqd̄ eē faciendū aut p̄sequendū. vel nō faciendū aut vitandū. **E**t cōtra talem cōsciētiā formatam facere. etiā si erronea sit. sic scilz q̄ rō in sic discutiendo deliberādo ac diffiniendo errauerit. est pctm. **T**imor vero cōsciētie seu scrupul⁹ est. q̄ nō sic finaliter id est post discussionē et deliberatōem ex diffinitiuā sentētia iudicatur. et firmat aliqd̄ esse faciendū aut p̄sequendū. vel nō faciendū aut vitandū. sed mens inter dubia vacillat. nesciēs quid sit meli⁹. nec ad quid poti⁹ teneat. **N**on tñ quoquo modo vellet omittēre quicqd̄ sciret esse placituz diuine volūtatī. **E**t cōtra istū timorē seu scrupulū p̄sciētie facere. nō semp est peccatū. licet periculosus valde sit. et quantū

fieri potest abijciendus et extinguendus. **C**ause istorū inferi subijungent. **P**ro q̄ sciendū q̄ inter cetera que sup p̄nti materia cōsciētie p̄ doctores tractant. due solent licet diuersimode formari et determinari questiones. **E**x quarū determinatōe. tā statim dicta. q̄ adhuc inferi in hac eadez materia dicenda. q̄ etiā plura alia que in hoc tractatu circa materiā pctōrū mortalis et venialis tractata sunt. et adhuc forsitan tractabūtur. clarius intelligi poterūt. **P**rima igit questio sic tractari solita est. **U**t cōsciā errans obliget. **S**cdo vtrum cōsciētia errans excuset. **C**irca primā istarū duarum questionū.

Utrum scz cōsciētia

errans obliget. qd̄ vt ponit bt̄s Thom. prima scde sue summe est idē in effectu q̄ querere. vtrum volūtas a rōne errate discorsans sit mala et peccet. **C**ōformit̄ ad aliq̄ supra tactoz. triplicē distinxerūt nōnulli actūū qualitātē. videlicet q̄ aliq̄ sunt de se et suoqz genere seu natura boni. **A**lij sunt de se et suoqz genere seu natura mali. **A**lij sunt indifferentes scz qui de se et suoqz genere seu natura nō habēt q̄ sint boni vel mali. vt leuare festucā de terra vel mouere manū. **D**icit ergo in effectu. q̄ respectu actūū duarū p̄maz qualitātū. si ratio vel cōsciētia de ipsis iudicet et dicet finitū eoz esse. suāqz propriā naturā. vtputa qz aliquid qd̄ de se et suoqz genere seu natura bonū est ratio iudicet vt bonum. et exinde p̄sciētia dicitur hominē teneri ad illud faciendū. vel aliqd̄ qd̄ de se et suoqz genere seu natura malū est ratio iudicet vt malū. et exinde cōsciētia illud dicitur esse phibitū et sic nō faciendū. **N**ull⁹ est ibi error imo rectū iudiciū. **E**adē etenī rōne p̄cipiūtur bonaz phibent mala. **S**ed si rō vel cōsciētia de p̄dictis actibz iudicet et dicet cōtraxez eoz esse. suāqz propriā naturā. vtputa qz aliquid de se et suoqz genere seu natura bonū est. rō iudicet vt malum et exinde cōsciētia illud dicitur esse phibitū et sic fugiendū. vel aliqd̄ de se et suoqz genere seu natura malū rō iudicet vt bonū. et exinde cōsciētia dicitur hominē teneri ad illud faciendū. tunc ibi est manifest⁹ error. talisqz rō et cōsciētia dicitur errans. **E**t eodē modo respectu actūū tertie qualitatis. si rō vel cōsciā de eis dicet et iudicet

contra vtz corū esse suamq; ppiā naturā
 vtpura/ q; aliqd de se ex suoq; genere seu
 natura est indifferens. ratō indicet bonū
 vel malū. z exinde cōscientia dicitur hoīz re
 neri ad illud faciendū vel phibitū z sic nō
 faciendū. Est etiā ibi error. sed nō tātus.
 eritq; talis ratio seu cōscientia errās. s; nō
 tantū sicut in casu pcedēti. ¶ **I**uxta que
 dicitur insup predicti q; ratio vel cōscientia
 circa actus tertie qualitatis errans. scz q;
 de se ex suoq; genere seu natura sunt indif
 ferentes. siue sit in p̄cipiendo siue in ph
 bendo obligat. ita q; voluntas a tali rōne
 talisq; cōscientia sic errāte discordās. i. cō
 trariū illius qd sic indicat z dicitur faciēs
 est malū z peccat. Sed ratio vel cōscientia
 circa actus duarū primarū qlitatū errans
 iudicādo scz dicitur ea que de se ex suo
 q; genere seu natura bona sunt vel neces
 saria ad salutē mala esse z sic phibita z fu
 gienda. v; ea que de se ex suoq; genere seu
 natura mala sunt bona esse z sic et debito
 faciēda nō obligat. ¶ **U**n in talib; volun
 tas a tali rōne talisq; cōscientia sic errāte
 discordās. contrariūq; illi qd sic iudi
 cat z dicitur faciēs. nō est mala nec peccat
 Et ratio p̄t esse. quia nullo mō videri p̄t
 q; aliqd ad id qd de se ex suoq; genere seu
 natura malū est/ possit et maxime ad hoc
 p̄ errore ratiōis z cōscientie teneri seu ob
 ligari. cū illud potius ex seipso phibitū
 videat. Ergo cū ad tale qd quis obligat
 nō existat. imo ecōtrario videat ab illo p
 hibitū/ videat q; illud nō faciēdo nulla
 rōne peccare poss; imo potius mereatur
 Similiter nec ab eo qd de se ex suoq; ge
 nere seu natura bonū est. possit q; z ma
 xime adhuc p̄ errore rōis z cōscientie vt tā
 ctū est prohiberi. cū potius ex seipso faciē
 dum videatur. Ergo cū a tali prohibitū
 nō existat. imo poti⁹ ad illud videat obli
 gatus. videat q; illud faciēdo nulla rōne
 peccare possit. imo poti⁹ mereat. Non sic
 autē est in indifferētib; que de se ex suoq;
 genere seu natura nec bona nec mala cri
 stunt. Et ideo facili⁹ ex aliqua occasiōe seu
 circūstantia. vtpura ex iudicio rōis z di
 cramine cōscientie possunt bona vel mala
 effici. z exinde ad talia q; teneri z obliga
 ri vel ab eis phiberi. vt satis declaratū est
 ¶ **S**ed istā positionē istūq; modū dicen
 di prim approbat z prim impugnat bea
 tus Tho. li. supra notato. Inq̄ntū enim

ponit q; ratio vel cōscientia circa actus de
 se suoq; genere seu natura indifferētes er
 rans/ obligat voluntasq; a tali rōne talisq;
 cōscientia sic errāte discordās mala est z
 peccat/ eam approbat. Sed inq̄ntū vero
 ponit q; ratio vel cōscientia/ circa actus de
 se ex suoq; genere seu natura bonos l' ma
 los errās nō obligat/ nec voluntas a tali rō
 ne talisq; cōscientia sic errāte discordās
 mala est z peccat/ ipam impugnat. mon
 strans q; idē est dicendū de rōne vel cōsci
 entia circa actus de se ex suoq; genere seu
 natura bonos vel malos errāte scz q; obli
 gat. z q; voluntas a tali ratiōne talisq; cōsci
 entia sic errāte discordās. mala est z pec
 cat. Sicut dicitur de illa que circa act⁹ de se
 suoq; genere seu natura idifferētes errat.
 ¶ **E**t causam hui⁹ ex sequētib; effectuali
 ter assignat. Tertū est enī q; propriū obie
 ctum voluntatis z a quo ac fm quod ipsi⁹
 voluntatis bonitas z malicia dependet et
 accipi debet/ est illud quod sibi a ratione
 obijcit seu supponit. Non q̄dem fm q; il
 lud ex seipso de sui q; natura est. sed fm il
 lam qualitātē in bonitate vel malicia fm
 quam ab ipa ratiōne apprehēdit z ipi vo
 luntati obijcit seu pponit. Tenē (vt frequ
 tius supra dictū est) ratio voluntatē moue
 re habet z mouet fm sui obiecti apprehē
 sionē z fm illud qd apprehēdit. Tertū est
 insup (vt iam modicū supra satis declara
 tū est) q; ratio. etiā quod bene notandū ē.
 credendo forsan se debite voluntati diuine
 p̄formare. licet tamē tūc erret. p̄t q̄q; ali
 quod obiectum apprehēdere z voluntati
 obijcere seu proponere fm aliā qualitātē
 quā illud de se ex suoq; genere seu natura
 nō habet. sic q; nō solum cōtingere potest
 in actib; de se ex suoq; genere seu natura
 indifferētib; sed etiā z eodē modo in casu
 bus q; de se ex suoq; genere z natura sunt
 boni z mali. Alax est enī q; eodē mō po
 test ratio aliqd quod de se ex suoq; gene
 re seu natura bonū est apprehēdere. ac vo
 luntati obijcere seu pponere vt malum et
 econtra sicut illud quod de se ex suoq; ge
 nere seu natura indifferēs est potest vt bo
 num vel malū apprehēdere. ac vt tale vo
 luntati obijcere seu pponere. ¶ **U**n ergo p̄e
 dicta magis ad ppositū applicando z grā
 alicuius exēpli/ ratio aliqd quod de se ex
 suoq; genere seu natura bonū est appre
 hendit vt malū/ z sicut malū. z p̄ cōsequēs

Compendiū theologie

dictante consciētia fugiendum ipsi voluntati obijcit seu proponit. iā illud efficitur et est propriū obiectū ipsius voluntatis. **N**ō quidē sub ratōne boni et tanq̄ bonum q̄s uis de se ex suis natura bonū existat. qz nō est vt tale ab ipsa rōne apprehensum et vt tale ipsi voluntati obiectū seu propositū. sed sub rōne mali et tanq̄ malū de per accidens. et sic fugiendū. qz vt tale est ab ipsa ratōne apprehensum. et vt tale dictate etiā consciā ipsi voluntati obiectū seu propositū. **S**ic ergo vt videt in isto casu. propriū obiectū voluntatis est malū et fugiendum. q̄uis vt tactū est in illō vt tale apprehendēdo ac vt tale ipsi voluntati obijciendo seu proponēdo. ipsa ratio ipsiusq̄ consciētie dictamini errauerit. **S**i nūc ergo ipsa voluntas tali rōni taliq̄ consciētie dictamini q̄uis et ratiō contradicēdo in tale suū obiectū feratur et se applicet. certū est qz fert et se applicat in obiectū malū et dictate consciētia fugiendū. et p̄ cōsequēs est mala et peccat. cū voluntarie fert et se applicat in malū et fugiendū. sit p̄ctm̄. **N**ec inspicit qz vt sepe dicitū est. illud in qd̄ sic ipsa voluntas fert et se ex suoq̄ genere seu natura bonū. **Q**uia vt in tale ipsa voluntas non fert nec ferti potest in ipm̄. qz vt tale non est suū propriū obiectū. et p̄ cōsequēs etiā nec ab eo vt a tali p̄t aut debet ipsius voluntatis bonitas dependere et attendi. **A**ū iuxta supra tacta ipsius voluntatis bonitas vel malicia a sui propriū obiecti. n̄ quidē vera eētia seu natura sed q̄litate sub q̄ a rōne sine recta sine errate apprehēdit. ipsiq̄ voluntati obijcit seu proponit dependere habeat et attendi. **E**t sicut hic eadē rōne dicit p̄t de illo quod de se. ex suoq̄ genere seu natura malū est. si rō illud vt bonū apprehendat et vt bonū et p̄ consequēs ipsa dictante consciētia debet et faciendū ipsi voluntati obijciat seu proponat. **N**ā illud propriū ipsius voluntatis obiectū. nō quidē sub rōne mali et tanq̄ malū q̄uis de se suis natura malū existat. qz nō est vt tale ab ipsa rōne apprehensum. nec vt tale ipsi voluntati obiectū seu propositū. **S**ed sub rōne boni et tanq̄ bonū de per accidens. et p̄ consequēs debet et faciendū. qz vt tale est ab ipsa rōne apprehensum. et vt tale dictate etiā consciētia ipsi voluntati obiectū seu propositū. **E**t ideo si voluntas tali rōni taliq̄ consciētie dictamini contradicēdo. tale suū obiectū

facere et adimplere recuset. clarū est qz bonū et dictante consciētia debet et faciendū recusat. qz vt tale est suū propriū obiectū et sic est mala et peccat. qz voluntarie quod debet et faciendū est. recusare. p̄ctm̄ est. **E**t si in casibz p̄dictis opponēdo diceret qz voluntas sic tali rōni taliq̄ consciētie dictamini erranti contradicēdo bñ mouet. qz fert et se applicat in bonū et aufugit malū et sic n̄ est mala nec peccat. imo bona est et bñ facit. patet clare responsio ex statū dicitis. **N**on enī sequit si voluntas in illud quod de se ex suoq̄ genere seu natura bonū est ferat et se applicet. vel illō qd̄ de se ex suoq̄ genere seu natura malū est aufugiat. qz p̄pterea bñ faciat et bona sit. nisi illō faciat sub debita qualitate ac debito mō. sic scz qz si in illō qd̄ bonū est ferat et se applicet. hoc faciat sub rōne boni et tanq̄ in bonū. vel si illō qd̄ malū est aufugiat hoc faciat sub rōne mali et tanq̄ malū. nō enī quoad deū seu quo ad meritū vel demeritū inspicit tñ illud qd̄ fit. sed sub qua q̄litate et quo mō seu animo illud fit. **N**ūc ad p̄positū in casibz supra dicitis. licz enī vt ibi satis deductū est voluntas quo ad p̄mū casum ferat et se applicet in illō qd̄ de se ex suoq̄ genere seu natura bonū est. nō tñ hoc facit rōne boni et tanq̄ in bonū qz vt tale nō est suū propriū obiectū nec sibi vt tale a rōne p̄positū. sed fert et se applicat in illō sub rōne mali et tanq̄ malū. **Q**uia vt tale est suū propriū obiectū sibi qz vt tale a rōne p̄positū. **E**t sic licet in bonū ferat et se applicet. nō tñ facit sub illa bona q̄litate nec bono mō seu aīo. sed sub mala q̄litate et malo mō maloq̄ aīo. et ideo talis voluntas nō est bona nec bñ facit. sed ē mala et male facit et peccat. **E**t idē de scdo casu respectu illius qd̄ de se ex suoq̄ genere seu natura malū est. sed a rōne errate apprehēdit ipsiq̄ voluntati obijcit seu proponit vt bonū. **N**ā licet tūc voluntas aufugiat illud qd̄ de se ex suoq̄ genere seu natura malū est. nō tñ illō facit sub rōne mali et tanq̄ malū qz vt tale n̄ est suū propriū obiectū nec sibi vt tale a rōne p̄positū. sed illō aufugit sub rōne boni et tanq̄ bonū. qz vt tale est suū propriū obiectū. sibi qz vt tale ab ipsa rōne p̄positū. **E**t vt satis ibi deductū est. **E**t ideo talis voluntas nō est bona nec bene facit sed mala et male facit et peccat. **A**d p̄positū predictoz duozum

casuū pro clariori eorū intellectu / possunt iuxta effectū dictorū ipsius beati Thome poni duo exēpla. ¶ **P**rimū exēplū respectu primi casus. credere in xpm est per se bonū et necessariū ad salutē. sed voluntas i hoc bonū nō fert. nisi fm quod sibi a rōe obijcitur et proponit. Si ergo ipsi voluntati a ratione errāte proponat ut malum et sic dictante cōsciētia nō faciendū. et nihilominus ipsa voluntas tali rationi talisq; cōsciētie dictamini cōtradiccōdo. in illō ferat et se applicet. clarū est qd in illud ferat et se applicabit sub rōne mali et tanq̄ malū et nō faciendū. Non qd de se sui qz natura malū sit. rē. sed est malū rē. de p accidens ex tali scz apprehēsiōne rationis q̄ ut malū rē. illud apprehēdit. et ut malum ipsi voluntati pponit. Et sic talis voluntas de se erit mala et peccabit qz voluntarie in malū rē. ferri et se applicare malū est peccatum. Et ad hoc propositū dicit philosophus. vii. eth. qd per se loquēdo ille incontinēs est qui nō sequit rationē rectam sed de p accidens Ille etiā incōtinens est qui nō sequit rōem falsam. i. erroneā. ¶ **S**ecundū exemplū respectu secūdi casus. fornicari de se ex suo qz genere seu natura. est quoddā malū. sed voluntas in istud malū nō fertur nisi fm qd sibi a ratiōe obijcitur et proponit. Si ergo a casu ipsi voluntati a rōne errante proponat ut bonū et necessariū ad salutē et sic dictante cōsciētia ut debiti et necessario faciendū. et nihilominus ipsa voluntas tali rationi talisq; cōsciētie dictamini cōtradiccōdo illud aufugiat facere qz recusat. clarū est qd illō aufugiet et facere recusabit sub ratiōe boni et necessarij ad salutem. rē. et tanq̄ bonū et necessariū ad salutem. nō quia de se sui qz natura bonū sit et necessariū. rē. sed est bonū et necessariū. rē. de p accidens ex tali scz apprehēsiōne ratiōis. que ut bonū et necessariū. rē. ipsi voluntati pponit. Et sic talis voluntas de se erit mala et peccabit. qz voluntarie bonū et necessariū ad salutem aufugere et recusare facere. malū et peccatum est. Non tamē (ut omnia sane intelligant) innui credat p predicta. qd voluntas in casu istius ultimi exempli / tali ratiōni talisq; rōnis dictamini sic errāte se cōsōzmando / bñ faceret. sed solū qd etiā cōtradiccōdo male facit et peccat. quod quō fieri possit inferius latius declarabit. ¶ **C**on-

cludit igit finaliter et simpliciter ipse beatus Thom. post multa hinc inde p eum allegata. qd omnis voluntas a ratione siue recta siue errāte discordās / sit in illis seu circa illa que de se ex suo qz genere seu natura indifferentia sunt / siue in his et circa ea que de se ex suo qz genere seu natura bona vel mala existunt / semp mala est et peccat. Et quibus et per que satis effectualiter ad primā dnam principaliū questionū supra formatarū p affirmatiuā respōdere videtur. qd scilz cōsciētia errans obligat. Quod tamē respectu voluntatis a ratiōe et cōsciētia errante seu erronea discordāntis sic intelligendū est. qd licet talis voluntas semp de se sit mala et peccet. non propterea tamen ut statim aliquid ter tactū est / sequit qd quotienscūq; tali ratiōi et cōsciētie sic erranti concordat ipsa voluntas bona sit et bene faciat. Est etenim dare casum in quo voluntas ratiōni et cōsciētie erranti seu erronee discordando et cōtra id quod dictaret faciendo esset mala et peccaret. Et nihilomin⁹ etiam cū eis concordādo et faciendo quod dictarent mala esset et peccatum cōmitteret. Utpote quando ratio et cōsciētia ut est in ultimo exemplo statim supra posito errando dictarent aliquid quod esset cōtra deū eiusq; legem et pcepta. Discordando vero facit cōtra dictamen ratiōis et cōsciētie in quo est semp. saltē interpartitue dei cōtempus. Et hic est proprie casus in quo cadit pplexitas. et exinde etiam dū ad dictam primā questionē supra positā respondendo dicit. qd cōsciētia etiam errans semp obligat. nō est intelligendū qd semp simpliciter obliget ad faciendū et subsequendū illō quod ipsa dictat. sed sub disiūctiōe ad faciendū. s. et sequendū illud qd ipsa dictat vel ad se deponendū. ut clarius inferius dicēdis patere poterit. ¶ **P**ro quo clari⁹ intelligēdo. et qz materia ista frequenter occurrit / nec clare ab omnibus put bene expediret intelligit vtile visum est positionē circa hoc domini bonauētura quā ad dictā primā questionem effectualiter. licet sub alijs terminis rōndēdo ponit hic applicare. Format enī questionē sic **U**trum teneamur ad omne id quod cōsciētia dictat esse necessariū ad salutē. Et sub p̄dicto titulo questionis format etiā tres alias q̄stiones q̄stī subalternas.

Cōpendiū Theologie

quas p̄ idem quasi mediū soluit. Et sunt
be in effectu. **U**trūq; om̄is cōscientia liget.
z utrū liget ad omne quod dicitur. **U**trū
homo sit p̄plexus quādo conscientia sibi
vnū dicitur z lex diuina dicitur cōtrarium
Aui sit magis obtemperandus, vel conscie
dictamini, vel p̄cepto p̄lati, cū sibi inuicē
obuiāt z cōtrariant. **C**irca q̄rum q̄ru/
or questionū dissolutōem, ponit dictamē
p̄scie/triplici respectu ad tria genera actu
um p̄siderari posse, satis ad p̄positū distin
ctōis supra posite, licet sub alijs v̄bis. **E**t
intelligat vt ponit de dictamine cōscien
tie p̄ modū p̄ceptōis vel p̄hibitiōis nō
p̄ modū consiliij sine p̄suasiōis, quod p̄
p̄rie est dicere q̄ intelligendū est de cōscie
tia formata z non de solo timore seu seru
pulo cōscientie, quoz satis supra notata
est differētia. **A**liq̄n̄ etenī cōscia dicitur
ea q̄ sunt f̄m legē dei, aliq̄n̄ dicitur ea que
sunt cōtra legē dei, aliq̄n̄ dicitur ea q̄ sunt
p̄ter legē dei. **Q**uādo autē cōscia dicitur
que sunt f̄m legē dei, ipsa simplr ligat ad
faciendū illō qd̄ ip̄a dicitur, imo cū in isto
casu homo iā ad ea q̄ sic cōscia dicitur sic
p̄ legē diuinā ligatus z obligatus, cōscia
q̄ sic illi legi p̄cordat, nō solū ligat imo et
ligatum ostendit, ita q̄ in effectu duo liga
mina cōcurrunt. **E**t talis cōscia nullo
mō est deponēda seu abijciēda, imo toto
effectu sequēda. **Q**uādo vero cōscia dicitur
ea que sunt p̄tra legē dei, ip̄a etiā cōscia
simpliciter ligat z obligat nō quidē ad fa
ciendū qd̄ ip̄a dicitur sed ad deponendū.
Quia cū talis p̄scia erronea errore repu
gnāte legi diuine q̄d̄iu ip̄a manet/ponit
z tenet hoīez extra statū salutis, z ideo ne
cesse est eā deponere, qz siue tūc hō faciat
quod ip̄a cōscia dicitur siue eius opposi
tū, peccat mortalit̄. **F**aciēdo etenī in isto
casu quod ip̄a cōscia dicitur/facit cōtra
legē dei, qd̄ clarū est peccatū mortale esse.
Faciendo vero oppositū illi, qd̄ ip̄a con
scia dicitur adhuc peccat mortalit̄, non
rōne quidē opis qd̄ tūc facit, sed qz malo
modo facit. **F**acit enī in contēptū dei, qz
licet illō qd̄ tūc facit de se nō displiceat deo
facit t̄m acsi displiceret deo cū faciat illud
quod sua cōscia sibi deo displicere dicitur.
Sic ergo facit qd̄ deo displicere credit, fa
ciendo at̄ qd̄ deo displicere credit/deū cō
tēnit, qz de⁹ nō t̄m attendit qd̄ hō faciat,
sed q̄ animo faciat, z sic mortalit̄ peccat

Et bñ circa tā hic q̄ in supioribz dicta
z tractata aduertat, qz quotiescūq; fit mē
tio qz voluntas a rōne p̄ponēte z dicitate ea
que sunt p̄tra legē seu p̄ceptū dei discor
dans mala est z peccat/intelligat pur z in
telligendū est, qn̄ nō clare z euident̄ cogno
scit̄ utrū illa q̄ sic ip̄a rōne p̄ponit z dicitur
sint cōtra legē seu p̄ceptū dei, imo intel
ligi debz vbi talia q̄ sic ip̄a rōne p̄ponit z di
ctat/credūtur esse f̄m legem z p̄ceptū dei.
Nā si clare p̄gnosceret qz rōne humana pro
poneret z diceret aliqd̄ p̄tra legē seu p̄
ceptū dei talē rōez nullus teneret seq̄ nec
tunc rōe eēt totalit̄ errās, s̄z pot⁹ q̄si mali
ciose agēs z corrupta. **S**ed qn̄ rōne errans
aliqd̄ qd̄ est p̄tra legē z p̄ceptū dei p̄ponit
z dicitur vt dei p̄ceptū ac sue legi cōforme,
tūc est vere errās. **E**t tunc dictamē talis rō
nis contēnere, est idē qz dei p̄ceptū contē
nere saltē interpretatiue vt satis supra de
claratū est. **I**tem dū in supioribus fit fre
quēter mētio de eis q̄ de se et suoq; gene
re seu natura bona vel mala sunt, z de eis
q̄ sub rōne boni z mali apprehēdunt̄/in
telligat sp̄ de bonis vel malis f̄m legē z p̄
ceptū dei. **A**rtipura qz de se vel ex aliq̄ circū
stantia talia sunt vel vt talia apprehēdū
tur. **Q**uia alias nec virtutes nec peccata/
z per consequēs nec merita nec demerita
essent. **E**t sic nō proprie ad materiā p̄sen
tem iactaret̄ z cōgtruerent. **Q**uādo autē
cōscia dicitur ea q̄ sunt p̄ter legē dei, ip̄a
cōscia ligat z obligat, s̄z nō simplr immo
f̄m quid z sub quādā disiunctiōe seu alē
natiua. **S**cōm qd̄ enim ligat z obligat,
qz q̄d̄iu manet/sub disiunctiōe seu qua
dā alternatiua ligat z obligat, qz ligat et
obligat ad faciendū qd̄ ip̄a dicitur vel ad
se deponendū. **I**ta qz homo in isto casu re
net̄ talem cōsciam deponere, vel adim
plere, qd̄ ip̄a dicitur. **A**rtipote si cōscientia
dicitur qd̄ necessariū est ad salutē leuare se
stucam de terra vel nō portare capucium
in ecclesia oportet vel istā cōscientiā de
ponere vel q̄d̄iu manet festucaz de terra
leuare aut capucium in ecclesia nō portare.
Et ratio huius est, quia cū talia sint p̄ter
legem dei, nullus ad ea faciēda vel nō fa
ciēda de eorum natura obligatur, sed cū
circa ea accedit dictamē cōscie/ iā hō ex
tali dictamine obligat̄ ad ea faciēda vel
nō faciēda, cū p̄us nō obligaret, qz p̄tra
dictamen cōscientie facere, est p̄ctm̄. **C**um

igitur q̄d̄ diu manet tale cōsciētie dictamē
maneat talis obligatio. oportet eā neces-
sario adimplere. alias esset pctm̄. **Q̄n̄** v̄o
tale cōsciētie dictamē depositū est tūc sub-
lata est illa obligatō q̄ ad talia faciendū vel
nō faciendū obligabat. **Et** tunc illa talia
sunt vt p̄us de sui natura erant scz indis-
ferētia. et tūc ea facere vel nō facere silit̄
indifferēs est. et sic nō est aliquod pctm̄. **¶**
Hūc ergo iuxta effectū dictōy ip̄ius dñi
bonauēture p̄dicta ad solutiōē ip̄arum
quatuor questioñū p̄ modū cuiusdā epi-
logi applicādo. respectu p̄rie et p̄cipalis
questioñis patet ex p̄dictis q̄ nō semp te-
nemur ad om̄e id quod cōsciētia dictat eē
necessariū ad salutē. et tamē q̄d̄ diu manet
peccam̄ si nō facim̄ illud q̄d̄ cōsciā dictat
Argo nō tenemur facere illud q̄d̄ ipsa di-
ctat. **Quia** (vt ex p̄missis patz) illā obliga-
tionem alio mō euadere seu tollere possu-
mus scz talē cōsciāz deponēdo. **¶** **Respe-**
ctu vero sc̄de questioñis patet ex p̄dictis
q̄ om̄nis cōsciā ligat. sed nō semp ligat
ad om̄e quod dictat. **In** eis enī q̄ dictat
fm̄ legē vel p̄ter legē. ipsa vt iā dictū est li-
gat ad id q̄d̄ dictat. in primis q̄d̄ simplr
in sc̄dis vero sub distiñctione scilz ad id
q̄d̄ dictat vel ad se deponēdū. **In** eis vero
q̄ dictat p̄tra legē dei. ipsa ligat sed nullo
modo ad ea que dictat. sed simplr ad de-
ponēdū. **¶** **Respectu** at̄ tertie questioñis
patet ex p̄missis q̄ licz hō in casu dicte q̄/
stioñis possit dici p̄plexus ad tps q̄d̄ diu
scz talis cōsciā sibi manet. simplr tamē
loquēdo nō est nec debet dici p̄plexus. qz
potest imo tenē talem cōsciā deponere
p̄ aliq̄e modoz infra tactoz. **¶** **Respectu**
vero quarte questioñis patet ex p̄missis q̄
q̄n̄ prelati precipit ea que sunt fm̄ legē
dei vel p̄ter legē dei. magis est sibi obediē-
dum q̄ dictamini cōsciētie. imo in his ca-
sib⁹ talis cōsciētia que tali p̄cepto p̄lati
contrariā simpliciter est deponēda. qz iā
in his casib⁹ cōtra p̄ceptū p̄lati facere. eēt
cōtra legē dei facere. **De** primis nō est du-
biū cū tunc fm̄ legē dei p̄cipiat. **De** sc̄dis
vero que scz sunt p̄ter legē dei. hoc idē pa-
tet. qz p̄ceptū prelati iā ea que sic p̄ter
legē dei erāt. facit fm̄ legē dei esse. **Quā-**
do vero p̄lati precipit ea que sunt cōtra le-
gē dei. magis est obediendū dictamini
cōsciētie q̄ p̄lati qz in hoc casu manifestū
est q̄ p̄trariū illius q̄d̄ p̄lati precipit. s. il-

lud q̄d̄ tunc cōsciētia dictat. est fm̄ legē
dei. **Et** sic iuxta supra tacta. ad illō facien-
dū sunt q̄si duo ligamina. i. ligamē legis
dei et ligamē cōsciētie. **Et** p̄ter vero p̄cepti
p̄lati nullū est in hoc casu ligamē. qz sim-
pliciter nō obligat. qz p̄tra legē dei precipi-
pit. **Et** intelligat hoc iuxta modicū supra
tacta de dictamine cōsciētie formate. q̄ scz
clare et euidenter cognoscit vel finaliter in
animo iudicat et firmat. tale p̄ceptū p̄lati
esse cōtra legē dei. quia si solū esset timor
vel scrupulus cōsciētie. necesse eēt aliter et
magis p̄ prius p̄sulere et discutere. anteq̄
tale p̄ceptū p̄lati contēneret. **¶** **Triplex**
autē modus cōsciā deponēdi reperitur **¶**
¶ **Prim⁹** est ex seipso. p̄ fortē scz et feruen-
tē meditatiōem et discutiōem casus incū-
bentis. ac ratiōnū circa ip̄m occurrentiū.
diligensqz studiū opinionū ac sententia-
rū doctoz. **Et** hoc q̄n̄ homo noticiā legē
diuine lumēqz scientie ex seipso habz.
Sc̄dus modus est p̄ discretū et diligentē
inq̄sitiōem et inuestigatiōem a lr̄atis et pi-
tris. ip̄ius legis diuine. **Et** maxime eis q̄s
q̄s peritiores et magis probate vite. iudi-
cio suo cōmode repire poterit. **Et** interdū
iuxta grauedinē casus. vehemētiāqz mo-
tus seu dictaminis ip̄ius cōsciētie. plu-
res ac frequēter. et hoc quādo homo de se
nescit de dicta sua cōsciētia casusqz sibi
incūbente. iudicare. vt pura qz noticiā le-
gis diuine non hz. **In** his duob⁹ modis
necessaria om̄ino est hūiliatio sp̄s. ac q̄-
dā sui intellect⁹ captiuatio. vt. s. pie velit
credere et p̄sentire obedireqz eis q̄ per se le-
git. vel ab alijs audit. **Iuxta** dictum apli
Captiuantes oēm intellectū in obsequium
xp̄i. **Hoc** est dicere q̄ qlibet in credendis
pl⁹ dz p̄sentire fidei q̄ sibi. et in agēdis pl⁹
credere alijs q̄ sibi. **¶** **Terti⁹** mod⁹ est p̄
p̄uersionē mētis et recursū ad deū. ei⁹ qz
consiliū. p̄ humilē et deuotam ac frequēter
orōem. vbi et quādo deest p̄siliū humanū
Iuxta illud sacre scripture. **Cum** ignora-
mus qd̄ agere debeamus. hoc solū habe-
mus residui vt oculos nostros dirigam⁹
ad te. q̄uis et hic modus non debeat ab
alijs duob⁹ precedentibus deesse. imo
cum eis concurrere. **¶** **Qui** autē alio mo-
do. vt frequēter apud plures contingit
cōsciētiā suā deponit. magna peri-
ricula et plus q̄m plures fo: san credant/
incurrit. **Tuncqz** non est proprie con-

Cōpendiū Theologie

scientie depositio. sed contēptus grātis/
z supba p̄sumptio. **Beatus** enī homo q̄ sp̄
est pauidus in eis sc̄z q̄ ad salutē p̄tinent

¶ Et istis tribz modis cū nōnullis supi/
us tractatoz/possunt notari octo ex qb̄
causari z puenire solet ip̄ius consciētie er/
ror. **¶** Prīmū est ignorātia. q̄n sc̄z q̄s ne/
scit qd sibi eligendū vel declinandū sit

¶ Secūdū est negligētia. cū quis sc̄z negli/
git p̄sciētia suā discutere. vel si p̄ discussi/
onem se expedire nesciat. negligit tūc ab/
alijs q̄rere. **¶** Tertīū ē supbia. q̄n sc̄z q̄s nō
humiliat intellectū suū vt melioribz z sa/
pientioribz se credere velit. **¶** Quartū est
singularitas. q̄n sc̄z hō suū p̄riū sensum
seq̄ns/nō vult se alijs p̄formare. nec seq̄ vi/
as cōes bonoz. s̄ qd li. nūeroz scribitur.

¶ Extrema castroz p̄sumpsit ignis. **¶** Qui/
tū est affectio inordinata. q̄ sepe inclināt
p̄scia ad id qd hō tūc appetit. z sic fac̄ eā
a sua rectitudine deniare. **¶** Iuxta dictū **Se/
nece** Perit om̄e iudiciū/cū res trāsierit in
affectū.

¶ Sextū est pusillanimitas. pro/
pter quā. s̄. q̄s frēq̄nter tim̄z ea q̄ fm̄ rectū
iudiciū rōis timēda nō sunt.

¶ Septimū
est p̄plexitas. q̄n. s̄. hō se inter duo peccata
positū esse credit z vtrūq̄ declinare q̄n. s̄.
in vnū incidat iudicat ip̄ossibile. **¶** S̄z ad/
vez (vt ex supra tactis satis pater) p̄plexi/
tas proprie loquēdo nihil est simplr. sed
fm̄ qd. tamē pōt esse aliq̄s p̄plexus. fm̄. s̄.
conscia z erronea. sed statī vt etiā supra ta/
ctū est/eā deponēdo p̄ liberari.

¶ Octa/
uū est hūilitas. cordisq̄ puritas. **¶** In **Be/
go**. Bonaz mentiū est ibi culpas agno/
scere vbi culpa nō est. **¶** Septem prima
sunt mala z rēphensibilia. z error ex eis p̄/
ueniēs valde piculosus. **¶** Octauū vō lau/
dabile est. errorq̄ ex eo pueniēs/p̄ r̄ me/
ritoz. imo nec error proprie dici d̄z. sed
quedā humilis suoz defectū suēq̄ fragi/
litas cognitio. dū tamē nō sit nimius

¶ Respectu secunde duarum questionū
principalū qua scilz queritur.

Utrum consciētia

errans seu erronea excuset. qd iuxta eūdē
beatū **Thomā** vt de p̄ria q̄stione p̄cipa/
li in simili dictū est. est idē in effectu q̄ q̄/
rere. vt z volūtas rōi errātī seu erronee cō/
cordās/sit bona. veniūt iuxta intentōem
ip̄ius beati **Thome** p̄siderāda q̄ sequant̄

¶ Primo (vt frēq̄nter in superioribz dictū

est) bonū z malū in moralibz magis cla/
re ad propositū ceptū loq̄ndo/ q̄ ad meri/
tū z demeritū/ p̄sistit in actu inq̄ntum est
volūtarius. ita q̄ bonitas vel malicia ali/
cui⁹ aci⁹ ab ip̄a volūtate seu volūtatis im/
perio depēdet. qz si actus eēt inuolūtari⁹
nec meritor⁹ nec demeritor⁹ esset. **¶** Et hīc
est illud sepe allegatū beati **Aug.** q̄ omne
p̄ctm̄ volūtariū est adeo. q̄ si voluntariū
nō esset p̄ctm̄ nō eēt. **¶** Aduertendū est in
sup q̄ quoad p̄positū/p̄ns ignorātia sub/
duplici q̄litate inuenit̄. **¶** Una est q̄ causat
inuolūtariū. i. q̄ dū cōtingit seu occurrit/
reddit seu efficit actū inuolūtariū. z hoc
proprie indirecte. qz sc̄z priuat hōies a co/
gnitiōe q̄ p̄eriḡit ad hoc q̄ aliqd volūtari/
um existat. **¶** Alia est ignorātia q̄ nō causat
inuolūtariū. i. que dū p̄tingit seu occur/
rit/nō propterea actū inuolūtariū reddit
seu efficit. q̄ inferius magis declarabunt̄.

¶ Ex qb̄ duobz clare seq̄tur quia ignoran/
tia que dū p̄tingit seu occurrit reddit seu
efficit actū inuolūtariū. tollit a tali actu
oēm rōem boni z mali moralis/meriti q̄s
z demeriti. **¶** Illa vero q̄ dū occurrit nō red/
dit seu efficit actū inuolūtariū. dictā rōez
boni z mali meritiq̄s z demeriti nō tollit.

¶ S̄z ex p̄dictis q̄ vt iā statī dictū est/tal̄ rō
boni z mali meritiq̄s z demeriti/a volūta/
te depēdet. **¶** Est p̄terea p̄ p̄dictoz z aliq̄/
rū subseq̄ntiū intellectu notādū q̄ ignorā/
tia triplici mō seu sub triplici respectu se/
p̄t ad actū volūtatis h̄re. **¶** Uno mō antecē/
denter. **¶** Alio mō p̄comitant̄. **¶** Et alio mō
cōsequēter. **¶** Antecedēt̄ at̄ se h̄z ignorātia
ad actū volūtatis/q̄n nō est volūta/seu vt
iā dicat̄ volūtaria. z tamē est causa volen/
di aliqd qd alias homo nō vellet sc̄z si ta/
lis ignorātia nō esset vt pura q̄n hō igno/
rat aliquā circūstantiā act⁹ quā scire non
tenebat̄/ z ex hoc aliquid agit quod nō fa/
ceret si illam circūstantiam sciret. **¶** At po/
nit ip̄se beatus **Thomas** exemplū de illo
qui diligētia de hinc inde circūspiciēz
do adhibita/ignorās aliquem trāsire per/
viam/proijcit sagittam/qua trāsēuntē in/
terfecit. **¶** In isto enim casu/ ista ignorātia
istius circūstantie/sc̄z trāsitus istius ho/
minis non est volūta nec volūtaria/qz iste
proijciēs sagittā bene voluisset trāsitum
illi⁹ hominis scire/ z tamē est causa volen/
di quia alias iste homo nō voluisset scilz
proijciendi illā sagittā/quā alias nō pie

cisset. si scz illā circūstantiā transitus illi
 hominis sciuisse. Et ita de multis alijs q̄
 frequētissime occurrūt. Et hec ignorātia
 sic antecēdēs simpliciter causat inuolun/
 tariū. i. dū contingit et occurrit actū inuo/
 luntariū reddit seu efficit. **C**ōcomitā/
 ter autē se habet ignorātia ad actū volun/
 tatis/ quādo est de eomet qd̄ agitur. qd̄ si
 etiā sciret/ nihilomin⁹ ageret. ita q̄ ipa ig/
 norātia nō inducit ad volendū vt illō fi/
 at. sed solū cum tali facto cōcurrit. ita q̄ si
 mul cōtingit illud esse factū. et esse ignora/
 tum. **U**t iuxta exemplū beati **Tho.** de il/
 lo qui q̄rit hostē occidere. et animo suo oc/
 cidere firmavit. cōtingit q̄ casu vel in ne/
 more vel alias istum hostē sagitta vel lan/
 cea occidit. sed dū eum occidit. credit oc/
 cidere ceruū. **I**n isto enī casu ista ignorā/
 tia q̄ tunc hostis ille ibi esset et q̄ tūc occi/
 dat. cōcurrit cū ipso facto scz cum ipsa oc/
 cisione. ita q̄ simul cōtingit illū hostē oc/
 cidit et occidit ignorari. nec ipa ignorantia
 q̄ scz ille hostis tūc ibi esset/ induxit istuz
 occisorē ad eū occidendū. qz ita bene euz
 occidit. si ibi tūc eū esse sciuisse sicut oc/
 cidit quādo ignorabat. **E**t talis ignoran/
 tia dum cōtingit seu occurrit non reddit
 seu efficit actū inuoluntariū. quia nō cau/
 sat aliqd̄ quod sit repugnās volūtati. i. p̄
 quod volūtas si sciret impediret facere qd̄
 tūc facit. vt satis est considerare in exem/
 plo statim posito. **S**ed talis ignorātia si
 bene aduertat bñ causat seu efficit actū p̄
 illo instāti quo fit nō voluntariū. sic scilz
 q̄ pro illo instāti quo sic voluntas nō ha/
 beat actualiter volitionē illū actū facien/
 di vt etiā patet in dicto exēplo stati posi/
 to. **C**larū est enī q̄ ille occisor p̄ illa hora
 qua illū hostē sic a casu occidit/ nō habe/
 at actualit̄ volūtate eū occidēdi. qz tūc
 ibi eū eē ignorabat. imo ceruū ibi eē et cer/
 uū occidere credebat. **N**ec seq̄tur q̄ si talis
 ignorantia reddat seu efficiat actū nō vo/
 luntariū. q̄ p̄terea eū reddat inuoluntarium
Magna etenī int̄ ista duo est dīna. **R**ed/
 dere etenī seu efficere actū nō voluntariū/ ē
 facere qd̄ volūtas p̄ instāti quo ille actus
 fit/ nō habeat actualē volitionē eū facie/
 di. **R**eddere vero seu efficere actū inuolu/
 tariū est facere q̄ voluntas actualē seu ha/
 bitualē volitionē habeat illū actū nō p̄fi/
 ciēdi. q̄ valde int̄ se differūt. **M**agna etenī
 differētia est inter non velle facere. et velle

nō facere. **P**rimū p̄dictorū vt iā tactū est
 bene causat seu efficit ignorantia p̄comi/
 tans. de q̄ nūc agit. **S**ed scdm̄ nō causat
 nec efficit. **E**t ratio est. qz idē nō p̄t eodē
 instāti esse actualiter volūtū et ignoratū. s̄
 bñ p̄t eodē instāti esse habitualit̄ seu di/
 spositiue volūtū et ignoratū. **C**ōsequēt̄
 autē se habet ignorātia ad volūtate. in q̄n/
 tū ipsa ignorātia est volūta seu volūtaria.
Quod duobz modis cōtingere p̄t. **U**no mō
 directe. **A**lio mō indirecte. **D**irecte quādo
 actus volūtatis fert̄ in ipam ignorātiā. si
 cut cū aliq̄s vult ignorare. vt excusatiōez
 peccati habeat. vel vt a peccādo nō retra/
 hat. **I**uxta illō iob. xxiij. **S**cientiā viarū
 tuarū nolūm⁹. **E**t hec dicit̄ ignorātia af/
 fectata. **I**ndirecte vero itez duplicit̄ con/
 tingere potest. **U**no mō cū aliq̄s actu nō
 p̄siderat qd̄ cōsiderare debet et p̄t. **E**t hec
 dicit̄ ignorātia male electōis. vel ex passi/
 one aliqua. vel ex malo habitu pueniēs.
Alio modo cū aliq̄s noticiā quā de aliq̄/
 bus deberet habere nō curat adquirere. et
 fm̄ hunc modū ignorātia vniuersaliū iur/
 ris que q̄s scire tenet/ volūtaria dicit̄. q̄si
 p̄ negligentia pueniēs. **C**ū enī nō nisi p̄
 p̄ter negligentia habeat. voluntarie habe
 ri videt̄. **N**ūc igit̄ p̄dicta ad p̄positū so/
 lutionis p̄dicte scde questōis p̄ncipalis
 iuxta intentōem eiusdē beati **Thome** ap/
 plicādo. **S**i rō vel conscia/ erret erro/
 re volūtario. q̄ scz nō causat inuoluntariū.
 vtputa quia puenit ex ignorātia. vt p̄co/
 mitate. q̄ scilz cū actu cōcurrit nec ad ipm̄
 p̄ficiendū inducit. vel cōsequēte q̄ scz vo/
 lūta seu voluntarie est. vel directe p̄pter ne/
 gligentia vtputa qz est error seu ignoran/
 tia circa id qd̄ q̄s scire tenet vel p̄siderare
 d̄z p̄t. tūc talis error rōis vel p̄scie/ nō ex/
 cusat quin voluntas tali rōni vel p̄scie/ie
 sic errati p̄cordās sit mala. **S**i aut̄ sit er/
 roz q̄ causat inuoluntariū vtputa ex igran/
 tia antecēde. q̄ ex igratia alic⁹ circūstantie
 absq̄ oī negligentia causat pueniēs. tūc ta/
 lis error rōis vel p̄scie/ volūtate. tali rōni
 vel p̄scie sic errati p̄cordāre excusat. vt nō
 sit mala. vtputa grā alic⁹ exēpli **I**uxta eū/
 dē bñm̄ **Tho.** si rō et p̄scia alicui⁹ a deo er/
 rent q̄ sibi dicit̄ q̄ possit ad vxorē alicu/
 ius accedere. volūtas tali rōi et p̄scie sic er/
 rati p̄cordās/ mala est nec excusat/ eo q̄ er/
 roz ille puenit ex ignorātia legis dei. quā
 scire tenet vel inq̄rere. **S**i aut̄ ratio et con/

Cōpendiū theo. De natura

scientia p̄dicti hominis in hoc errent/ q̄
aliquā mulierē quā loco sue vxoris de no
cte submissam ignorat/ credat esse vxorē
suā. ⁊ illa muliere debitū reposcēte/ velit
eā cognoscere/ excusat volūtas ei⁹ vt non
sit mala. Quia error iste ex ignorātia ali
cuius circūstantie provenit. q̄ inuolun
tariū causat. ⁊ sic excusat. **P**ossunt alia
multa exempla cōcipi ⁊ ad p̄positū appli
cari. immo frēq̄nter occurrūt casus diuer
si in hac materia. **P**ro ampliori adhuc
tam p̄dictoz/ q̄s materie in se declaratiōe
expediēs v̄sum est determinationē triuz
questionū. quas sup̄ sc̄do sententiāz tra
ctat dñs petrus de tharēthasia/ ordinis p̄
dicatoz/ olim Innocēt⁹ papa. v. hic iux
ta effectū dictozū suozū breuiter subne
ctere. **P**rima questio est. **U**trū ignoran
tia sit peccatū? **U**trū ignorantia excusat
p̄ctm? **Q**ue ignorantia excusat p̄ctm?
Circa primā questionē/ norandū primo
fm̄ eū venit/ q̄ cū culpa sit defectus volū
tariuz/ eius rei q̄ debet inesse/ ip̄a ignorā
tia inquantū caret volūtario caret culpa
sed inquantū habet de volūtario/ habz de
culpa. **E**ū in sup̄ vt etiā dicit priuatōes
p̄ habitus cognosci habeāt. vtputa iuxta
p̄positū ceptū loquēdo. ignorātia p̄ sci
entiā. aduertendū venit q̄ triplex quātū
ad materiā p̄ntem spectare videt̄ repit̄ sci
entia. **U**na est imp̄tinentiū ad salutē. **A**lia
vtiliū ad salutē. **A**lia necessariōzū ad salu
tem. **I**mp̄tinentiū ad salutē. vt scire geo
metriā vel arithmeticam vel hm̄oi/ **U**tiliū
ad salutē. vt scire epl̄as pauli. act⁹ ap̄tozū
⁊ hm̄oi/ **N**ecessariozū ad salutē. vt scire r̄ij
articulos fidei. decē p̄cepta legis. septē
peccata mortalia ⁊ hm̄oi. **E**t intelligant̄
hec fm̄ status ⁊ grad⁹ p̄sonaz. qz aliqd̄ est
necessariū ad salutē scire respectu vnus/
quod solū esset v̄tile respectu alterius. **A**li
quid etiā est necessariū vni ad salutē scire
explicite. quod sufficeret alteri scire impli
cite. ⁊ similiter de pluribz. **R**espectu q̄z
p̄ oppositū triplex. etiā repit̄ ignorātia
scz imp̄tinentiū ad salutē. vtiliū ad salutē
⁊ necessariōzū ad salutē. **P**rima siue sit vo
luntaria siue inuolūtaria nō est peccatū.
Sc̄da siue etiā volūtaria fuerit siue inuo
lūtaria. nō est de se p̄ctm. licet homo eam
contēnendo peccare posset. **T**ertia s̄o ig
norātia scz necessariōzū ad salutē. itez tri
plex repit̄. **U**na scz omnino inuolūtaria

Alia omnino voluntaria. **E**t alia p̄tim vo
luntaria. p̄tim inuolūtaria. **P**rima ē in
eis qui scire nō possunt. vt sunt infantes
pueri ⁊ hm̄oi. ⁊ hec nō est in culpa. ⁊ p̄ cō
sequens nec p̄ctm sed solū est quedā pena
inquantū scz ignorātia/ scientie carētiā
⁊ sic quandā imp̄fectōem dicit. **S**c̄da est
in eis qui scire possunt. sed nolunt. **E**t sic
ignorantiā velle habere vident̄ ⁊ affecta
re. **E**t hec proprie nō dicit̄ pena cū sit vo
lita. sed est culpa ⁊ p̄ctm. nō rōe q̄dem ig
norantiē in se. **I**gnorare etenim de se nullū
p̄ctm est. sed rōne p̄uerse volūtatis igno
rādī ea q̄ q̄s scire tenet ⁊ q̄ sibi necessaria
sunt ad salutē. **N**ec enī malū actū culpe
velle/ solūmodo p̄ctm est. s̄z etiā velle ma
lum pene ordinātis ad culpā. q̄lis est ig
norantiā eoz que sciri debēt. est peccatū.
Tertia ignorantia est in eis q̄ scire p̄nt et
bene vellēt/ sed scire negligūt. **E**t hec par
tim est pena p̄tim culpa ⁊ p̄ctm. **P**ena q̄
dem inq̄ntū scz talis ignorātia que vt ra
ctū est quandā imp̄fectōem dicit. nō est p̄
prie volita. immo quodāmodo displicēs
Culpa vero ⁊ p̄ctm inq̄ntū ex defectu ho
minis. sua scz negligētia venit q̄ ipse sci
entiam eoz que scire tenet ⁊ que sibi necessa
ria sunt ad salutē/ nō habet cū habere. pos
set. ⁊ sic quodāmodo volūtarie hāc igno
rantiā habere videtur. nō quidē volūtate
efficiente vt in p̄cedēti. sed volūtate omi
tente q̄ licet nō p̄prie ⁊ vere. effectualit̄ t̄i
⁊ interpretatiue volūtatis est. **E**t ex his patz
solutio p̄dictae prime questiois. **S**e
cunda vero p̄dictarū trium questionū/
eisdē q̄si medijs fm̄ p̄fatū doctorē dissol
uit. **P**resupponit enī p̄rio illud iā sepe
sup̄ tactū. qz scilz oē p̄ctm inq̄ntū est vo
lūtariū intātū est p̄ctm. **E**t q̄ infert q̄ illō
q̄d diminiuit de voluntario diminiuit de
p̄ctō. **D**einde illā triplicē d̄fnaz ignoran
tie in determinatiōe q̄stiois p̄cedētis posi
tā/ effectualit̄ resumit dicēdo. **E**x p̄ria ig
norātia omnino inuolūtaria q̄ dicit̄ inuinci
bilis qz vinci nō p̄t. vt q̄ est in pueris ⁊ a
natura insensatis a toto. i. totalit̄ excusat
p̄ctm. **S**c̄da s̄o ignorātia scz omnino vo
lūtaria/ q̄ dicit̄ ignorātia affectata nullo
mō excusat p̄ctm. quia vt p̄ magistz sen
tentiāz dicitur. **E**t si talis ignorantia ex
cuset inquantū ignorantia est. aggrauat
tamē inquantū est affectata. **U**n tantum
aggrauat quantū excusat. **E**t circa hanc

E

ignorantiā qz de ipsa frequēter verbū oc-
currit/aduertat. qz nulla ignorantia de se
est simplicit affectata. Etenī omēs hoīes
iuxta phm/naturaliter scire desiderāt. sed
est bene aliq ignorantia de p accidens affe-
ctata. inquantū scz sciētia ei opposita cre-
ditur debere hominē mouere seu induce-
re ad aliqd quod ipse nō vult z qd sibi di-
splicet. **T**ertia vero ignorantia scz p̄tim
volūtaria z p̄tim inuolūtaria. qz scz vt sa-
tis supra tactū est a volūtate omittēte. nō
autē a volūtate efficiēte seu approbāte p-
cedit. excusat a tāto. sed nō a toto. i. nō to-
taliter excusat p̄tim. sed bñ grauitatē pec-
cati diminiuit. Ita qz peccatū p tales igno-
rantiā cōmissum/nō est de se ita graue/ si
cur esset si talis ignorantia nō haberet. Et
intelligat hoc de ignorantia que p aliquēz
modū dat cām ipsi peccato. sic scz qz si ip-
sa nō esset/peccatū illud nō cōmitteretur
vel nō eodē mō cōmitteret. Nam est alia
quedā species ignorantie omē generaliter
p̄tim cōcomitans de qua nihil ad p̄ns p-
positū. **C**irca vero tertiā z vltimā pre-
dictaz triū questionū sic distinguēdo di-
cit p̄fatus doctor. qz duplex est ignoran-
tia. **Q**uedā est facti quedā est iuris. Ig-
norantia facti dupliciter cōtingere potest
Aut scz adhibita diligentia. z hec excusat
a toto. quod exponat vt supra. Et exēpli-
ficat de cōcubitu iacob cū lya primogeni-
ta filia laban. quē concubitiū talis igno-
rantiā excusauit. Aut talis ignorantia facti
contingit nō adhibita debita diligentia.
z hec excusat a tanto. sed nō a toto. quod
etiā vt supra exponat. z exemplificat de fa-
cto lamech dū occidit caym. cū tamē ferā
putaret occidere. **Q**d factū talis ignoran-
tia nō excusauit a toto sed bñ a tāto. **I**g-
norantiā autē iuris vt iam aliq̄liter in su-
prioribus declaratū est/sub duplici quali-
tate reperitur. vna vincibilis. alia inuinci-
bilis. **V**incibilis quā scilicet vt etiā supra
expositū est qz vicerē potest. iterū duplex
reperitur. **U**na affectata. qñ scilz iuxta etiā
superius notata aliquis ea q̄ iuris sunt q̄
scire tenet z scire potest/scire nō vult. imo
illam eorū ignorantia quodāmodo ne a
peccato retrahat se habere cōplac. **E**t hec
ignorantiā in nullo se excusat. nec scilz a to-
to. nec a tanto. **A**lia dicit simplex. cū. s. in-
tra etiā sup̄ notata aliq̄s ea q̄ iuris sunt
que scire tenet/bñ scire veller. s3 cum scire

possit negligit. **E**t hec ignorantia excusat
a tanto sed nō a toto. **I**gnorantiā vō in-
vincibilis sub duplici etiā qlitate reperit.
Una innata. alia incidens. **I**nnata oīno
excusat. z a tanto. z a toto. vt infantibz. z a
natura insensatis. **I**ncidēs vero itēz du-
plex est fm scz qz dupliciter p̄tingere potest
Una nāqz incidit sine culpa. **A**lia vō in-
cidit ex culpa. **P**rima q̄ scz sine culpa in-
cidit. vt qñ grā exēpli homo dādo opam
rei licite/efficis furiosus. z hec qñ totalitē
ligat seu impedit rōem seu vsū rōis ex-
cusat a toto. alias nō. **D**e secūda vero in-
cidētī scz ex culpa. vt qñ hō prestiterit cām
sue ignorantie/duplex est opinio. **U**na est
que ponit qz si talis ignorantia rōnem seu
vsū rōis oīno ligat seu impedit. tūc pec-
catū quod seq̄tur excusat. **E**t grā exēpli
Cū furiosus q̄ p suā culpā incidit in fu-
riā. ex vi illi furie occidit hoīm. talis enī
nō peccat. qz vt anīal brutū in solo impe-
tu mouet z nō rōne. **A**lia est opinio q̄ po-
nit qz talis ignorantia nō excusat a toto. s3
bñ a tāto. **U**n in casu p̄cedētī talis furio-
sus vt dicit min⁹ peccat. qz si furiosus nō
esset. peccat tamē. **P**rima opinio pbabili-
or videtur. **P**ropter dubiū tamē/talibz si
sanētur debet fm canones penitētia iniū-
gi. **E**t hec q̄ntū ad naturā seu qualitātē
conscientie dicta sufficiant.

De natura qualita

Nte z numero circūstantiaz. **U**nc de natura z qlitate z nūe-
ro circūstantiaz aliq̄ dicēda ve-
niūt. **E**tenī vt sup̄ tactū est ad
cognoscēdā dīnāz nature z qlitatē p̄ctōz
tā mortal' qz venial'. n̄ modice p̄fert h̄mōi
circūstantiaz naturā cogscere diligētēz dū
casus occurrūt p̄siderare ac debite attēde-
re. **E**t hinc ē qz cōit p̄ doctores tres assign-
tur cause p̄ncipales p̄t q̄s h̄mōi circūstā-
tiāz p̄sideratō/n̄ solū ad scīaz morale. sed
valde p̄ncipalr ad scīaz theologica p̄inz
qlis nō dubiū est scīa regimīs istructōis z
directōis aīaz maxie in foro p̄niali. q̄ vt
d̄t Greg. ī pastorali Ars ē artū. scīa scīaz
Pria cā est qz h̄mōi scīa theologica cō-
siderare h3 act⁹ hūanos. fm qz per eos hō
ad b̄tudinē salutēz etnā ordiat. **D**e at
qd ad aliq̄ finē ordiat oportet illi fini
pporcionatū. **A**ctus at hūani fini p̄porcio-
nant fm quādā cōmensuratōem que fit

Compendiū Theologie

per debitas circūstantias. rationabiliter ergo ad predictā sciētiā theologica p̄tinet. ipsarū circūstantiarū consideratio.

Secūda causa est. quia ipsa etiā sciētia theologica cōsiderare habet actus humanos. s̄m quod inuenit̄ in eis bonū et malū. meli⁹ et peius. **N**ec aut̄ in ip̄is actib⁹ humanis frequētissime ex circūstantiis reperiri. s̄m q̄ ip̄as circūstantias vt infra declarabit̄ diuersificānt. ratōnabiliter ergo ipsarū circūstantiarū consideratio ad huiusmodi theologica sciētiā p̄tinere dicitur et p̄tinet. **T**ertia causa quia ip̄a etiā sciētia theologica cōsiderat actus humanos s̄m q̄ sunt meritorij vel demeritorij. quod q̄dem cōuenit̄ actib⁹ hūanis ad quod requiritur q̄ sint volūtarij. Actus autē humani frequētissime iudicari h̄nt volūtarij vel inuolūtarij s̄m cognitioez vel ignorātiā circūstantiarū. **R**ationabiliter igitur circūstantiarū cognitio ad huiusmodi sciētiā theologica p̄tinere dicitur et p̄tinet. **A**d declaratiōem igit̄ materie p̄ricularius descendēdo. circūstantia sic describit̄. q̄ est accidēs actus humani. **E**t intelligat̄ ista descriptio nō de accidēti quod inest rei vt sua q̄litas. sicut albū dicit̄ accidēs rei albe. sed intelligat̄ accidēs quasi cū alio siml̄ in eodē subiecto cōcurrenter existēs. extra tamē substantiā ip̄ius cum quo sic cōcurrit et existit. **S**ic enī circūstantia dicit̄ accidēs actus hūani. quia cū actu humano simul in eodem subiecto cōcurrit et existere potest. **E**st tamen extra substantiā ip̄ius actus humani nec est de eius substantiā. **Q**uod s̄m nomen de se importat et cōnotat. **D**icit̄ enī circūstantia quasi circū aliquid stans.

Circūstantie autē s̄m quas vt supra tactū est: act⁹ h̄mōi iudicari habēt boni vel mali/meliores vel peiores/meritorij vel demeritorij. et. et p̄ consequēs ad beatitudinē salutēq̄ eternā ordinari assignant̄ a tulio in sua rhetorica seprē. que cōtinent̄ in isto versu **Q**uis. quid. vbi. quib⁹ auxilijs cur. quomō. quādo. **E**t enī iuxta quod ip̄e tullii dicit̄. **I**n actib⁹ humanis ad eorū bonitatē seu maliciā debite dinoscēdā p̄dicta considerāda veniūt. scilz quis est q̄ fecerit. quid est quod fecerit. vbi fecerit. q̄ bus auxilijs. instrumētis vel medijs fecerit. quare fecerit. quō fecerit. quādo fecerit. **P**hilosophus autē in tertio ethicorū ad

dit octauā circūstantiā scz circa q̄d **S**ed tullius eā sub illa circūstantia quid? p̄prehendit. **D**ictamen ip̄arum circūstantiarum fiet declaratio s̄m numerū et positionē philosophi. **N**umer⁹ autē seu sufficiētia istarū circūstantiarū sic sumi potest. **C**ircūstantia enī vt iam dictū est dicit̄ q̄ si extra substantiā actus existēs. sed tamē ip̄m actū aliquo mō attingens. **T**riplici autē modo seu respectu potest circūstantia actū ip̄m humanū attingere. **U**no mō inquantū attingit ip̄m actū in se. **S**ecundo modo inquantū attingit cām ip̄ius act⁹. **T**ertio modo inquantū attingit effectū ip̄ius actus. **R**espectu primi modi dupliciter potest ip̄a circūstantia ip̄m actum i se attingere. vel p̄ modū scz cuiusdam mēsure seu cōmensuratōis et sic erūt circūstantie respiciētes seu cōcernētes locū et temp⁹. q̄ denotant̄ p̄ hec duo verba in predicto versu posita. scz vbi. et quādo. vel p̄ modū q̄litas ip̄ius actus. et sic erit circūstantia respiciēs seu cōcernēs modū agendi quo. s. actus ip̄se factus est. q̄ denotat̄ p̄ hoc verbū quō. **R**espectu vero secūdi modi scilz respectu causē ip̄ius actus. cum oīm actuum et affectuū humanorū quatuor sunt causę principales. scz efficiēs. materialis. formalis. et finalis. quadruplex circa istas quatuor causas accipit̄ seu occurrit differentia seu qualitas circūstantiarū. **C**irca enī causam efficientē/alias accipit̄ seu occurrit circūstantia ip̄ius agētis que denotat̄ per hoc verbū quis. **C**irca cām materiale accipit̄ seu occurrit circūstantia circa obiectū que denotat̄ p̄ hoc verbū quod ad dit p̄hs. scz circa quid. **C**irca cām formalem accipit̄ seu occurrit circūstantia circa causam coagētem seu coopantem seu cōcurrentē. que notat̄ p̄ hoc verbū quib⁹ auxilijs. **E**t intellige vt iam tactū est. vel instrumētis. et. vel h̄mōi que faciūt ad formam act⁹. **C**irca causam finale accipitur seu occurrit circūstantia circa propositū et intentōnē agētis que denotat̄ p̄ hoc verbū cur. i. propter quid qua de causa et. **R**espectu vero tertij modi. scz respectu effectus ip̄ius actus accipit̄ seu occurrit circūstantia circa illud quod ex tali actu cōtigit et secutū est. que denotat̄ p̄ hoc verbū quid. **D**e igitur sunt circūstantie et quibus vt pluries tactū est. actus hūani quod bonitatem vel maliciā. meritū vel demeri

tum rē. iudicari habent nec plures reperi
 ent quin ad aliquā premissarū sint redu/
 cibles. **E**t ad maiorē instructōez medi
 ocrū et simpliciū quibz. vt supius tactū
 est nō tanta sciētia vel librorum facultas
 suppetit/expediens iudicātū est de predi
 ctis circūstantiis aliquāliter exemplifica
 ri. vt etinde in similia facilius manuduci
 possint. et seruando ordinē versus supra
 positi. **R**espectu igit̄ primi verbi scilz
 quis. certū est q̄ ceteris alijs paribz graui
 us peccat sacerdos q̄ simplex clericus. et
 grauius clericus q̄ simplex laicus. et gra
 uius vir q̄ femina. **R**espectu secūdi. scz
 quid. certū est q̄ ceteris alijs paribus ho
 micidiū est grauius peccatum q̄ furtū. et
 adulteriū q̄ simplex fornicatiō. **R**espe
 ctu tertij. scz vbi. **C**ertū est q̄ ceteris alijs
 paribus furtū vel p̄cussio. vel fornicatio
 que fieret in ecclesiā vel alio loco sacro. est
 grauius peccatū q̄ si fieret extra ecclesiā et
 in loco nō sacro. **R**espectu quarti scilz
 quibz auxilijs instrumētis vel medijs. et
 certū est q̄ domū ad predandū intrare p̄
 falsam clauē. vel seram aperire per instru
 menta subtilia. vel p̄ subordinatōnem fa
 muli aut ancille ceterz alijs paribz/ est gra
 uius peccatū q̄ a casu inuentā apertā vel
 perforamē muri nō obstructū intrare. **R**
Respectu quinti scz cur seu propter q̄d. cer
 tum est q̄ latitare in nemoze vel alio loco
 suspecto. seu cōducere societate aliquā in
 tentōne aliquem vel aliquos occidēdi ce
 teris alijs paribus est graui⁹ peccatū q̄ p̄
 dicta facere intentōne sola depredādi. **R**
Respectu sexti scilicet quō. certū est q̄ cete
 ris alijs paribus grauius est peccatū ho
 minē et p̄posito deliberato et per insidias
 q̄ subito motu subito q̄ in cursu occidere
 Et grauius ceteris alijs paribz veneno in
 cōuiuio q̄ gladio aperte inuadēdo occi
 dere. **R**espectu septimi. scz quādo. cer
 tum est q̄ domū pro depredādo de nocte
 intrare. ceteris alijs paribus est grauius
 peccatū q̄ de die intrare. Et fornicari die
 sancto pasche. vel alio solēni ceteris alijs
 paribus graui⁹ est peccatū q̄ die nō solen
 ni. **R**espectu vero octaue circūstantie
 p̄ philosophū addite. scz circa q̄d. **C**er
 tū est q̄ machinamēta et deceptōes tende
 ret parare ad inducendā mulierē religio
 sam vel vrozatā in fornicatōnem ceteris
 alijs paribus/ est grauius peccatū q̄ ma/

chinari ad inducendā vnam aliā omīno
 solutā. sic de similibz. **A**ddunt aliqui vl
 tra omnes predictas circūstantias vnam
 aliam scilz Quotiens. **C**irca quā dupli
 citer dici potest. **U**no modo q̄ cū iuxta p̄
 mum triū modorū actū humanū attingē
 di supra factorū/ ipsa circūstantia. quoti
 ens. videat̄ actum in se attingere p̄ modū
 cuiusdā cōmensurationis tempis. potest
 ratiōnabiliter intelligi et cōprehendi sub il
 la circūstantia. quando. **N**ec enī debite et
 sufficiēter potest siue in p̄fessione siue ali
 as. quātitas seu grauitas peccati p̄ illam
 circūstantiā. quando. p̄quiri et haberi. vt
 puta scz quo tempe. qua die. qua horazc.
 peccatū factū sit. **Q**uinetiā effectualiter di
 cti peccati quātitas et grauitas p̄ dictā cir
 cūstantiā quotiens p̄quirat̄ et habeat̄. vt
 gratia exempli **C**ontingere potest immo
 frequēter cōtingit q̄ homo pluries idem
 peccatū. vt puta fornicatōem. vel furtum
 cōmittere. vna vice tempe quadragesimali
 et die solenni. **E**t alia vice. alio tempore.
 et die nō solenni. **E**t sic de similibz val
 de quotidianis. **S**i igit̄ debite et suffici
 enter ab isto p̄quirat̄ et sciat̄ quando tale
 peccatū cōmiserit. satis etiā sciet̄ quotiēs
 ipse cōmiserit. **A**lio modo dicit̄ q̄ proprie
 ista circūstantia. quotiens/ nō est nec di
 ci debet circūstantia. quia proprie nec actū
 in se/ nec causam ipsius actus/ nec effectū
 ipsius actus respicit. imo nec peccatū in
 se quoquo modo aggrauat. sed solum et p̄
 prie quandā reiteratōem peccati plurali
 tatē peccatorū dicit. vt clare apparere po
 test p̄ exemplū quod de ipa iuxta similitu
 dinem p̄cedentū circūstantiarū poni po
 test. **C**ertum est enī q̄ ceteris alijs paribz
 grauius est peccatū ter aut quat̄ mulierē
 de fornicatōne vel adulterio sollicitare. q̄
 semel **E**t grauius ter aut quater insidias
 ad aliquē occidēdum tendere et parare q̄
 semel. **S**ed proprie ista nō vnum et idem
 peccatū sunt. immo plura. et proprie que
 dam reiteratio peccatorū. **N**otāter aut̄ in
 premissis exemplificatōnibz addita sunt
 illa verba. **C**eterz alijs paribus. **N**am cir
 ca casus premissos et similes/ possent eti
 am alie circūstantie contingere seu occur
 rere que de se aliter qualitate et grauedinē
 peccatorū predictorū disponerēt et causa
 rent. **N**am quod bene aduertēdū est ex cō
 cursu pluriū circūstantiaz. circa aliquem

Compendiū theologie

actum/potest maior eius bonitas vel malicia. maiusq; meritū vel demeritū causari. Per predictas etiā exemplificatōes poterit faciliter discretus et intelligēs de casib; qui sibi vel in p̄pria p̄sona vel in personis alioz. vt puta in cōfessione aut alias contingere possunt diiudicare et discernere. Nā vt sepe in superioribus tactū est pro hoc q; etiā clarius dādo intelligi hic de ip̄arum natura et qualitate circūstantiaz p̄ncipaliter actū est. Ex concursu alicuius aut aliquaz circūstantiaz actus q; alius de se ex suoq; genere seu natura nō esset nisi veniale peccatū/immo forsan actus meritorius. efficiē peccatū mortale. vt pluries exemplificatū est de verbo ocioso. occasiōe q; seu p̄uocatōe risus. et de datōe elemosine que de se ex suoq; genere est actus meritorius. Quib; si addatur et cōcurrat circūstantia illa respectu cause finalis seu intētionis actus de qua supra sup illo verbo. **Aur.** Vtputa q; fiant ad p̄uocandū seu inducendū mulierē in fornicatōem/ efficiētur peccata mortalia. Et similiter de alijs iuxta suū genus et naturā. Et hec quo ad naturā. qualitātē. et numerū circūstantiarum. quātum huic tractatui cōgruere iudicatum est/dicta sufficiant.

De diuersis nominibus peccati actualis et venialis.

Quo vero ad diuersitatē nominū que peccato actuali veniali p̄ nonnullos s̄m diuersas eius proprietates. op̄atōes et effectus attribui solent/est aduertendū q; sicut in superiorib; vbi de ipso peccato veniali agi incepit/dictū est. diffinitionē beati Aug. que peccato actuali mortali supra vbi etiā de ipso peccato mortali tractatū est. ex eo q; in ipso est p̄fecta ratio peccati attribuit/solere p̄ aliquos peccato in generali et tanq; generi attribui. et sic quodāmodo s̄m tamē maius et min⁹/posse ipso peccato veniali cōpetere et cōuenire. ita de nominibus nominūq; diuersitate dici potest. q; scz in superioribus peccato mortali in se plura et diuersa noīa attributa sunt q; bene cōmuniter peccato in generali et tanq; generi attribui solent. et sic quodāmodo s̄m tamen maius et min⁹/possent etiā ipi peccato veniali attribui et cōuenire. **Jo** ad clarius semp naturā et qualitātē pecca-

ti venialis cognoscendū recitabūtur hic aliqua noīa ipsi p̄cto veniali attribui solita. In quoz aliquib; cū ipso p̄cto mortali cōuenit intelligātur p̄ prius et p̄ncipaliter ipi peccato mortali cōpetere. cum in eo vt tactū est p̄fecta ratio peccati cōsistat. et secūdario ac min⁹ p̄ncipaliter. imo p̄ quandā largam acceptiōez ipsi peccato veniali. cū s̄m beatū Tho. nō cōsistat in eo p̄fecta ratio p̄cti. imo solū quedā imp̄fecta. **P**otest igit̄ primo peccatū veniale nominari. et interdū ab aliquib; nominatur macula. et hoc q; maculat aīam. **Q**uōd dē iuxta beatū Tho. intelligat nō p̄prie loquēdo sed solū s̄m qd. in q̄ntū scz p̄ctm veniale impedit nitorē q; est ex actib; virtutum. Quia nō diminiuit nitorē habitualem. nec enī habitū charitatis et aliaz virtutū diminuere habet. sicut facit peccatū mortale. **P**otest etiā nominari reatus ex eo q; ad penā obligat. sed hoc etiā vt iā statim tactū est intelligat largo modo et q; si imp̄proprie. q; ad penā eternā p̄cise non obligat. vt facit p̄ctm mortale. sed solum sub distinctione. **V**el scz ad penā eternam vel ad penā purgatorii. vel ad penā p̄ntialiter satisfactoriā. **Q**uōd capitulo imediate sequenti/vbi de dicti peccati venialis effectib; agitur/lati⁹ declarabit. **P**otest etiā noīari p̄uaricatio in q̄ntū scz mandati dei respicit qd trāsgrediēdo p̄uaricat. Sed similiter vt p̄us itelligat largo modo et quasi imp̄proprie. qm̄ peccatū veniale non facit directe cōtra legem dei et mandatū. s; bene p̄ter. vt late in superioribus expositū est. **P**otest etiā noīari p̄ctm. put et de facto noīatur. in q̄ntū scz est cōuersio ad bonū cōmutabile. sed vt etiā tactū est hoc largo modo et minus p̄ncipaliter. Quia illa cōuersio ad bonū cōmutabile/ nō est cū totali et habituali auersiōe a bono incōmutabili. sicut est in p̄cto mortali. Nā in isto peccato veniali/neq; plus neq; tātum diligit ipm̄ bonū cōmutabile ad quod sic fit cōuersio/sicut bonū incōmutabile a q; fit auersio. vt bene ample et pluries in superioribus declaratū est. **P**otest etiā nominari nefas in q̄ntū scz est illicitū p̄sone p̄petranti. Sed vt frequēter dictū est. hoc etiā est largo modo sumendor et quodāmodo imp̄proprie. **P**lura alia possunt ipi peccato veniali s̄m diuersas eius op̄atōes et effectus noīa attribui. interdū etiā p̄ alijs

attribuuntur. sed supra dicta satis sit teti-
gisse et declarasse. Sunt enī ea que magis
proprie sibi convenire videntur et comuni' assi-
gnant. **P**eccata venialia intelligi p li-
gnū fenū et stipulā aliqui volūt. inter q̄s
sepe prefatus beatus Thōm. sup illo qd̄
i. ad corin. iij. dicit ap̄ls. **Q**uod aliqui sup fun-
damentū spūale edificat aurum. argentū
lapides p̄ciosos. Alij vero sup edificat li-
gnum. fenū. et stipulā. **E**t q̄ ille q̄ sup fun-
damentū spūale sic lignū fenū et stipulam
edificat saluus erit. sic tamē quasi p ignem
id est patiet penā sed non eternā. intelligi
p ista tria vltima volūt peccata venialia.
Quod tamē fm eūdē doctore proprie in-
telligi habet de ip̄is peccatis venialib' q̄
admiscet se pcurantib' terrena. Nam aliq̄
interdū peccata venialia se viris spūalib'
admiscet. sed qz leuissima sunt non pur-
gant p ignem. sed frequētissime p ipsum
feruorē charitatis. Talia igit peccata ve-
nialia se terrena pcurantib' admiscetia
ideo p lignū fenū et stipulam significatur
quia sicut p̄dicta tria in domo cōgregan-
tur nec tamē ad substātiā edificij p̄tinēt/
immo cōburi possunt. edificio nihilomi-
nus integro remanēte/ ita etiā peccata ve-
nialia multiplicari in hoīne possunt/ ma-
nente spūali edificio. **E**t tunc p istis pati-
tur ignē. vel scilz temporalis tribulatiois in
hac vita. vel purgatorij si ip̄is nōdū pur-
gatis decedat. sed tamē salutē cōsequetur
eternā. **D**icitur autē hmōi peccata ve-
nialia sup edificari spūali fundamēto nō
quasi directe sup ip̄m. etenim sup bonum et
spirituale. malū proprie edificari non po-
test sed super. i. iuxta. sicut in simili ibi in
psal. dicit. **S**up flumina babilonis etc. i.
iuxta flumina babilonis. **N**otāter etiā et
bene ad p̄positū aliquoz infra tangēdoz
dicunt hmōi venialia peccata sic p lignū
fenū et stipulā significata spūali edificio
sup edificari. Nam nisi spūali edificio
sup edificata essent. homo talia habēs nō
esset saluus sic q̄si p ignem. **U**n cū pecca-
to mortali et veniali simul decedēs. habet
quidē lignū fenū et stipulā. sed nō hz spū-
rituali fundamēto sup edificata. **E**t ideo
talīs nō erit saluus sic q̄si per ignē. qz sim-
pliciter saluus non erit. **E**t important
tria p̄dicta tres modos seu tres gradus
adherētie et grauitatis ip̄soz peccatoz ve-
nialiu. tresqz modos seu gradus purga-

tionis eoz. propter qd̄ generaliter om̄ia
peccata venialia cōplectunt et cōcernunt
quia nullū est qd̄ nō sit alterius p̄dicto-
rū triū modoz seu graduum adherētie et
grauitatis. **E**t q̄ non p aliquē dīctorum
trium modoz seu graduū purgatiois eti-
am purgetur. **L**ignū etenim quod respectu
istoz triū diutius in igne manet signifi-
cat maiora. **S**tipula que citissime cōbu-
rit minima. **E**t fenū quod int̄ ista duo se-
q̄si mediocriter hz. significat mediocria.

De diuersis effe-

Pectib' peccati actualis venialis.
Pures possent peccati venia-
lis effectus enumerari. put plu-
res existunt. ex q̄bus tamē per
doctores cōius assignātur q̄ sequūtur
Unus quidē quia ad penā obligat. **N**on
autē vt statim supra tactū est q̄ ad aliquā
triu penarū p peccatis affligi solitarū scz
eternē vel purgatorie. vel in p̄nti seculo sa-
tisfactorie p̄cise et determiatē obliget. sz
bene sub disiunctioē ad alterā scilz earū.
Nam de peccato veniali hic. i. in hoc secu-
lo/ vel satisfactioē hic nō facta in purgato-
rio si cū eo peccatū mortale nō existat/ vel
in inferno si cū eo etiā peccatū mortale exi-
stat/ satisfieri oportet. **E**t si hic in foro. s.
ecclie p̄ntis homo satisficiat. leuiter satis-
faciet. **S**i vero in foro purgatorij satisfi-
cere expectet. grauiter valde puniet et sa-
tisfaciet. **S**i vero in foro inferni cum sa-
tisfacere oporteat. pro ip̄o etiam veniali
grauissime puniet quia eternalit. **S**i ta-
men vt tactū est mortale euz ip̄o veniali
existat. i. q̄ homo cum ambob' decesserit
Et ad p̄positū istarū trium punitionū
seu satisfactionū dari solet exemplū de mē-
sura vini q̄ in vno forsā loco valebit so-
lidū vnum. si p̄grediat vltērius. repietur
valere solidos duos. si vero adhuc vltēri-
or fiat progressus repietur valere solidos
tres. **P**ena tamē in inferno pro veniali il-
lata/ incōparabiliter minor est q̄ ibidem
pro mortali illata. **U**nde dicit solet q̄ pe-
na in inferno pro mortali illata/ est sicut
soliditas. **I**llata vero ibidem pro veniali
est sicut superficies. **I**n purgatorio autē p
veniali illata est sicut linea. **I**n p̄nti vero
seculo pro veniali illata est sicut punctus
Unde sicut ista quatuor sunt adiuicem
ip̄porzionabilia. ita inter quatuor penas

Compendiū theologie

Compen

supra dictas improporcionabilis est dif-
ferētia. ¶ Secundus effectus peccati ve-
nialis est q̄ animā maculat. Quod sic iuxta
quod statim supra tractauim⁹ intelligat. q̄
sc̄z nitore illū aīe qui ex actibus caritatis
z virtutū nascitur seu pcedit respectu illi-
us in quo incidit impedit. Et sic per in-
directū. maculā quandā in anima indu-
cit. Prout iuxta aliquos doctores potest
exēplū poni de imagine picta. que aliq̄n-
do denigrari potest intantū vt nullo mo-
do videri possit. Aliquādo vero sic solum
obscurat vt videri quidē possit sed nō ple-
ne discerni. Propter quā similitudinē di-
cit beatus Grego. q̄ pctm̄ veniale obscu-
rat. mortalexero obtenebrat. Respectu at̄
istius maculē dici solet q̄ in saluādis/om-
ne peccatū veniale in p̄nti vita a gratia fi-
nali. i. que in finē habetur. alias saluandi
nō essent. delet. z hoc fm̄ aliquos quantū
ad culpā. sed non quantū ad penā. immo
pena illa in purgatorio soluet̄. Delet at̄
gratia finalis sc̄z que in morte habet̄ pec-
catū veniale in ipsa dissolutōne aīe z cor-
poris. q̄uis etiā forsan nō sit ad illō mo-
tus contritiōis pro iūc directus. z hoc ex
virtute cōplexionis z sui status. Et fm̄ h̄
intelligit̄ verbū August. q̄ dicit. q̄ in pur-
gatorio potest esse absolutio a pena z nō
a culpa. quod etiā similiter ab aliq̄bus do-
ctoribus dici solitū est. S̄z modo cōiter
tenet̄ cum peccatū veniale ab hinc defera-
tur a multis quod etiā quātū ad culpam
in purgatorio purgari possit. Unde expo-
nēdo illō quod domin⁹ de quibusdā pec-
catis dixit q̄ nō remittunt̄ nec hic nec in
futuro dicit Grego. q̄ venialia dimittent̄
in futuro. Quod si intelligat̄ q̄ remittent̄
quantū ad penā tunc expositio sua in ef-
fectu nulla esset. Nam etiā mortalia quā-
rum ad penam q̄ pro eis soluta nō est ibi
dem. purgātur. Ideo clarū est q̄ Grego.
intelligere voluit q̄ venialia in purgato-
rio quo etiā ad culpā purgētur. ¶ Tertius
effectus peccati venialis est q̄ seruoze
charitatis minuit. sicut videt̄ de aqua in
ignem proiecta/ q̄ licet ignē nō extinguat
seruoze tamen illius minuit z tempat.
Quartus effectus pcti venialis est q̄ po-
tentias anime/ in bonis laxat. sicut p̄ exē-
plum quādo imponit̄ onus super equū/
efficitur z reddit̄ minus p̄mptus et expe-
ditus ad ambulandū. ¶ Quint⁹ effectus

peccati venialis est. qd̄ retardat a gloria.
Nam cū homo decedit z possit si in eo nō
eēt venialia/ statim ad celū euolare post
mortē/ propter ip̄a venialia cogetur ad tē-
pus in purgatorio expectare. Nunq̄ enī
facies dei ab aliquo videbit̄. donec soluat
minimū etiā peccatorū venialium q̄ dran-
tem. Oportet enī quēlibet ita mundū an-
te introitū paradisi esse. sicut fuit in inno-
centia baptismali. ¶ Sextus affect⁹ pec-
cati venialis est q̄ bona glorie celestis di-
minuit. Non q̄dem illa que iā debētur et
que iā homo ibi habet̄ p̄ meritū reposita.
Sed illa que deberētur si venialia nō fie-
rent. Nam illo medio tempe quo peccata
venialia fiūt possent aliqua bona fieri. q̄
cum nō fiant de tanto ip̄a gloria cēsetur/
effectualiterq̄ est diminuta. Propter eti-
am illoz venialium perpetratiōne/ oportet
opa quedā bona ad solutiōem et purgatiō-
nem b̄mōi venialium facere z cōvertere per
que valde accrescere potuissent/ accrescere
debuisset cumulus p̄m̄ eterni. ¶ Septi-
mus effect⁹ peccati venialis est/ qz venia-
lia sepe sunt occasio mortalium peccatorū.
Et hoc inter alios quatuor modos. q̄ in
superioribus vbi de septē peccatis mortali-
bus tractari icēpit/ late expositi sunt. vbi
mōstratū est q̄ actus qui de se ex sui qz na-
tura est solum de genere peccati venialis/
potest vel ex cōscientie remorsu vel ex cō-
placētia vel ex procliuitate. vel ex p̄gres-
su. peccatū mortale effici. ¶ Hoc autē eti-
am singulariter aduertēdū est. q̄ sicut ad
remissionē peccati mortalis erigit̄ deser-
tiō actus peccādi cum volūtate firmoqz
proposito in posterum abstinēdi. sic simi-
liter peccatū veniale in p̄nti vita non di-
mittit̄/ nisi etiā actu et proposito deserat̄.
¶ Et hec quoad totalē materiā nature q̄
litas/ z effectus peccati actualis venialis/
ac circa eam occurrētium/ quantū hunc
presētē istius libelli octauū tractatū cō-
cernere iudicatū est/ dicta sufficiant.

De secunda et vl

tima diuisione peccati in genere seu tanq̄
generis que sumit̄ fm̄ ip̄ius peccati cau-
sam materialem.

Hepeditis his que respectu pri-
me diuisionis peccati in gene-
re seu tanq̄ generis. que scilicet
fm̄ quandā peccati qualitatē z q̄ntitatē

sumebat et sumpta est dicenda occurrebat
 Nunc de secunda et quo ad hunc tractatum
 ultima ipsius peccati etiam in genere seu
 tanquam generis diuisione. que scilicet secundum ipsius
 peccati causam materialē sumit/ aliquid etiam
 dicenda veniunt. Nec hic accipiēda venit
 ipsa causa materialis proprie ut in rebus
 corporalibus seu materialibus fieri posset.
 sed solum per quādam similitudinē ut hic
 causa materialis dicatur illud in quo sit
 seu causatur ipsum peccatum.

Prosecutio et de

claratio ipsius diuisionis.

Diuisio igitur est ista quod peccato
 rum alia sunt cordis. alia oris
 alia operis. Vel secundum alios aliquid
 sunt cogitationis. aliqua locutionis. ali
 qua operationis.

De peccatis cor

dis seu cogitationis.

Peccata cogitationis seu cordis
 sunt hec Cogitatio. delectatio.
 consensus. desiderium mali. volū
 tas pueria. infidelitas. supstitutio. in deuo
 tio. presumptio. despatio. timor male humi
 lians. amor male accendens. prudētia car
 nis. suspitio. inuidia. ira. odium. timor ser
 uilis. exultatio in aduersis proximorum. dolor
 de eius prosperis. contemptus pauperum
 contemptus peccatorum. personarum acceptio
 perfidia. affectus carnalis parentum. inepta
 leticia. seculi tristitia. impatientia. auari
 cia. sollicitudo temporalium. superbia. ppe
 ritas. obstinatio. malicia. tedium boni. ace
 dia. inconstantia. penitentia penitentie. do
 lor quod amplius non est male factum. hypocri
 sis. amor inordinatus placendi. timor di
 splicendi. verecundia de bono opere. amor
 priuatus. sensus singularis. ambitio di
 gnitatum. vana gloria de bonis nature
 vel fortune vel gratie. verecundia de pau
 peribus amicis. contemptus ammonitionum
 immiserordia.

De peccatis oris

seu locutionis.

Peccata oris seu locutionis sunt
 hec. Trebra iuratio. piurium.
 blasphemia. nomen domini irre
 uerēter assumere. veritate impugnare. de
 um de aura iudicare. contra deum murmura

re. irreuerēter horas dicere. detractio. adu
 latio. mendacium. vituperium. maledictio
 infamatio. contentio. coniuatio. impugna
 tio veritatis agnate. impugnatio charita
 tis fraternae. seminatō discordie. proditio
 falsum testimonium. mala consilia. derisio
 contraditio obediētie. inuertere facta bo
 na. in ecclesijs placitare. ad iram hominē
 prouocare. reprehendere in alio quod ipse
 facit. vaniloquium. multiloquium. stultiloqu
 um. verba ociosa. vel supflua. vel curiosa
 proferre. iactantia. verborum politio. pecca
 torum defensio. clamor. risus. cachinnus
 turpiloquium. lenocinium. cantilenas secula
 res cantare. in cantu diuino magis stude
 re vocem frangere quam deuote psallere. mur
 murare. verba secularia proferre. in iniu
 sta causa aduocare. malum commendare.

De peccatis ope

ris seu operationis.

Peccata autem operis seu opatio
 nis sunt hec. Sula. luxuria. eb
 ritas. sacrilegium. symonia. sor
 tilegia. violatio dierum solennium. indigne
 communicare. votorum fractio. apostasia. dis
 solutio in officio diuino. scandalizare sub
 exemplo malo. proximum corrumpe. lede
 re hominē. vel in rebus vel in persona vel in
 fama. furtum. rapina. usura. deceptio. lu
 dus. venditio iusticie. exactōnes in debi
 te. ac telonea iniusta. ascultare mala. io
 culatoribus dare. necessaria sibi subtrahere.
 supflua sumere. vltim vires quippiam ag
 gredi. consuetudo peccandi. recidivatio. si
 mulatio. tenere officium ad quod non sufficit
 vel quod sine peccato non agit. choreisare. no
 uitates iuvenire. maioribus rebellare. mi
 nores opprimere. delinquere visu. auditu. ol
 factu. tactu. gustu. lucta. osculis. muneribus.
 nutibus. mandatis. scripturis. circumstanti
 as aggrauantes admittere. que sunt tem
 pus. locus. modus. numerus. persona. mora.
 scientia. etas. seipsum ad peccandum cogere
 seu inducere.

De peccatis omis

Peccata omissionis que (sicut
 etiam ut faciliter debite considerari
 apparere potest) ad tria respec
 tu quorum precedens diuisio su
 mit/ vel scilicet ad cor seu cogitationem/ vel os
 seu locutionem/ vel opus seu operationem pertinent

Opusculū Tripertitum

sunt hec. **¶** De deo nō cogitare. ipm nō timere vel nō amare. grās sibi de beneficijs nō agere/ opa que fiūt/ ad ipm nō referre. de peccatj sicut deberet nō dolere. ad gratiā recipiendā nō se preparare. gratiā acceptā nō vti nec eam cōseruare/ ad inspirationē diuinā nō se cōuertere. voluntatem suam/ voluntati diuine nō conformare. ad orōes dicendas nō attendere. orōnes debitas omittēre/ ea ad que q̄s vel voto vel precepto vel officio tenet negligere. cōiōnem et cōfessionē semel in anno nō expectere. parētes nō honorare. seipsum nō cognoscere et reprehēdere. cōscientiā suā negligere. ecclias et predicatōes fugere. tentatōnibz nō resistere. penitētiās iniūctas negligētē facere. ea q̄ statim faciēda sunt differre. bonis pximi nō cōgaudere. et malis eius nō cōdolere. iniurias nō remittere. fidē pximo nō seruare. et bñficijs ei⁹ nō correspondere. delinqntes nō corripere. litrem nō sedare. ignorātes nō instruere. afflictos nō consolari. ammonitiōibus nō acquiescere. pauca et forsan nulla alia reperiri posse credūtur peccata. que nō sub predictis effectualiter cōphēdātur et includātur. vel ad ea reducibilia sint.

Quando peccata

predicta mortalia sint vel venialia.

¶ Quando autē peccata predicta mortalia vel solū venialia existant/ facile est et supius tractatis cognoscere examinandō scilz sit apud se. sit apud aliū/ modos ea faciēdi et cōmittēdi. intētioneqz seu finē propter quē sunt. ac remorsum cōscientie. q̄ de ipsis habet. cum alijs circūstātijs circa ea occurrētibz. de quibz late supius actū est. **¶** Et hec quo ad secundā et vltimā ipius peccati in genere seu tanqz generis diuisionem dicta sufficiant.

Quare multa in

hoc cōpendio precipue in octauo tractatu/ late et plane dicta sint et exposita.

¶ Dm̄issent nonnulla in hoc libello et precipue in octauo et vltimo tractatu in materia scilz peccatorū tractata breui⁹ et cōpēdiosis dici. s̄ vt frēqnter in supioribz tactū est/ libell⁹ iste nō sciētificis. libz osqz facili⁹ pcurare valētibz cōpositus est. sed

mediocribz et cōioribus. ac eis q̄bus non facili⁹ libz ori copia suppetit Quibz expe diēs et forsan necesse fuit ea que hic dicta sunt/ et maxime circa difficiles materias/ p reiteratōes et latas repetitiōes. nec non materialia q̄dam etēpla q̄si palpādo et p quādā manu ductōnē dare intelligi. Alio q̄n nō facile forsan fuissz pluribus cōprehendere. Sicqz predicta apd eos nullū fructū nullūqz pfectū afferre potuissent.

Remissio ad docto

¶ Qui tñ āpliora videre voluerit/ vel clarius de premissis materijs informari/ habeat frēqnter allegatos doctores beatorum Thomā et alios in supioribus notatos. Et precipue in eorū libris et tractatibus supius etiam designatis.

¶ Explicit compendium theologie.

Epistola domini

Johānis de Berson ad quendā ep̄m sup opusculo triperto plebibus publicando

¶ Reuerende in xpo pr. ac dñe metuende. q̄rit dñs p p̄phetā ysaiā. Propterea inq̄t dñs et est p̄pls me⁹ in captiuitate. qz nō habuerunt sciām. et nobiles ei⁹ interiorit̄ fame et m̄ritudo ei⁹ siti exaruit. Dec scia nō alia accipiēda est quā cognitio legis dei et suoz mādatorū/ ad salutē p̄sequēdā necāria/ siue p̄ficiens. de q̄ itidē scia v̄ez est illd apl̄icū. ignorās ignorabit. nā cū q̄libet alia ignorātia p̄stare sal⁹. **¶** Et qm̄ multi sunt ex simplicibz/ q̄bz nō predicat verbū/ aut non talit̄ p̄dicat q̄ ad p̄fatā sciām deueniāt. agēte h̄ vel ignorātia vel negligētia p̄dicātiū. cōmodū fore existāui si velut in tabula q̄dā tenorē n̄e legis et suoz p̄ceptorū remēorātiōnē sentētioso cōpēdio depingerē. aut velut i breui sp̄cō cernētibz obijcerē. q̄tin⁹ ipsi hērent curati min⁹ instructi aliqd solū dū/ et aptū qd̄ i toto vel p̄ ptes diebz dñicis et festiuis legere possent suis plebibus vt sciret et intelligeret ad qd̄ et p̄pter qd̄ et a q̄ facte sunt. qd̄ insup credere. qd̄ ageret qd̄ obmittere diuina lege tenēt et quē ad modū a p̄ctō resurgere. Et forsan sile op⁹ antētātū est iā a p̄rioribz. et salubriori breuitate cō

positū. **Q**uod si ita est certe nō in uideo **T**ātmō reuerēde p̄ dignet̄ ai maduertere v̄ia pastoral sollicitudo. siue isto mō siue alio fiat. q̄ singul̄ dieb̄ dñicis ⁊ festiuis diuine leḡ tenor. p̄ vestra diocesim v̄bilib; publicet̄. ne p̄ ignorantia ei⁹ plebs v̄ia peat ⁊ ducat in captiuitatē pcti. Ne p̄terea a speculatore q̄ non denūciauerit interitū vel gladiū/sanguis req̄rat̄. s; libere denūcia tōne tali ⁊ rebelles soli in suo sanguie de peant. **V**icit at̄ mea deuotō opusclm̄ prefatū. qd̄ si dignū ad hoc putet̄/poterit vestra liberal̄ caritas cū pauco scriptorū labore ⁊ leuib; expēsib; hū exposit̄ facere illō mltiplicari ⁊ correctū ad singulos curatoꝝ vestroꝝ destinari cū edicto de publicando vt tactū est in absentia sermonū ⁊ quantū gr̄a dei eos adiuuerit exponēdo. **D**eniq; si qd̄ addēdū aut rescindēdū aut corrigēdū eē dictauerit v̄ia prudens dñatio iure suo id facere fas hēbit. **S**ciō nū q̄ p̄ multā a me ⁊ multis alijs pitiori b̄ eaiatōz nihil dephēdi qd̄ videat̄ posse a beniuolo interprete salua fidei ⁊ morū puritate sustineri. **E**t ad hūc lōge āplioꝝ a potuerāt sed breuitas moderne amica de fidei sectata est. **V**ñ valete scriptū parisi?

Opusculum triper
tium eiusdē de preceptis decalogi. De cō
fessione et de arte moriendi.

Christianitati / su⁹ q̄lisca / q̄ zelator. p̄speꝝ ad virtutes vicijs depulsi in cremētū. **S**alubre duci se q̄ns opusculū tripartitū de p̄ceptis. de p̄fessioe. de sciētia mortis/breuitate q̄ potij tradere. q̄tuor p̄sertim christianoꝝ generib; p̄futaꝝ. **P**rimo sacerdotibus ⁊ curatis illiteratis atq; simplicib; q̄ p̄fessioes audire dāt. **S**ecōdo indoctis q̄bulcūq; p̄sonis secularib; aut religiof; q̄ ecclesie solitis p̄monib; aut p̄dicatōib; p̄ diuinoꝝ p̄ceptoꝝ noticia/interesse nō p̄nt. **T**ertio pueris ⁊ iuuenib; q̄ a rudimētis infantie circa fidei n̄fe generalē tenorē et p̄ncipalia p̄icta primit⁹ dñt̄ erudiri. **Q**uarto p̄sonis domos dei v̄l hospitalia loca frequētātib; ⁊ infirmoꝝ sollicitudinē gerētib;. **Q**uocirca ad h̄ doct̄ine publicatōz; q̄duplex p̄sonaz; stat⁹

d; vigilare. p̄rio p̄lati q̄s inferiorū curatoꝝ rū regimē de p̄pinq; p̄cernet / q̄b; insup curatoꝝ ignorantia crassa diuine leḡz insufficiēs eruditio simplicis populi ip̄utabit̄ in pctm̄. **S**ecōdo p̄ntes p̄ filijs apud scolarū rectores instare deberēt. **T**ertio domoꝝ dei ⁊ locoꝝ hospitalium gubernatores ⁊ magistri. **I**n q̄to generalit̄. q̄ in v̄bis aut factis ⁊ alijs signis/alijs ad peccādū induerūt. q̄q; ex officio alios docere debuerāt ⁊ id agere negligūt. **H**i nāq; sumptib; suis ⁊ diligētib; p̄ hui⁹ aut similib; doct̄ine publicatōz; dūt alioꝝ correctōz; p̄curare. hoc enī agere/penitētia q̄dā. hoc ē satisfactō. hoc op⁹ misericordie/deo acceptū us q̄ elemosina corp̄alis. **A**gāt igit̄ p̄renoiati q̄ doct̄ia h̄ libri inscribat̄ tabellā affigat̄ tota vel per p̄tes. in locis cōib;. vt pote in parochialib; ecclesijs. in scholis in hospitalib;. in locis religiosis. **D**eniq; expediens videret̄ vt sup hoc fieret a p̄ncipātib; edictū/aut q̄ ab ecclesie p̄lati indulgētie p̄ferretur. **A**uctor vero se ipsum exonerat apd̄ te xp̄ianitatē sanctissimā. agat̄ q̄libet qui in ter de te gloriat̄ qd̄ bonū esse cognouerit. **G**loria sit altissimi deo. in cui⁹ noie/p̄ns aggredior op⁹. ad salutē fidelū aiaz ordinatū/ad eruditionē precipue rudis ⁊ idiote populū ⁊ eorū quib; consuetis ecclesie p̄monib; ⁊ p̄dicatōib; min⁹ interesse aut informari p̄cedit̄. **I**n quo veluti tabella q̄dā ⁊ cōpendio breui/tenorē fidei xp̄iane/lucide poterūt inspicere ⁊ dīna p̄cepta p̄hibitiōnesq; vt ex his qd̄ agere qd̄ ve fugere debeāt/posunt distinctius agnoscere. **C**ōtinēt aut̄ p̄ns tractatulus capitula. xvij. q̄rū qd̄libet in duas vel tres vel q̄tuor p̄riculas cōuenienter subdiuidi possēt.

Primum capitulum

affirmat mundū a deo fuisse creatū. **E**t q̄ ipse deus vnus sit ⁊ trinus. **C**ur etiā aut ad quem finē/homo creat⁹ sit. **I**rmissime credendū est ⁊ nulloatenus dubitādum/ q̄ solum vnus est deus/omnipotēs. om̄ia sciens ⁊ oēm p̄fectōem h̄is/in tribus p̄sonis distinctis/que sunt pater ⁊ filius ⁊ sp̄s sanctus. **Q**ui mūdū creauit ⁊ creatū regit et gubnat sola sua liberrima voluntate ⁊ dignatissima bonitate. **S**p̄iali aut̄ p̄uidētia hūanā gubernat ⁊ dirigit creaturā/dans